

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE TANINMIŞ YABANCI
MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM
ETKİSİ

Betül KAYA

2501171603

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. İnci ATAMAN-FİĞÂNMEŞE

İSTANBUL-2022

ÖZ

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE TANINMIŞ YABANCI MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM ETKİSİ

BETÜL KAYA

Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararı, kesin hüküm etkisini haiz olur (MÖHUK m.58). Bu çalışma kapsamında, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin doğurduğu sonuçlar inceleme konusu yapılmıştır. Aynı zamanda tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi; kapsamına uygulanacak hukuk ve başlangıç ânı yönünden tetkik edilmiştir.

Bu çalışmanın ağırlık noktası, MÖHUK m. 59 hükmünün, Türk mahkemelerinde görülen Türk hukukuna tâbi alacak davalarında, yabancı mahkeme kararına dayanılması hâlinde, zamanaşımı süresinin başlangıcına uygulanabilirliği sorunu üzerinde toplanmaktadır. Bu sorun, Yargıtay'ın MÖHUK m. 59 hükmünün uygulama alanına ilişkin yaklaşımını ortaya koyması nedeniyle geniş biçimde izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: tanıma, yabancı mahkeme kararı, kesin hüküm, zamanaşımı.

ABSTRACT

THE RES JUDICATA EFFECT OF RECOGNISED FOREIGN JUDGMENTS UNDER THE TURKISH PRIVATE INTERNATIONAL LAW ACT (MÖHUK)

BETÜL KAYA

Foreign court decision, which is decided to be recognized in Turkish courts, has the effect of final judgment (MÖHUK art.58). Within the scope of this study, the results of the final judgment effect of the recognized foreign court decision in Turkish law; It has been the subject of investigation with its negative and positive aspects. At the same time, the final judgment effect of the recognized foreign court decision; It has been examined in terms of the law to be applied to the scope and the moment of its enforceability.

The focus of this study is MÖHUK m. 59 of the provision; It focuses on the applicability of the lawsuits brought forward on the basis of foreign judgment in Turkish courts to the beginning of the statute of limitations, in case Turkish law is applied. This issue, m. It has been tried to be explained in detail because it reveals the approach of the MÖHUK. m. 59 regarding the field of application by the Supreme Court.

Keywords: recognition, Foreign court decision, final decision, statute of limitation

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, MÖHUK çerçevesinde Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilmiş yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi inceleme konusu yapılmıştır.

Öncelikle bu tezin konusunun belirlenmesinden, son şeklinin verilmesine kadar geçen her aşamada, kıymetli görüşleriyle bana yol gösteren, gösterdiği titizlikle yalnızca bu tez çalışmasında değil, bütün akademik hayatıma sağladığı katkı için, danışmanım ve değerli hocam İnci Ataman-Figânmeşe'ye teşekkür ederim.

Bununla beraber Yüksek lisans eğitimime 2210-A bursu kapsamında maddi destek sağlayan TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, beni sonsuz bir sevgi ve fedakârlık ile büyüten annem ve babama, teşekkürlerin en büyüğünü borç bilirim. Bu süreçte bana her dâim ümit ve ilham veren canım oğluma, kaygılarımı bertaraf edip, desteğini ve sabrını esirgemeyen sevgili eşime teşekkür ederim.

Betül KAYA

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK MEDENİ USÛL HUKUKUNDA MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM ETKİSİ

I. Mahkeme Kararı ve Etkilerinin Sınıflandırılması.....	7
A. Mahkeme Kararı Kavramı ve Türleri	7
1. Mahkeme Kararı Kavramı.....	7
2. Mahkeme Kararı Türleri.....	8
a. Ara Karar	8
b. Nihaî Karar.....	8
(1) Usûle İlişkin Nihaî Karar	9
(2) Davanın Konusuz Kalması Hâlinde Verilen Karar	9
(3) Esasa İlişkin Nihaî Karar (Hüküm)	9
B. Hükümün Etkileri	12
II. Medeni Usûl Hukukunda Kesin Hüküm Etkisi	14
A. Kesin Hükümün Amacı	14
B. Kesin Hükümün Tanımı	17

C. Terminoloji ve Sınıflandırma Sorunu.....	19
1. Res İudicata Karşılığı Olarak Kesin Hüküm.....	19
2. Yapay Bir Ayrım Olarak Şekli ve Maddi Anlamda Kesin Hüküm Ayrımı	23
a. Genel Olarak	19
b. Şekli Anlamda Kesin Hüküm Kavramı	19
c. Maddi Anlamda Kesin Hüküm Kavramı	19
d. Değerlendirme ve Görüşümüz	19
D. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.303 Uyarınca Kesin Hüküm Unsurları.....	28
1. Taraflar Bakımından Ayniyet.....	29
2. Dava Konusu Bakımından Ayniyet.....	30
3. Dava Sebebi Bakımından Ayniyet	32
E. Kesin Hüküm Etkisinin Sonuçları	33
1. Menfi Etki: Kesin Hüküm İtirazı	33
2. Müspet Etki: Kesin Hükümün “Kesin Delil” Niteliği.....	35
F. Kesin Hüküm Etkisinin Kapsamı.....	39
1. Kesin Hüküm Etkisinin Sübjektif Kapsamı	39
2. Kesin Hüküm Etkisinin Objektif Kapsamı.....	40
3. Kesin Hüküm Etkisinin Zaman Bakımından Kapsamı	41

İKİNCİ BÖLÜM

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE YABANCI MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM ETKİSİNİN KABULÜ: TANIMA

I. Milletlerarası Özel Hukuk Sahasında Yabancı Mahkeme Kararlarının Etkisinin Kabul Edilmesi Hakkında Genel Bilgi	43
A. Yabancı Mahkeme Kararlarının Etkisinin Kabul Edilmesinin Fikrî Temelleri	43
B. Genel Olarak Tanıma ve Tenfiz Müessesesi	477
II. MÖHUK Uyarınca Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması.....	51
A. Tanıma Kavramı.....	51
B. Tanımanın Şartları	533
1. Tanımanın Ön Şartları (m.50)	54
a. Yabancı Mahkeme Kararının İlâm Niteliğini Haiz Olması	545
b. Yabancı Mahkeme Kararının Hukuk Davalarına İlişkin Olması	54
c. Yabancı Mahkeme Kararının Verildiği Ülkede Kesinleşmiş Olması	54
2. Tanımanın Aslî Şartları (m.54)	59
a. Yabancı Mahkeme Kararının Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisine Girmeyen Bir Konuda Verilmiş Olması ve Aşırı Yetki Kurallarına Dayanan Mahkemeden Verilmemiş Olması	59
b. Yabancı Mahkeme Kararının Türk Kamu Düzenine Açıkça Aykırı Bulunmaması	59
c. Yabancı Mahkemede Davalının Savunma Haklarına Uyulmuş Olması.....	63
C. Tanımanın Usûlü	64

1. Tanımadaki İzlenecek Usûlün Tespiti	64
2. Tanımanın Talebe Bağlılığı.....	67
a. Bağımsız Tanıma Talebi	67
b. Görülmekte Olan Dava Sırasında İleri Sürülen Tanıma Talebi.....	70
3. Tanıma Talebinde Bulunabilecek Kimseler	73
4. Tanıma Dilekçesine Eklenenecek Belgeler.....	74
5. Görevli ve Yetkili Mahkeme, Duruşma Yapılması Gereği ve Yargılama Usûlü	75
6. Tanıma Talebi Hakkında Verilebilecek Kararlar	76
7. Tanıma Talebi Hakkında Verilebilecek Kararların Kesin Hüküm Niteliği.....	76
a. Bağımsız Tanıma Davasında Verilen Kararların Kesin Hüküm Niteliği.....	76
b. Görülmekte Olan Davada İleri Sürülen Tanıma Talebi Hakkında Verilen Kararların Kesin Hüküm Niteliği	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE YABANCI MAHKEME KARARLARININ TANIMA YOLU İLE HAİZ OLDUĞU KESİN HÜKÜM ETKİSİ

I. Genel Olarak	82
II. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Sonuçları.....	83
A. Menfi Etki.....	83
1. Tanınmış Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin, Türk Mahkemelerinde Görülen Esasa İlişkin Sonraki Tarihli Davalara Etkisi	85

2. Tanınmış Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin, Türk Mahkemelerinde İleri Sürülen Başka Devlet Mahkemelerinden Verilen Yabancı Mahkeme Kararının Tanınması Talebine Etkisi	86
B. Müspet Etki.....	87
III. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Kapsamına Uygulanacak Hukuk	89
IV. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Başlangıç Ânı.....	92
A. MÖHUK m. 59'un Anlamı	92
B. Yargıtay Kararları Çerçevesinde MÖHUK m. 59 Hükümünün Uygulama Alanı	93
1. Genel Olarak	93
2. MÖHUK m. 59 Hükümünün Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden İleri Sürülen Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcına Uygulanabilirliği Sorunu	97
a. Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden İleri Sürülen Alacak Davalarında Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Sorununun Tespit Edilmesi	98
(1) Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden Açılan Alacak Davaları Bakımından Zamanaşımına Uygulanacak Hukuk	98
(2) Türk Hukukunda Zamanaşımı ve Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresi ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Ânının Tespiti.....	99
i. Türk Hukukunda Zamanaşımı.....	99
i1. Genel Olarak	99
i2. Zamanaşımının Hüküm ve Sonuçları.....	103

ii. Türk Hukukunda Boşanma Kararına Dayanan Alacak Taleplerinde Zamanaşımı Süresi ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Ânı	103
b. Yargıtay'ın Konuya İlişkin Kararları	106
(1) Yabancı Boşanma Kararının Fer'i Niteliğindeki Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Hakkında Kararlar	106
(2) Yabancı Boşanma Kararı Nedeniyle Mal Rejiminin Sona Ermesinden Kaynaklı Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Hakkında Kararlar	107
i. Yabancı Boşanma Kararının Verildiği Ülkede Kesinleştiği Tarihi Esas Alan Kararlar.....	108
ii. Yabancı Boşanma Kararı Hakkında Verilen Tanıma ve Tenfiz Kararının Kesinleşme Tarihini Esas Alan Kararlar.....	108
c. Yargıtay'ın MÖHUK M. 59 Hükmünün Zamanaşımı Süresinin Başlangıcına Uygulanmaması Yönündeki Gerekçelerinin Değerlendirilmesi	111
(1) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresinin Başlangıcının M. 59 Hükmüne Göre Belirlenmesi Hâlinde Dava Hakkının Kullanılmasının İmkânsızlaşacağı Gerekçesi	111
i. Alacak Davasının Görülebilirlik Koşulunun, Yabancı Boşanma Kararına İlişkin Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleşmesi Tarihine Kadar Gerçekleşmediği Gerekçesi	112
ii. Alacak Davasının Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihten Sonra Zamanaşımı Süresinin Geçmiş Olması İhtimali Nedeniyle Açılamaması Gerekçesi	115

(2) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresinin TBK M. 153/6 Uyarınca Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihe Kadar Durması Gerekçesi	116
d. Doktrinde İleri Sürülen Görüşler.....	119
e. Zamanaşımı Hükümlerinin Koruduğu Menfaatler Yönünden Değerlendirme	123
(1) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Davalarına İlişkin Zamanaşımı Süresinin Yabancı Boşanma Kararının Kesinleştiği Tarihte Başlatılması Görüşü Hakkında Değerlendirme	124
(2) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Davalarına İlişkin Zamanaşımı Süresinin Yabancı Boşama Kararına İlişkin Tanıma- Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihte Başlatılması Görüşü Bakımından Değerlendirme	125
f. Nihai Değerlendirme ve Görüşümüz	126
SONUÇ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KAYNAKÇA	138

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dp.	: dipnot
E.	: Esas
ed/eds.	: Editör/ler
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMUK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu

İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBHKG	: İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İZBD	: İzmir Barosu Dergisi
K.	: Karar
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: madde
MHB	: Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MİHBİR	: Türk Medeni Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Birliği
MİHDER	: Medenî Usûl ve İcra – İflâs Hukuku Dergisi
MÖHUK	: 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NHK	: Nüfus Hizmetleri Kanunu
No.	: Number
PPIL	: Public and Private International Law Bulletin
R.G.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SÜHDF	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UTTDER	: Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi
vd.	: ve devamı / ve diğerleri
Vol.	: Volume
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada milletlerarası ilişkiler oldukça yoğundur. Kişilerin ve varlıkların sınır ötesi artan hareketliliği ile günümüz teknoloji ve iletişim imkânlarının sunduğu zeminde; hukukî ilişki ve uyuşmazlıklar birden fazla ülke ile irtibatlı hâle gelmiştir. Bu istikamette doğan özel hukuka ilişkin uyuşmazlıkların, etkin biçimde çözümü için, yalnızca ülkesel sınırlarda var olan bir hukukî korunma yetersizdir. Zira kişilerin, bir ülke mahkemesinden verilen kararın kesin hüküm etkisinden diğer bir ülkede yararlanmak istemeleri söz konusu olabilir. İşte bu nedenle, milletlerarası özel hukuk çatısı altında, mahkeme kararlarının etkisini ülke dışına taşıması imkânı, belirli şartlara tâbi olmak kaydıyla, kabul edilmiştir¹.

Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının etki doğurması, tanıma ve tenfiz prosedürüne tâbidir. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi; 5718 sayılı MÖHUK'ta² “Milletlerarası Usul Hukuku” başlıklı ikinci kısmına ait ikinci bölümde “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi” başlığı altında m.50 ilâ m. 59 hükümleri arasında düzenlenmektedir. Türkiye'nin tarafı olduğu iki veya çok taraflı milletlerarası anlaşmalar yahut özel kanun hükümleri kapsamındaki hâller hariç, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi bu hükümlere tâbidir.

MÖHUK çerçevesinde tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin, tenfiz ise icra kabiliyetinin kabul edilmesi anlamındadır³. Her tenfiz,

¹ Işık Nazikoğlu, “Yabancı Memleket Mahkemelerinden Verilen Kararların Tanınması ve Tenfizi”, **AÜHFD**, C.VII, S.3-4, 1950, s. 468-469; Tuğrul Arat, “Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi”, **AÜHFD**, C.XXI, S.1-4, Ankara, 1964, s. 423; Ata Sakmar, **Yabancı İlamların Türkiye'deki Sonuçları**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1982, s. 2; Işıl Özbakan, **Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Kazancı Hukuk Yayınları, 1987, s.2; Şeref Ertaş, “Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi, Kudret Ayiter Armağanı”, **DEÜHFD**, C.III, S.1-4, Ankara, 1987, s.366-367; Rona Aybay, Esra Dardağan, **Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması**, İstanbul, 2005, s. 246.

² R.G. Sayısı: 26728, R.G. Tarihi: 12.12.2007, Kabul Tarihi: 27.11.2007.

³ Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 23. Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2021, s. 504; Aysel Çelikel, Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 16. Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020, s. 704; Nuray Ekşi, **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 2. Bası, İstanbul, Beta

tanımayı içerir. Bu çalışma, yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin, Türk hukukuna aktarılmasına hizmet eden tanımaya hasredilmiş olmakla birlikte; tenfiz bünyesinde barındırdığı kesin hüküm etkisi bakımından da önem taşımaktadır.

MÖHUK'taki tanıma rejimi, yabancı mahkeme kararlarının belirli şartlar ve usûl dâhilinde incelenmesi suretiyle etki doğurmasını temin etmektedir⁴. Tanıma, Türk mahkemelerinde bağımsız bir talep olarak ileri sürülebileceği gibi, doktrinde savunulan hâkim görüş doğrultusunda⁵ görülmekte olan esasa ilişkin dava sırasında da talep edilebilir. Tanıma talebinin, bağımsız bir talep olarak yahut görülmekte olan esasa ilişkin davada incelenmesi; verilecek tanıma yahut tanımanın reddi kararının kesin hüküm niteliği üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Tanıma talebini inceleyen Türk mahkemesince, yabancı ilâmın, tanıma şartlarını taşıdığı sonucuna ulaşırsa, tanıma kararı verilir. Tanıma kararı, kesinleştikten sonra, yabancı ilâmın tanıma şartlarının sağladığına yönelik kesin hüküm teşkil eder. Bununla birlikte, tanıma kararının kesin hüküm etkisi ile tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin sonuçlarının zaman zaman karıştırıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, tanıma kararının kesin hüküm etkisi ile, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin doğurduğu sonuçlar birbirinden ayırt edilmeye çalışılacaktır.

Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararı, MÖHUK m.58 uyarınca kesin hüküm etkisini haiz olur. Bu çalışmanın amacı,

Basım A.Ş., 2020, s. 5; Vahit Doğan, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 7. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2021, s. 112; Cemal Şanlı, Emre Esen, İnci Ataman Figânmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 9. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2021.s. 623 vd. Ayrıca doktrinde tenfiz, tanımayı kapsayan yönüyle, “geniş anlamda tanıma” olarak anılmaktadır. Bu sınıflandırmada, “dar anlamda tanıma” ise tenfizden bağımsız olarak gerçekleşen tanımayı ifade eder (Ebru Şensöz-Malkoç, **Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması**, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 39; Hacı Can, Ekin Tuna, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usûl Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020, s. 253).

⁴ Ekşi, **Tanınma ve Tenfiz**, s. 4.

⁵ Nomer, **DHH**, s. 553; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 786; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 726; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020, s. 187; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 62.

MÖHUK m. 50 ilâ m. 59 hükümleri ile belirlenen kapsam dâhilinde, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin; sonuçları, kapsamı ve başlangıç ânı yönünden tetkik edilmesidir.

MÖHUK'un tanımaya ilişkin m.58 ile m. 59 hükümlerinde, “*yabancı mahkeme kararının kesin hüküm ve kesin delil olarak kabul edilmesi*” ifadesi kullanılmaktadır. Buna binâen doktrin ve yargı uygulamasında, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının etkisi, “kesin hüküm” ve “kesin delil” olarak açıklanmaktadır⁶. Ancak bu çalışmada kesin hüküm etkisinin müspet yönünün açıklanmasında, “kesin delil” kavramının yerindeliğine dair tartışmalar göz önünde bulundurularak, kesin hüküm etkisi; menfi ve müspet etki ayrımı çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır.

Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı mahkeme kararının, verildiği ülkede haiz olduğu kesin hüküm etkisi, Türk hukukuna nazaran farklı kapsamda kabul edilmiş olabilir. Bu durumda, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuk sorunu ile karşılaşılır. Bu soruna getirilecek çözüm, Türk hukukunda tanınmış yabancı mahkeme kararlarının, emsal milli mahkeme kararları gibi sonuç doğurup doğurmadığı tartışmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânı ise, MÖHUK m. 59 hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, verildiği ülkede kesinleştiği andan itibaren kabul edilir.

Bununla birlikte Yargıtay içtihatları çerçevesinde, MÖHUK m. 59 hükmünün, Türk mahkemelerinde görülen Türk hukukuna tâbi alacak davalarında, yabancı mahkeme kararına dayanılması hâlinde, zamanaşımı süresinin başlangıcını tayin edip etmediği tartışma konusu olmuştur: Zamanaşımı süresinin başlangıcı, MÖHUK m. 59 hükmüne göre yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarih mi yoksa

⁶ Nomer, **DHH**, s. 546; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 748; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 5. Ertaş, tanınmanın etkisini; kesin hüküm, ispat gücü ve inşai etki olarak tespit etmektedir (Ertaş, **a.e.**, s. 398).

Türk mahkemelerinden verilen söz konusu yabancı mahkeme kararı hakkındaki tanıma kararının kesinleştiği tarih midir?

Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatlarına bakıldığında, kimi dönemlerde çeşitli hukuk daireleri arasında farklı uygulama benimsendiği, kimi dönemlerde ise aynı hukuk dairesi tarafından farklı yönde kararlar verildiği görülmektedir. Ancak Yargıtay içtihatları, son dönemde istikrarlıdır. Yargıtay'ın güncel içtihatlarında, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcına, söz konusu alacak haklarının tanıma ve tenfiz kararı ile talep edilebilir hâle geldiği gerekçesiyle, MÖHUK m. 59 hükmü uygulanmamaktadır.

Hemen burada belirtmek gerekir ki, Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatları, bilhassa Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen maddi-manevi tazminat, nafaka ve mal rejiminden doğan alacak talepleri bağlamında şekillenmiştir. Bunun dışında kalan, yabancı mahkeme kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin kararların oldukça sınırlı kalması nedeniyle, bu çalışmada, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı sorununa odaklanılacaktır.

Yargıtay içtihatlarıyla ortaya çıkan, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu; doktrinde ileri sürülen görüş ve önerilerin çeşitliliği göz önüne alındığında, henüz açıklığa kavuşturulabilmiş değildir. Bununla birlikte, bahse konu tartışmada, zamanaşımı hükümlerinin alacaklı ve borçlu tarafın menfaatlerini dengeleme amacının göz ardı edildiği ifade edilmelidir. Bu çalışmada, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı sorununa dair mevcut hukukî çerçeve ortaya konularak, zamanaşımı hükümlerinin temelinde yatan amaç ekseninde bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılacaktır.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, “MÖHUK Uyarınca Tanınmasına Karar Verilen Yabancı Mahkeme Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi” başlıklı bu çalışma, üç bölüme ayrılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, Türk medeni usûl hukukunda mahkeme kararı kavramı ve türlerine ilişkin kavramsal aydınlatmanın ışığında, mahkeme kararlarının etkileri açıklanacaktır. Akabinde mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi genel mahiyette izah edilecektir. Bu bölümde, kesin hüküm müessesesi ile ilgili tanım ve terminoloji sorunlarına önem verilmiştir. Buna bağlı olarak, Türk hukukunda, kesin hüküm kavramının, hem sözlük anlamıyla “kesinleşmiş hüküm” hem bir usûl hukuku doktrini olarak “*res iudicata*” anlamında kullanımı semantik açıdan tartışılacaktır. Bunun yanı sıra, kesin hüküm etkisinin müspet yönünün izah edilmesinde yerleşik bir ifade olan “kesin delil etkisi” ibaresinin yerindeliği üzerinde durulacaktır. Son olarak kesin hükmün unsurları ve sınırları ortaya konulacaktır.

Bu çalışmanın ikinci bölümü, MÖHUK uyarınca yabancı mahkeme kararlarının tanınmasına ilişkindir. Bu bölümde ilk olarak, yabancı mahkeme kararlarının etkisinin kabul edilmesinin fikrî arka planında, tanıma ve tenfiz müessesesi hakkında genel bir bakış sunulacaktır. Devamla, MÖHUK hükümleri çerçevesinde tanıma kavramı ile tanımanın şartları ve usûlü açıklanacaktır. Son olarak tanıma talebinin, bağımsız bir talep olarak yahut görülmekte olan esasa ilişkin davada incelenmesi ayrımı çerçevesinde, tanıma ve tanımanın reddi kararlarının kesin hüküm niteliği sorgulanacaktır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümü ise Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisine hasredilmiştir. Bu kapsamda, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, menfi ve müspet yönleriyle irdelenecek; devamla kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuk meselesi ele alınacaktır. Nihayetinde bu çalışmanın ağırlık noktasını teşkil eden MÖHUK m. 59 hükmü; anlamı ve Yargıtay uygulamasına yansıyan yönleriyle inceleme konusu yapılacaktır. Bu inceleme kapsamında MÖHUK m. 59 hükmünün, Türk mahkemelerinde yabancı mahkemeden verilen boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak taleplerine ilişkin zamanaşımının başlangıcına uygulanabilirliği meselesi; Yargıtay kararlarında zikredilen argümanlar ve doktrindeki görüşler ışığında tartışma konusu yapılacaktır. Bu tartışmaya açıklık getirmek amacıyla, zamanaşımı

kurumu genel hatlarıyla ele alınacak; devamında ise Türk hukukunda boşanma kararına istinaden ileri sürülen; maddi ve manevi tazminat, nafaka ile mal rejiminin tasfiyesinden doğan alacaklara ilişkin zamanaşımı süreleri açıklanacaktır. Nihayetinde meseleye, zamanaşımı müessesesinin alacaklı ve borçlu tarafın menfaatlerini dengeleme amacı gözetilerek bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK MEDENİ USÛL HUKUKUNDA MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM ETKİSİ

I. Mahkeme Kararı ve Etkilerinin Sınıflandırılması

Bu çalışma, yabancı mahkeme kararlarının tanıma yolu ile haiz olduğu kesin hüküm etkisine ilişkin olmakla birlikte; konunun esasına girmeden önce, Türk hukukunda mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi hakkında genel bir çerçeve çizmek uygun görülmüştür. Bunun için, öncelikle mahkeme kararı ve karar türlerine ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Akabinde hükmün etkileri kapsamında; icraî etki, inşaî etki, unsur etkisi ve kesin hüküm etkisi izah edilecektir.

A. Mahkeme Kararı Kavramı ve Türleri

1. Mahkeme Kararı Kavramı

Mahkeme kararı, somut hukukî uyuşmazlık hakkında, yargılama yetkisini haiz mahkeme tarafından yapılan kanaat açıklaması olarak tarif edilmektedir⁷. Türk hukukunda mahkeme kararı, bir üst kavramı ifade eder⁸. Misâl olarak çekişmesiz yargıda verilen kararlar, ara kararlar, geçici koruma kararları ve usûle ilişkin nihaî kararların tümü mahkeme kararıdır.

⁷ Murat Atalı, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 16**, C.III, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 1967; Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, **Medenî Usul Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 551; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekes, **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 9. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2021, s. 434.

⁸ Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 1969; Mehmet Akif Tutumlu, **Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 17. Doktrinde mahkeme kararı kavramının bu şekilde kullanımının, kavram sıkıntısına yol açtığı belirtilmektedir (Nilüfer Boran-Güneysu, **Medeni Usûl Hukukunda Karar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 7). Ayrıca bkz. Nesrin Deliktaşlı, “Türk-Fransız Hukuk Dilinde Mahkeme Kararı Anlamına Gelen Terimler ve Çevirilerinde Karşılaşılan Eşdeğerlik Sorunları”, **Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, S. 4, 2019, s. 64-84.

2. Mahkeme Kararı Türleri

Mahkeme kararları, davayı sonuçlandırmaları açısından nihaî karar ve ara karar ayrımına tâbidir⁹.

a. Ara Karar

Ara karar, mahkemenin davadan el çekmesi sonucunu doğurmayıp; bilakis davanın ileriye taşınması amacıyla verilen karardır¹⁰. Öyle ki ara karar; dava konusu ile irtibatlı usûle veya esasa ilişkin bir sorunu çözüme kavuşturmakla, yargılamanın ilerletilmesine hizmet eder. Geçici koruma kararı, zamanaşımı def'inin reddi kararı ve taraflara süre verilmesi kararı, ara kararlara örnektir¹¹.

Ara kararların başlıca özellikleri şunlardır: Ara kararlar ancak esasa ilişkin nihaî karar ile kanun yolu denetime konu olabilir¹². Ara kararlardan, tarafların talebi üzerine veya re'sen dönülebilir¹³.

b. Nihaî Karar

Nihaî karar, yargılamayı nihayete erdiren karardır. Nihaî karar, yargılama sürecine son vermekle, mahkemenin davadan el çekmesi sonucunu doğurur¹⁴. Nihaî

⁹ Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 434.

¹⁰ İlhan E. Postacıoğlu, Sümer Altay, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Güncelleştirilmiş 7. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s. 758; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, **Medeni Usûl Hukuku**, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2021, s. 504; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.e.**; Ali Cem Budak, Varol Karaaslan, **Medenî Usul Hukuku**, 5. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2021, s. 325; Baki Kuru, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C. I, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2020, s. 877. Timuçin Muşul, "Medeni Usûl Hukukunda Ara Kararları", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1988, C. IV, S.4, s. 218. Ayrıca doktrinde ara kararlar; usûle ve esasa ilişkin ara kararlar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu yönde ayırım için bkz. Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 1971-1972.

¹¹ Örnekler için bkz. Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 758; Kuru, **El Kitabı**, s. 877-878; Muşul, **a.g.e.**, s. 219; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 1971.

¹² Kuru, **El Kitabı**, s. 879; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 434-435.

¹³ Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 759; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 1972.

¹⁴ Ali Himmet Berki, "Nihaî Karar Ne Demektir?", **AD**, Y. 36, S. 5, 1945, s. 449; Postacıoğlu, Altay, **a.e.**, s. 757; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.e.**, s. 434; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 505; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 551; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 324; Kuru, **El Kitabı**, s. 879; Boran-Güneysu, **a.g.e.**, s. 106.

kararlar; usûle ilişkin nihaî karar, davanın konusuz kalması hâlinde verilen karar ve esasa ilişkin nihaî karar olmak üzere üçe ayrılabilir¹⁵.

(1) Usûle İlişkin Nihaî Karar

Usûle ilişkin nihaî karar, yargılama sürecini usûlî bir gerekçeyle sonlandıran karardır¹⁶. Diğer bir anlatımla usûle ilişkin nihaî karar ile uyumsuzluğun esası hakkında karar verilmiş olmaz¹⁷. Görevsizlik, yetkisizlik ve davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlar, usûle ilişkin nihaî kararlara örnektir¹⁸.

(2) Davanın Konusuz Kalması Hâlinde Verilen Karar

HMK m. 331 hükmüne göre davanın konusuz kalması hâlinde “*davanın konusuz kalması sebebiyle davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmadığına*” karar verilmektedir. Misal olarak, dava konusu edilen alacağın ödenmesi hâlinde, davanın konusuz kalması söz konusudur¹⁹. Doktrinde, davanın konusuz kalması hâlinde verilen karar, usûle ilişkin nihaî karar ve esasa ilişkin nihaî kararların bir istisnası olarak kabul edilmektedir²⁰.

(3) Esasa İlişkin Nihaî Karar (Hüküm)

Esasa ilişkin nihaî karar, uyumsuzluğu esas bakımından nihayete erdiren karardır. Esasa ilişkin nihaî karar, hüküm kavramına tekâbül eder. Nitekim HMK m.

¹⁵ Bu yönde sınıflandırma için bkz. Arslan vd., **a.e.**, s. 505; Kuru, **El Kitabı**, s. 882. Ayrıca nihaî kararlar, doktrinde bir kısım yazarlarca usûle veya esasa ilişkin nihaî karar olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Bu yönde sınıflandırma için bkz. Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 1970; Budak, Karaaslan, **a.e.**, s. 324-325; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.e.**

¹⁶ Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 1973-1974; Boran-Güneysu, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁷ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 551; Kuru, **El Kitabı**, s. 881.

¹⁸ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.e.**

¹⁹ Kuru, **El Kitabı**, s. 882.

²⁰ Boran-Güneysu, **a.g.e.**, s.147. Davanın konusuz kalması hâlinde verilen karar, esasa ilişkin bir değerlendirme içermediğinden “esasa ilişkin nihaî karar” değildir (Arslan vd., **a.g.e.**, s. 507). Diğer taraftan, davanın konusuz kalması hâlinde verilen karar, usûle ilişkin nihaî karar kavramı ve özellikleri ile de örtüşmez. Zira usûle ilişkin nihaî karar ile sonuçlanan bir davanın, usûlî eksiklik giderildikten sonra yeniden görülmesi mümkündür. Ancak davanın konusuz kalması kararı ile sonuçlanan dava, yeniden görülemez (Boran-Güneysu, **a.g.e.**, s. 147).

294/1'e göre hüküm; “*yargılama sonunda uyumsuzluğun esası hakkında verilen karar*” olarak tanımlanmaktadır.

Hüküm, mahkeme kararlarının bir alt kategorisini teşkil eder²¹. Bu sebeple hüküm dışındaki mahkeme kararları bakımından yalnızca karar kavramı kullanılmalıdır²².

Bunun yanında, hüküm ile bağlantılı ilâm kavramına değinmek gerekir. İlâm, HMK m. 301 hükmünde tanımlanmaktadır. Buna göre ilâm, gerekçenin yazılı olduğu ve taraflardan her birine verilen hüküm nüshasıdır²³.

Hükümler mahkemeden talep edilen hukukî himayenin niteliğine göre; “eda”, “tespit” ve “inşai” hüküm ayırımına tâbidir²⁴.

Eda hükümleri; eda davalarının kabul edilmesi hâlinde verilen, davalının bir şeyi vermeye, yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi sonucunu doğuran hükümlerdir²⁵. Bir eda hükmü, iki kısımdan oluşur. Bunlar; dava konusu hakkın veya hukukî ilişkinin varlığına yönelik tespit kısmı ve hakkın ifasına yönelik eda kısımlarıdır²⁶. Eda hükümleri, ilâmlı icra yolu ile icra edilir²⁷.

²¹ Tutumlu, **Hüküm ve Gerekçe**, s. 18.

²² Boran Güneysu, **a.g.e.**, s. 9.

²³ İlâm kavramının, hüküm niteliğini taşımayan mahkeme kararları bakımından kullanılmasının hatalı olduğu yönünde bkz. **A.e.**, s. 10 vd.

²⁴ Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 435; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 1974.

²⁵ HMK m. 105 hükmü ile eda davaları düzenlenmektedir: “*Eda davası yoluyla mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilir*”. Kira alacağının ödenmesi ve taşınmazın tahliyesi davaları, eda davalarında örnektir Kira alacağının ödenmesi, eserin tamamlanması yahut komşunun arazisine tecavüz etmemesi talepleri eda davası şeklinde ileri sürülür (Hakan Pekcanitez, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku § 9**, C. II, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 961; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 151-152; Kuru, **El Kitabı**, s. 399).

²⁶ H. Yavuz Alangoya, M. Kâmil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım, **Medeni Usûl Hukuku Esasları**, 7. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2009, s. 202; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 971; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 293; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 556; Budak, Karaaslan, **a.e.**, s. 152; Kuru, **El Kitabı**, s. 400. Şu hâlde, eda davası, tespit davasını kapsamaktadır. Bu sebeple doktrinde tespit davası, eda davasının öncüsü kabul edilmektedir (Kuru, **El Kitabı**, s. 401).

²⁷ Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 971; Arslan vd., **a.e.**, s. 293; Kuru, **El Kitabı**, s. 400.

Tespit hükümleri, tespit davalarında verilen, bir hakkın veya hukukî ilişkinin varlığının veya yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi hakkındaki hükümlerdir²⁸. Tespit davasının kabulü ve reddi hâlinde verilen hükümler tespit hükmüdür. Bu noktada belirtmek gerekir ki; eda davası sonucunda verilen ret hükmü, dava konusu hakkın veya hukukî ilişkinin mevcut olmadığına yönelik bir tespit hükmüdür²⁹. İnşâî dava sonucunda verilen ret hükmü de dava konusu edilen inşâî hakkın mevcut olmadığına yönelik bir tespit hükmüdür³⁰.

İnşâî hükümler; inşâî davanın³¹ kabulü hâlinde verilen, somut bir hukukî durumu yaratan, ortadan kaldıran veya somut hukukî durumda değişiklikler meydana getiren hükümlerdir³². Bir inşâî hüküm, iki kısımdan oluşur. Bunlar, inşâî davanın konusunu oluşturan hakkın varlığına yönelik tespit kısmı ve mevcut hukukî durumun yeniden inşasını temin eden inşâî kısımdır³³.

²⁸ Tespit davalarını düzenleyen HMK m.106 hükmü şu şekildedir: “(1) Tespit davası yoluyla, mahkemeden, bir hakkın veya hukukî ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilir. (2) Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnâî durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunmalıdır. (3) Maddî vakıalar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamaz.” Sözleşmenin mevcut olup olmadığı, senedin sahte olup olmadığı tespit davasına örnektir (Pekcanıtez, **Pekcanıtez Usûl § 9**, s. 973). Tespit davaları menfî tespit davaları ve müspet tespit davaları olarak ikiye ayrılır (Arslan vd., **a.g.e.**, s. 302-303; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 152; Kuru, **El Kitabı**, s. 407). Tespit davaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru, Ali Cem Budak, **Tespit Davaları**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010.

²⁹ Kuru, **El Kitabı**, s. 413.

³⁰ **A.e.**, s. 412-413.

³¹ İnşâî hakkın kullanılmasında aslî unsur hak sahibinin iradesidir (Pekcanıtez, **Pekcanıtez Usûl § 9**, s. 984). Ancak bazı hâllerde inşâî hakkın, dava yolu ile kullanılması öngörülmüştür. Bu hâllerde, inşâî hakkın kullanılması için, inşâî dava açılır (Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 208; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 304). İnşâî davalar, HMK m. 108 hükmünde düzenlenmektedir: “(1) İnşâî dava yoluyla, mahkemeden, yeni bir hukukî durum yaratılması veya mevcut bir hukukî durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilir. (2) Bir inşâî hakkın, dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olduğu hâllerde, inşâî dava açılır. (3) Kanunlarda aksi belirtilmedikçe, inşâî hükümler, geçmişe etkili değildir”. Doktrinde inşâî davalar, yenilik doğuran davalar olarak da anılmaktadır (Kuru, **El Kitabı**, s. 411). İnşâî dava hakkında monografik bir inceleme için bkz. Ergun Önen, **İnşâî Dâva**, Ankara, Olgaç Matbaası, 1981.

³² Kuru, **El Kitabı**, s. 413.

³³ Önen, **a.g.e.**, s. 48; Elif Irmak Büyük, **Medeni Usul Hukukunda İnşâî Dava ve İnşâî Hüküm**, Marmara Üniversitesi Özel Hukuk Doktora Tezleri Dizisi, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 134.

B. Hükümün Etkileri

Hükümün etkileri; icraî etki, inşaî etki ve unsur etkisi ve kesin hüküm³⁴ olarak sayılabilir³⁵.

İcraî etki, hüküm lehine olan tarafın, icra yollarına başvurarak hakkını elde etme olanağını ifade eder³⁶. İcra kabiliyeti yalnızca eda hükümleri bakımındandır. Tespit hükümleri³⁷ ve inşaî hükümler³⁸ ise icraya konu edilemez.

İnşaî etki, mevcut hukukî rejimi yeniden inşa eder³⁹. İnşai etki, inşaî hükümler bakımındandır. İnşaî hükümler, özünde taşıdığı inşaî güçle yapıcı niteliktedir. Bu nedenle inşaî etki, herkese karşı ileri sürülebilir⁴⁰.

Unsur etkisi, mahkeme kararlarının kesin hüküm ve icra kabiliyeti yanında diğer bir etkisidir⁴¹. Bu etki, maddî hukuk kaynaklıdır⁴². Unsur etkisi bakımından hüküm; maddî hukuk normu veya sözleşme ile öngörülen sonucun ortaya çıkması için

³⁴ Hüküm dışında kalan mahkeme kararları, kural olarak kesin hüküm etkisini haiz değildir. Ara kararlar kesin hüküm etkisini haiz değildir. Usûle ilişkin nihaî kararlar yalnızca ilişkin oldukları usûlî eksiklik hakkında kesin hüküm etkisini haizdir (Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 457; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057).

³⁵ Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 329.

³⁶ Saim Üstündağ, **İcra Hukukunun Esasları**, 8. Bası, İstanbul, 2004, s.2.

³⁷ Tespit hükümlerinin icraya konu edilemeyeceği yönünde bkz. Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 207; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 983; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 254; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 303.

³⁸ İnşaî hükümlerin, icraya konu edilemeyeceği yönünde bkz. Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 988. Ayrıca inşaî hükümün fer'i niteliğindeki eda hükümlerinin icra edilebileceği yönünde bkz. Arslan vd., **a.e.**, s. 305; Kuru, **El Kitabı**, s. 413.

³⁹ Önen, **a.g.e.**, s. 167.

⁴⁰ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 210; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 987; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 342; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 335. Ancak bazı hallerde, inşaî hükümün, -cezaî şartın indirilmesine ilişkin inşaî hükümde olduğu gibi- nispi etki doğuracağı yönünde bkz. (Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl § 9**, s. 987-988).

⁴¹ Nevhis Deren-Yıldırım, **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları**, İstanbul, 1996, s. 61; Budak, Karaaslan, **a.e.** Doktrinde bir görüş, unsur etkisini, kesin hükümün unsur etkisi olarak ele almaktadır. Bu görüş için bkz. Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 563-564.

⁴² Ersin Erdoğan, **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 79.

koşul vakıadır, diğer bir deyişle unsur durumundadır⁴³. Misâl olarak Türk Borçlar Kanunu⁴⁴ m.156/2 gereği, bir borcun karara bağlanması hâlinde zamanaşımı kesilir ve yeni işlemeye başlayan zamanaşımı süresi on yıldır. Zamanaşımının kesilmesine ilişkin kanunî düzenlemede öngörülen sonuç, 10 yıllık sürenin yeniden işlemeye başlamasıdır⁴⁵. Bu sonucun gerçekleşmesi için borcu karara bağlayan hüküm, bir unsur, diğer bir deyişle koşuldur.

Kesin hüküm etkisi ise; hükmün, taraflar, halefleri ve mahkemeler nezdinde bağlayıcılığını ifade eder⁴⁶. Kesin hüküm etkisi sayesinde, yetkili yargı organı tarafından çözümlenen uyuşmazlık, doğrudan veya dolaylı olarak yargının önüne tekrar getirilemez⁴⁷. Bu yönüyle kesin hüküm etkisi, açıklayıcı niteliktedir.

Tespit hükümleri, eda hükümleri ve inşâî hükümler⁴⁸, kesin hüküm etkisini haizdir⁴⁹. Yukarıda eda hükümleri ve inşâî hükümler hakkındaki açıklamalarda yer verildiği üzere; bu hükümler iki kısımdan oluşur⁵⁰. Bunlar eda hükümleri bakımından tespit ve eda kısımları; inşâî hükümler bakımından ise tespit ve inşâî kısımlarıdır. İşte,

⁴³ Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 59; Ali Cem Budak, **Medeni Usûl Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2000, s. 26; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 563.

⁴⁴ R.G. Sayısı: 27836, R.G. Tarihi: 4.2.2011, Kabul Tarihi: 11.01.2011.

⁴⁵ Bu örnek için bkz. Budak, **Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması**, s. 25.

⁴⁶ Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057; Baki Kuru, Burak Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C.II, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 1500 vd.; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 330.

⁴⁷ Burhan Gürdoğan, **Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı**, Ankara, 1960, s. 9; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 553; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 557 vd.

⁴⁸ Doktrinde Kuru tarafından, inşâî hükümlerin yalnızca inşâî etkiyi haiz oldukları, inşâî etki ve kesin hüküm etkisini beraberce taşımalarının pratikte önemi olmadığı ifade edilmiştir (Baki Kuru, **Nizasız Kaza**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1961, s. 181). Doktrinde bizim de katıldığımız diğer görüş ise, inşâî hükümlerin inşâî etki ve kesin hüküm etkisini kümülatif olarak taşıdıkları yönündedir (Önen, **a.g.e.**, s.180; Deren- Yıldırım, **a.g.e.**, s. 66; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 210; Meral Sungurtekin-Özkan, “İnşâî Karar ve Özellikleri”, **75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara, 2004, s. 575). Buna göre inşâî hükümde yer alan tespit kısmı ile inşâî davanın konusunu oluşturan hakkın varlığı tespit edilmiş olur, kesin hüküm etkisi buna dayanır. İnşâî hükümde yer alan inşâî kısım ise inşâî etkiyi haizdir (Önen, **a.e.**).

⁴⁹ Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s.1498; Arslan vd., **a.g.e.**, s.733.

⁵⁰ Yukarıda, s. 10-11.

eda hükümleri ve inşâî hükümler bakımından kesin hüküm etkisi, söz konusu eda yahut inşâî hükümde yer alan hakkın varlığına ilişkin tespit kısımları bakımındandır.

Kesin hüküm etkisi, bu çalışmanın konusu bakımından temel teşkil etmektedir. Bu nedenle, hükmün diğer etkileri bakımından açıklamalara burada son verilip, Türk medenî yargılama hukukunda kesin hüküm müessesesinin etraflıca incelenmesine geçilecektir.

II. Medeni Usûl Hukukunda Kesin Hüküm Etkisi

A. Kesin Hükmün Amacı

Medeni yargılamanın amacı⁵¹ özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarda sübjektif hakkın temin edilmesidir⁵². Kişiler maddî hukuka ilişkin menfaatleri zedelendiğinde, hukukî korunma istemiyle mahkemelere başvurur. Dava süreci, yetkili mahkemece verilen hüküm ile nihayetlenir (hukukî ilişki çözümlenir) ve mahkeme uyuşmazlıktan el çeker. Hüküm ile tarafların hak ve borçları tespit edilir, taraflar arasında âdeta yeni bir hukukî statü yaratılır. Ancak hukukî korunma salt hükmün verilmesi ile

⁵¹ Yargılamanın amacının belirlenmesi; kesin hüküm, yargılamaya hâkim olan ilkeler, maddî hukuk-usûl hukuku ayrımı gibi hususların netleştirilmesi bağlamında önem arz etmektedir (Sema Taşpınar, “Medeni Yargılamada Amaç Sorunu”, **Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan**, Ankara, 1999, s. 760).

⁵² Yargılamanın amacına ilişkin farklı hukuk disiplinlerindeki görüşler; hakkın tespiti, uyuşmazlığın halledilmesi, kesin hükmün elde edilmesi, toplum barışının korunması, maddî gerçeğe ulaşılması ve hakkın gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir (Ayrıntılı bilgi ve yargılamanın amacı ile ilgili yaklaşımlar hakkında geniş bir panorama için bkz. Hans Friedhelm Gaul, “Yargılamanın Amacı-Güncelliğini Koruyan Bir Konu”, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Çev.: Nevhis Deren-Yıldırım, 3. Baskı, İstanbul, 2002; Sema Taşpınar, **a.g.e.**, s. 761 vd.). Doktrinde hâkim görüş medeni yargılamanın amacının, özel hukuk kökenli uyuşmazlıklarda hakkın temin edilmesi olduğu yönündedir (Hakan Pekcanıtez, **Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku § 1**, C.I, eds. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s.27; Taşpınar, **a.g.e.**, s. 786). Yargılamanın amacının maddî gerçeğe ulaşmak olduğu yönünde bkz. Ali Cem Budak, “Alangoya’ya Göre Yargılamanın Amacı ve Hâkimin Gerçeği Aramaktan Vazgeçmesi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.VI, S.2, 2019, s. 34.

sağlanamaz, hüküm doğrultusunda ortaya konan hakkın veya hukukî statünün teminat altına alınması şarttır⁵³. İşte bu teminat, kesin hüküm ile sağlanır⁵⁴.

Kesin hüküm, yetkili yargı organı tarafından verilecek tek ve bağlayıcı bir karar ile uyuşmazlığın çözümlendirilmesini temin etmektedir⁵⁵. Kesin hüküm sayesinde, hükmün içeriği yargısal güvence altına alınmaktadır⁵⁶. Zira bu yargısal güvence olmaksızın, yargı kararı ile ortaya konan hak gerçekleştirilemez; bilakis kâğıt üzerinde kalır⁵⁷. Diğer bir anlatımla kesin hükmün olmadığı bir hukuk düzeninde, yargılama hukuku amacına ulaşamaz⁵⁸.

Hükmü koruyucu rolüyle kesin hüküm kurumu, hukukî istikrar ve güven ilkelerinin taşıyıcısıdır. Taraflar hükme bağlanan hususlarda emniyet ve huzur içindedir, hukukî durumları istikrar kazanır⁵⁹. Ne taraflar ne de hükmü veren mahkeme

⁵³ Etkin hukukî korumanın yapısı için bkz. Mine Akkan, “Medeni Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma”, **Legal MİHDİR**, C.I, S.6, 2007, s. 29-68. Yazara göre; hukukî korunma, hak arama özgürlüğünün tanınması ile başlar; yargılama kurallarının ve usûlünün düzenlenmesi ise ikinci aşamadır (Akkan, **Etkin Hukukî Korunma**, s. 54). Üçüncü aşama; hâkim tarafından hukukî korunma talebinin incelenerek, verilecek bağlayıcı bir kararla hukukî ilişkinin kesin biçimde çözümlendirilmesidir (A.e., s. 62). Bu aşamada hukukî korumanın etkinliği, hakkı koruma altına alan kesin hüküm sayesinde. Nihayet, kararın icra edilmesi ile son basamak da çıkılır ve hak gerçekleştirilir (A.e., s. 63). Doktrinde Yılmaz tarafından kesin hüküm, “kesin hukukî korunma” kavramına izafe edilmektedir. Yazara göre; dava kesin hükümle sonuçlandığı zaman, davalı ve davacı arasındaki uyuşmazlıkta, hukukî korunma talebi kesin olarak karşılanmış olur ve dava “kesin hukukî himaye” olarak adlandırılır (Ejder Yılmaz, **Geçici Hukukî Himaye Tedbirleri**, C.I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2001, s. 29).

⁵⁴ Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, **Kesin Hükmün Objektif Sınırları**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2009, s. 3; Mustafa Çenberci, **Hukuk Davalarında Kesin Hüküm**, Ankara, Ankara Yeni Cezaevi Matbaası, 1965, s. 13.; Sabri Şükrü Anyas, **Hukuk Yargılama Usûlleri**, 7. Bası, Ankara, Ankara Yeni Cezaevi Matbaası, 1960, s. 282.; Akkan, **Etkin Hukukî Korunma**, s. 54.

⁵⁵ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 555; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057.

⁵⁶ Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 5; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 553.

⁵⁷ Akkan, **Etkin Hukukî Korunma**, s. 48.

⁵⁸ Kesin hükmün yargılamanın amacına ulaşmasında usûlî bir araç niteliğinde olduğu ifade edilmektedir (Gaul, **Yargılamanın Amacı**, s. 115). Aynı yönde bkz. Ramazan Arslan, “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1988, S. 5-6, s. 723.

⁵⁹ Bloomeyer Arwed, “Die Rechtskraftwirkung Und Ihre Grenzen (Kesin Hükmün Tesiri ve Sınırları)”, Çev.: İrfan Yazman, **AÜHFD**, C.XXV, S.3-4, Ankara, 1968, s. 225; Arslan, **a.g.e.**, s. 23.

dâhil hiçbir mahkeme, kesin hükmü ortadan kaldıramaz⁶⁰. Böylece sağlam bir zeminde toplumsal düzen ve barış tesis edilir.

Kesin hüküm aynı zamanda kamusal bir gerekliliktir⁶¹. Mahkemelerce yürürlükteki yargılama hukuku kurallarına uygun olarak verilen bir kararın kesin hüküm gücüne erişmesi sayesinde mahkeme kararlarına itibar edilmesi sağlanır⁶². Bu nedenle kesin hüküm, kamu düzenindendir⁶³.

Kesin hüküm işlevsel olarak usûl ekonomisi ilkesi⁶⁴ ile de irtibatlandırılmaktadır. Kamusal yönüyle usûl ekonomisi, yargı hizmetinin sunumunda sarf edilen kaynakların tasarruflu kullanımını amaçlar⁶⁵. Kesin hüküm sayesinde,

⁶⁰ Hayri Domaniç, **Hukukta Kaziye-i Muhkeme ve Nispi Kuvveti**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964, s. 6. Kesin hükmün tarafların tasarruf alanının dışında olmasının bir diğer sonucu olarak; taraflar kesin hüküm teşkil etmeyen bir karara, anlaşmak suretiyle kesin hüküm gücü kazandıramaz.

⁶¹ Yargıtay'ın bu hususa dair bir kararında, şu ifadelere yer verilmiştir: Yarg. 1. HD, T. 07.11.2001, E. 2001/10935, K. 2001/11859: "...Bu itibarla tarafları, mevzuu ve sebebi aynı olan devletin iştiraki, hâkimlerin tarafsız araştırması ve iradesi ile kurulan, tüm yasal yollardan geçmek suretiyle; diğer bir anlatımla şekli yönden de kesinleşen hükmün korunmasında kamunun büyük yararı bulunmaktadır..." (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁶² Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 29; Anayasa m.138/4 hükmü; "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." ifadeleriyle mahkeme kararlarına itibar edilmesini, anayasal bir ilke olarak dizayn etmektedir. Zira hüküm, devletin ve yargı organının iştiraki ile elde edilmiş, dolayısıyla bir hakka veya hukukî duruma Türkiye Cumhuriyeti adına hükmedilmiştir (Anyas, **a.g.e.**, s. 289).

⁶³ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 71; Sami Selçuk, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", **AD**, S.11, 1973, s. 941; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, 6. Bası, İstanbul, Alfa Basım Dağıtım, 1997, s. 695; Nedim Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları", **MİHDER**, C.III, S.7, 2007, s. 380; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 773; Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 2071; Pekcanıtez, Atalay, Özokes, **a.g.e.**, s. 462; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1503; Ahmet Cahit İyilikli, **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 531. Kesin hüküm kamusal zeminde kabul edilen bir kurum olmasa, taraflar, iradeleri ile kesin hükmün tesirlerinden vazgeçebilirdi. Bu durumda da yukarıda bahsedilen çekinceler gündeme gelir ve uyuşmazlıkların sonu gelmezdi. Bu nedenle kesin hüküm ancak kamusal düzlemde somutlaştırıldığında amacını gerçekleştirir.

⁶⁴ Usûl ekonomisi yargılama hukukunun önemli bir ilkesidir. Hakkın en az giderle, en makul sürede ve en az emekle gerçekleşmesine hizmet eder (Cumhur Rüzgaresen, **Medeni Muhakeme Hukukunda Usûl Ekonomisi İlkesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 54 vd.). Bu ilke medeni yargılama hukukunun amacına ulaşmasında usûlî bir destek sağlamaktadır (İbrahim Çetin, "Medeni Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi", **Sayıştay Dergisi**, S.78, 2010, s. 84). Usûl ekonomisinin medeni yargılama hukukunun amacı ile ilişkisi için ayrıca bkz. Ejder Yılmaz, "Usûl Ekonomisi", **AÜHFD**, C.LVII, S.1, 2008, s. 246 vd.

⁶⁵ Rüzgaresen, **a.g.e.**, s. 52.

mahkemelerce aynı uyuşmazlığın defaatle tetkik edilmesinin yol açacağı giderlerin, zaman ve emek kaybının önüne geçilerek, usûl ekonomisi ilkesi desteklenir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nın önemli bir kararında kesin hükmün hem bireysel hem kamusal yönüne şu ifadelerle ışık tutulmuştur:

“Kesin hüküm, hem bireyler için hem de devlet için hukukî durumda bir kararlılık ortaya koyar. Bununla, hukukî güvenlik ve yargı erkine güven sağlandığından kamu yararı ile doğrudan ilgilidir. Hemen belirtmelidir ki, kesin hükmün amacı kişiler arasındaki uyuşmazlıkların kesin bir biçimde çözümlenmesidir. Bu amacın gerçekleşmesinde, hem kişilerin hem de Devletin yararı vardır. Çünkü kişiler, arasındaki uyuşmazlığın kesin bir biçimde sonuçlanması için dava sırasında bütün olanaklarını kullanırlar ve dava sonucunda verilecek kararla artık, bu uyuşmazlığın sona ermesini isterler. Bu açıdan, Devletin de menfaati söz konusudur. Çünkü Devlet, mahkemelerin sınırsız bir biçimde aynı uyuşmazlık (dava) ile sürekli ve yinelenerek meşgul edilmesini istemez.”⁶⁶

Yargıtay HGK kararından doğrudan alınan kısımda, kesin hüküm kurumu; hukuk devleti, hukukî istikrar, mahkeme kararlarının saygınlığı ve usûl ekonomisi ilkeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bireyler bakımından ise yargılamadan beklenen sonucun gerçekleşmesinde kesin hükmün katkısından söz edilmiştir.

B. Kesin Hüküm Tanımı

Kesin hüküm, yargı kararlarına tanınan kanunî hakikat⁶⁷ vasfıdır⁶⁸. Bu vasıf, çekişmeli durumun hükümle sona erdiğini ve hakikatin gün yüzüne çıktığını ortaya

⁶⁶ Yarg. HGK, T. 05.06.1991, E. 1991/215, K. 1991/342 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁶⁷ İnsan aklının ve muhakeme gücünün ideal adalete erişmede yetersizliği ve mahkemelerin tarafsızlığını korumak gayesiyle re'sen hareket edememeleri karşısında kesin hükme mutlak hakikat niteliği tanınmamaktadır (Domaniç, **a.g.e.**, s. 42). Bu meyanda, tarafların bilerek yahut habersiz olduklarından ötürü mahkemeye eksik vakıa sunmaları ihtimali ve hâkimin vakıaları re'sen araştıramaması karşısında maddî hakikate ulaşamayacağı belirtilmektedir (Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 83). Nitekim hatalı karar verilmesi ihtimali her zaman mevcuttur, bu nedenle kesin hüküm -mutlak değil- kanuni hakikati temsil eder (Kesin hüküm ile hakikat ilişkisi hakkında ayrıca bkz. Boran-Güneysu, **a.g.e.**, s. 82).

⁶⁸ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 29; Domaniç, **a.g.e.**, s. 4; Çenberci, **a.g.e.**, s. 16.; Selçuk, **Kesin Hüküm**, s. 937; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 557; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2055; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 455; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 727; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1486.

koyar. Roma hukukunda aynı anlayış, “*Res iudicata pro veritate accipitur* (Kesin hüküm hakikat kabul edilir).”⁶⁹ deyişi ile ifade edilmiştir.

Kesin hükmün tek istisnası yargılamanın iadesidir⁷⁰. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki; kesin hükmün hakikat niteliği -yargılamanın iadesi kapsamındaki hâller hariç- mahkemeler tarafından hatalı hüküm verilmesi ihtimaline rağmen, mutlak kabul edilmektedir⁷¹. Bu durumda hatalı hüküm, kesin hüküm müessesesinin verdiği güçle, maddî gerçeği yansıtmamasına rağmen, hakikatin temsilcisi ilan edilir. İkinci defa dava konusu edilemez ve hatta icra edilir, böylece yargılamadan beklenen sonuç gerçekleşemez. Bu itibarla kesin hüküm, hatalı bir hüküm söz konusu olduğunda ve yargılamanın iadesi nedenlerinden biri gerçekleşmediğinde, hakkın temin edilmesinin önüne âdetâ bir bariyer çekmektedir⁷². Doktrinde kesin hüküm müessesesinin vazgeçilemez konumu karşısında, yargılama hukukunun böyle bir bedel ödemesi mâzur görülmektedir⁷³.

⁶⁹ Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse; yetkili mahkeme tarafından verilen hüküm, ilk davada karara bağlanmış meseleler hakkında, taraflar ve halefleri bakımından gerçek bir hakikati temsil eder. Roma hukukunda bu ilke ile irtibatlı pek çok deyişe rastlanmaktadır: “*Res iudicata ius facit inter partes* (Kesin hüküm taraflar arasında hukuk yaratır). *Res inter alios iudicata alii non praeiudicat* (İki kişi arasında hükme bağlanmış olan, üçüncü kişiyi bağlamaz). *Res inter alios açta alteri non nocet* (Bir dava sonucunda verilen kesin hüküm ile davanın tarafı olmayan kişilerin haklarının zedelenmesi söz konusu olmaz)”. Bahsedilen deyişler için bkz. Belgin Erdoğmuş, **Bir Usûl Hukuku Kuralı: Bis De Eadem Re Ne Sit Actio**, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1988, s. 3-4.

⁷⁰ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 566. Yargılamanın iadesi kurumu hakkında geniş bilgi için bkz. Ramazan Arslan, **Medeni Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**, Ankara, Turhan Kitapevi, 1977; Zekeriya Yılmaz, **Medeni Usûl Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi: (İade-i Muhakeme)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013. Zamanaşımı, kesin hükmün istisnası değildir; zamanaşımı nedeniyle karar sadece icraî niteliğini kaybeder (İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 29).

⁷¹ Domaniç, **a.g.e.**, s. 5.

⁷² Yargılamanın amacı sorgulandığından beri, hatalı hüküm fenomeni ile yargılamanın amacının uyumlaştırılması bağlamında kuramlar geliştirilmiştir (Hans Friedhelm Gaul, “Zur Frage Nach Dem Zweck Des Zivilprozesses.” **Archiv für die Civilistische Praxis**, Vol.168, No.1, 1968, s. 53 vd.) Ancak yazara göre hatalı hükmün hukuk aleminde kesin hüküm gücüne erişmesi meselesi, kesin hüküm kurumunun kendisinden yola çıkılarak gerekçelendirilmelidir (Gaul, **Yargılamanın Amacı**, s. 115).

⁷³ Gaul, **Zur Frage Nach Dem Zweck Des Zivilprozesses**, s. 60; Arslan, **Kesin Hüküm İhtiyacı**, s. 73; Muhammet Özkes, **Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 19**, C.III, eds. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 2323.

C. Terminoloji ve Sınıflandırma Sorunu

Türk hukukunda gerek mevzuat gerekse doktrinde “kesin hüküm” ile “kesinleşme” kavramları, kimi zaman aynı anlam boyutu içerisinde değerlendirilmekte; iki kavram arasındaki fark net bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Bunun neticesinde, hem “kesin hüküm” hem “kesinleşme” kavramları üzerinden şekli ve maddi yönde olmak üzere ayrıma gidilmektedir⁷⁴. Bu ayrım ise kavram karmaşasını büyütmektedir. Bu kısımda kesin hüküm kavramının tanımlanmasında başvurulacak terminoloji ve sınıflandırma üzerine açıklamalar yapılacaktır.

1. Res İudicata Karşılığı Olarak Kesin Hüküm

*Res iudicata*⁷⁵; yargılanmış şey, hükümle çözüme kavuşturulmuş mesele, karara bağlanmış şey, konu veya olay olarak tarif edilmektedir⁷⁶. Türk hukukunda öteden beri var olan *res iudicata*’ya karşılık bulma çabaları⁷⁷, kesin hüküm teriminin

⁷⁴ Bu yönde görüş için bkz. Kemal Gözler, “Res İudicata’nın Türkçesi Üzerine”, *AÜHFİD*, C. LVI, S. 2, 2007, s. 50.

⁷⁵ *Res iudicata*; şey, konu, mesele anlamına gelen “res” ve hükme bağlanmış manasındaki “iudicata” sözcüklerinin birleşimiyle meydana gelmiş, Latin kökenli bir söz öbeğidir (**Black’s Law Dictionary**, 7. Baskı, (Ed.) Bryan A. Garner, St. Paul, Minnesota, West Publishing Company, 1999, s. 1470, çevrimiçi, <https://www.scribd.com/document/796115952/Black-s-Law-7th-Edition> - 24.03.2021). Klasik Latince *res iudicata*, modern Latince *res iudicata* şeklinde yazılmaktadır (Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, **Guide to Latin in International Law**, Oxford, Oxford University Press, 2009, s. 252 (çevrimiçi <https://ebookcentral.proquest.com/lib/istanbul-ebooks/detail.action?docID=3053797> - 23.03.2021). Bunun yanı sıra *res iudicata*, -yazım hatasıyla- *res adiudicata* terimiyle de ifade edilmektedir (**Black’s Law Dictionary**, s. 1469).

⁷⁶ **Black’s Law Dictionary**, s. 1470; Adolf Berger, **Encyclopedic Dictionary of Roman Law**, Transactions of the American Philosophical Society, Vol.43, No.2, 1953, s. 678. (çevrimiçi, www.jstor.org/stable/1005773 - 23.03.2021).

⁷⁷ Hukuk hayatımızda *res iudicata*’yı karşılamak üzere var olan çeşitli terimlerin terminolojik bağlamda incelemesi için bkz. Gözler, **a.g.e.**, s. 53 vd. Makalede Türk hukuk terminolojisinde *res iudicata* yerine kullanılan Arapça ve Osmanlıca kökenli terimler; emr-i makzî, kaziye-i mahkûmunbiha, kaziye-i muhakeme, kaziye-i muhkem, muhkem kaziye olarak tespit edilmiştir (**A.e.**). Yazar tarafından, anılan terimlerden yalnızca kaziye-i mahkûmunbiha ve emr-i makzî terimlerinin, *res iudicata*’nın doğru bir çevirisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (**A.e.**, s. 58). Ayrıca doktrinde *res iudicata* karşılığında kullanılan terimlerin kalabalıklığı, terminoloji enflasyonu olarak nitelendirilmiştir. Bkz. Ali Cem Budak, “Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usûl Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE*, İstanbul, 1991, s. 16.

literatüre yerleşmesiyle son bulmuştur⁷⁸. Ancak doktrinde kesin hüküm kavramının, *res iudicata*'yı karşılamakta yetersiz ve hatta yetkisiz olduğu belirtilmektedir⁷⁹.

Kesin hüküm sözlükte değişmez, geri dönülemeyen, kat'i mahkeme kararı manasındadır⁸⁰. Kısaca kesin hüküm, sözlük anlamıyla kesinleşmiş hüküm demektir. Ancak, doktrinde Gözler'in işaret ettiği üzere, "hükmün kesinleşmesi" ile "hükümle bir meselenin son bulması" manasındaki *res iudicata* aynı şey değildir⁸¹. Hükmün kesinleşmesi, yargılama prosedürünün sona erdiğini gösterir. Hükümle bir meselenin son bulması ise hükmün içeriğinin tekrar tartışma konusu yapılamaması anlamını taşır. İşte bu yüzden kesin hüküm, *res iudicata* ile örtüşen bir terim değildir.

Türk hukukunda kesin hüküm kavramına sözlük anlamından öte, *res iudicata*'yı karşılayan bir anlam yüklenmesi; kesin hüküm kavramına ilişkin kullanım

⁷⁸ Hukuk alanında ilk sözlüklerden ve kaynak eser mahiyetindeki Türk Hukuk Lügati'nde kaziyeye-i muhkeme (Türkçeleştirilmiş hâli ile kesin hüküm)'nin Latince karşılığı, *res iudicata*'dır (Türk Hukuk Kurumu, **Türk Hukuk Lügati**, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Başbakanlık Basımevi, 1944, s. 196). Mülga 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu m.237 hükmünde *res iudicata* karşılığı olarak kaziyeye-i muhkeme terimi kullanılmıştır: "*Kaziyeye muhkeme, ancak mevzuunu teşkil eden husus hakkında muteberdir. Kaziyeye muhkeme, mevcuttur denilebilmek için iki tarafın ve müddeabihin ve istinat olunan sebebin müttehit olması lazımdır.*"

⁷⁹ Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 16; Gözler, **a.g.e.**, s. 49 vd. Gözler; bu kavramlaştırma sorunu bağlamında, eski hukukumuzda kesin hükmün bir müessese olarak mevcut olmamasına işaret etmektedir (**A.e.**). Esasen Mecelle'de tekrar yargılama yasağı ve mahkeme kararlarına itibar edilmesi ilkelerini gözetken hükümlere yer verilmiştir (Ayrıntısı için bkz. Gürdoğan, **a.g.e.**, s.12, dn. 26). Örneğin Mecelle m.1837 hükmü; "*Usûlüne uygun olarak, yani hükmün sebep ve şartları mevcut olarak hüküm ve ilâm olunan davanın tekrar görülüp dinlenmesi uygun olmaz.*" şeklindedir (Yusuf Sancak, Emre Kıyak "Günümüz Türkçesiyle Mecelle'nin On Altıncı Kitabı Kitâbü'l Kazâ (Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XXII, S. 2, 2014, s. 87). Bu hüküm ile tekrar yargılama yasağına işaret edilmiştir. Ancak tek başına bu hüküm, kesin hüküm müessesesinin varlığına delalet etmemektedir. Zira Mecelle m.1840 hükmünde davalıya tanınan, hüküm verildikten sonra dahi kullanılabilen karşı dava açma yetkisi, aynı uyumsuzluk hakkında ikinci bir dava açılmasına imkân vermekte ve mahkemece karşı davanın kabul edilmesiyle ilk hüküm bertaraf edilmekteydi (Sancak, Kıyak, **a.g.e.**, s. 90). Kanaatimizce da iki hüküm bir arada değerlendirildiğinde eski hukukumuzda kesin hüküm müessesinin mevcut olduğu söylenemeyecektir.

⁸⁰ TDK Güncel Türkçe Sözlük.

⁸¹ Gözler, **a.g.e.**, s. 59. Ayrıca bkz. Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, Beta Basım Yayın A.Ş., 2016, s. 42. Yazarlar, bir mahkeme kararının kesinleşmesini yargının kesinliğine; kesin hüküm gücüne erişmesini ise yargının otoritesine atfetmektedir (Kunter, Yenisey, **a.g.e.**, s. 40 vd.).

ve anlayış farklılıklarına yol açmaktadır⁸². Kesin hüküm gerek mevzuatta gerekse doktrinde, hem sözlük anlamıyla “kesinleşmiş hüküm” manasında hem de terim anlamı ile “*res iudicata*” karşılığında kullanılmaktadır⁸³. Misâl olarak HMK m.303’te⁸⁴ yer alan “Kesin Hüküm” başlıklı düzenlemede *res iudicata* doktrini açıklanmaktadır. Buna karşın kesin hüküm kavramı, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu⁸⁵ m.1357/2 hükmünde sözlük anlamında kullanılmaktadır⁸⁶. İlgili hükümde yabancı mahkemede yahut hakem heyeti önünde ileri sürülmüş deniz alacaklarına

⁸² Bu çalışmada kesin hüküm etkisi, medeni usûl hukuku kapsamında ele alınmakla birlikte, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu m.57 hükmü, kesin hüküm kavramının, sözlük anlamı ile kullanılmasının yol açtığı sorunlara örnek teşkil etmektedir. Zira Sayıştay Kanunu m. 57’de yer verilen “*kesin hükmün yerine getirilmesi*” ifadesi, hükmün kesinleşmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu husus, Sayıştay Kararında açıklığa kavuşturulmuştur: “*Bu durumda, 6085 sayılı Sayıştay Kanununun 57 inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “Karar düzeltilmesi istemi, kesin hükmün yerine getirilmesine engel değildir.” Cümlesinde bir örtülü kanun boşluğu olduğu kabul edilerek cümlede geçen “kesin hüküm” ibaresini 6085 sayılı Kanunun 55/1 inci maddesi hükmü doğrultusunda Sayıştay ilâmlarının Sayıştay Temyiz Kurulu kararları ile kesinleştirildiği şeklinde anlamak gerekecektir. Aksi takdirde, söz gelimi Temyiz Kurulu tarafından verilen bir bozma kararına karar düzeltilmesi süreci çalışırken Dairece uyulması hâlinde, daha sonra Kurulun aynı bozma kararını karar düzeltilmesi başvurusu neticesinde tasdik etmesi durumunda Daire kesinleşen karar tasdik olduğu hâlde bozma imiş gibi işlem yapmış duruma düşecektir.*” Sayıştay, 8. Daire, 361/175, T. 6.2.2020 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁸³ Gözler, **a.g.e.**, s. 50.

⁸⁴ HMK m.303: “(1) Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.
(2) Bir hüküm, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder.
(3) Kesin hüküm, tarafların külli halefleri hakkında da geçerlidir.
(4) Bir dava dolayısıyla ortaya çıkan kesin hüküm, o hükmün kesinleşmesinden sonra dava konusu şeyin mülkiyetini tarafların birisinden devralan yahut dava konusu şey üzerinde sınırlı bir aynı hak veya fer’i zilyetlik kazanan kişiler hakkında da geçerlidir. Ancak, Türk Medeni Kanununun iyiniyetle mal edinmeye ait hükümleri saklıdır.
(5) Müteselsil borçlulardan biri veya birkaçı ile alacaklı arasında yahut müteselsil alacaklılardan biri veya birkaçı ile borçlu arasında oluşan kesin hüküm, diğerleri hakkında geçerli değildir.”

⁸⁵ R.G. Sayısı: 27846, R.G. Tarihi: 14.2.2011, Kabul Tarihi: 13.1.2011.

⁸⁶ TTK m.1357/2: “Bir deniz alacağı hakkında, hakem önünde veya yurt dışındaki bir mahkemede dava açılmışsa, kesin hüküm verilinceye kadar ihtiyati haciz kararı, sadece 1354 ve 1355 inci maddelere göre yetkili olan mahkemeden istenebilir.” Ayrıca bkz. TTK m. 1308/2: “Kurtarma ücretinden pay alınması için birden çok dava açılırsa, davalar, tekel sahibi kurtaranın, yoksa kurtarma sözleşmesini yapmış olan kurtaranın, o da yoksa en fazla kurtarma gemisi ile, yoksa en fazla teçhizatı ile katılmış olan kurtaranın açtığı dava dosyası ile birleştirilir. Bu dava hakem önünde görülüyorsa, dosyaların tümü, bir mahkemede açılan ilk dava ile birleştirilir ve mahkeme, hakem önünde açılan davada kurtarma ücretinin kesin hükümle belirlenmesini bekletici sorun yapar. Davaya bakan mahkeme, aynı dava içinde, ücretin nasıl paylaştırılacağına da karar verir.”

ilişkin ihtiyatî haciz talebinde yetkili Türk mahkemesi gösterilmiştir. Ayrıca ihtiyatî haciz talebine konu deniz alacağı hakkında yabancı mahkemenin veya hakem heyetinin “*kesin hüküm vermemiş*” olması bir yetki şartı olarak düzenlenmiştir. Burada ilgili hükmün lafzı itibarıyla, kesin hüküm kavramının sözlük anlamı ile kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Türk hukukunda kesin hüküm kavramının sözlük ve terim anlamının örtüşmemesi, kesin hüküm etkisinin tarif edilmesinde sorunlara yol açmaktadır. Bu sebeple doktrinde kesin hüküm, aşağıda detaylı biçimde açıklanacağı üzere, şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımı üzerinden tarif edilmektedir⁸⁷. Hâlbuki bir hukuk teriminin açık bir şekilde tanımlanabilmesi, kullanımının belirsizliklere yol açmaması elzemdir. Bu nedenle kesin hüküm kavramı, mevzuattaki veya öğretilerdeki farklı kullanımlarından arındırılmalıdır.

Doktrinde Gözler, “*res iudicata*”ya karşılık olarak, kavramın doğru bir çevirisi olan “kaziye-i mahkûmunbiha” teriminin tercih edilmesini yahut terimin Türkçeleştirilmeden “*res iudicata*” olarak kullanılmasını önermektedir⁸⁸.

Kanaatimizce kesin hüküm; her ne kadar sözlük anlamıyla, *res iudicata*’nın sahip olduğu anlam ve etkiye erişemese de bir usûl hukuku müessesesi olarak *res iudicata* doktrinini ifade etmektedir. Nitekim mahkeme kararları, doktrin ve -istisnâî düzenlemeler haricinde- mevzuatta kesin hüküm kavramının, *res iudicata*’nın karşılığında kullanılması mutad hâle gelmiştir. Buradan çıkan sonuç şudur ki; hukuk

⁸⁷ Doktrinde yazarlar çoğunlukla, şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımını benimsemiştir (Anyas, **a.g.e.**, s. 283; Selçuk, **Kesin Hüküm**, s. 938; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 553; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2055; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 725; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 330; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1481). Bazı yazarlar ise kesin hükmü şeklî manada kesinlik ve maddî manada kesinlik vasıfları üzerinden incelemişlerdir (Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 13 vd.; Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 18 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 557). Postacıoğlu ve Altay ise kesin hüküm müessesesini, şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm başlıklarına indirgemeksizin ele almaktadır Bkz. Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772 vd. Yazarlara göre hükmün kesinleşmesi, kesin hükmün varlığı için bir şarttır (**A.e.**).

⁸⁸ Gözler, **a.g.e.**, s. 59. Ancak Gözler’in önerdiği çözüm çerçevesinde kavram değişikliğine gitmek, literatürdeki birikim ve envâî çeşit kanunun değiştirilmesi demek olup kavram karmaşasının büyümesine neden olabilir.

dilinde kesin hüküm sözlük anlamının dışına çıkmış, *res iudicata* anlamına bürünmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada kesin hüküm, mevcut hukuk uygulamasına ve literatüre uyum sağlaması açısından, yalnızca *res iudicata* anlamını ihtiva eder biçimde kullanılacaktır.

2. Yapay Bir Ayrım Olarak Şeklî ve Maddî Anlamda Kesin Hüküm Ayrımı

a. Genel Olarak

Kesin hüküm, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.303 hükmünde ele alınmaktadır. İlgili hükümde kesin hüküm tanımlanmamış, şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımına vurgu yapılarak, usûlî bir itiraz olarak kesin hükmün şartları sayılmıştır⁸⁹: “*Bir davaya ait şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddî anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.*”

Doktrin sahasında da kesin hüküm müessesesi, genel bir tariften ziyade şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm kavramları ve sınıflandırması üzerinden izah edilmektedir⁹⁰. Alagonya, Yıldırım, Deren-Yıldırım⁹¹ kesin hüküm kurumunu şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımını izleyerek

⁸⁹ Bkz. dp. 84.

⁹⁰ Özkaya-Ferendeci, bu ayrımın işlevsel bakımdan yapıldığını belirtmektedir (Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s.5). Ayrıca doktrinde kesin hüküm dar ve geniş anlamda kesin hüküm olarak da sınıflandırılmaktadır: Dar anlamda kesin hüküm, maddî anlamda kesin hükme işaret etmekte; geniş anlamda kesin hüküm ise hem şeklî hem de maddî anlamda kesinleşmeyi gerektirmektedir (Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2055; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 455 vd.). Doktrinde Domaniç ise kesin hüküm bakımından dereceli bir sınıflandırma öngörmektedir: (1) İlk derece olarak nispi kaziyeyi muhkeme, esasa ilişkin mahkeme kararının verilmesi ile söz konusudur. (2) Karar düzeltme ve temyiz aşamalarından geçen karar, mutlak kaziyeyi muhkeme gücüne erişir. (3) Üçüncü kaziyeyi muhkem derecesi ise olağanüstü kanun yollarının tükenmesiyle mahkeme kararının kazanacağı ebediyen dönülemezlik vasfıdır (Domaniç, **a.g.e.**, s. 23).

⁹¹ Alagonya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 553 vd.

açıklamaktadır. Kuru, Aydın⁹², şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm kavramlarını farklı başlıklar altında ele almıştır. Budak, Karaaslan⁹³, maddî ve şeklî kesin hüküm şeklînde yapılan ayrımın yanıltıcılığına vurgu yapmakla beraber; konuyu bu ayrım üzerinden incelemiştir. Atalı, Ermenek, Erdoğan⁹⁴, mahkeme kararlarının kesinleşmesini, “şeklî anlamda kesinleşme” ve “maddî anlamda kesin hüküm” olarak ikiye ayırmıştır. Yazarlar; “şeklî anlamda kesinleşme” ile hüküm kesinleşmesini, “maddî anlamda kesin hüküm” ile kesin hüküm müessesesini eşdeğer anlamda kullanmaktadır⁹⁵. Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası⁹⁶ da şeklî ve maddî kesin hüküm ayrımına sadık kalmıştır. Anılan tüm yazarlar, şeklî anlamda kesin hükmün, maddî anlamda kesin hükmün bir ön şartı olduğu konusunda hemfikirdir⁹⁷.

Doktrinde Gözler’e göre ise kesin hüküm; şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımına tâbi tutulmamalıdır⁹⁸. Yazara göre şeklî anlamda ve maddî anlamda kesin hüküm, kesin hüküm müessesinin bileşenleri ise; birbirlerine ihtiyaç duymadan hukuk hayatında vücut bulmaları beklenir⁹⁹. Oysa maddî anlamda kesin hüküm, şeklî anlamda kesinleşmiş bir hükme ihtiyaç duymaktadır¹⁰⁰.

Tüm bu açıklamalar ışığında; Türk hukukunda kesin hüküm müessesesinin sınıflandırma biçimini daha yakından incelemek ve terminolojik sorunlara dikkat

⁹² Kuru, Aydın, *El Kitabı*, s. 1481 vd.

⁹³ Budak, Karaaslan, *a.g.e.*, s. 330 vd. Yazar, esasen kesin hükmün şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm olmak üzere iki ayrı çeşidi olmadığını, bu sınıflandırma ile kesin hükmün iki farklı etkisine işaret edildiğini belirtmektedir (*A.e.*, 331-332; Budak, *Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm*, s.19). Yazar, şeklî anlamda kesin hüküm kavramını, kesin hükmün şeklî etkisi; maddî anlamda kesin hüküm kavramını ise kesin hükmün maddî etkisi söz kalıpları ile deyimlemektedir (Bkz. Budak, *Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm*, s. 18 vd.).

⁹⁴ Atalı, Ermenek, Erdoğan, *a.g.e.*, s. 554 vd.

⁹⁵ *A.e.*, s. 557.

⁹⁶ Arslan vd., *a.g.e.*, s. 726 vd.

⁹⁷ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, *a.g.e.*, s. 553; Atalı, *Pekcanitez Usûl § 16*, s. 2055; Arslan vd., *a.e.*, s. 727; Atalı, Ermenek, Erdoğan, *a.g.e.*, s. 557; Kuru, Aydın, *El Kitabı*, s. 1481.

⁹⁸ Gözler, *a.g.e.*, s. 52.

⁹⁹ *A.e.*

¹⁰⁰ *A.e.*

çekmek amacıyla, şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm kavramları açıklığa kavuşturulmalıdır.

b. Şeklî Anlamda Kesin Hüküm Kavramı

Şeklî anlamda kesin hüküm¹⁰¹, bir mahkeme kararının olağan kanun yollarına başvuru ile değiştirilememesi veya geri alınamaması vasfına işaret etmektedir¹⁰². Şeklî anlamda kesin hüküm, mevzuatta bağımsız bir müessese olarak düzenlenmemiştir. Şeklî anlamda kesin hüküm, HMK m.303 metninde yer verilen hâliyle, maddî anlamda kesin hükmün zarurî bir şartı vazifesini görmektedir. Doktrin sahası ve yargı uygulamasında ise şeklî anlamda kesin hüküm, kesin hükmün bir çeşidi ve ön koşulu olarak ele alınmaktadır¹⁰³.

Şeklî anlamda kesin hüküm, kanun yollarına kapalı bir karar bakımından, verildiği anda meydana gelir¹⁰⁴. Kanun yollarına açık bir karar ise, süresi içinde kanun yollarına başvurulmaması, kanun yollarına başvurudan ferağat edilmesi yahut başvurunun reddedilmesiyle şeklî anlamda kesinleşmektedir¹⁰⁵. Esasen şeklî anlamda

¹⁰¹ Doktrinde Gürdoğan tarafından, şeklî anlamda kesin hüküm kavramının, terminolojik olarak hatalı bir kavram olduğu dile getirilmektedir (Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 15-16). Zira bir hukuk kavramı olarak şeklî anlamda kesin hüküm, sözlük anlamından daha geniş bir anlamı içermektedir. Örnek vermek gerekirse; usûle ilişkin görevsizlik, yetkisizlik gibi nihai kararlar yahut çekişmesiz yargı kararları da şeklî anlamda kesinleşmekte ancak hüküm niteliği arz etmemektedir. Ayrıntısı için bkz. I./A./2./b. Bu nedenle yazar tarafından, şeklî anlamda kesin hüküm yerine şeklî kesinleşme veya şeklî kesinlik gibi ifadelerin kullanılması önerilmektedir (**A.e.**, s. 16).

¹⁰² Anyas, **a.g.e.**, s. 284; Gürdoğan, **a.e.**, s. 13; Çenberci, **a.g.e.**, s. 15; Selçuk, **Kesin Hüküm**, s. 939; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 693; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 554; Özkaya- Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 4; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2055; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 455-456; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 726; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 556; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 330.; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1481. Aynı yönde bkz. Yarg. 22. HD, 13.9.2018, E. 2018/11226, K. 2018/18573 , Yarg. 20. HD, T. 24.6.2014, E. 2014/3499, K. 2014/6830 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁰³ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.e.**, s. 554; Özkaya- Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 4; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2055; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 726; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.e.**, s. 556; Budak, Karaaslan, **a.e.**, s. 307 vd.; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1481.

¹⁰⁴ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.e.**, s. 554; Arslan vd., **a.e.**, s. 726; Budak, Karaaslan, **a.e.**, s. 330.; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1481.

¹⁰⁵ Arslan vd., **a.e.**; Budak, Karaaslan, **a.e.**; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1482; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 555. Yarg. HGK, T. 13.6.2012, E. 2012/176, K. 2012/382, (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

kesin hükmün ortaya çıktığı ana ilişkin tespitler, bir mahkeme kararının nasıl kesinleştiğinin dolaylı bir beyanıdır¹⁰⁶.

Doktrinde; “şeklî anlamda kesin hüküm”, “şeklî kesinlik”, “şeklî anlamda kesinlik”, “şeklî yönden kesinleşme”, “kesin hükmün şekli etkisi” ve “hükmün kesinleşmesi” kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır¹⁰⁷. Mevzuatta da durum farklı değildir. Şeklî anlamda kesin hüküm yalnızca HMK m.303 hükmünde yer alırken; muhtelif kanunlarda “kesinleşme”, “hükmün kesinleşmesi” veya “kararın kesinleşmesi” ifadeleri tercih edilmektedir¹⁰⁸. Bu durum karşısında, hukukumuzda şeklî anlamında kesin hüküm kavramına ilişkin terminolojik birlik sağlanamadığı ve dahası şeklî anlamda kesin hüküm kavramının genel kabul görmediği sonucuna varılabilir.

c. Maddî Anlamda Kesin Hüküm Kavramı

Maddî anlamda kesin hüküm, bir uyuşmazlığın mahkeme tarafından hükme bağlandıktan sonra, yeniden mahkeme önüne getirilemeyeceği kuralıdır¹⁰⁹. Bu tanım ile esasen mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi açıklanmaktadır. Doktrinde de kesin hüküm, maddî manada kesinlik vasfını taşıyan hükümleri karşılayan bir terim olarak kullanılmaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁶ Gözler, **a.g.e.**, s.51.

¹⁰⁷ Gürdoğan; “şeklî manada kesinlik” tâbirini tercih etmektedir (Bkz. dp. 101). Budak ve Karaaslan “şeklî anlamda kesin hüküm” ile “kararın kesinleşmesi” tâbirlerini aralarında “veya” bağlacına yer vermek suretiyle aynı anlamda kullanmıştır (Budak, Karaaslan, **a.e.**, s. 330). Budak, başka bir eserinde “kesin hükmün şekli etkisi” ve “kesin hükmün maddî etkisi” ayrımını benimsemektedir (Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s.18 vd.). Postacıoğlu, Altay; “şeklî yönden kesinleşme” ve “hükmün kesinleşmesi” kavramını aynı anlamda kullanmaktadır (Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772).

¹⁰⁸ Bkz. HMK m. 166, 302, 225, 350; TTK m. 59, 497, 965; Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usûlü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun m. 37; Sınai Mülkiyet Kanunu m. 76, 110. Örnekler çoğaltılabilir.

¹⁰⁹ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 554; Pekcanitez, Atalay, Özkes, **a.g.e.**, s. 456. Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, Genişletilmiş 4.Bası, C.IV, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2021, s. 4428; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2057; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s.330. Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s.557; Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 3.

¹¹⁰ Gürdoğan’a göre kesin hüküm kurumu, hukukumuzda maddî manada kesinliği ifade eder (Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 29). HMK m.303’ün gerekçesine göre kesin hüküm, maddî anlamda kesin

Görülen o ki; Türk hukukunda maddî anlamda kesin hüküm kavramı, kesin hüküm müessesesi ile aynı anlam boyutu içerisinde değerlendirilmektedir. O hâlde şu soruyu sormak gerekir: Maddî anlamda kesin hüküm alt başlığına ihtiyaç var mıdır?

d. Değerlendirme ve Görüşümüz

Hemen yukarıda açıklandığı üzere, Türk hukukunda kesin hüküm gerek mevzuat gerekse doktrinde, genel bir tariften ziyade şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm kavramları ve sınıflandırması üzerinden izah edilmektedir¹¹¹. Buna göre şeklî anlamda kesin hüküm, şeklî hukuka ilişkin bir etki olarak yargılamanın daha fazla ilerletilemeyeceğine ilişkindir¹¹². Maddî anlamda kesin hüküm ise bir uyuşmazlığın mahkeme tarafından hükme bağlandıktan sonra, yeniden mahkeme önüne getirilemeyeceği kuralıdır.

Doktrinde ifade edildiği üzere, Türk hukukunda “kesin hüküm” kavramına sözlük anlamından ziyade *res iudicata* manasının yüklenmesinin yol açtığı anlamsal sorunların giderilmesi amacıyla, şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm ayırımına yer verildiği anlaşılmaktadır¹¹³. Şöyle ki, şeklî anlamda kesin hüküm ile kesin hükmün sözlük anlamına bir alan açılırken; maddî anlamda kesin hüküm *res iudicata* ile özdeşleştirilerek, kesin hüküm kurumu açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu noktada, doktrinde dâhil olduğumuz görüş uyarınca, şeklî ve maddî anlamda kesin hükmün; kesin hükmün çeşitleri olarak ilan edilmesi hatalıdır¹¹⁴. Zira kesin hüküm *res iudicata*’yı karşılıyorsa; şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm olarak ikiye ayrılmaz. Zaten maddî anlamda kesin hüküm, *res iudicata* doktrinini ifade etmektedir. Şeklî anlamda kesin hüküm ise *res iudicata*’nın alt başlığı değil, ön şartıdır.

hükmü kapsamaktadır. Hükümet gerekçesi için bkz. Ali Cem Budak, **Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**, 7. Bası, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2014, s. 391.

¹¹¹ Bkz. Yukarıda, s. 23 vd.

¹¹² Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s.330.

¹¹³ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 15; Gözler, **a.g.e.**, s.50.

¹¹⁴ Gözler, **a.e.**; Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 18 vd.; Budak, Karaaslan, **a.e.**

Diğer yandan şeklî ve maddî kesin hüküm ayrımı, kavram karmaşasına yol açan bir olgudur. Hatta bu tartışmalar, mevzuatta “kararın kesinleşmesi” gibi çok açık bir ifade kullanıldığı hâllere de sıçramıştır. Misâl olarak doktrinde, MÖHUK m.50 hükmünde yer alan “kararın kesinleşmesi” deyimini ile kastedilenin, kararın şeklî anlamda mı yoksa maddî anlamda kesinleşmesi olduğuna yönelik tartışmalar doğmaktadır¹¹⁵. Bu noktada tartışılan husus, diğer bir ifadeyle şudur: “Kararın kesinleşmesi” ifadesi (kesin hükmün sözlük anlamı olarak) kararın kesinleşmesini mi yoksa (kesin hükmün terim anlamı olarak) *res iudicata*’yı mı karşılamaktadır? Bir kavramın kendisini mi yoksa başka bir kavramı mı karşıladığı sorusu abesle iştigaldir.

Tüm bu nedenlerle, kesin hükmün şeklî ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımına tâbi tutulmaması yönündeki görüşün taraftarıyız. Bu ayrımın yanlış olduğundan yola çıkıldığına göre, yerlerinin hangi kavramlar ile doldurulması gerektiği belirtilmelidir. Kanaatimizce terminolojik olarak sorunlu olan şeklî anlamda kesin hüküm kavramı yerine, “hükmün kesinleşmesi” veya “kararın kesinleşmesi” deyimini tercih edilmelidir¹¹⁶. Maddî anlamda kesin hüküm ise *res iudicata* doktrini ile bütünleşmiştir. O hâlde, tabiatında *res iudicata*’yı yani kesin hüküm kurumunu karşılayan maddî anlamda kesin hüküm kavramına ihtiyaç yoktur. Bu çalışmada kesin hüküm, yalnızca *res iudicata* anlamını ihtiva eder biçimde kullanılacaktır.

D. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.303 Uyarınca Kesin Hükmün Unsurları

HMK m. 303 hükmü uyarınca dava konusu, dava sebebi ve taraf ayniyeti, kesin hükmün unsurları olarak kabul edilmektedir¹¹⁷. Kesin hüküm etkisinin sonraki

¹¹⁵ MÖHUKm.50 hükmündeki “yabancı ilâmın kesinleşme şartı” bakımından doktrinde yapılan tartışmalar için bkz. Aşağıda s. 56 vd.

¹¹⁶ Postacioğlu, Altay; kesin hükme ilişkin açıklamalarında bu terminolojiyi benimsemektedir. Bkz. Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 772 vd.

¹¹⁷ Doktrinde bu üç unsur davayı ferdileştiren unsurlar olarak da anılmaktadır. Bkz. Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 331.

yargılamalardaki rolünü belirleyebilmek için söz konusu unsurların tarif edilmesi önemlidir. Bu sebeple, bu kısımda kesin hükmün unsurları kısaca açıklanacaktır.

1. Taraflar Bakımından Ayniyet

Taraf; davaya muhatap olan, dava konusu hakkında iddia ve müdafaada bulunan kimsedir¹¹⁸. Dava dilekçesinde davacı ve davalı olarak gösterilen gerçek ve tüzel kişiler, davanın taraflarıdır. Yetkili kanuni temsilci yahut vekil ile takip edilen davalar bakımından taraf, şüphesiz temsil edilen kimsedir¹¹⁹.

Kesin hükmün mevcudiyeti için iki veya daha fazla yargılama bakımından tarafların ayniyeti sağlanmalıdır¹²⁰. Bundan kasıt, hukuksal ayniyettir¹²¹. Önceki ve sonraki yargılamalarda davacı ile davalı tarafın yer değiştirmesi, yani taraf pozisyonlarındaki değişiklik, ayniyeti ortadan kaldırmaz¹²².

¹¹⁸ Domaniç, **a.g.e.**, s. 45. Yargıtay, taraf kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: "... Mahkeme önünde, maddî hukuka dayalı hakkına dair uyuşmazlığın çözümünü ve himayesini isteyen kişi davacı, kendisine karşı hakkın himayesi istenen kişi de davalıdır. Davacı, dava konusu hakkın sahibi, davalı ise hakka uymakla yükümlü olan ve bu hakkı ihlal ettiği düşüncesi ile kendisine karşı hakkın himayesi istenen kişidir. Bir davada, davacı ve davalı sıfatının kime ait olduğu tamamen maddî hukuka göre belirlenir. Dava dilekçesinde davacı ve davalı olarak gösterilen kişiler şeklen taraf ise de hakkın sahibi veya kendisine karşı hakkın himayesi istenmesi gereken kişiler olmadıkları belirlenir ise davanın sıfat yokluğundan (husumetten) reddi gerekir..." Yarg. 3. HD, 18.01.2018, E. 2016/8830, K. 2018/365. (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹¹⁹ Hayrullah Fütuhi Töre, "Hukuk Davalarında Kesin Hükmün Uygulanışı ve Şartları", **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, 1973, s. 245.

¹²⁰ Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.II, İstanbul, M. Sıralar Matbaası, 1939, s. 49 vd.; Anyas, **a.g.e.**, s. 285 vd.; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 79 vd.; Domaniç, **a.g.e.**, s. 45 vd.; Sami Selçuk, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza ve Hukukta Etkileri", **AD**, S.12, 1973, s. 1064 vd.; Töre, **a.g.e.**, s. 245 vd.; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 796 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 557 vd.; Özkaya- Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 48; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 775 vd.; Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 2063 vd.; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 689; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 331; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1494.

¹²¹ Selçuk, **Kesin Hükmün Unsurları**, s. 1064.

¹²² Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558.

2. Dava Konusu Bakımından Aynıyet

Dava konusu¹²³; dava olunan şey, dava ile elde edilmek istenen sonuçtur¹²⁴. Diğer bir deyişle, mahkemeden bir hukukî sonucun talep edilmesidir. Dava konusu, davacının netice-i talebi ile özdeşdir¹²⁵. Bu talep; bir hakkın tanınması, tespiti veya bir şeyin yapılması, verilmesi yahut bir taahhüdün yerine getirilmesi olabilir.

¹²³ Dava konusu kavramını açıklamak üzerine, usûl hukuku literatüründe yapılan teorik tartışmalar şu şekilde özetlenebilir: (1.) Maddî hukuk teorisi, dava konusunu maddî hukuktaki anlamıyla talep ile özdeşleştirmektedir. (2.) Usûl hukuku kökenli teoriler dava konusunun anlamlandırılmasında usûlî talep kavramını merkeze almaktadır ve usûlî talep kavramının hangi unsurlar ile doldurulacağı noktasında farklılaşmaktadır: (2.1.) Tek unsurlu teoriye göre dava konusu salt netice-i talepten ibarettir. (2.2.) Çift unsurlu teoride dava konusunun belirlenmesinde talep sonucu ve vakıalar kompleksi eşdeğer unsurlardır. (2.3.) Çift unsurlu teoriden yola çıkılarak genişletilen üç unsurlu teoride ise dava konusu, netice-i talep, vakıalar kompleksi ve hukukî sebep yahut sübjektif hak iddiasından oluşmaktadır. (3.) Yeni maddî hukuk kökenli teoriler ile dava konusunu açıklamada yeni ve tek bir maddî talep (Aynı hayat olayından doğan maddî anlamda talepler, yeni bir maddî taleptir.) terimi geliştirilmiştir. (4.) Nisbî dava teorisi, somut kriterler olmaksızın, ilgili usûl hukuku kurumunun gayesi nazara alınmak suretiyle tek unsurlu yahut çift unsurlu teorinin uygulanmasını önermektedir. (5.) Çekirdek teori, aynı talebin aynı hayat olayını karşıladığını kabulünden hareketle esasen AB Adalet Divanı'nın uygulamasına dönük geliştirilmiş bir teoridir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Levent Börü, "Dava Konusu Kavramı ve Teoriler", **BATİDER**, C.XXVIII, S.2, 2012, s. 257-292; Meltem Ercan-Özler, **Medeni Usûl Hukukunda Dava Konusu**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2019, s. 58 vd.; Özkaya Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 149 vd.). Dava konusunun içeriği hakkındaki tartışmaların seyri ve görüşlerin tahlili için ayrıca bkz. Kâmil Yıldırım, "Medeni Usûl Hukukunda Dava Konusu Teorileri", **MÜHF-HAD**, C.VI, S.1-3,1991, s. 23-50. Yapılan açıklamalar çerçevesinde şunu belirtmekte fayda var ki; Türk hukuku bakımından dava konusunun niteliği usûl hukuku kökenli tek unsurlu ve çift unsurlu teorilerin çizgisinde tartışılmaktadır. Türk hukukunda tek unsurlu teoriyi savunan yazarlar çoğunluktadır (Bkz. Aşağıda dn. 126'da adı geçen yazarlar). Buna karşın azınlıkta kalan bir kısım yazarlar çift unsurlu teoriyi savunmaktadır (bkz. Özkaya- Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 204; Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 394; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 376). Doktrinde Meriç, dava konusuna ilişkin yaklaşımı ile farklılık arz etmektedir. Yazar kesin hüküm bakımından dava konusunu; talep sonucu, hayat olayı ve hükmün altlandığı gerekçenin birleşimi olarak formülize etmektedir (Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 394).

¹²⁴ Belgesay, **a.g.e.**, s. 55 vd.; Anyas, **a.g.e.**, s. 285; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 75 vd.; Domaniç, **a.g.e.**, s. 75 vd.; Selçuk, **Kesin Hükümün Unsurları**, s. 1068 vd.; Töre, **a.g.e.**, s. 248; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 715; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 563; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 795 vd.; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2068 vd.; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 731 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1488 vd.

¹²⁵ Böylece medeni yargılamada kabul edilen tasarruf ilkesine uygun olarak dava konusunun çerçevesini taraflar çizmektedir (Nedim Meriç, "Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, **MİHBİR Özel Sayısı**, C.IV, S.2, 2016, s. 32).

Dava konusunun ayniyeti HMK m.303 hükmünde, “*ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davanın netice-i talebinin aynı olması*” ifadeleri ile somutlaştırılmaktadır¹²⁶. Daha açık bir ifadeyle, ikinci davanın netice-i talebi; önceki davada hükme bağlanan netice-i talebe yönelmiş ve onun kapsamında ise dava konuları aynıdır. Burada kıstas, ilk davada verilen kesin hükmün etkilerinin, ikinci davanın görülmesi suretiyle ortadan kaldırılması yahut zedelenecek olmasıdır¹²⁷.

Dava konusu, kesin hükmün objektif kapsamını tayin etmektedir¹²⁸. Dava konusu hüküm fıkrasında karara bağlanır ve hüküm fıkrasının içeriği, kesin hükmün diğer unsurlarında ayniyetin sağlanması koşulu ile ikinci yargılamada ele alınamaz¹²⁹.

¹²⁶ Yargıtay tarafından dava konusunun ayniyeti, ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davanın talep sonucunun karşılaştırılması suretiyle tespit edilmektedir. Bu yönde karar için bkz. Yarg. HGK, T. 19.06.2002, E. 2002/2-484, K. 2002/544: “*Bilindiği üzere, kesin hükümden söz edebilmek için konusu, yanları ve hukuksal nedeni aynı olan iki davanın bulunması gereklidir. Önceki dava tapu iptali ve tescil davası olması, sonraki davanın ise tazminat davası olması nedeniyle her iki davanın konusu farklıdır. Bu itibarla ortada kesin hükmün varlığından söz etmek doğru değildir.*” (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹²⁷ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 76; Çenberci, **a.g.e.**, s. 49, Selçuk, **Kesin Hükümün Unsurları**, s. 1069; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2068; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 461; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 377.

¹²⁸ Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 204 vd. Dava konusu ile kesin hükmün kapsamı arasındaki bağlantı hakkında bkz. (A.e.)

¹²⁹ Ancak yargılama sürecinde unutulmak suretiyle üzerinde karar verilmeyen netice-i talep, ikinci bir yargılamaya konu olabilir. Zira bu hususlar bakımından kesin hüküm etkisi doğmamıştır. Bu yönde bkz. Yarg. 4. HD, T. 29.04.2004, E. 2003/16105, K. 2004/5732 T. 29.04.2004 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

3. Dava Sebebi Bakımından Ayniyet

Dava sebebi¹³⁰, davacının netice-i talebine dayanak teşkil eden maddî vakıalardır¹³¹. Trafik kazası, satım sözleşmesi gibi. Belirtilmelidir ki; dava sebebi, hukukî sebepten farklıdır¹³². Hukukî sebep, tarafların netice-i taleplerini haklı kılan vakıaların dâhil olduğu hukukî kategori olarak tanımlanmaktadır¹³³. Haksız fiil, sebepsiz zenginleşme, hata birer hukukî sebeptir.

Dava sebebinde ayniyet, iki veya daha fazla dava bakımından dayanılan maddî vakıaların özdeş olması hâlinde sağlanır. Bu kabul, hukukumuzda kabul edilen

¹³⁰ Dava sebebi kavramını aydınlatmak için vakıalara dayandırma teorisi ve ferdileştirme teorisinden hareket edilmektedir. Vakıalara dayandırma teorisine göre dava sebebi, netice-i talebin dayandırıldığı maddî vakıalar olarak anlaşılırken, ferdileştirme teorisinde ise dava sebebi hukukî sebep ile özdeşdir (Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 50 vd.). Doktrinde, vakıalara dayandırma teorisini savunan yazarlar çoğunluktadır (Bkz. Aşağıda, dn. 131’de anılan yazarlar). Ferdileştirme teorisinden yana görüş bildiren yazarlar ise azınlıkta kalmaktadır (Belgesay, **a.g.e.**, s. 56 vd.; Domaniç, **a.g.e.**, s. 83; Selçuk, **Kesin Hükümün Unsurları**, s. 1071 vd.). Doktrinde Postacıoğlu ise; Alman hukuku bağlamında süren bu teorik tartışmalardan sıyrılarak, dava sebebi kavramını mehzaz kanun olmasından sebep Nöşateli Usûl Kanunu ve içtihatlarının sunduğu zeminde ele almaktadır (İlhan E. Postacıoğlu, “Davanın ve Kaziyyei Muhakemenin unsuru Olarak Hukukî Sebep”, **Makaleler ve Karar İncelemeleri**, İstanbul, 2011, s. 70 vd.).

¹³¹ Anyas, **a.g.e.**, s. 285 vd.; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 79 vd.; Töre, **a.g.e.**, s. 250; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 704 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 561; Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 49; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 782; Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 2065 vd.; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 690 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1490 vd.; A. Selman Arısoy, “Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Türk Hukukunu Re’sen Uygulamasının Temeli: Vakıalar, Vakıaların Önemi, Vakıaların Çeşitli Yönlerden Sınıflandırılması ve Vakıaların Tespiti”, **İÜHFİM**, C.LXXVII, S. 1, 2019, s. 9; Ahmet Cahit İyilikli, “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.III, S. 2, 2012, s. 91.

¹³² Yargıtay açıkça, dava sebebinden maksadın, hukukî sebepler değil maddî vakıalar olduğuna işaret etmektedir. Bkz. Yarg. 20. HD, T. 1.4.2015, E. 2014/9101, K. 2015/2418 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Ancak Yargıtay kimi kararlarında hukukî sebeplerin aynı olmasını, âdeta kesin hükmün bir unsuru olarak konumlandırmaktadır: “...Somut olayda, Ankara 1.Asliye Hukuk Mahkemesinin 1998/398 esas ve 700 sayılı karar kesin hüküm olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu davanın hukukî sebebi eldeki davadan farklıdır. İlk davada muvazaalı hibeye (İnanç Sözleşmesine) dayalı tapu iptali ve tescil, eldeki davada ise Medeni Kanunun 650.maddesine dayalı tapu iptali ve tescil, olmaz ise tazminat istenmiştir. Her iki davanın tarafları ve konusu aynı ise de dava sebepleri aynı olmadığından HUMK.nun 237. maddesinde belirtilen kesin hüküm şartları gerçekleşmiş değildir...” Yarg. 14. HD, T. 08.06.2000, E. 2000/3715, K. 2000/4061 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹³³ Domaniç, **a.g.e.**, s. 83; Baki Kuru, “Hukuk Usûlünde Dava Sebebi”, **AD**, S.4, 1967, s. 242; Postacıoğlu, **Hukukî Sebep**, s. 70.

vakıaların taraflarca getirilmesi ilkesi¹³⁴ ve hâkimin hukuku re'sen uygulayacağı kuralı¹³⁵ nedeniyledir.

E. Kesin Hüküm Etkisinin Sonuçları

1. Menfi Etki: Kesin Hüküm İtirazı

Kesin hüküm, *ne bis in idem* (tekrar yargılama yasağı) ilkesi üzerinde temellendirilmiş bir müessesedir¹³⁶. Kesin hükmün konusunu teşkil eden uyuşmazlık, tarafların ortak arzusu ile dahi olsa tekrar mahkeme önüne getirilemez ve hakkında karar verilemez. Aynı uyuşmazlık ikinci kez dava edildiğinde, kesin hükmün gücü

¹³⁴ Vakıaların taraflarca getirilmesi ilkesi gereğince davacının netice-i talebini haklı çıkarmaya yarayan tüm vakıaları mahkemeye sunması gerekir (Arısoy, **a.g.e.**, s. 10). Vakıaların taraflarca getirilmesi ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eberhard Schilken, “Medeni Yargılamada Hâkimin Rolü”, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Çev.: Nevhis Deren Yıldırım, Der.: M. Kâmil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s. 41-59.

¹³⁵ HMK m.33 hükmüne göre hâkim hukuku re'sen uygular. Elbette hâkimin dava konusunda uygulanması muhtemel tüm normları bilmesi bir faraziyedir, burada hâkime düşen uygulanması gerekli hukuk kuralını araştırmaktır (Cenk Akil, “Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulama İlkesi”, **AÜHFD**, C.LVII, S.3, 2008, s. 3). Kaldı ki; HMK m. 119’a göre hukukî sebep, dava dilekçesinde bildirilmesi zorunlu bir unsur değildir. Aksi yöndeki, dava dilekçesinde hukukî sebeplerin somut olarak belirtilmesi zorunluluğu görüşü için bkz. Muhammet Özkes, “Dava Dilekçesinde Hukukî Sebep Bildirmek Zorunludur”, **Konuralp’e Armağan**, C.I, Ankara, 2009, s. 745-781.

¹³⁶ Roma hukukunda aynı şey hakkında ikinci defa dava açılmayacağı prensibi “*Bis de eadem re ne sit actio*” kuralı ile ifade edilmektedir (Erdoğan, **a.g.e.**, s. 3). Kesin hükmün Roma usûl hukukunda gösterdiği tarihsel gelişim şu şekilde özetlenebilir: (1.) Roma hukukunun ilk devirlerinde “*bis de eadem re ne sit actio*” kuralı, “*litis contestatio*”nın (davanın tespiti) en önemli sonucu kabul edilmekteydi. (1.1.) Bir kimse davacı olarak bir mevzuda dava açtığında, aynı mevzuya ilişkin dava hakkı sükût etmekte, ancak davalı tarafın aynı mevzuya ilişkin dava hakkı saklı kalmaktaydı. (1.2.) Böylece davalının karşı dava açması ihtimalinde çelişkili kararlar ortaya çıkıyor, aynı şey hakkında ikinci defa dava açılmayacağı prensibi, uygulanma biçimiyle kendisinden beklenen faydaları tam anlamıyla gösteremiyordu. (1.3.) Bu kuralın bir diğer sakıncası ise, davacının davası usûlî bir nedenle reddedilmiş olsa bile tekrar dava açamamasıydı. (1.4.) Öte yandan davacı aynı sonuca varmak amacıyla başka bir dava açtığında, aynı şey hakkında dava açılmayacağı prensibinin uygulanması mümkün değildi. (2.) Nihayetinde İmparatorluk döneminde aynı şey hakkında dava açılmayacağı prensibinin, hükmün verilmesi ile uygulanmasına geçildi. Buna da (2.1.) “*exceptio res iudicata*” (kesin hüküm def’i) adı verildi. (2.2.) Kesin hüküm def’i sayesinde, aynı taraflar arasında, aynı konu hakkındaki ikinci bir dava engelleniyordu. Bkz. Erdoğan, **a.e.**, s. 13 vd.; Meral Sungurtekin-Özkan, Gökçe Özdemir-Türkoğlu, **Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2008, s. 115 vd.; Bülent Tahiroğlu, Belgin Erdoğan, **Roma Hukuku Dersleri**, 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2020, s. 257, dn. 264; Mehmet Üçer, **Roma Hukukuna Giriş**, 2. Baskı, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2020, s. 257.

ikinci davanın incelenmesine engel olur. Bu güç, kamusal kaynaklı olup hukukumuzda kesin hükmün menfi yahut olumsuz etkisi olarak açıklanmaktadır¹³⁷.

HMK m.114/1-i hükmünde kesin hükmün bir dava şartı olarak belirlenmesi ile menfi etki kanuni düzenlemedeki yerini almıştır. İlgili düzenlemeye göre, aynı uyuşmazlık hakkında kesin hükmün varlığı, davanın her aşamasında gözetilmesi gereken olumsuz bir dava şartıdır¹³⁸. Bunun sonucu olarak, kesin hükmün varlığı hâkim tarafından re'sen gözetilir¹³⁹ yahut taraflarca usûlî bir itiraz olarak, her zaman ileri sürülebilir¹⁴⁰. Taraflar kesin hüküm itirazından feragat etseler dahi mahkeme, daha önceden kesin hükümle çözümlenmiş bir davayı usûlden reddetmek zorundadır¹⁴¹. Çünkü kesin hüküm, taraf tasarrufuna konu teşkil etmez, kamu düzeninden kabul edilir. Taraflarca ileri sürülmeyen kesin hükmün varlığı, mahkeme

¹³⁷ Belgesay, **a.g.e.**, s. 43; Anyas, **a.g.e.**, s. 284; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 50; Selçuk, **Kesin Hüküm Şartları**, s. 944; Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 20; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 693; Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 399; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 556; Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 116; Postacioğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 773; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2070; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 450; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 736; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 557; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 332; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 529 vd.

¹³⁸ Yarg. 1. HD, 08.04.2014 tarihli kararında, “davanın her aşaması” ifadesini somutlaştırmıştır: “Kesin hüküm itirazı, davanın her aşamasında ileri sürülebilir ve mahkemece (Yargıtayca) davanın her aşamasında kesin hükmün varlığı kendiliğinden gözetilip, davanın kesin hüküm nedeniyle (dava şartı yokluğundan) reddedilmesi gerekir. Yine kesin hüküm itirazı mahkemede ileri sürülmemiş olsa dahi, ilk defa Yargıtay'da (temyizde veya karar düzeltme aşamasında) ve dahası bozmadan sonra da ileri sürülebilir. Bu bakımdan kesin hüküm usûlî kazanılmış hakkın istisnasıdır ve tarafların iradesine de bağlı olmayan mutlak bir etkiye sahiptir. O nedenle kesin hükmün varlığının, yargılamanın bir kesiminde nazara alınmamış olması, bir diğer kesiminde alınmasını engellemez.” (Yarg. 1. HD, T. 8.4.2014, E. 2013/7180 K. 2014/7314 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi). Aynı yönde bkz. Yarg. 7. HD, T. 16.2.2012, E. 2011/2473, K. 2012/856; Yarg. 13. HD, T. 9.11.2009, E. 2009/3430, K. 2009/12945 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹³⁹ HMK m.115 hükmü; mahkemenin dava şartlarını, davanın her aşamasında re'sen araştıracağını ve taraflarca da dava şartı noksanlığının her zaman ileri sürülebileceğini düzenlemektedir.

¹⁴⁰ Bir dava kesin hükümle sonuçlandıktan sonra ikinci kez açılırsa, kesin hüküm itirazı ileri sürülür (Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 559; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 556; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 736). Ancak, ilk yargılamada yalnızca usûlî eksiklik hakkında karar verilmesi hâlinde, kesin hüküm yalnızca usûlî eksiklik hakkındadır. Bkz. Yarg. 13. HD, T. 9.11.2009, E. 2009/3430 K. 2009/12945 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁴¹ Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s.1503.

tarafından da tespit edilemez ve aynı dava ikinci kez görülürse yargılamanın iadesi kurumuna başvurulur¹⁴².

Kesin hükmün oluşabilmesi için iki dava arasındaki ayniyet; kesin hükmün dava konusu, dava sebebi ve taraflar olmak üzere sayılan tüm unsurlarında sağlanmalıdır. Üç unsur bir arada bulunduğu anda, kesin hükmün menfî etkisi gereği ikinci dava görülemeyecektir. Söz konusu unsurlardan birinin eksik olması hâlinde ise, kesin hüküm usûlî bir itiraz niteliğini yitirir¹⁴³.

2. Müspet Etki: Kesin Hüküm “Kesin Delil” Niteliği

Hemen yukarıda açıklandığı üzere kesin hüküm ile hak kesin olarak karara bağlanmakta ve sonraki yargılamalar bakımından güvence altına alınmaktadır. Böylece, yargı kararı ile bağlayıcı biçimde tespit edilen hukukî sonucun, yeniden tetkikine ve hakkında karar verilmesine mâni olunur. Bu güvencenin bir diğer yönü de kesin hükümde saptanan hususların, aynı taraflar arasındaki sonraki yargılamalarda ispat konusu olmaması ve kesin delil olarak kabul edilmesidir¹⁴⁴. İşte kesin hükme atfedilen, kanunî hakikat niteliğini aksettirme gücü; hukukumuzda müspet etki, olumlu etki yahut kesin delil etkisi olarak anılmaktadır¹⁴⁵.

¹⁴² Özekes, **Pekcanitez Usûl § 19**, s. 2335-2336.

¹⁴³ İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 555.

¹⁴⁴ Belgesay, **a.g.e.**, s. 43; Anyas, **a.g.e.**, s. 289; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 50; Domaniç, **a.g.e.**, s. 80; Selçuk, **Kesin Hüküm**, s. 943; Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 20; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 694; Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 404; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 774; Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2072; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 737; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 333; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1505; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 559; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 547 vd.

¹⁴⁵ Doktrinde bazı yazarlar, kesin hükmün sonraki yargılamalardaki etkisini, kesin delil anlatısından bağımsız şekilde ele almakta ve kesin hükmü; taraflar arasındaki sonraki yargılamalarda “kesin karine”, taraf dışındaki kimseler bakımından ise “fiilî karine” olarak değerlendirmektedir (Bkz. Belgesay, **a.g.e.**, s. 42; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 51-52). Doktrinde Akkan, kesin hükmün sonraki yargılamalardaki tesiri, “kesin delil” kavramından daha üstün bir anlamı karşılayan, “bağlayıcı etki” ile de açıklamaktadır (Mine Akkan, “Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükümün Kesin Delil Niteliği”, **DEÜHFD**, C.XI, Özel Sayı, İzmir, 2009, s. 8). Doktrinde bazı yazarlar ise unsur etkisi ve kesin hükmün müspet etkisini bir arada ele almaktadır (Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 404 vd.; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 547 vd.) Oysa unsur etkisi kesin hüküm etkisinden farklıdır. Kesin hükmün müspet etkisi hükmün içeriği ile ilgili bir etki iken, unsur etkisinde içerikten bağımsız olarak hükmün verilmesi yeterlidir.

Hemen belirtmek gerekir ki; Türk hukukunda kesin hüküm, kesin deliller arasında sayılmaktadır¹⁴⁶. Medeni usûl hukukunda deliller; takdirî delil ve kesin delil olarak sınıflandırılmaktadır¹⁴⁷. Ancak doktrinde bir kısım yazarlara göre, hukukumuz bakımından kesin hükmü, kesin delil olarak konumlandırmak yerinde değildir¹⁴⁸. Bu çalışmada, anılan görüşe bağlı kalınarak, “kesin hükmün kesin delil etkisi” yerine, “kesin hükmün müspet etkisi” ifadesi tercih edilmiştir.

Kesin hükmün müspet etkisi ile esasen hükmün kanuni hakikat niteliği işlevsel kılınmaktadır. Söz konusu anlayış gereği hükümde karara bağlanmış meseleler, kanuni hakikate isabet etmektedir. Hakikat ise değişmezdir, yeniden tetkik edilemez. Dolayısıyla kesin hüküm gücüne erişmiş bir kararda yer alan tespitler, daha sonraki yargılamalarda hakikati temsil güçlerinden ötürü bağlayıcı kabul edilir¹⁴⁹. Kısaca, sonraki yargılamada ispatı gereken hususlar bakımından, kesin hükümdeki saptamalar esas alınır.

¹⁴⁶ Oğuz Atalay, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 14**, C.II, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15.Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 1736; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 419. Yargıtay kesin hükmü kesin delil olarak kabul etmektedir: “...Kesin delil ise yanları ve hâkimi bağlayan, bu tip delillerle kanıtlanan olayın hukuksal doğru olarak kabul edilmesi gereken delillerdir. Hâkimin kesin delilleri takdir yetkisi yoktur. Bu biçimde ispatlanan hususu doğru kabul etmek zorundadır. Kesin hüküm de, aynı konuda daha sonra açılan davada kesin delil oluşturur.” (Yarg. 1. HD, T. 8.4.2014, E. 2013/7180, K. 2014/7314 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi). Kesin hükmün sonraki yargılamalardaki bağlayıcılığının kesin delil veya kesin karine kavramları ile açıklanması; bu etkinin ispat faslında gündeme gelmesinden ötürüdür.

¹⁴⁷ Atalay, **Pekcanitez Usûl § 14**, s. 1735; Arslan vd., **a.e.**, s. 418; Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 372; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 280; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 488. Kesin delil, hâkimin takdir yetkisine sahip olmadığı delillerdir (Atalay, **Pekcanitez Usûl § 14**, s. 1736). Takdirî delil ise hâkimin serbestçe takdir ettiği delil türüdür (Arslan vd., **a.e.**, s. 419).

¹⁴⁸ Doktrinde bir kısım yazarlar, kesin hükmün bir delil olmadığı görüşündedir (Bkz. Haluk Konuralp, **Medeni Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 12; Oğuz Atalay, “Delil Kavramı Üzerine”, **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C.I, Ankara, 2009, s. 134; Atalay, **Pekcanitez Usûl § 14**, s. 1739; Erdoğan, **Kesin Hüküm**, s. 75). Konuralp; “*ispat konusu vakıyı hâkime yansıtan bir araç*” olarak tanımladığı dar anlamda delil kavramı ile kesin hükmün bağdaşmadığını savunmaktadır (Konuralp, **a.g.e.**, s. 12). Erdoğan’a göre kesin hüküm, temsil niteliği olan bir ispat aracı değildir, yalnızca ilgili olduğu hususta ispat faaliyetinde bulunulmasını engeller (Erdoğan, **a.e.**). Aynı yönde bkz. Akkan, **Kesin Delil**, s. 8.

¹⁴⁹ Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 559; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 333.

Kesin hükümde tespit edilen hakkın veya hukukî ilişkisinin doğrudan sonuçları üzerinde ikinci kez dava açılırsa; ikinci yargılamada hakkın veya hukukî ilişkisinin mevcudiyeti tartışma konusu yapılamaz¹⁵⁰. Kesin hüküm devreye girer ve içerdiği tespitler ikinci yargılamada hükme temel alınır. Örneğin, kesin hükümle ortaya konan sözleşmenin geçersizliği olgusu, bu geçersizlikten kaynaklı cezai şart talebine ilişkin sonraki tarihli davada, bağlayıcı kabul edilir.

Bunun yanında kesin hükmün kapsamına giren bir tespit, daha sonraki bir yargılamada hüküm kurulabilmesi için incelenmesi gereken bir ön mesele teşkil ediyorsa, sonraki davanın hâkimi, söz konusu ön mesele hakkında hiçbir değerlendirme yapamaz¹⁵¹. Bu durumda ilk yargılamada verilen kesin hüküm, taraflar arasındaki hukukî ilişkisinin çerçevesini çizmiştir ve dolayısıyla ikinci yargılamada ispatına gerek olmayıp hâkimi bağlar¹⁵². Örneğin, sigorta şirketi ve acente arasındaki acentelik sözleşmesinin feshinin niteliği hakkında verilen kesin hüküm, acentelik sözleşmesinin feshinden kaynaklı portföy tazminatına ilişkin sonraki tarihli davada bir ön meseledir¹⁵³. Ön mesele hakkında verilmiş olan kesin hüküm, ikinci davada esas alınmak zorundadır, hâkimin bu noktada takdir yetkisi yoktur¹⁵⁴. Zira kesin hükme bağlanmış bir ön meselenin yeniden incelenmesi suretiyle, kesin hükmün içeriği hakikat zemininden kopartılamaz. Bu durum kesin hükmün ileriye dönük bağlayıcı etkisinden, Türk hukukuna özgü deyimiyle kesin hükmün müspet etkisinden kaynaklanmaktadır.

¹⁵⁰ Anyas, **a.g.e.**, s. 287; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 51; Selçuk, **Kesin Hüküm**, s. 943; Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 12; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 552 vd. Yargıtay'ın konuyla ilgili bir kararında, aynı esas, şu ifadelerle belirtilmektedir: “*Taraf ve maddî sebep birliği olan ilk davadaki iki davanın da temelini oluşturan aynı hukukî ilişkisinin mevcut olup olmadığı yönündeki tespit kısmı, sonraki davada kesin delil oluşturur. Bu tespit, maddî olay bakımından kesinleşmiş olur.*” (Yarg. HGK, T. 19.06.2002, E. 2002/2-484, K. 2002/544 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi)).

¹⁵¹ Budak, **Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm**, s. 20; Budak, Karaaslan, **a.g.e.**, s. 333; Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 21.

¹⁵² Kesin hükme dayanan kimsenin iddiasını ispata yükümlü olmadığı yönünde bkz. Üstündağ, **a.g.e.**, s. 694.

¹⁵³ Bu örnekte, Yargıtay kararına konu bir olaydan esinlenilmiştir. İlgili kararın tam metni için bkz. Yarg. 11. HD, T. 28.11.2014, E. 2013/17517, K. 2014/18559, (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁵⁴ Aynı yönde bkz. İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 549.

Kesin hükmün müspet etkisi, -menfi etkisinden farklı olarak- taraf, dava sebebi ve dava konusu unsurlarının tümünde ayniyet gerektirmez. İlk ve sonraki yargılamalar bakımından dava konusu farklı olmakla beraber, taraf ve dava sebebinde birliktelik sağlanması hâlinde; ilk davada verilen kesin hüküm, müspet etki doğurmaktadır¹⁵⁵.

Bu başlık altında son olarak Yargıtay kararları ile usûl hukukumuzda dâhil edilmiş olan güçlü delil¹⁵⁶ kavramına parantez açmak gerekir. Kural olarak yalnızca tarafları bağlayan kesin hüküm; farklı taraflar arasında ancak aynı dava sebebi ve dava konusuna dayanan sonraki dava bakımından güçlü delil niteliğini haizdir¹⁵⁷. Yargıtay kararlarında bu husus; “*Kesin hükmün akdi ve irsi hâleflerini bağlayacağı özellikle dikkate alınmalı, sözü edilen ilâmlarda taraf olmayan ve ilâmın taraflarıyla akdi yada irsi ilişkisi bulunmayanlar hakkında ise, sözü edilen kesinleşen ilâmların güçlü delil niteliğinde sayılacağı, güçlü delilin aksinin, daha güçlü delille kanıtlanabileceği göz önünde tutulmalı (...)*”¹⁵⁸ ifadeleri ile açıkça belirtilmektedir. Görülmektedir ki Yargıtay; farklı taraflar arasında görülmesine rağmen dava sebebi ve dava konusunun ayniyeti nedeniyle önemli ölçüde benzerlik taşıyan sonraki davada, ilk hükme yalnızca

¹⁵⁵ Aynı yönde bkz. Mehmet Kâmil Yıldırım, **Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1990, s. 218; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 737; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 559; Akkan, **Kesin Delil**, s.14; Erdoğan, **Kesin Hüküm**, s.75; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 553.

¹⁵⁶ Güçlü delil hakkında geniş bilgi için bkz. Recep Akcan, “Yargıtay Kararlarındaki “Güçlü Delil” Kavramının Hukukî Niteliği”, **SÜHFD**, C.XII, S.1-2, 2004, s. 7-24. HMK delil sistemi içinde, deliller kesin ve takdirî deliller olarak sınıflandırılmakta ve takdirî deliller sınırlayıcı biçimde sayılmamaktadır. Doktrinde üstün tutulan görüşe göre, güçlü delil, kanunda sayılmayan takdirî bir delil türüdür. Kuru, **a.g.e.**, s. 559; Atalay, **Pekcanitez Usûl § 14**, s. 1737. Ancak güçlü delillerin takdirî delillere nazaran hâkimi etkileme gücü yüksektir (İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 568).

¹⁵⁷ Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1505; Budak, **Medeni Usûl Hukukunda Üçüncü Kişilerin Korunması**, s. 19.

¹⁵⁸ Yarg. 7. HD, T. 21.11.2005, E. 2005/1774, K. 2005/3625 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Yargıtay güçlü delil kavramını, kesin hükmün üçüncü kişilere etkisi kapsamında öne çıkarmakla beraber; farklı yöndeki somut olaylara da uyarlamaktadır. Nitekim Yargıtay’ın konuyla ilgili bir kararında, aralarında hukukî sebep farklılığı bulunan iki yargılama bakımından, ilk davada verilen kesin hükmü sonraki davada güçlü delil olarak nitelendirilmektedir (Yarg. 14. HD, T. 29.06.2010, E. 2010/4367, K. 2010/7457 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Yargıtay’ın başka bir kararında, işçi ve işveren arasındaki alacak davasında verilen kesin hükmün, sonraki tarihli hizmet tespiti davasında güçlü delil teşkil ettiği belirtilmektedir (Yarg. 21. HD, T. 09.02.2015, E. 2014/2588, K. 2015/1967 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

bir ilâm olarak delil teşkil etmenin ötesinde bir güç tanımış ve güçlü delil kavramını ihdâs etmiştir. Bundan kasıt, ispat gücü yüksek takdirî delildir¹⁵⁹. Yargıtay kararlarında belirtildiği üzere, güçlü delilin aksi, usûl hukukundaki şartlara uygun olarak, ancak eşit güçte veya daha güçlü bir delil ile kanıtlanabilir¹⁶⁰. Diğer bir anlatımla, güçlü delile karşı ileri sürülen deliller, güçlü delilin etkisini bertaraf etmelidir. Ancak hâkim güçlü delilin aksi yönünde karar verebilir¹⁶¹.

F. Kesin Hüküm Etkisinin Kapsamı

1. Kesin Hüküm Etkisinin Sübjektif Kapsamı

Kesin hüküm, kural olarak *inter partes* etkilidir¹⁶². Medeni yargılamada yalnızca tarafların hukukî durumu tespit edilmekte, taraflar dışındaki kimseler bakımından hüküm kurulmamaktadır. Yalnızca tarafların iddia ve savunmaları ve mahkemeye getirdikleri maddî vakıalar ile şekillenen hükmün, davaya yön vermeyen ve hükme itiraz hakkı tanınmayan üçüncü kişileri etkilemesi, hukukî dinlenilme hakkı

¹⁵⁹ Pekcanıtez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 375. Delillerin hâkimi etkileme kabiliyetine göre ispat gücü hakkında bkz. Mehmet Kâmil Yıldırım, **Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, s. 35.

¹⁶⁰ Yarg. 20. HD, T. 30.06.2006, E. 2006/7338, K. 2006/9607; Yarg. 7. HD, T. 18.04.2006, E. 2006/1264, K. 2006/1226; Yarg. 8. HD, T. 25.06.2002, E. 2002/4452 K. 2002/5102 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹⁶¹ Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. Yarg. 7. HD, T. 20.04.1995, E. 1993/6610, K. 1995/4463, (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹⁶² Belgesay, **a.g.e.**, 48; Anyas, **a.g.e.**, s. 285; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 83.; Domaniç, **a.g.e.**, s. 40; Selçuk, **Kesin Hükümün Unsurları**, s. 1064; Töre, **a.g.e.**, s. 245 vd.; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 696 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 557; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 775; Atalı, **Pekcanıtez Usûl § 16**, s. 2063 vd.; Arslan vd., **a.g.e.**, s. 728.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1494 vd. Kesin hükmün üçüncü kişilere etkisi hakkında bkz. Ali Cem Budak, **Medeni Usûl Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması**, s. 16 vd.

ile bağdaşmaz¹⁶³. Bu nedenle kesin hükmün bağlayıcı gücü yalnızca taraflar nezdindedir¹⁶⁴.

Son olarak belirtmek gerekir ki, kesin hükmün *inter partes* etkisine ilişkin açıklamalarımız eda ve tespit hükümleri içindir. İnşâî hükümler ise herkese karşı etki doğuran inşâî etkileri nedeniyle, ayrı tutulmalıdır.

2. Kesin Hüküm Etkisinin Objektif Kapsamı

Kesin hükmün salt hüküm fıkrası üzerinde mi yoksa gerekçeyi de kuşatan bir etkiye sahip olup olmadığını, kesin hükme çizilen objektif sınırlar belirlemektedir¹⁶⁵. Eğer kesin hükmün objektif sınırları geniş tutulursa, hükmün gerekçesinde yer alan yahut zımnen kabul edildiği sonucuna varılan tespitler, kesin hüküm etkisini haizdir. Buna karşın kesin hükmün objektif sınırları dar bir çerçeveden ele alınırsa, yalnızca hüküm fıkrasında açık bir şekilde yer alan tespitler kesin hüküm teşkil eder.

HMK m. 303/2 ile bir hükmün, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil edeceği ifade edilmektedir. Buradan çıkan sonuç şudur ki; kesin hüküm, yalnızca hüküm fıkrası üzerinde etkilidir. Ancak doktrinde çoğunluğu temsil eden yazarlarca, kesin

¹⁶³ Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 2 vd.; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **a.e.**; Postacıoğlu, Altay, **a.e.** Bunun bir nedeni de hükmün şekli gerçeği ifade etmesi ve tespit edici niteliğidir (Akkan, **Kesin Delil**, s. 19). Bunun yanında, kesin hükmün etkisinin hatalı kararlar nedeniyle de yalnızca taraflar ile sınırlanması kabul edilmektedir (Deren- Yıldırım, **a.e.**, s. 3).

¹⁶⁴ Kesin hükmün taraflar arasında etki doğurması kuralı mutlak değildir. Kesin hüküm taraflardan başka üçüncü kişilere karşı halefiyet hâllerinde ve çeşitli maddî hukuk kaideleriyle etkili kılınmaktadır (Deren-Yıldırım, **a.e.**, s. 49).

¹⁶⁵ Özkaya-Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 7.

hüküm, hüküm fıkrası ile zorunlu mantıkî bağlantısı bulunan gerekçeyi de kapsadığı kabul edilmektedir¹⁶⁶. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir¹⁶⁷.

3. Kesin Hüküm Etkisinin Zaman Bakımından Kapsamı

Kesin hüküm, tarafların yargılama sürecinde maddî vakıalarını ileri sürebilecekleri son zaman kesitindeki¹⁶⁸ hukukî durumu ortaya koyar¹⁶⁹. Çünkü hüküm, maddî vakıaların getirilebileceği son âna kadar gerçekleşen vakıalar nazara alınarak kurulmakta ve tam olarak bu ânda şekil almaktadır¹⁷⁰. Kesin hükmün zaman bakımından kapsamı, işte bu ândan itibaren geçmişe dönüktür. Zira kesin hüküm, geçmişte gerçekleşen maddî vakılardan filizlenmiştir.

Türk hukuku bakımından, kesin hükmün zaman bakımından kapsamının tayin edilmesinde, tarafların maddî vakıaları ileri sürebilecekleri son zaman kesiti âdeta bir sınır çizgisi teşkil etmektedir. Bu zamana kadar gerçekleşen maddî vakıalar, taraflarca ileri sürülmüş olsun veya olmasın, kesin hükmün kapsamındadır¹⁷¹. Bu zamandan sonra gerçekleşen yeni ve bağımsız maddî vakıalar ise kesin hükmün kapsamında

¹⁶⁶ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 43; Üstündağ, **a.g.e.**, s. 719-720; Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 423; Postacıoğlu, Altay, **a.g.e.**, s. 799; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 560; Kuru, Aydın, **El Kitabı**, s. 1500; İyilikli, **Kesin Hüküm**, s. 453. Hüküm fıkrası ile gerekçe arasındaki zorunlu suretteki bağlılık, şu hâllerde vakidir: Bir davada verilen ret hükmünün, -usûle yahut esasa ilişkin-hangi nedene dayandığının belirlenebilmesi için gerekçeye bakılması gerekebilir. (Meriç, **Objektif Sınırlar**, s. 422). Yahut hüküm fıkrasının açık olmadığı hâllerde, gerekçeye bakılması gerekebilir (Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 457).

¹⁶⁷ Bu yönde Yargıtay Kararı için bkz. Yarg. HGK, T. 16.06.2004, E. 2004/1-367 K. 2004/363.

¹⁶⁸ Tarafların maddî vakıalarını ileri sürebileceği en son an; iddia ve müdafanın genişletilmesi yasağına ilişkin kuralların dairesinde tespit edilmelidir (Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 463).

¹⁶⁹ Candan Yasan, “Kesin Hükümün Zaman İtibariyle Etkisi”, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, **DEÜHFD**, C.XI, Özel Sayı, 2009, s. 658.

¹⁷⁰ Pekcanitez, Atalay, Özekes, **a.g.e.**, s. 463.

¹⁷¹ Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, “Kesin Hükümün Zaman İtibariyle Sınırları”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, s. 186 vd.; Yasan, **a.e.**, s. 658 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558. Bu bağlamda taraflarca mahkemeye getirilmeyip davaya dâhil edilmeyen maddî vakıaların sonraki yargılamalarda sükût ettiği kabul edilmektedir (Üstündağ, **a.g.e.**, s. 706). Şöyle ki, hukukumuzda kabul edilen vakıaların taraflarca getirilmesi ilkesi gereğince, taraflar uyumsuzlukla ilişkili gerekli ve yeterli düzeyde maddî vakıaları, ihmâl etmek veya unutmak suretiyle yahut bizzat kendi inisiyatifleri ile mahkemeye getirmemiş olabilirler. Hâkimin bu vakıaları hatırlatma yükümlülüğü yoktur. Bu durumda bütün vakıalar incelenip bütüncül bir yargılama yapılamadığı için hüküm objektif olarak hakikati yansıtmayabilir; ancak usûlî hakkaniyet gereği bu duruma katlanılmalıdır (Meriç, **Taleple Bağlılık İlkesi**, s. 37).

değildir, aynı veya farklı dava konusuna dayanak olarak yeni bir yargılama konusu yapılabilir¹⁷².

¹⁷² Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 81; Anyas, **a.g.e.**, s. 286, Atalı, Ermenek, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558; Özkaya-Ferendeci, **Zaman İtibariyle Sınırlar**, s. 185; Yasan, **a.g.e.**, s. 663. Yargıtay, konuyla ilgili bir kararında yeni maddî vakıalar ileri sürülmek suretiyle aynı veya farklı hukukî sebebe dayanılarak, ikinci kez boşanma davası açılabileceğine hükmetmiştir: “Söz konusu kesinleşen kararın işbu davada kesin hüküm oluşturup oluşturmadığının tespiti açısından önceki boşanma davasına ilişkin dava dosyasının getirtilerek incelenmesi ve her iki davada da aynı hukukî sebebe dayanılıp dayanılmadığı, aynı hukukî sebebe dayanılmakta ise ilk davada ileri sürülen vakılardan başka yeni vakılar ileri sürülüp sürülmediği araştırılmaksızın eksik inceleme ve tahkikatla hüküm kurulması usûl ve yasaya aykırı bulunmuştur.” (Yarg. 2. HD, T. 23.09.2014, E. 2014/7236, K. 2014/18203, (Legalbank Elektronik Bilgi Sistemi). Aynı yönde bkz. Atalı, **Pekcanitez Usûl § 16**, s. 2066). Karşı yönde görüş için bkz. Fatih Karamercan, “Boşanma Davalarında Kesin Hüküm”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVI, S.1, 2019, s. 98.

İKİNCİ BÖLÜM

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE YABANCI MAHKEME KARARLARININ KESİN HÜKÜM ETKİSİNİN KABULÜ: TANIMA

I. Milletlerarası Özel Hukuk Sahasında Yabancı Mahkeme Kararlarının Etkisinin Kabul Edilmesi Hakkında Genel Bilgi

A. Yabancı Mahkeme Kararlarının Etkisinin Kabul Edilmesinin Fikrî Temelleri

Yargı yetkisi, devletin hâkimiyetinden doğan yargı hakkını kullanma iktidarı olarak tanımlanmaktadır¹. Öyle ki; yargı yetkisi bir egemenlik meselesidir ve yargısal fonksiyon devletin egemenliği adına yerine getirilir. Dolayısıyla yargı organlarının verilen hükmün etki alanı, verildiği ülkenin sınırları içerisindedir². Yargı yetkisi bakımından ülkesel hâkimiyet prensibini (*principle of territoriality*)³ yansıtan bu anlayış, milletlerarası ilişkilerin gelişmesi ile yumuşamıştır⁴.

Küreselleşen dünyada milletlerarası ilişkiler oldukça yoğundur. Kişilerin ve varlıkların sınır ötesi artan hareketliliği ile günümüz teknoloji ve iletişim imkânlarının sunduğu zeminde; hukukî ilişki ve uyuşmazlıklar birden fazla ülke ile irtibatlı hâle gelmiştir. Bu istikamette doğan özel hukuka ilişkin uyuşmazlıkların, etkin biçimde

¹ Yılmaz Altuğ, **Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi**, 2.Bası, İstanbul, 1979, s. 2.

² Nomer, **DHH**, s. 508; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 620.

³ Ertaş, **a.g.e.**, s. 379.

⁴ Milletlerarası gelişen ilişkiler karşısında yabancı mahkeme kararlarına etki tanınması bir zarurete dönüşmüştür. Kaldı ki yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıkların çözümünde benimsenen kanunlar ihtilâfi sistemi ile millî mahkemelerde yabancı hukukun uygulanması kabul edilirken; yabancı hukuk çatısı altında verilen kararların hukukî değerini yok saymak tutarsızdır (Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 479; Arat, **a.g.e.**, s. 423). Zira milletlerarası özel hukuk alanında, millî mahkemeler eliyle yabancı hukukun uygulanması ile yabancı hukuk sistemine ait mahkeme kararlarına etki tanınmasının fikri temelleri örtüşmektedir. Nitekim milletlerarası usûl hukukunda yabancı mahkemelerin belirli işlemler bakımından yargısal fonksiyonu kabul edilmektedir (Nazikoğlu, **a.e.**, s. 473; Arat, **a.e.**, s. 434). Tüm bunlar, milletlerarası özel hukuk sahasında bir vizyonu yansıtmaktadır: Milletlerarası özel hukukun amacını gerçekleştirmek.

çözümü için, yalnızca ülkesel sınırlarda var olan bir hukukî korunma yetersizdir⁵. Zira kişilerin bir devlet mahkemesinden aldıkları kararın kesin hüküm etkisinden diğer bir ülkede yararlanmak istemeleri, dahası hükmü başka ülkede icra ettirme zorunluluğu söz konusu olabilir. İşte bu nedenle, milletlerarası özel hukuk çatısı altında çeşitli usulî araçlar⁶ ile mahkeme kararlarının, verildiği ülke dışında etki doğurması imkânı kabul edilmiştir⁷.

Mahkeme kararlarının verildiği ülke dışında etki doğurması, milletlerarası usûl hukuku literatüründe, çok geniş bir teorik perspektiften temellendirilmektedir⁸. Bu teoriler şu şekilde özetlenebilir:

Nezâket (comity, mücamele) teorisi, common law sahasındaki en eski teoridir⁹. Bu teoride, yabancı mahkeme kararlarının etkisi, devletlerin kendi mahkemelerinden verilen kararları diğer ülkelerde etki doğurması sâikiyle kabul edilmekte ve

⁵ Misâl olarak hükmün gereğinin verildiği ülkede yerine getirilmediği hâllerde, borçlunun ikameti yahut malvarlığının bulunduğu ülkede uyumazlığın yeniden incelenmesi gerekecek; bir ülke mahkemesinden verilen hükümle sağlanan hukukî korunmadan, ülke sınırları dışında mahrum kalınacaktır. Ertaş'a göre, yargı yetkisinin ülkeselliği prensibine sonsuz sadakat, mahkeme kararlarını âdeta ülke sınırlarına hapsedmektedir (Ertaş, **a.g.e.**, s. 367).

⁶ Mahkeme kararlarına yabancı sayıldığı ülkede etki tanınması usûlleri, hukuk sistemlerine göre farklılık arz etmektedir. Bunlar şu şekilde özetlenebilir: (1.) Actio judicati usûlüne göre yabancı ilâm; dava yoluyla takip edilecek ve icrası mümkün kılınacak bir borç doğurmaktadır. Buna göre, yabancı mahkemeden ilâm alan kişi, tenfiz davası açar ve tenfiz kararı icra edilir. (2.) Tescil usûlü, yabancı ilâmın dava açılmaksızın tesciline dayanmaktadır. (3.) Revision sisteminde; yabancı ilâm maddî vakıalar ve hukukî sebep yönünden yeniden incelenir. (4.) Exequatur sisteminde ise yabancı ilâm, tenfiz ülkesinde öngörülen tenfiz şartlarının sağlanıp sağlanmadığına yönelik incelemeye tâbi tutulur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ata Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 9; Özbakan, **a.g.e.**, s. 45-57; Bilgin Tiryakioğlu, **Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, 1996, s. 16 vd.

⁷ Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 468-469; Arat, **a.g.e.**, s. 422; Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 9; Ertaş, **a.g.e.**, s. 366; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 14; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 246; Nomer, **DHH**, s. 507; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 252; Doğan V., **a.g.e.**, s. 111; Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 4. Yabancı mahkeme kararlarına etki tanımayan hukuk sistemlerine nadiren rastlanmaktadır. Ayrıntısı için bkz. Pelin Güven, **Tanım-Tenfiz: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 20.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 472 vd.; Bilge Umar, "Yabancı ve Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi", **AD**, Y. 51, S. 8, 1960, s. 472 vd.; Arat, **a.e.**, s. 426 vd.; Özbakan, **a.g.e.**, s. 32 vd.

⁹ Umar, **a.g.e.**, s. 472; Özbakan, **a.e.**, s. 32.

karşılıklılık esasına dayanmaktadır¹⁰. Bunun yanında, yabancı bir devletin egemenliği altında hukuka ve usûlüne uygun olarak verilmiş mahkeme kararlarına saygınlık tanınması, milletlerarası dostluğu pekiştirecektir¹¹.

Borç teorisi, mahkeme kararının dava yoluyla ifası talep edilebilen borç yarattığı fikri üzerine şekillendirilmiştir¹². Buna göre bir ülkede, yabancı mahkeme kararları, ifa davası açılmak suretiyle uygulanır¹³.

Yargısal akit teorisine göre, mahkeme kararlarına gerek ülke içi gerekse ülke dışında uyulması, mahkeme kararının akit benzeri niteliği nedeniyledir¹⁴.

Mahkeme kararlarının *lex specialis* olarak kabul edilmesi teorisi, yabancı mahkeme kararlarının etkisini, hükümlerin *lex specialis* karakteri ile açıklamaktadır. Bu teori uyarınca “*uyuşmazlığı çözmeye yönelmiş özel bir kanun*” olarak sembolize edilen yabancı mahkeme kararı, tıpkı yabancı hukuk gibi uygulanmalıdır¹⁵.

Kazanılmış haklar teorisi ise, bir ülkede usûlüne uygun olarak kazanılmış haklara diğer ülkelerde riayet edilmesi gereğinden hareketle, yabancı mahkeme kararlarının etkisini kabul etmektedir¹⁶. Buna göre yabancı mahkeme kararına etki tanımak, yabancı mahkeme kararı ile doğan kazanılmış hakkı tanımak demektir¹⁷.

¹⁰ Umar, **a.e.**, s. 477; Arat, **a.g.e.**, s. 484; Özbakan, **a.e.**

¹¹ Anyas, **a.g.e.**, s. 324; Muammer Raşit Seviğ, **Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilafı Kaidelerinin Sentezi**, İstanbul, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, 1941, s. 92; Arat, **a.e.**, s. 423. Bir devletin, yabancı ülke mahkemelerinden verilen özel hukuka ilişkin yargı kararlarına itibar etmesi, milletlerarası hayatın gerekleriyle uyumlu olgun bir yaklaşımdır. Şüphesiz ki milletlerarası dayanışma ve adalet bilinci, bu fikrin tohumlarını ekmiştir (Seviğ, **a.e.**, s. 81). Aynı yönde bkz. Aysel Çelikel, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Müktesep Haklar Nazariyesi”, **İÜHFİM**, Y. 29, S. 1-2, 1963, s. 252.

¹² Özbakan, **a.g.e.**, s. 35.

¹³ Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 472; Umar, **a.g.e.**, s. 476.

¹⁴ Özbakan, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁵ Umar, **a.g.e.**, s. 476.

¹⁶ Özbakan, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁷ Aysel Çelikel, **Müktesep Haklar Nazariyesi**, s. 249; A. Gündüz Ökçün, **Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, 1967, s. 102.

Türk hukuk doktrininde, yabancı mahkeme kararlarının etkisi meselesi, teorik boyutundan ziyade pratik yararına yönelik mülahazalarla açıklanmaktadır¹⁸. Bu çerçevede, yabancı mahkeme kararlarının etkisinin kabulünde, milletlerarası düzeydeki özel hukuk ilişkileri bakımından hukukî istikrarı sağlama gayesi öne çıkmaktadır¹⁹. Bunun yanında, yerel mahkemelerin iş yükünü azaltmak da yabancı mahkeme kararlarının etkisinin kabul edilmesinde pratik bir nedendir.

Tüm bu teoriler ve pratik nedenler bir yana bırakılacak olursa, mahkeme kararlarının ülke dışında etki doğurması bakımından temelde iki menfaat çatışma hâlinindedir: Devletlerin egemenliği ve bireylerin korunması²⁰. Söz konusu menfaat çatışmasını aşmanın yöntemlerinden biri, mahkeme kararlarının yabancı sayıldığı ülkede yargısal denetim süzgecine yatırılmakla etkisini doğurmasıdır ki; bunu sağlayacak usûlî araçlar tanıma ve tenfizdir.

¹⁸ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 7; Nomer, **DHH**, s. 507; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 252; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 620. Dokrinde yabancı mahkeme kararlarının etkisini kazanılmış haklar teorisi ile açıklayan görüşler de mevcut olmuştur. Bkz. Seviğ, **a.g.e.**, s. 81; Osman Fazıl Berki, **Devletler Hususi Hukuku**, C.II, 6.Baskı, Ankara, 1966, s. 349; Çelikel, **Müktesep Haklar Nazariyesi**, s. 252-253; Altuğ, **a.g.e.**, s. 135; Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 478; Arat, **a.g.e.**, s. 439; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 21; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 248.

¹⁹ Seviğ, **a.e.**, s. 91; Nazikoğlu, **a.e.**, s.; Ertaş, **a.g.m.**, s. 367; Nomer, **DHH**, s. 507; Ökçün, **a.g.e.**, s. 122. Doktrinde Arat, kesin hükümle çözümlenmiş meselelerin, çeşitli ülkelerde yeniden yargılama konusu yapılmasının, uyuşmazlıkların çözümünü fasit daire içine sokacağı ve milletlerarası düzeyde hukuki istikrarı zedeleyeceğine işaret etmektedir (Arat, **a.g.e.**, s. 423).

²⁰ Arat, **a.e.**, s. 422; Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 2. Yargıtay'ın bir kararında, yabancı mahkeme kararlarının etkisinin kabul edilmesinin doğurduğu menfaat çatışması, şu ifadeler ile ortaya konulmaktadır: “Mahkeme kararlarının verildikleri ülke dışında kesin hüküm, kesin delil ve icraî güce sahip olmaları, milletlerarası toplumda kişisel ilişkilere ve ticari hayatın getirdiği ekonomik ilişkiler kurma ve yaratma ve oluşan uyuşmazlıkların çözümünü için tartışmasız mahkeme kararı yanında gerekli olan yabancı ilâmın tanınması ve tenfizinin kabul edilmesini gerektirir...Böyle bir zorunluluğun, iki hâkimiyeti karşı karşıya getirdiği kuşkusuzdur. Bunlardan ilki, her devletin egemenliğinin ve millî menfaatlerinin korunması gereği, ikincisi ise milletlerarası menfaatlerin gerekleri ve kişilerin haklarına saygı kuralının insan hakları evrensel beyannamesi ile bu hakların korunup korunmasının benimsenmesidir”. Yarg. 3.HD, T.03.06.2014, E.2014/7513, K. 2014/9261 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

B. Genel Olarak Tanıma ve Tenfiz Müessesesi

Tanıma ve tenfiz müessesesi, yabancı mahkeme kararlarının belirli şartlar ve usûl dâhilinde incelenmesi suretiyle etki doğurmasını temin etmektedir²¹. O hâlde; tanıma ve tenfiz, yabancı hukuk sistemine dayanılarak elde edilen hukukî korunmanın, etki sahasının genişlemesine hizmet eder²².

Devletler yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizini, genellikle iç hukuk düzenlemeleri ile veya iki ve çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirirler²³. Milletlerarası arenada yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizini yeknesak düzenlemelere kavuşturmak gayesiyle konferanslar²⁴ yapılmış ve çok taraflı anlaşmalar imzalanmıştır. Bu konudaki en yakın tarihli çok taraflı anlaşma olan, Uluslararası Özel Hukuk Konferansınca hazırlanan “2 Temmuz 2019 tarihli Medeni ve Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine

²¹ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 4.

²² Bu husus, Yargıtay tarafından şu ifadelerle somutlaştırılmıştır: “Alman mahkemesi tarafından verilen vesâyet kararının; vesâyet altına alınanın, Almanya'daki hukukî menfaatlerini koruyacağı gibi bu kararın Türk mahkemeleri tarafından tanınması ile de Türkiye'deki menfaatlerini koruyacaktır”. Bkz. Yarg. (Kapatılan) 18. HD, T. 20.03.2014, E. 2013/16914, K. 2014/5145, (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

²³ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 620.

²⁴ L’Institut de Droit International Konferansları, The International Law Assosiation Konferansları ve La Haye Konferansları örnek verilebilir. Bu konferanslar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Umar, **a.g.e.**, s. 488 vd.; Özbakan, **a.g.e.**, s. 58 vd. Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi usûlü, 12 Aralık 2012 tarihli 1215/2012 sayılı Tüzük (Regulation No 1215/2012 Of The European Parliament and Of The Council Of 12 December 2012 On Jurisdiction And The Recognition And Enforcement Of Judgements in Civil And Commercial Matters) ile düzenlenmiştir. Tüzük metni için bkz. Çevrimiçi, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng> -01.03.2022. Avrupa Birliği’nde üye ülkeler arasında yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine yönelik ilk düzenleme, 1968 yılında kabul edilen Hukukî ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin Konvansiyondur. Ayrıntısı için bkz. Günseli Öztekin, “Brüksel Anlaşması Anlamında Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi”, **İlhan Postacıoğlu’na Armağan**, İstanbul, 1990, s. 197-211). 2001 yılında 44/2001 nolu ve 22 Aralık 2000 tarihli Hukukî ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Tüzük (Brüksel I Tüzüğü) kabul edilmiştir. Brüksel I Tüzüğü hükümleri hakkında ayrıntılı bilgi ve 2675 sayılı MÖHUK düzenlemeleri ile karşılaştırmalı bir inceleme için bkz. Ceyda Süral, **Avrupa Birliği’nde Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İzmir, Güncel Yayınevi, 2007. Ayrıca bkz. Ata Sakmar, Nuray Ekşi, “Hukukî ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü”, **Ergin Nomer’e Armağan**, **MHB**, S. 2, 2002, s. 721-743.

Dair Lahey Anlaşması”²⁵ (Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters), yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi hakkında yeknesak kurallar getirmek suretiyle, millî mahkeme kararlarının küresel seviyede dolaşımını hedefleyen bir mekanizma öngörmektedir²⁶. Buna göre, hukuk ve ticaret davalarından verilen hükümlerin karşılıklı olarak tanınması ve tenfizi, anlaşmaya taraf devletler arasında, yeknesak kurallara tâbi bir yükümlülüktür²⁷. Ancak Türkiye henüz bu anlaşmaya taraf değildir.

Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının etki doğurması, tanıma ve tenfiz prosedürüne tâbidir²⁸. Türk hukukunda tanıma ve tenfize ilişkin temel düzenleme, 5718 sayılı MÖHUK’ta yer almaktadır²⁹. MÖHUK’ta yabancı mahkeme

²⁵ Anlaşma metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=137>, 12.03.2021. Konvansiyon hükümlerinin, MÖHUK hükümleri ile karşılaştırmalı bir incelemesi için bkz. İlyas Arslan, “Medeni ve Ticari Konulara İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair 2019 Lahey Konvansiyonu” **UTTDER**, C.X, S. 2, s. 329-402. Ayrıca bkz. Abdullah Harun Korkmaz, **Tanıma-Tenfiz Hukukunda Yeni Eğilimler: 2 Temmuz 2019 Tarihli Hukûki veya Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Lahey Sözleşmesi**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2021.

²⁶ Anlaşmanın amacı, Açıklayıcı Rapor metninde şu şekilde belirtilmektedir: “Bu anlaşma sınır ötesi hukukî ilişkiler ve çözüm yöntemleri bağlamında ortaya çıkan risk ve masrafların azaltılması yolunda milletlerarası adli iş birliği ile adalete küresel seviyede erişilmesini hedeflemektedir.” Francisco Garcimartín, Geneviève Saumier, **Explanatory Report on the Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (HCCH 2019 Judgments Convention)**, The Hague, The Hague Conference on Private International Law – HCCH Permanent Bureau, 2020, s.48, (çevrimiçi) <https://assets.hcch.net/docs/a1b0b0fc-95b1-4544-935b-b842534a120f.pdf>, 12.03.2021).

²⁷ Anlaşmanın uygulanmasının kurallara dayalı milletlerarası ticaret ve yatırım ve hareketliliği olanaklı kılacağı ve uyuşmazlıkların çözümünde millî mahkemelerin tercih sıklığını artıracığı yönünde bkz. Yusuf Çalışkan, Zeynep Çalışkan, “2 Temmuz 2019 Tarihli Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey Anlaşmasının Değerlendirilmesi”, **PPIL**, S.1, 2020, s. 234.

²⁸ Can, Tuna, **a.g.e.** s. 252; Nomer, **DHH**, s. 508; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 702; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 620.

²⁹ Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin düzenlemelerin tarihçesi şu şekilde özetlenebilir: (1.) Osmanlı Devleti döneminde 11 Nisan 1918 tarihli kanunla yabancı ilâmların Türkiye’deki etkinliği meselesi 16 maddede yazılı olarak düzenlenmiş, yabancı ilâmların belli şartlar dâhilinde tenfiz edilebilecekleri esası kabul edilmiştir. (2.) Cumhuriyet dönemini kapsayan 1927-1982 yılları arasında, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile m.537-545 hükümlerinde düzenlenmiştir. (3.) 1982-2007 yılları arasında tanıma ve tenfiz, 2675 sayılı MÖHUK’ta m.36 ilâ m. 44 hükümlerine

kararlarının tanınması ve tenfizi, “Milletlerarası Usul Hukuku” başlıklı ikinci kısma ait “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tenfizi ve Tanınması” başlıklı İkinci Bölümde, m.50 ilâ m. 59 hükümlerinde düzenlenmektedir.

Bunun yanı sıra, Türkiye yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin iki ve çok taraflı milletlerarası anlaşmalara taraftır³⁰. Ayrıca, bazı özel kanun hükümlerinde, yabancı mahkeme kararlarına etki tanınmasına ilişkin hükümler sevk edilmiştir. Buna örnek olarak TTK m.1360, Nüfus Hizmetleri Kanunu³¹ m.27/A³² ve

tâbi kılınmıştır. (4.) 2007’den günümüze ise 5718 sayılı MÖHUK hükümleri yürürlüktedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 15 vd; Ertaş, **a.g.e.**, s. 387 vd.

³⁰ Yabancı mahkeme kararlarının tenfizinde, öncelikli olarak milletlerarası anlaşmaların mı yahut iç hukuktaki düzenlemelerin mi uygulanacağı meselesinin açıklığa kavuşturulması gerekir. Türkiye yabancı ilâmların tenfizine ilişkin hükümler içeren iki ve çok taraflı anlaşmalara taraftır. Türk hukuku bakımından, MÖHUK m.1 hükmü gereğince milletlerarası anlaşmaların iç hukuktan önce uygulanması zorunludur. (1.) Türkiye ile yabancı ilâmın verildiği ülke arasında, tanıma ve tenfize ilişkin hükümler içeren, iki taraflı anlaşma mevcut olabilir. Bu durumda anlaşma kapsamına giren hâllerde, anlaşma hükümleri çerçevesinde tanıma ve tenfiz yapılır. Fakat MÖHUK, iki taraflı anlaşmaya nazaran daha elverişli hükümler içeriyorsa ve ilgili anlaşmanın izin vermesi hâlinde MÖHUK hükümleri tercih edilmelidir (Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 51; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 263; Doğan V., **a.g.e.**, s. 117; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 729). (2.) Türkiye ile yabancı ilâmın verildiği ülke arasında tanıma ve tenfize ilişkin hükümler içeren hem iki hem çok taraflı anlaşma mevcut olabilir. İki ve çok taraflı milletlerarası anlaşmaların kuralları arasında çatışma varsa, bu anlaşmaların hükümleri yol göstericidir. Nitekim bazı milletlerarası anlaşmalarda, daha elverişli hükümler içeren iç hukuk düzenlemelerinin yahut diğer milletlerarası anlaşmaların uygulanmasına müsaade edilmektedir (Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 52). Şayet iki ve çok taraflı anlaşma hükümlerinden bir sonuca varılamaz ise iki taraflı sözleşmelerin, çok taraflı sözleşmelere nazaran özel niteliği nedeniyle öncelikle uygulanması gerektiği belirtilmektedir (Ertaş, **a.g.e.**, s. 376). Ancak çok taraflı anlaşmada aksine hüküm bulunup bulunmadığı gözetilmelidir. Nihayetinde sözleşmelerden bir sonuca varılamaz ise, *milletlerarası alanda lehe uygulama ilkesi* gereğince elverişli olan hükümlerin tercih edilmesi önerilmektedir. (Zeynep Derya Tarman, “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bazı Tespitler”, **MHB**, C. XXXVII, S.2, s. 800).

³¹ RG Sayısı: 26153, R.G. Tarihi: 29.4.2006, Kabul Tarihi: 25.4.2006.

³² Doktrinde, NHK m. 27/A düzenlemesinin hukukî niteliğine ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Doktrinde savunulan bir görüşe göre, “Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca verilen boşanma kararlarının nüfus kütüğüne tescili” başlıklı NHK m. 27/A düzenlemesi, “*doğrudan tescil*” hükmüdür (Burak Huysal, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, **MHB**, C. XXXVII, S.2, 2017, s. 483; Ahmet Tokat, “Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Kararların Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Tescili”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi SBE**, İstanbul, 2021, s. 74). Doktrinde savunulan diğer bir görüş uyarınca, anılan madde metni, MÖHUK’ta yer alan tanıma hükümleriyle benzerliği gerekçesiyle, “*özel bir tanıma*” hükmü olarak nitelendirilmektedir (Işıl Özkan, Uğur Tütüncübaşı, **Uluslararası Usûl Hukuku**, Ankara, 2017, s. 122; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 792). Doktrinde savunulan üçüncü bir görüşe göre, söz konusu düzenleme “*doğrudan tanıma*” usûlüdür (Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 240). Doktrinde savunulan son bir görüşe göre ise, NHK m. 27/A

m.30 hükümleri gösterilebilir. Türkiye'nin tarafı olduğu iki veya çok taraflı milletlerarası anlaşmalar yahut özel kanun hükümleri kapsamındaki hâller hariç, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi MÖHUK hükümlerine tâbidir. Bu çalışmada yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi meselesi, MÖHUK çerçevesinde ele alınacaktır.

MÖHUK çerçevesinde tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm³³; tenfiz ise icraî etkisinin³⁴, Türk hukukuna aktarılmasına hizmet eder. Diğer bir anlatımla, tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm; tenfiz ise icra kabiliyetinin kabul edilmesi anlamındadır.

Hemen belirtmelidir ki tenfiz, tanımayı kapsar³⁵. Tenfiz yabancı mahkeme kararının, hukukî etkisinin tanınarak icra organları vasıtasıyla yerine getirilebilirliğini temin etmektedir³⁶. Zira bir hükmün, hukukî otoritesi kabul edilmeden icra edilmesi

düzenlemesi “*idari tanıma*” olarak nitelendirilmektedir (Lale Ayhan İzmirli, “Nüfus Hizmetleri Kanunu M.27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXII, S.4, 2018, s. 85; Doğan V., **a.g.e.**, s. 152; Sercan Ecemiş, “MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları”, **DEÜHFD**, C.XXII, S 1, 2020, s. 381.

³³ Arat, **a.g.e.**, s. 482; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 63; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 265; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 796; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 36.

³⁴ Arat, **a.e.**, s. 426; Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 123; Özbakan, **a.g.e.**, s. 18; Aybay, Dardağan, **a.e.**, s. 248; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 36; Nomer, **DHH**, s. 511; Çelikel, Erdem, **a.e.**, s. 704; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 623-624; Doğan V., **a.g.e.**, s. 112; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 5.

³⁵ Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 31; Nomer, **DHH**, s. 512; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**, s. 628; Doğan V., **a.e.**, s. 113. Doktrinde bir kısım yazarlar tarafından, tenfiz, tanımayı kapsayan yönüyle, “geniş anlamda tanıma” olarak anılmaktadır. Bu sınıflandırmada, “dar anlamda tanıma” ise tenfizden bağımsız olarak gerçekleşen tanımayı ifade eder (Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 39; Can Tuna, **a.g.e.**, s. 253).

³⁶ Şüphesiz ki, yabancı ilâmın gereği, borçlu tarafından yerine getirilirse, tenfiz kararı alınmasına ihtiyaç yoktur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıfat Erten, “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararları Hakkında Tenfiz Kararı Almak Her Zaman Zorunlu Mudur?”, **MHB**, C. XXV, S. 1-2, 2005, s. 195-212.

mümkün değildir³⁷. Bu nedenle tenfiz, yabancı ilâma hem kesin hüküm hem de icra kuvvetini sağlamaktadır³⁸.

Bu çalışma yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisine ilişkin olup, tanımayı ilgilendirmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki açıklamalar, tanımaya hasredilecektir.

II. MÖHUK Uyarınca Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması

A. Tanıma Kavramı

Tanıma geniş anlamıyla, yabancı mahkeme ilâmının hukukî mevcudiyetinin kabul edilmesini karşılayan bir kavramdır³⁹. Bu tanım kuşatıcıdır. Ancak MÖHUK çerçevesinde tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm ve kesin delil vasfının kabulüdür⁴⁰. Bir bakıma tanıma yolu ile yabancı mahkemede ortaya konan adli hakikat, Türk hukukunda tezahür etmektedir.

³⁷ Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 472. Yazara göre icra, kesin hüküm kuvvetinin maddî ve mantikî sonucudur (**A.e.**, s. 476). Dolayısıyla bir ilâmın icrası onun kanunî hakikat teşkil ettiği kabul edildikten sonra mümkündür (Arat, **a.g.e.**, s. 437). Aynı yönde bkz. Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 783; Doğan V., **a.g.e.**, s. 113; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 628.

³⁸ Bu yönde bkz. Yarg. HGK, T. 18.02.2021 E. 2017/2669 K. 2021/109 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Türk hukukunda tenfizin hukukî niteliği hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Sakmar'a göre tenfiz kararı; yabancı ilâmın kanunda gösterilen şartları taşıdığı kabulü bakımından tespit, ilâmın yerine getirilmesi yönünden eda hükmü içerir (Sakmar, **Yabancı ilâmlar**, s. 126). Nomer, tenfiz kararının yenilik doğurucu bir usûl hükmü olduğunu kabul etmektedir. (Nomer, **DHH**, s. 507). Sargın'a göre ise tenfiz, yabancı ilâmın icra kabiliyetini belirleyen bir tespit hükmüdür (Fügen Sargın "Yabancı Mahkeme İlamlarına Dayalı İcra Yoluyla Takip Edilebilirliğe Bir Engel Olarak "Zamanaşımı", **UTTDER**, C.VI, S.2, s. 285-379).

³⁹ Seviğ, **a.g.e.**, s. 92; Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 478; Fügen Sargın, Rıfat Erten, "MÖHUK Hükümleri Dairesinde Tanımının Hukukî Niteliği, Usûlü ve Karşılaşılan Bazı Sorunlar: Yeni Bir Düzenleme Yapma Gereği", **UTTDER**, C.III, S.2, 2014, s. 42. Bu tanımın MÖHUK düzenlemeleri kapsamını aştığı yönünde bkz. Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 47.

⁴⁰ Nomer, **DHH**, s. 508; Doğan V., **a.g.e.**, s. 140; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 783; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 623; Akıncı, **a.g.e.**, s. 187.

MÖHUK m.58 hükmü tanıma hasredilmiştir⁴¹. İlgili maddede “tanıma” şu şekilde düzenlenmektedir:

MADDE 58 – (1) *Yabancı mahkeme ilâmının kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilebilmesi yabancı ilâmın tenfiz şartlarını taşıdığıнын mahkemece tespitine bağlıdır. Tanımada 54 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uygulanmaz.*

(2) İhtilâfsız kaza kararlarının tanınması da aynı hükme tâbidir.

(3) Yabancı mahkeme ilâmına dayanılarak Türkiye’de idarî bir işlemin yapılmasında da aynı usûl uygulanır.

Görülmektedir ki; MÖHUK m.58 hükmünde, tanıma kavramsal olarak ele alınmamaktadır. İlgili maddede yer alan “*Yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm veya kesin delil olarak kabul edilmesi*” ve “*Yabancı mahkeme ilâmına dayanarak Türkiye’de bir idari işlemin yapılması*” ifadeleriyle tanımanın işlevi gösterilmektedir. Buna göre, Türk mahkemelerinden tanıma kararı verilmesi ile yabancı ilâmın haiz olduğu kesin hüküm kuvveti, Türk hukukunda geçerlilik kazanmaktadır. Bununla beraber, yabancı ilâm, tanınmakla Nüfus Sicili, Tapu Sicili ve diğer sicillerde değişiklik yaratabilmektedir⁴². Bu çalışmada tanıma, yabancı mahkeme kararlarının

⁴¹ 1086 sayılı HMUK döneminde tanıma kurumu düzenlenmemiş, yabancı mahkeme kararlarının yalnızca tenfizinden söz edilmiştir. Bu dönemde bazı yazarlarca, mahkeme kararlarının kesin hüküm teşkil edeceğini ifade eden HMUK maddesinde, millî ve yabancı mahkeme kararı nezdinde bir ayırım yapılmadığına dayanılmakta ve yabancı mahkeme kararının Türkiye’de kendiliğinden kesin hüküm teşkil ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu yönde görüş için bkz. Seviğ, **a.g.e.**, s. 95; Berki, **a.g.e.**, s. 349. Aksi yöndeki, tanıma bakımından da tenfiz şartlarının aranması gerektiği görüşü için bkz. Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 479; Umar, **a.g.e.**, s. 481.

⁴² Söz gelimi, Türkiye’deki nüfus kayıtlarındaki evliliğe dair kaydın düzeltilmesi amacıyla, yabancı boşanma ilâmının tanınması talep edilebilir. Bu yönde bkz. Yarg. 2. HD, T. 08.05.2008, E. 2007/6809, K. 2008/6673 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Ancak MÖHUK dışında yer alan birtakım düzenlemeler uyarınca, aile hukukuna ilişkin yabancı kararların nüfus sicilinde değişiklik yaratması, Türk mahkemelerince tanıma kararı verilmesine bağlı değildir. Misal olarak, “Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge” m. 10/3 ve m.17 hükümlerinde mavi kart sahibi yabancıların tarafı olduğu evlilik birliğini sona erdiren yabancı kararlar; “Nüfus Hizmetleri Kanunu” m.27/A hükmünde ise Türk vatandaşlarının tarafı olduğu evlilik birliğini sona erdiren yabancı kararlar, MÖHUK’ta yer alan tanıma hükümlerine tâbi olmaksızın nüfusa tescil edilebilir. Ayrıntısı için bkz. Ecemiş, **a.g.e.**, s. 374 vd.; Doğan V., **a.g.e.**, s. 151 vd.

kesin hüküm ve kesin delil etkisinin kabul edilmesi işlevi ile sınırlı olarak ele alınacaktır.

MÖHUK ile tanıma, çekişmeli yargıdan verilen yabancı mahkeme kararları ile sınırlandırılmamıştır. Zira, yabancı mahkemelerden verilen çekişmesiz yargı kararlarının tanınması da MÖHUK m. 58 hükmüne tâbi kılınmıştır. Ancak MÖHUK m.55 hükmü ile tanıma talebine konu hasımsız çekişmesiz yargı kararları, tanıma dilekçesinin karşı tarafa tebliği gereğinden hariç tutulmuştur.

B. Tanımanın Şartları

MÖHUK tanıma rejimi, daha önce çeşitli defalar belirtildiği üzere, yabancı ilâmın kanunda sayılan şartlar ve usûl dâhilinde denetlenmesi yolu ile etki doğurmasını temin etmektedir. Bu denetim şekli niteliktedir, yabancı ilâmda yer alan hak ve borçlar tetkik edilemez⁴³. Zira MÖHUK'ta açıkça esasa girme yasağı (*revision au fond*) kabul edilmiş olup, yabancı ilâma konu uyuşmazlığın esasının incelenmesi yasaklanmıştır⁴⁴. Bu sebeple yabancı ilâm, yalnızca kanunda sayılan şartların gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik bir incelemeye tâbi tutulabilir. Tanıma şartlarının mevcudiyeti, davalının itirazına bağlananlar hariç olmak üzere mahkeme tarafından re'sen araştırılır⁴⁵.

⁴³ Nomer, **DHH**, s. 520; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 258; Akıncı, **a.g.e.**, s. 194-195.

⁴⁴ Nomer, **DHH**, s. 520; DoğanV., **a.g.e.**, s. 116; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 632. Yargıtay tarafından, *esasa girme yasağı* şu ifadelerle açıklanmaktadır: “...Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Kanunu'nda kabul edilen sisteme göre, tenfiz hâkimince, yabancı mahkeme kararı esastan incelenemez ve hukuka uygunluğu denetlenemez. Şu durumda tenfiz hâkiminin, tenfiz şartları dışında, ilâmın içeriği üzerinde incelemede bulunma hak ve yetkisi bulunmamaktadır. Yarg. 4. HD, T. 18.01.2021, E. 2020/854, K. 2021/15 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁴⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 630; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 117; Musa Aygül, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri”, **MHB**, C.XXXI, S.2, 2011, s. 91. Sakmar’a göre; MÖHUK m.50 ve m.54 hükümlerinde sayılan şartlar, tanıma veya tenfiz kararı verilebilmesinin hukukî sebebidir ve hâkim söz konusu hukukî sebeplerin varlığını re'sen araştırır (Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 133). Ancak davalının maddi vakıalara dayanan itirazları bakımından, ispat yükü kendisine düşer (**A.e.**, s. 136).

MÖHUK m. 58 hükmünde tanımanın şartları bakımından, -karşılıklılık şartı hariç olmak üzere- tenfiz şartlarına atıf yapılmaktadır. Tenfizin şartları, m.54 hükmünde düzenlenmiştir. Tenfize konu olabilecek yabancı mahkeme kararlarının nitelikleri ise m. 50 ile belirlenmiştir. Buna binâen doktrinde tanımanın şartları; m.50 hükmünde yer alan ön şartlar ve m. 54 hükmünde yer alan aslî şartlar olarak sınıflandırılmaktadır⁴⁶.

Bu kısımda tanımanın şartları, ön şartlar (m.50) ve aslî şartlar (m. 54) ayrımı çerçevesinde ele alınacak olup; doktrindeki tanımanın şartlarına ilişkin kapsamlı incelemeler karşısında gerekli görülmediğinden, bu tez çalışmasının konusu ile ilgili olmayan ayrıntılar dışlanacaktır. Yalnızca kesinleşme şartı, bu çalışmanın ilk bölümünde tartışılan terminolojik sorunlar ile bağlantısı nedeniyle detaylandırılacaktır.

1. Tanımanın Ön Şartları (m.50)

MÖHUK m. 50 hükmüne göre, tanımaya konu olabilecek yabancı mahkeme kararının; ilâm niteliğini haiz olması, hukuk davalarına ilişkin olması ve verildiği ülkede kesinleşmiş olması gerekir⁴⁷.

⁴⁶ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 54; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 34; Ahmet Cemal Ruhi, **Türk Hukukunda Yabancı Boşanma İlamlarının Tanınması ve Tenfizi**, 2.Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 56; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 250; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 265; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 628; Doğan V., **a.g.e.**, s. 116; Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 117.

⁴⁷ “Tenfiz Kararı” başlıklı MÖHUK m.50 hükmü şu şekildedir: “*Yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilâmların Türkiye’de icra olunabilmesi yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz kararı verilmesine bağlıdır*”.

a. Yabancı Mahkeme Kararının İlâm Niteliğini Haiz Olması

Tanımaya konu karar, yabancı mahkeme kararıdır⁴⁸. Tanımaya konu yabancı mahkeme kararının “mahkeme kararı” niteliği, kararın verildiği ülke hukukuna göre tespit edilir⁴⁹.

Buna ek olarak yabancı mahkeme kararı, verildiği ülke hukukunda ilâm niteliği taşımalıdır. İlk bölümde açıklandığı üzere ilâm, taraflardan her birine verilen, uyuşmazlığın esası hakkındaki nihaî mahkeme kararını (hüküm) içeren nüshadır⁵⁰. Şu hâlde, ilâm niteliği taşımayan yabancı senet ve belgeler⁵¹, ara kararlar, geçici tedbir kararları⁵², tanımaya konu olamaz.

b. Yabancı Mahkeme Kararının Hukuk Davalarına İlişkin Olması

Tanımaya konu yabancı mahkeme kararının, hukuk davalarına ilişkin olması gerekir⁵³. Bundan kasıt, yabancı mahkeme kararının özel hukuka ilişkin işlem veya

⁴⁸ Yabancı mahkeme kararı, yabancı bir devletin yargı organı tarafından verilen karar olarak tanımlanmaktadır (Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 702). Dolayısıyla yabancı ülkedeki noter, belediye yahut dini makamlardan verilen kararlar mahkeme kararı olarak nitelendirilemez (Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 634). Buna mukabil; özel kanun hükümleri yahut milletlerarası anlaşmalar uyarınca, mahkeme kararı niteliği taşımayan makamlardan verilen kararların tanınması mümkündür. Misâl olarak NHK m.30 hükmünde, yabancı idari makamlardan, evlat edinmeye ilişkin kararların tanınması mümkün kılınmıştır.

⁴⁹ Doktrinde bazı yazarlar tarafından, yabancı kararın, tanıma ülkesinde de mahkeme kararı niteliği taşıması gerektiği dile getirilmektedir. Bu yönde görüş için bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**, 634-635; Doğan V., **a.g.e.**, s. 118; Emre Esen, “Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tanınması Tenfizi”, **MHB**, C.XXVII, S.1-2, 2007, s. 49. Buna karşın Ekşi’ye göre, tanımaya konu kararın, mahkeme kararı niteliği hakkında tek söz sahibi kararın verildiği ülke hukukudur. Bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 120.

⁵⁰ Bkz. Yukarıda, s.10.

⁵¹ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**, s. 638; Nomer, **DHH**, s. 513. Ayrıntılı bilgi için Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 120 vd.

⁵² Geçici tedbir kararlarının, ihtilâf konusunu kesin ve nihaî olarak çözümlemiş olması hâlinde tanınabileceği yönünde bkz. Nomer, **DHH**, s. 516.

⁵³ Hukuk davaları kavramı, kamu hukuku ve özel hukuk davalarını kapsamaktadır. Ekşi’ye göre, hukuk davaları ifadesinden, yalnızca özel hukuk davaları anlaşılmalıdır (Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 130). Yazar, kanunda yer verilen “hukuk davaları” ifadesi yerine “*medenî ve ticarî davalar*” kavramının kullanılmasını önermektedir (**A.e.**). Doktrinde bir kısım yazarlarca ise, kamu hukuku davalarından maddî hukuka ait talepler hakkında verilmiş olan kararların da tanıma ve

ilişkilerden doğan bir uyuşmazlık hakkında verilmiş olmasıdır⁵⁴. Bu noktada önem arz eden, kararın verildiği mahkemenin niteliği değil, kararın niteliğidir.

c. Yabancı Mahkeme Kararının Verildiği Ülkede Kesinleşmiş Olması

Tanımaya konu yabancı mahkeme kararı, verildiği ülke hukukuna göre kesinleşmiş olmalıdır⁵⁵. MÖHUK kesinleşme şartı açısından, ilâmın verildiği devlet kanunlarına atıf yapmaktadır. Zira kesinleşme, yargılama usûlüne ilişkin bir mesele olmakla, yargılamayı yapan mahkemenin tâbi olduğu devletin hukukuna yani lex foriye aittir⁵⁶. Dolayısıyla yabancı kararın kesinleşip kesinleşmediği, münhasıran verildiği ülkenin usûl hukuku dairesinde tespit edilir⁵⁷.

Doktrin sahasında, m.50’de yer verilen “*Yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede kesinleşmesi*” ifadesinin anlamı, medeni usûl hukukunda “kesinleşme” kavramının açıklanmasında başvurulanan “şeklî ve maddî anlamda kesinleşme” ayrımı üzerinden tartışılmaktadır⁵⁸: “Yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi” yalnızca

tenfize konu edileceği kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. Nomer, **DHH**, s. 513; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 297, Güven, **a.g.e.**, s. 39.

⁵⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 643; Doğan V., **a.g.e.**, s. 121; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 709; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 132.

⁵⁵ Tarafı olduğumuz bazı milletlerarası sözleşmelerde, tanıma ve tenfize konu edilecek yabancı ilâmlar bakımından kesinleşme şartı aranmamaktadır. Tanıma ve tenfiz bakımından kesinleşmeyi zorunlu görmeyen anlaşmalar hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. Nimet Özbek-Hadimoğlu, **Milletlerarası Usûl Hukukunda Geçici Hukûki Koruma**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 181 vd. Yazar, bu durumun uygulamada ikicil bir yapı ortaya çıkardığı görüşündedir (Özbek-Hadimoğlu, **a.g.e.**, s. 180). 2 Temmuz 2019 tarihli Medeni ve Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair Lahey Konvansiyonu’nda m. 4(3) uyarınca; tanıma ve tenfize konu yabancı kararın, verildiği ülkede hukuken geçerli olması aranmaktadır. Bu hükümden hareketle, Konvansiyon, henüz kesinleşmemiş bir mahkeme kararının tanınması ve tenfizini mümkün kılmaktadır. Ancak, tanıma ve tenfiz talebinde bulunulan ülke kesinleşmemiş mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizini reddedebilir yahut erteleyebilir. Bu husus devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Ayrıntısı için bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 356.

⁵⁶ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 19.

⁵⁷ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 141.

⁵⁸ Ayrıntısı için bkz. Bölüm I./C./2./d.

şeklî kesinliği mi yoksa hem şeklî hem de maddî anlamda kesinliği mi ifade etmektedir?

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, yabancı mahkeme kararının kesinleşmesinden hem şeklî hem maddî anlamda kesinleşmenin anlaşılması gerekir⁵⁹. Mademki tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm kuvvetinin aktarılmasına hizmet eder; o hâlde yabancı ilâmın kesin hüküm gücünü bünyesinde barındırması şarttır⁶⁰. Bu görüşün temelinde, verildiği ülkede kesin hüküm kuvveti taşımayan kararların tanınması ihtimaline karşı, bireylerin korunması ve hukukî güvenlik endişesi yatmaktadır⁶¹.

Doktrinde savunulan diğer bir görüş, yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi bakımından şeklî kesinleşmenin gerekli ve yeterli olduğu yönündedir⁶². Bu görüşte verildiği ülke hukukuna göre şeklî anlamda kesinleşmiş ilâmın, tanınmak suretiyle

⁵⁹ Özbakan, **a.g.e.**, s. 150; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s.348; Nomer, **DHH**, s. 508; Ergin Nomer, “Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınmasında Kesinleşme Şartı”, **Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaşgünü Armağanı**, İstanbul, 1999, s. 911, Güven, **a.g.e.**, s. 51; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 711; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 644; Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyumazlık Çözüm Yolları**, 7.Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2019, s. 271.

⁶⁰ Yargıtay, aynı hususu şu ifadelerle vurgulamaktadır: “*Yabancı mahkeme kararının tanınmasının hukukî gerekçesini, kararın kesin hüküm kuvveti oluşturmaktadır.*” Yarg. HGK, T. 30.11.2011, E.2011/2-593 K.2011/726 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁶¹ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 641.

⁶² Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 113; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 38; Aysel Çelikel, “Yeni Kanuna Göre Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfiz Şartları”, **MHB**, C.II, S.2, 1982, s. 13; Korhan Demirelli, “2675 Sayılı Kanun’un Yürürlüğünden Bugüne Kadar Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Tanıma ve Tenfizin Durumu”, **Manisa Barosu Dergisi**, Y.16, S.62-63, 1997, s. 58; Cemile Demir Gökyayla, **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 41; Banu Şit, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kesinleşme Şartı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XV, S.1, 2011, s. 62; Ruhi, **a.g.e.**, s. 63; Uğur Tütüncübaşı, **Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması**, Ankara, Adalet Yayınları, 2015, s. 217; Berivan Gökçenay, “Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi Mümkün Mahkeme Kararları”, **Marmara Üniversitesi SBE**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 171; Mehmet Tezgel, “Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, **Ankara Üniversitesi SBE**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 68; Özkan, Tütüncübaşı, **a.g.e.**, s. 184; Doğan V., **a.g.e.**, s. 122; Sargın, Erten, **a.g.e.**, s.79-80, dn.94. Alman hukukunda da kesinleşme şartı, şeklî anlamda kesinliği ifade etmektedir (Uğur Tütüncübaşı, “Türk Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Yabancı Kararların Tanınması ve Tenfizi”, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, **DEÜHFD**, C.XVI, Özel Sayı, 2014, s. 1531).

maddî anlamda kesin hüküm kuvvetine erişeceği savunulmaktadır⁶³. Ayrıca şekli kesinleşmenin yeterli görülmesi ile -mahiyetleri gereği şekli anlamda kesinleşip maddî kesinlik taşımayan- çekişmesiz yargı kararlarının tanınmasına alan açılmış olmaktadır⁶⁴.

Doktrinde son bir görüş olarak, söz konusu tartışmaların pratikte bir fayda sağlamadığı ileri sürülmüştür⁶⁵. Bu görüş uyarınca, kesinleşme şartında kıtas, yabancı mahkeme kararı ile uyumsuzluğun esas bakımından nihaî ve değiştirilemez biçimde çözümlenip çözümlenmediğidir⁶⁶.

Kanaatimizce, MÖHUK m.50’de yer verilen “yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi” ifadesinden maksat açıktır⁶⁷. Türk hukukunda kesinleşme kavramı, mahkeme kararının -içeriğinden bağımsız olarak- biçimsel olarak kesinleşmesini ifade etmektedir⁶⁸. Kesinleşmiş bir mahkeme kararı olağan kanun yollarına başvuru ile geri alınamaz yahut değiştirilemez; yargılama sona ermiştir.

Nitekim Yargıtay uygulamasında, yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi şartı; yargılama sürecinin tamamlanıp tamamlanmadığı noktasında incelenmektedir. Yargıtay kararlarında, kesinleşmiş bir yabancı mahkeme kararının varlığı; söz konusu kararın yürürlüğe girip girmediği⁶⁹, karar hakkında kanun yollarına başvuru süresinin

⁶³ Tiryakioğlu, **a.e.**, s. 38. Türk hukukunda olduğu gibi şekli anlamda kesinliğin, maddî anlamda kesinliği beraberinde getirmedığı yabancı hukuk sistemlerinden verilen kararlar bakımından, şekli kesinleşmeyi yeterli saymanın hukuka uygun olmadığı yönünde bkz. Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 711.

⁶⁴ Çelikel, **Yeni Kanuna Göre Tenfiz Şartları**, s. 13; Tütüncübaşı, **Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınması**, s. 13. Şekli anlamda kesinliğin yeterli görülmesi hâlinde, MÖHUK m.58/2 anlam ifade eder. Aksinin kabulü, kural olarak kesin hüküm teşkil etmeyen yabancı çekişmesiz yargı kararlarını, tanıma bakımından devre dışı bırakmak anlamındadır.

⁶⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 642. Esen, **a.g.e.**, s. 56.

⁶⁶ Esen, **a.e.**

⁶⁷ Bu çalışmada, “şekli ve maddi anlamda kesin hüküm” yahut “şekli ve maddî kesinleşme” ayrımları benimsenmemiştir. Ayrıntısı için bkz. Bölüm I./C./2./d.

⁶⁸ Akkan, **Kesin Delil**, s. 5.

⁶⁹ Bu yönde Yargıtay kararı için bkz.: “*Almanya Möers Aile Mahkemesince 03.06.2008 tarihinde tarafların boşanmalarına karar verildiği anlaşılmaktadır. Gerek kararın üzerine düşülen şerhte gerekse ibraz edilen apostil belgesinde kararın 03.06.2008 tarihinde yürürlük kazandığı yazılıdır. Davalı kadının bu yöne ilişkin bir itirazı da bulunmamaktadır. Bu bakımdan dosyada sözü edilen belgeler, ilâmın kesinleştiğini göstermekte olup yeterlidir.*” Yarg. 2. HD, T. 31.05.2010, E.2010/7070, K.2010/10645 s. 547.

geçip geçmediği yahut mevcut bir başvurunun bulunup bulunmadığı kriterleri çerçevesinde tespit edilmektedir⁷⁰. Misâl olarak, Yargıtay kararına konu bir olayda, tanımaya konu Fransız mahkemelerinden verilen karara karşı kanun yollarına başvurulmadığına ilişkin kayıt, söz konusu kararın kesinleştiğini göstermektedir⁷¹.

Kanaatimizce; Yargıtay uygulamasında kesinleşme şartı bakımından yabancı ilâma ilişkin yargılama sürecinin tamamlanıp tamamlanmadığının incelenmesi, tanımada öngörülen şartlara uygunluk denetiminin mahiyetine uygundur. Zira tanıma bakımından öngörülen, biçimsel bir denetimdir⁷². Tanımaya konu yabancı mahkeme kararının içeriği ile ilişkili olan kesin hüküm vasfı, tanıma incelemesine konu edilemez. Yaptığımız bu tespit doğrultusunda; “*yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede kesinleşmesi*” şartı bakımından, yabancı ilâmın, verildiği yer hukukunda kesinleşmesine ilişkin yargılama prosedürünün tamamlanmış olması gerektiği anlaşılmaktadır.

2. Tanımanın Aslî Şartları (m.54)

MÖHUK m.58 hükmünde tanıma şartları bakımından, tenfizin şartlarına ilişkin yapılan atıf nedeniyle; m. 54 hükmünde sayılan şartlar, -(a) bendinde yer verilen karşılıklılık şartı hariç olmak üzere- tanımanın aslî şartları olarak kabul edilmektedir. MÖHUK m. 54 hükmü şu şekildedir:

MADDE 54 – (1) Yetkili mahkeme tenfiz kararını aşağıdaki şartlar dâhilinde verir.

a) Türkiye Cumhuriyeti ile ilâmın verildiği devlet arasında karşılıklılık esasına dayanan bir anlaşma yahut o devlette Türk mahkemelerinden verilmiş

⁷⁰ Yargıtay’ın konuyla ilgili bir kararında, tenfize konu edilen yabancı ilâma ilişkin kanun yollarına başvurulmuş olması hâlinde, kesinleşme şartının gerçekleşmediği kabul edilmiştir: “*Tenfizi istenen yabancı mahkeme kararına karşı verildiği ülkede istinaf incelemesi devam ediyorsa, yabancı ilâmın kesinleştiği kabul olunamaz*”. Yarg. 2. HD, T. 13.11.2008, E. 2008/12641, K. 2008/15106 s. 556.

⁷¹ Karar metni için bkz. Yarg. 2. HD, T. 16.05.2013, E. 2012/21221, K. 2013/13991 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁷² Kesinleşme şartı ile yabancı ilâm, verildiği ülkede öngörülen karar verme prosedürlerine uygunluğu yönünden denetlenmektedir (Şit, **a.g.e.**, s. 65).

ilâmların tenfizini mümkün kılan bir kanun hükmünün veya fiilî uygulamanın bulunması.

b) İlâmın, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması veya davalının itiraz etmesi şartıyla ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı hâlde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması.

c) Hükmün kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması.

ç) O yer kanunları uyarınca, kendisine karşı tenfiz istenen kişinin hükmü veren mahkemeye usûlüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş ve bu kişinin yukarıdaki hususlardan birine dayanarak tenfiz istemine karşı Türk mahkemesine itiraz etmemiş olması.

MÖHUK m. 54 hükmünden açıkça görüleceği üzere, tenfizin şartları, dört alt başlıkta ele alınmaktadır. Bu şartlardan, (a) bendinde yer verilen karşılıklılık şartı, tanıma bakımından aranmamaktadır. Bu nedenle tanımanın aslî şartları, üç alt başlıkta incelenecektir.

Tanımanın aslî şartlarından; m. 54/b'nin ikinci kısmında yer verilen, yabancı mahkeme kararının “dava konusu veya taraflarla gerçek bir bağlantıya sahip bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması” ile m. 54/ç hükmünde yer verilen “yabancı mahkemede davalının savunma haklarına riayet edilmiş olması şartı” davalının itiraz etmesi koşulu ile incelenmektedir⁷³. Bunun dışında kalan şartların varlığı ise mahkemece re'sen araştırılır.

⁷³ Davalının itirazına bağlanan aşırı yetki şartının, tanımaya konu kararın, yabancı mahkemede hasımsız olarak görülüp karara bağlandığı hâllerde denetlenemeyeceği eleştirisi için bkz. Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 292. Savunma hakkının yabancı mahkemede ihlâl edilmemiş olması şartının, savunma hakkının temel bir hak olması gerekçesiyle, re'sen incelenmesi gerektiği yönünde bkz. Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 214; Burak Huysal, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler”, **MHB**, C.XXXII, S.1, 2012, s. 96.

a. Yabancı Mahkeme Kararının Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisine Girmeyen Bir Konuda Verilmiş Olması ve Aşırı Yetki Kurallarına Dayanan Mahkemeden Verilmemiş Olması

Türk hukukunda tanımaya konu kararı veren yabancı mahkemenin yetkisi, iki yönden denetlenmektedir.

Bunlardan ilki; yabancı mahkeme kararının konusu bakımından, Türk mahkemelerinin münhasır yetkili kabul edilmemiş olmasıdır. Hemen belirtmek gerekir ki; Türk mahkemelerinin münhasır yetkili kabul edildiği hâller, MÖHUK ve HMK ile açıklığa kavuşturulmamıştır⁷⁴. Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır kabul edilmesinde, yetki kuralının konuluş amacı belirleyicidir. Türk mahkemelerinin yetkisini tayin eden kural, uyuşmazlığın mutlak surette Türk mahkemelerinde çözümlenmesini öngörmüş olmalıdır⁷⁵. Ayrıca bu amaca uygun olarak, yetkili Türk mahkemesinin bulundurulması gerekir⁷⁶.

İkincisi, yabancı mahkeme kararının aşkın yetki kurallarına dayanılarak verilmemiş olmasıdır⁷⁷. Aşırı veya aşkın yetki kuralları, dava konusu veya taraflarla

⁷⁴ Türk mahkemelerinin milletlerarası münhasır yetkisini tayin eden yetki kuralları için bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 193 vd.

⁷⁵ Nomer, **DHH**, s. 527; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 741; Doğan V., **a.g.e.**, s. 127; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, 193. Misâl olarak HMK m.12’de yer verilen taşınmazların aynından doğan davalara ilişkin kesin yetki kuralı, münhasır yetki kuralı kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak, Türkiye’deki taşınmazların aynına ilişkin yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından, Türk mahkemeleri münhasır yetkilidir.

⁷⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 661.

⁷⁷ Doktrinde bu şartın incelenmesi bakımından, davalı tarafın yabancı mahkemede yetki itirazında bulunmuş olmasının ön koşul olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. Burak Huysal, “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bir Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.X, S.1, Ocak 2011, s. 499. Bu görüşün temelinde yabancı mahkemede yetki itirazına bulunmayan tarafın, Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunmasının dürüstlük kuralı ve hukukun genel ilkeleri ile bağdaşmayacağı düşüncesi yatar (**A.e.**).

bağlantısı olmayan, yetersiz ilişkilere dayanan yetki kuralları olarak tanımlanmaktadır⁷⁸. Bu şartın incelenmesi, davalının itirazına bağlıdır.

b. Yabancı Mahkeme Kararının Türk Kamu Düzenine Açıkça Aykırı Bulunmaması

Tanımaya konu yabancı mahkeme kararı, Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmamalıdır⁷⁹. Daha açık bir ifadeyle, yabancı mahkeme kararının tanınması hâlinde, Türk kamu düzenine açıkça aykırı bir sonuç doğmaması gerekir⁸⁰. Bu şart bakımından, kamu düzenine aykırılığın açık olması aranmış olup, kamu düzeni müdâhalesi sınırlandırılmaktadır. Kamu düzenine aykırılık denetiminde, tanıma kararının verildiği ân esas alınır⁸¹.

Doktrinde hâkim görüş uyarınca, tanıma talebine konu yabancı ilâmın, Türk mahkemelerinden verilmiş kesin hüküm ile bağdaşmaması hâli⁸², kamu düzenine

⁷⁸ Doğan V., **a.g.e.**, s.130; Nomer, **DHH**, s. 528 vd. Aşırı yetki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, 2.Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2000, s. 50 vd; Esra Dardağan, **Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı**, Siyasal Yayınevi, 2005, s.117 vd. Doktrinde Ekşi tarafından, aşırı yetki denetiminin, Türk hukukuna göre mi kararın verildiği ülke hukukuna göre mi yapılacağı konusundaki belirsizlik eleştirilmektedir. Bkz. Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 292. Yabancı mahkeme kararının aşırı yetkili olup olmadığının denetiminde uygulanacak hukuk ve kullanılan yöntemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Huysal, **Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Bağlantısı**, s. 484.

⁷⁹ Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi ile kamu düzeni arasındaki ilişki için bkz. Ökçün, **a.g.e.**, s. 125 vd. Yazar bir devletten kendi kamu düzenine aykırı bir yabancı ilâmın kendi ülkesinde etki doğurması için, iş birliği bilinciyle hareket etmesinin beklenemeyeceğini ifade etmektedir (**A.e.**, s.128).

⁸⁰ Doğan V., **a.g.e.**, s. 131; Nomer, **DHH**, s. 532; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 749. Bu husus Yargıtay İBHGK kararında, şu ifadelerle vurgulanmaktadır: “Anılan maddede yer alan, “Hükümün kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması” ifadesinden, yabancı mahkeme kararının esasına uygulanan hukukun Türk kamu düzenine aykırılığının incelenemeyeceği, sadece hükmün tenfizi neticesinde ortaya çıkan hukukî sonuçların kamu düzenine aykırı olması hâlinde yabancı mahkeme kararının tenfizinin reddedileceği sonucuna varılmalıdır.” Kararın tam metni için bkz. Yarg. İçtihadı Birleştirme Kararı, T. 10.02.2012, E. 2010/1, K. 2012/1 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁸¹ Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 136.

⁸² Tanım talebine konu yabancı ilâmın, Türk mahkemelerinden verilmiş kesin hüküm ile bağdaşmaması hâli, MÖHUK’da açık bir tanıma engeli olarak düzenlenmemiştir. Alman tanıma ve tenfiz hukukunda ise bu yönde kanuni düzenleme getirilmiştir. İlgili düzenleme uyarınca, tanınması talep edilen karar, aynı konuya ilişkin daha önceden verilmiş bir Alman mahkemesi kararı yahut tanınmış bir yabancı mahkeme kararı ile çelişmemelidir (Tütüncübaşı, **Türk Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Tanım ve Tenfiz**, s. 1536).

aykırı kabul edilmektedir⁸³. Bu noktada bir hususu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır. Tanıma talebine konu yabancı ilâm ile aynı uyumsuzluk hakkında Türk mahkemelerinden verilmiş kesin hükmün tüm unsurları bakımından ayniyet sağlanamazsa, kamu düzeni müdahalesi söz konusu olabilir. Buna karşın, tanıma talebine konu yabancı ilâmın; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyumsuzluk hakkında Türk mahkemelerinden verilen kesin hüküm ile bağdaşmaması hâlinde, dava şartı yokluğu sebebiyle tanımanın reddi gerekir⁸⁴.

c. Yabancı Mahkemede Davalının Savunma Haklarına Uyulmuş Olması

Tanımaya konu yabancı mahkeme kararının verildiği ülke mahkemelerinde, davalının savunma haklarına riayet edilmiş olmalıdır⁸⁵. Davalının savunma haklarına riayet edilip edilmediği, kararın verildiği ülke hukukuna göre belirlenir⁸⁶.

MÖHUK m.54/c hükmü uyarınca, davalının savunma haklarına riayet edilip edilmediği; davalı tarafın usûlüne uygun şekilde mahkemeye çağrılıp çağrılmadığı, mahkemede temsil edilmiş olup olmadığı yahut kanuna aykırı olarak gıyabında hüküm verilmiş olup olmadığı kıstasları çerçevesinde incelenmektedir.

⁸³ Nomer, **DHH**, s. 538; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 681; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 758; Güven, **a.g.e.**, s. 147; Ruhi, **a.g.e.**, s. 88. Doktrinde savunulan aksi yöndeki bir görüş, bu durumu MÖHUK m. 55/2 kapsamında, yabancı mahkeme kararının yerine getirilmesine engel bir hâl kapsamında ele almaktadır. Bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 341 vd.

⁸⁴ Bu husus Yargıtay tarafından şu ifadelerle vurgulanmaktadır: “*Tanıma, yabancı ilâma “kesin hüküm ve kesin delil” vasfı kazandırır (5718 s. MÖHUK. md.58). Tanınmakla, kesin hüküm vasfını kazanacak olan yabancı ilâm, Türkiye’de aynı taraflar arasında aynı konuda verilmiş ve kesin hüküm hâlini almış başka bir ilâmla çatışacak ise, bu hâl tanımaya engel olur.*” Bkz. Yarg. 2. HD, T. 11.02.2013, E.2012/10328 K.2013/2890 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Misâl olarak; Türk mahkemelerinden verilmiş boşanma talebinin esastan reddine ilişkin hüküm, yabancı mahkemeden aynı taraflar ve dava sebebi zımında verilmiş boşanma ilâmının tanınmasına engel olur (Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 49). Buna karşın yabancı mahkemeden aynı taraflar arasında fakat farklı dava sebebine dayanılarak verilmiş boşanma kararının tanınması mümkündür (Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 262).

⁸⁵ MÖHUK m.54/ç hükmünde sayılmayan savunma hakkına aykırılık teşkil eden durumların, kamu düzenine aykırılık teşkil edebileceği yönünde bkz. Doğan V., **a.g.e.**, s. 139-140; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 327.

⁸⁶ Nomer, **DHH**, s. 539.

C. Tanımanın Usûlü

1. Tanımadaki İzlenecek Usûlün Tespiti

MÖHUK m. 58 hükmünde yalnızca tanımanın şartları bakımından, tenfiz hükümlerine atıf yapmakla yetinilmiş⁸⁷, tanımanın usûlü ayrıca gösterilmemiştir⁸⁸. Bu sebeple, tanımadaki izlenecek usûlün açıklığa kavuşturulması gerekir.

Doktrinde hâkim görüş uyarınca, tanımadaki izlenecek usûl bakımından niteliğine uygun düştüğü ölçüde tenfizi düzenleyen hükümlerin uygulanması, MÖHUK'ta hüküm bulunmayan hâllerde ise HMK hükümlerine başvurulması kabul edilmektedir⁸⁹. Zira tanıma ve tenfiz ortak bir şemsiye altındadır ki; bu şemsiye “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfiz Edilmesi” başlıklı İkinci Bölümdür. Dolayısıyla bu şemsiye altında, MÖHUK m.54/1(a) hariç olmak üzere ortak şartlara tâbi kılınan tanıma ve tenfizin, yargılama usûlü de örtüşmektedir⁹⁰.

Nitekim Yargıtay tarafından, tanımanın, tenfiz davalarındaki usûl ve esasa tâbi olduğu kabul edilmektedir⁹¹. Yargıtay'ın bir kararındaki, “*Tenfiz İstemi*” başlıklı

⁸⁷ Oysa MÖHUK'ta yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi ile aynı bölüm altında düzenlenen, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin hükümler kapsamındaki “Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması” başlıklı MÖHUK m. 63 hükmünde, yabancı hakem kararlarının tanınması, bütünüyle yabancı hakem kararlarının tenfizine ilişkin hükümlere tâbi kılınmıştır.

⁸⁸ MÖHUK m. 50 ve m. 53 hükümlerinin “*tanıma ve tenfize ilişkin ortak hükümler*” başlığı altında düzenlenmesinin yahut madde metinlerinde “*tanıma ve tenfiz*” ifadesine yer verilmesinin yerinde olacağı yönünde bkz. Nuray Ekşi, “Yabancı Boşanma Kararının Türkiye’de Tanınması Davasının Mirasçılar Tarafından Açılabileceğine İlişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, **MHB**, C.XXXII, S.1, s. 40.

⁸⁹ Ruhi, **a.g.e.**, s. 121; Güven, **a.g.e.**, s. 173; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s.789; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 292; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 55; Doğan, **a.g.e.**, s.143; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 550; Akıncı, **a.g.e.**, 215. Aynı yönde bkz. Mehmet Köle, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Usûl”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XXI, S.34, 2016, s. 67. Tanımadaki izlenecek usûle dair ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Sargın Erten, **a.g.e.**, s. 70 vd.

⁹⁰ Tanımaya, tenfiz usûlünün kıyasen uygulanabilirliğine, tanıma şartları bakımından tenfiz hükümlerine atıf yapılmasını gerekçe gösteren görüş için bkz. Çelikel, Erdem, **a.e.**, s. 789; Can, Tuna, **a.e.**, s. 255. Tanımaya tenfiz usûlünün kıyasen uygulanabilirliğine, tanıma ve tenfizin ortak bir başlık altında düzenlenmiş olduğu gerekçesi için bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 43.

⁹¹ Bkz. Yarg. 2. HD, T. 29.11.2010, E. 2009/16488, K. 2010/19766 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası): “*Dava ve hüküm tarihinde yürürlükte olan 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanunun 42. maddesi hükmüne göre, tanıma talebinin incelenmesi*

MÖHUK m.52 hükmünün tanıma bakımından da uygulanacağına ilişkin tespiti, bu görüşü destekler niteliktedir: “Öte yandan 5718 sayılı Yasanın 52. maddesine göre, *hukukî yararı bulunan herkes tenfiz isteğinde bulunabilir. Şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar dâhil, herhangi bir hak bu hükmün dışında tutulmamıştır. Tanıma, yabancı mahkeme kararının tenfiz şartlarını taşıdığıнын tespitine bağlı olduğuna göre, buradaki düzenlemenin tanıma için de geçerli olduğu açıktır...*”⁹²

Doktrinde, 2675 sayılı MÖHUK döneminde savunulan azınlıktaki diğer bir görüş ise tanıma ve tenfizin, birbirinden farklı mahiyette olmaları nedeniyle aynı usûle tâbi kılınmaması gereği üzerinde durmaktadır⁹³. Zira tanıma ile yabancı mahkeme kararının yalnızca kesin hüküm etkisi kabul edilmektedir. Oysa tenfiz bakımından devlet, kendi icra güçleri aracılığı ile yabancı kararın icrasının gerçekleştirilmesine dair pozitif bir yükümlülük üstlenmektedir⁹⁴. Bu bakımdan, tanımanın daha hafif şartlar ve usûlî işlemlere bağlanıp hızlı bir şekilde tamamlanmasında⁹⁵ sorun yoktur. Nitekim kimi millî hukuk sistemleri⁹⁶ yahut Türkiye’nin de tarafı olduğu milletlerarası anlaşmalar⁹⁷ ile doğrudan tanıma usûlü öngörülmektedir. Bundan başka, Nüfus

ve karara bağlanması tenfiz davalarındaki usûl ve esasa tâbi olup, yabancı mahkeme kararının tanınması, kararın Türk Mahkemelerinde kesin delil veya kesin hüküm olarak kabulü sonucunu doğurmaktadır.”; Aynı yönde bkz. Yarg. 2. HD, T. 14.04.2008, E. 2007/5478, K. 2008/5309 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁹² Yarg. 2. HD, T. 03.04.2012, E. 2012/4025, K. 2012/8133 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

⁹³ Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 62. Tanıma kararının, tenfizden farklı bir usûl izlenerek verilmeye müsait olduğu yönünde bkz. Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 55. Bu görüşler 2675 sayılı MÖHUK dönemine aittir.

⁹⁴ Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 481; Altuğ, **a.g.e.**, s. 141.

⁹⁵ Mevcut düzenlemeler ile öngörülen tanıma prosedürünün, özellikle inşâî hükümler bakımından, kazanılmış hak yaratmaları nedeniyle, zaman kayıplarına yol açtığı yönünde bkz. Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 46.

⁹⁶ Fransız hukukunda kişi hâl ve ehliyetine ve aile hukukuna ilişkin inşâî ve tespit edici mahiyetteki kararlar, tanıma davası açılmasına gerek olmaksızın etki doğurmaktadır. Söz konusu kararların verildiği ülkedeki etkisi, doğma anından itibaren Fransa da geçerlidir. Ebru Şensöz, Begüm Şermet, “Fransız Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.1, 2011, s. 680.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebru Şensöz, “Türkiye’nin Taraf Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usûlü”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Y.11, S. 22, 2012, s. 389-444.

Hizmetleri Kanunu ile getirilen m. 27/A hükmü ile tanımanın usûlünü kolaylaştırmak esas alınmıştır⁹⁸. Bu görüş, olması gereken hukuk yönünden savunulabilir.

Kanaatimizce, doktrinde Sargın ve Erten tarafından savunulduğu gibi, tanıma bakımından, tenfizle ilişkin usûl hükümlerinin uygulanması noktasında, “Tebliğ ve İtiraz” başlıklı MÖHUK m.55/1 hükmü kanun koyucunun iradesini ortaya koyabilir⁹⁹. Nitekim MÖHUK m.55 hükmü ile tenfiz talebine ilişkin dilekçenin karşı tarafa tebliğ edileceği düzenlenmekte ve fakat çekişmesiz yargı kararlarının konu edildiği tanıma talepleri, dilekçenin karşı tarafa tebliği gereğinden hariç tutulmaktadır. Buradan çıkan sonuç şudur ki; genel kural, tanıma ve tenfiz dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilmesi iken, tarafsız yürütülen çekişmesiz yargıda verilen kararların tanınması bu kuraldan muaftır¹⁰⁰. Kanun koyucu, tanıma bakımından dilekçenin karşı tarafa tebliği gereğini dolaylı yoldan ortaya koymuştur. Şüphesiz ki; tanıma dilekçesinin karşı tarafa tebliği gereğinde, tanıma talebinin dilekçeye bağlılığı kabulünden yola çıkılmıştır. Bu ön kabulden hareketle, kanun koyucunun tenfiz talebinin dilekçeye bağlılığı ile ilişki içerisindeki; tenfiz dilekçesine eklenecek belgeler, dilekçenin sunulacağı görevli ve yetkili mahkeme, duruşma yapma gereği hakkındaki düzenlemelerin tanıma bakımından kıyasen uygulanması gerekir¹⁰¹. Dolayısıyla kanun koyucunun, tenfiz usûlüne ilişkin diğer düzenlemelerden tanımayı hariç tuttuğu söylenemeyecektir. Bu durum, MÖHUK’ta tanıma bakımından ayrı bir usûlün öngörülmediğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, kanaatimizce, tanımanın usûlüne, MÖHUK m. 54/1 (a) hariç tenfiz ile aynı şartlara tâbi kılınması ve tenfiz dilekçesinin karşı taraf tebliğine ilişkin MÖHUK m.55/1 hükmünde tanımaya yapılan istisna atfı nedeniyle,

⁹⁸ Bkz. Yukarıda s. 49, dp. 32.

⁹⁹ Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁰⁰ **A.e.**

¹⁰¹ Sargın ve Erten, bu atfın yalnızca, tanımanın talebe bağlılığı, dilekçe, dilekçe içeriği ve tebliğat ile sınırlı olduğunu savunmaktadır. Ayrıntısı için bkz. Sargın, Erten, **a.e.**, s. 75-76.

niteliğine uygun düştüğü ölçüde; tenfiz usûlüne ilişkin hükümler ve HMK'daki genel hükümler uygulanır.

2. Tanımanın Talebe Bağlılığı

MÖHUK m.52 uyarınca yabancı ilâmın kesin hüküm etkisinden faydalanmak amacıyla, Türk mahkemelerinden tanıma talep edilir. Tanıma talebe bağlıdır¹⁰². Tanıma talebi, Türk mahkemelerinde bağımsız bir talep olarak yahut görülmekte olan esasa ilişkin dava sırasında¹⁰³ ileri sürülebilir.

Türk mahkemelerinde gerek bağımsız olarak gerekse görülmekte olan dava esnasında ileri sürülen tanıma talebinin hukukî niteliğine ilişkin tartışmalar, bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak bu çalışma bakımından önem taşıyan, tanıma kararının kesin hüküm etkisi gösterip göstermeyeceği meselesi, tanıma talebinin hukukî niteliğinin belirlenmesi neticesinde açıklığa kavuşturulabilir. Bu nedenle, bu kısımda tanıma talebinin hukukî niteliği hakkında tartışmalara yer verilecektir.

a. Bağımsız Tanıma Talebi

MÖHUK m.58 uyarınca tanıma, mahkeme tarafından tanıma şartlarının tespit edilmesine bağlanmıştır. Mahkemece, yabancı ilâmın tanıma şartlarını taşıyıp taşımadığına yönelik yapılacak incelemenin, bir tespit faaliyeti olduğu açıktır. Ancak bu tespit faaliyetinin niteliği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde bağımsız tanıma talebi;

¹⁰² MÖHUK m.52 hükmü, “*Tenfiz istemi*” başlığını taşımaktadır. Bu hüküm tanıma bakımından uygulanacağına göre, tanıma talebe bağlıdır. Tanınması talep edilmeksizin dava dosyasına eklenen yabancı ilâm, hâkim tarafından re’sen tanınmaz, ancak diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gereken takdirî delil olarak dikkate alınabilir. Yargıtay kararına konu bir olayda, Türk mahkemelerinde açılan nüfus kütüğünde doğum tarihinin düzeltilmesine ilişkin davada, Alman mahkemelerinden verilen düzeltme kararı delil olarak sunulmuş ancak tanınması talep edilmemiştir. Bu sebeple, söz konusu yabancı mahkeme kararı, diğer delillerle değerlendirilmesi gereken bir takdirî delil olarak kabul edilmiştir. Yarg. 18 HD, T. 01.10.2007, E. 2007/ 7573, K. 2007/ 7905: “*Davada delil olarak değerlendirilmesi gereken Alman mahkemesi kararının kesinleşmesine, tenfiz ya da tanınmasına gerek yoktur. Çünkü davacı, şahsi hâle ilişkin olan bu iddiasını her türlü delille ispat etmek olanağına sahiptir. Davacının bu delilinin aksi de ileri sürülmediğine göre bu delile itibar etmek gerekir.*” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁰³ Nomer, **DHH**, s. 553; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 786; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 726; Akıncı, **a.g.e.**, s. 187; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 62.

“müspet tespit davası”, “hasımsız olarak görülmesi gereken çekişmesiz yargı işi” yahut “kendine özgü nitelik taşıyan bir tespit işlemi” olarak nitelendirilmektedir.

Doktrinde kimi yazarlar tarafından, tanımanın hukukî niteliği üzerinde durulmamakta, yalnızca “tanıma davası” ifadesine yer verilmektedir¹⁰⁴. Doktrinde çoğunluğu temsil eden kimi yazarlarca ise, tanıma ile başlayan yargısal faaliyetin “müspet tespit davası” niteliği taşıdığı kabul edilmektedir¹⁰⁵. Tanıma talebinin, bir dava şekline görülmesinin fikrî arka planında, tanıma bakımından tenfiz usulünü düzenleyen hükümlerin uygulanması yaklaşımı yatmaktadır.

Doktrinde Ansay ve Ertaş, tanımayı çekişmeli yargıya dâhil eden baskın görüşün tam zıddında, tanımayı “çekişmesiz yargıda hasımsız olarak incelenmesi gereken bir talep” olarak nitelendirmektedir¹⁰⁶. Bu görüş 2675 sayılı mülga MÖHUK dönemine ait olmakla birlikte, 5718 sayılı MÖHUK döneminde Önal tarafından savunulmaktadır¹⁰⁷.

Doktrinde Tiryakioğlu, tanımayı “nevi şahsına münhasır bir talep” olarak değerlendirmektedir¹⁰⁸. Benzer bir yaklaşımla, doktrinde Sargın ve Erten; 5718 sayılı MÖHUK kapsamında tanımanın hukukî niteliğini etraflıca inceledikleri çalışmada, tanımayı “dava niteliği taşımayan kendine özgü sonuçları olan bir tespit işlemi” olarak nitelendirmektedirler¹⁰⁹. Yazarlar bu sonuca, MÖHUK hükümleri ekseninde

¹⁰⁴ Ruhi, **a.g.e.**, s. 139; Nomer, **DHH**, s. 553; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 788; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 294; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 552.

¹⁰⁵ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 177 vd.; Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 60; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 264; Güven, **a.g.e.** s. 175.

¹⁰⁶ Bkz. Tuğrul Ansay, “Yabancı Boşanma İlamlarının Türkiye’de Tanınmasına İlişkin İlk Görüşler”, **MHB**, Y.2, S.2, İstanbul, 1982, s. 6; Ertaş, **a.g.e.**, s. 401.

¹⁰⁷ Ali Önal, “Tanıma ve Tenfiz Kararlarının Hukukî Niteliği”, **MHB**, C.XXXVII, S.2, s. 601. Yazar tanıma ve tenfiz kararının, çekişmesiz yargıda verilen inşâî nitelikte bir talep sonucu niteliği taşıdığını savunmaktadır (Önal, **a.g.e.**, s. 599). Yazar görüşünü, tanıma ve tenfize ilişkin MÖHUK düzenlemelerinde; çekişmesiz yargıya özgü “istem” ve “karar” ifadelerinin kullanılması ile öngörülen usulün HMK hükümleri ekseninde çekişmesiz yargıya uygunluğuna dayandırmaktadır (**A.e.**).

¹⁰⁸ Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 30. Yazar bu nitelendirmenin kanunda bir karşılığı olmadığını eklemekte ve ayrı bir tanıma usulünün belirlenmesini önermektedir (**A.e.**, s. 31).

¹⁰⁹ Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 61.

değerlendirme yapmakla beraber; bir hukukî kurum olarak tanımanın özünü ve işlevini gözeterek ulaşmaktadırlar. MÖHUK ve yargı kararlarında tanıma ile ilgili olarak çekişmeli yargıya özgü kavramlar kullanılmasının; tanımanın dava niteliğini kabul etmede yeterli olmadığını savunmaktadırlar¹¹⁰. Sonuçta tanıma, belirli bir ihtilafın çözümüne yönelik dava açılmak suretiyle verilen bir karar değildir¹¹¹. Yazarlar tanıma talebinin çekişmesiz yargıya dâhil edilemeyeceğini ise çekişmesiz yargıda re'sen harekete geçme ilkesinin egemen olması karşısında; tanımanın talebe bağlı olması ve çekişmesiz yargıdan verilen kararların HMK m.388 gereği maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmemesinin, tanımanın işlevine aykırı olduğu gerekçelerine dayandırmaktadırlar¹¹².

Kanaatimizce, doktrinde çoğunluk görüşü temsil eden yazarların savunduğu gibi MÖHUK çerçevesinde bağımsız tanıma talebi, mahkemeye yöneltilmiş bir tespit davası niteliğindedir¹¹³. Bu husus, MÖHUK m. 58 hükmünün gerekçesindeki şu ifadeler ile teyit edilmiştir: “... *Bu durumda yabancı ilâmın tanıma şartlarını haiz olup olmadığı yetkili Türk mahkemesinde açılacak tespit davası yolu ile tespit edilecek ve tanıma kararı verildiği taktirde buna dayanılarak gerekli idari işlem yapılacaktır*”.

Bununla beraber, MÖHUK'un ilgili hükümlerinden aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Şöyle ki; tenfiz şartlarına ilişkin MÖHUK m.54/1(b) ile öngörülen “...*davalının itiraz etmesi şartıyla ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı hâlde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması*” şartı, MÖHUK m. 58 atfı nedeniyle tanıma bakımından tetkik edilecektir. Buna göre yabancı mahkemenin yetkisine ilişkin söz konusu şartın, davalının itirazına bağlı olarak incelenmesi, tanımada bir davalının varlığını zorunlu kılmaktadır.

¹¹⁰ A.e., s. 56 vd.

¹¹¹ A.e., s. 58.

¹¹² A.e., s. 69-70.

¹¹³ Gerekçe metni için bkz. Ali Gümrah Toker, Ahmet Cemal Ruhi, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun, Gerekçeli, Açıklamalı, İçtihatlı**, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2019, s. 812.

Diğer yandan, tenfiz usûlünü düzenleyen MÖHUK hükümlerinin, tanıma bakımından uygulanması kabul edildiğinde, tanıma talebinin dava şeklinde görülmesi gerekir. Hemen yukarıda açıklandığı üzere, “*Tebliğ ve İtiraz*” başlıklı MÖHUK m.55 hükmü ile tanıma talebini içerir dilekçenin “karşı tarafa” tebliğinin dolaylı yoldan düzenlenmiş olması, tanımanın dava niteliğine işaret etmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından verilen, tanıma bakımından taraf gösterilmesi ve dava dilekçesinin karşı tarafa gönderilmesi gerektiğine dair kararlar ile tanımanın dava niteliği mütemadiyen vurgulanmaktadır¹¹⁴.

Neticede; bağımsız tanıma talebinin, -davalının itirazına bağlanmış tanıma şartlarının incelenebilmesi için- davalının bulunması gereği nedeniyle, bir dava şeklinde görülmesi gerekir. Tanıma bakımından, tenfiz usûlünü düzenleyen MÖHUK hükümlerinin uygulanmasına ilişkin benimsediğimiz görüş doğrultusunda, tanıma davasında niteliğine uygun düştüğü ölçüde tenfiz hükümleri ve HMK’daki genel hükümler uygulanır.

b. Görülmekte Olan Dava Sırasında İleri Sürülen Tanıma Talebi

MÖHUK hükümlerinde tanıma talebinin, Türk mahkemelerinde görülmekte olan esas davada ileri sürülebileceğine ilişkin bir düzenleme yoktur. Ancak doktrinde çoğunluğu temsil eden yazarlarca, tanıma talebinin, Türk mahkemelerinde görülen bir dava sırasında ileri sürülebileceği kabul edilmektedir¹¹⁵. Bu kabul, tanıma işleminin tespit edici mahiyeti nedeniyle.

¹¹⁴ Yarg. 2. HD, T. 14.04.2008, E.2007/5478 K.2008/5309: “*Yabancı mahkeme kararının tenfizi veya tanınmasına ilişkin davada, husumetin ilâmın tarafına diğer bir ifade ile kendisine karşı tenfiz veya tanıma istenen kişiye yöneltilmesi zorunludur. Taraf teşkili kamu düzeniyle ilgili olup, hâkim tarafından re’sen gözetilir.*” (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Aynı yönde bkz. Adana BAM 2. HD, T. 31.01.2020, E. 2019/361 K. 2020/220 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹¹⁵ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 178 vd.; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 726; Nomer, **DHH**, s. 553; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 786; Doğan V., **a.g.e.**, s. 141; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 105; Ziya Akıncı, Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Aile Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 57; Güven, **a.g.e.**, s. 176.

Türk mahkemelerinde görülen esasa ilişkin davada, yabancı ilâmın kesin hüküm etkisinden faydalanmak ihtiyacı ortaya çıkabilir. Zira, Türk mahkemelerinde süren yargılama esnasında, yabancı ilâm kesin hüküm itirazı olarak ileri sürülebilir yahut bir ispat vasıtası olarak kullanılabilir. Söz gelimi, Türk mahkemelerinde görülen boşanma davası esnasında, kesin hüküm itirazı olarak, yabancı boşanma ilâmının tanınması talep edilebilir. Yahut Türk mahkemelerinde görülen mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda, yabancı boşanma ilâmının, kesin hüküm etkisinden faydalanmak amacıyla tanınması talep edilebilir.

Türk mahkemelerinde görülmekte olan dava esnasında tanıma talep edildiğinde, mahkemece izlenecek usûl ise tartışmalıdır.

Doktrinde hâkim görüş uyarınca, görülmekte olan dava sırasında yapılan tanıma talebi, bir ön sorun teşkil etmektedir¹¹⁶. Bu durumda, esas davayı gören Türk mahkemesi, yabancı ilâmın tanıma şartlarını taşıyıp taşımadığını bir ön sorun olarak tespit eder. Bu görüşün kabul edilmesinde, usûl ekonomisinin temini, gerekçe olarak gösterilmektedir¹¹⁷.

Buna karşın Yargıtay tarafından, Türk mahkemelerinde görülmekte olan dava esnasında ileri sürülen tanıma talebinin, bekletici mesele teşkil ettiğine yönelik kararlar verilmektedir¹¹⁸. Misal olarak, Yargıtay kararına konu bir olayda, Türk

¹¹⁶ Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 27-28; Demir- Gökyayla, **a.g.e.**, s. 59; Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 264; İzzet Doğan, **Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 427; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 106; Nomer, **DHH**, s. 553; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 62; Doğan V., **a.g.e.**, s. 141; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 786.

¹¹⁷ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**, s. 726, dp. 560.

¹¹⁸ Yargıtay 2012 tarihli bir kararında; yabancı mahkeme kararının tanınması için, ilgili tarafa dava açmak üzere uygun süre ve imkân verilmesi yönünde hüküm kurmuştur: “*Yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınması, eldeki boşanma davasının sonucunu etkileyecek niteliktedir. Bu bakımdan tanıma ve tenfize ilişkin davanın bu dava bakımından, bekletici sorun yapılarak sonucuna kadar yargılamanın bekletilmesi ve hasıl olacak neticesine göre hüküm tesis edilmek üzere hükmün bozulması gerekmiştir.*” Yarg. 2. HD, T. 30.05.2012, E. 2011/17247 K. 2012/14441 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). İlk derece mahkemesi kararına konu bir olayda; Romanya mahkemelerinde görülen taşeron şirket ve ana yüklenici şirket arasındaki davada, taşeron şirket sözleşmesel yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle tazminata mahkûm edilmiştir. Bu esnada taşeron şirket, Türk mahkemelerinde ana yüklenici şirket ve banka aleyhine teminat mektuplarının hükümsüzlüğüne ilişkin dava açmıştır. Türk mahkemelerinde görülmekte olan esas davada,

mahkemelerinde görülen alacak davasında, yabancı mahkeme kararının, kesin delil etkisinden yararlanmak amacıyla tanınması talep edilmiştir. Yargıtay, söz konusu tanıma talebini; bağımsız bir tanıma davası açılmadığı gerekçesiyle reddetmiş, davalıya tanıma davası açması için uygun süre verilmesi gerektiğine hükmetmiştir¹¹⁹.

Hemen burada belirtilmelidir ki; Yargıtay'ın anılan kararlarında, görülmekte olan davada ileri sürülen tanıma talebinin bekletici mesele olarak kabul edilmesi, tanıma talebinin görülmekte olan dava sırasında incelenemeyeceğinin dolaylı bir kabulü niteliğindedir. Bu kabul çerçevesinde, Türk mahkemelerinde görülmekte olan dava esnasında tanıma talep edildiğinde, taraflara bağımsız tanıma davası açılması için süre verilir. Tanıma davası öngörülen süre içinde açılmaz ise, ilgili tarafın tanıma talebinden vazgeçmiş sayılması gerekir. Tanıma davasının açılması hâlinde ise esas dava, tanıma davası sonuçlanana dek bekletilerek, tanıma davasının sonucuna göre hükme bağlanır.

Diğer yandan, kanaatimizce, görülmekte olan esas davada ileri sürülen tanıma talebinin ön sorun olarak incelenmesi görüşünün kabulü, görev ve yetki sorunlarına

Romanya mahkemelerinden verilen tazminat hükmünden kesin delil olarak yararlanılması amacıyla tanıma talep edilmiştir. Yargıtay, tanıma davası açılması için davacıya uygun süre verilmesine hükmetmiştir. Bakırköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesi, T. 14.6.2019, E. 2019/229, K. 2019/682 (Lexpera- Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay kararına konu başka bir olayda ise, yerel mahkemece, boşanma davası ile yabancı boşanma kararının tanınmasına ilişkin her iki dava birleştirilerek; yabancı boşanma kararının tanınmasına ve esasa ilişkin boşanma davasının konusuz kaldığına karar verilmiştir. Yargıtay, görülmekte olan esasa ilişkin davada ileri sürülen tanıma talebinin bekletici mesele yapılması gerektiği görüşünü, şu ifadeler ile ortaya koymuştur: “Öyleyse, boşanma davasının esastan incelenebilmesi ve bu davada hüküm verilebilmesi, tanıma davasının çözümüne bağlıdır. Başka bir ifade ile tanıma davası, boşanma davası bakımından “bekletici sorun” oluşturmaktadır. Biri, diğeri için bekletici sorun oluşturacak olan davaların birlikte sonuca bağlanması usule aykırıdır. O halde, mahkemece yapılacak iş; boşanma davasının tanıma davasından ayrılması boşanma davası bakımından tanıma davasının bekletici sorun yapılması, neticesine göre boşanma davasının esasının incelenmesi gerekir.” Yarg. 2. HD, T. 30.01.2014, E. 461, K. 1664, naklen: Muktedir, **a.g.e.**, s. 613. Ancak Yargıtay'ın aksi yöndeki bir kararında şu ifadelere yer verilmiştir: “...Yabancı ilamın savunma ve defî aracı olarak ileri sürülmesinde de önceden tanıma kararı alınmasına gerek olmayıp, davayı görmeye yetkili mahkemeden de yabancı ilamın tanınması istenebilir.” Yarg. 4. HD, T. 30.09.1985, E. 1985/5537, K. 1985/7507 (Lexpera- Hukuk Bilgi Sistemi).

¹¹⁹ Yarg. 13.HD, T. 07.10.2003, E. 2003/6542, K. 2003/11492, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 471-472.

yol açabilecek olması nedeniyle yerinde olmayacaktır¹²⁰. Zira esasa ilişkin davanın görüldüğü Türk mahkemesi, tanıma talebinin incelenmesi bakımından görev ve yetkiyi haiz olmayabilir. Söz gelimi, Türk mahkemelerinde görülmekte olan mirasa ilişkin esas davada, eşin mirasçılık sıfatına ilişkin uyuşmazlığın çözülmesi amacıyla yabancı boşanma kararının tanınması talep edilmiş olabilir. Ancak miras davasında görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesi iken¹²¹; yabancı boşanma kararının tanınması davasında görevli mahkeme aile mahkemesidir¹²². Bu durumda, miras uyuşmazlığının görüldüğü Türk mahkemesinin, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma talebini incelemesi, görevsizlik nedeniyle mümkün görülmemelidir¹²³.

Bunun yanı sıra, görülmekte olan dava sırasında ön sorun olarak incelenip verilen tanıma kararının, ara karar vasfı nedeniyle kesin hüküm niteliği taşıması, bu görüşün isabetini tartışmaya açabilecektir. Bu tartışma, mükerrerliğe sebebiyet vermemek adına, aşağıda “Tanıma talebi hakkında verilebilecek kararların kesin hüküm niteliği” başlığı altında etraflıca ele alınacaktır.

3. Tanıma Talebinde Bulunabilecek Kimseler

MÖHUK m. 52 hükmüne göre; yabancı mahkeme kararının tanınmasında hukukî yararı olan herkes tanıma talebinde bulunabilir¹²⁴. Daha açık bir ifadeyle, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm veya kesin delil etkisinden yararlanmada hukukî yararı bulunan herkes tanıma talebinde bulunabilir¹²⁵.

¹²⁰ Bu durumun Anayasa m. 142 hükmüne aykırılık teşkil edeceği yönünde bkz. Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 103-104.

¹²¹ TMK Madde 598- “Başvurusu üzerine yasal mirasçı oldukları belirlenenlere, sulh mahkemesince veya noterlikçe mirasçılık sıfatlarını gösteren bir belge verilir.”.

¹²² Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 733-734.

¹²³ Aksi yönde bkz. Akıncı, Demir- Gökyayla, **a.g.e.**, s. 58. Ancak, Türk mahkemelerinde esasa ilişkin boşanma davasında, yabancı boşanma kararının tanınması talebinin incelenmesi mümkün görülebilir. Zira her iki dava bakımından görevli mahkeme ortaktır.

¹²⁴ Yargıtay “Tenfiz İstemi” başlıklı MÖHUK m.52 hükmünü, tanıma talepleri bakımından da uygulamaktadır. Bu yönde bkz. Yarg. HGK, T. 30.11.2011, E. 2011/2-593 K. 2011/726 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹²⁵ Nomer, **DHH**, s. 555.

4. Tanıma Dilekçesine Eklenecek Belgeler

MÖHUK m.52 hükmünde tanıma dilekçesinde yer alması gereken hususlar gösterilmiştir¹²⁶.

MÖHUK m.53 hükmüne göre ise, tanıma dilekçesine, yabancı mahkeme kararının, o ülke makamlarınca onanmış aslı veya örneği¹²⁷ ile kesinleştiğini gösterir belgenin¹²⁸ eklenmesi gerekir İlgili hüküm şu şekildedir: “*Yabancı mahkeme ilâmının ve bu ilâmın kesinleştiğine ilişkin belgenin, o ülke makamlarınca usûlen onanmış aslının veya onaylı sureti ile bu belgelerin onanmış tercümelerinin yetkili Türk mahkemesine ibrazı zorunludur*”.

MÖHUK m.53 uyarınca mahkemeye sunulacak yabancı mahkeme kararı ve kesinleşme belgesinin, onay vermeye yetkili olan makamlar tarafından onanmış olması gerekir. Türk hukukuna göre yabancı resmi makamlarca, yabancı dilde düzenlenen belgelerin, HMK m.224’te öngörülen usûl takip edilerek veya Türkiye’nin tarafı olduğu 1961 tarihli Yabancı Resmî Belgelerin Tasdiki Mecburiyetinin Kaldırılmasına Dair La Haye Sözleşmesi uyarınca *apostille* şerhi verilmesi suretiyle tasdik edilmesi gerekir¹²⁹.

¹²⁶ MÖHUK m. 52: “*Dilekçede aşağıdaki hususlar yer alır:*

a) Tenfiz isteyenle, karşı tarafın ve varsa kanunî temsilci ve vekillerinin ad, soyad ve adresleri.

b) Tenfiz konusu hükmün hangi devlet mahkemesinden verilmiş olduğu ve mahkemenin adı ile ilâmın tarih ve numarası ve hükmün özeti.

c) Tenfiz, hükmün bir kısmı hakkında isteniyorsa bunun hangi kısım olduğu.”

¹²⁷ Dava dilekçesine, yabancı ülkenin ilk derece mahkemesinden verilen kararın eklenmesi gerektiği yönünde bkz. Yarg. 2., HD, T. 27.02.2013, E.2012/11681 K.2013/5195 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

¹²⁸ Mahkeme kararının kesinleştiği, bazı ülkelerde karar altına yazılarak, bazı ülkelerde hâkim tarafından imzalanan bir şerhle, bazı ülkelerde ek karar ile açıklanır (Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 491). Örneğin Fransız hukuk sisteminde, yabancı ülkede yapılacak işlemler için kararın ilk sayfasına kesinleştiğine dair mühür vurulmaktadır. Bkz. Yarg. 2. HD, T. 11.02.2013, E. 2012/9003, K. 2013/3091, Naklen: Tokar, Ruhi, **a.g.e.**, s. 542.

¹²⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 741; Şanlı, **a.g.e.**, s. 266.

5. Görevli ve Yetkili Mahkeme, Duruşma Yapılması Gereği ve Yargılama Usûlü

Tanıma talebini incelemeye görevli ve yetkili mahkeme, MÖHUK m. 51 hükmüne göre belirlenir¹³⁰. Bu hükümde görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemeleri olarak gösterilmiştir. Ancak tanıma talebine konu yabancı mahkeme kararı, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun¹³¹ kapsamındaki aile hukuku konularına ilişkin ise, aile mahkemesi görevlidir¹³².

MÖHUK m.51 hükmüne göre tanıma talebini incelemeye yetkili mahkeme ise; kendisine karşı tanıma talebinde bulunulan kişinin Türkiye'deki yerleşim yeri, yoksa sâkin olduğu yer mahkemesi, Türkiye'de yerleşim yeri veya sâkin olduğu bir yer mevcut değilse Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden biridir.

MÖHUK m. 55 hükmü uyarınca, tanıma talebini incelemeye yetkili mahkeme tarafından, tanıma dilekçesinin, duruşma günü ile karşı tarafa tebliğ edilmesi gerekir. Bu noktada, tanıma talebini inceleyen mahkeme tarafından duruşma yapılması gereği öngörülmüştür. Ancak tanımaya konu yabancı mahkeme kararının, tarafsız yürütülen çekişmesiz yargı sahasında verilmiş olması hâlinde, tebliğ hükmü uygulanmaz.

MÖHUK m. 55 hükmüne göre tanıma talebi, basit yargılama usûlü hükümlerine tâbi olarak incelenir. Basit yargılama usûlü, HMK m. 320 vd. hükümlerinde düzenlenmektedir.

¹³⁰ Tanıma talebini inceleyecek mahkemenin, münhasıran tenfiz talebine ilişkin görevli ve yetkili mahkemeyi tayin eden MÖHUK m. 51 hükmüne göre belirlenmesinin Anayasa m. 142 hükmüne aykırı olduğu yönünde bkz. Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 93 vd. Yazarlar, görevli ve yetkili mahkemenin MÖHUK m. 40 atfı nedeniyle HMK hükümlerine göre belirlenmesi görüşündedir (**A.e.**, s. 94 vd.)

¹³¹ R.G. Sayısı: 24997, R.G. Tarihi: 18.1.2003, Kabul Tarihi: 9.1.2003.

¹³² Bkz. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 4/2.

6. Tanıma Talebi Hakkında Verilebilecek Kararlar

Türk mahkemelerinde, yabancı mahkeme kararının tanıma şartlarını taşıdığı sonucuna ulaşırsa, tanıma kararı verilir. Bu noktada hâkimin takdir yetkisi bulunmamaktadır¹³³.

Buna karşın yabancı mahkeme kararının, tanıma şartlarını taşımadığı sonucuna ulaşırsa, tanımanın reddi kararı verilir. Tanıma şartlarını karşılamayan yabancı mahkeme kararı, Türkiye'de bir ispat aracı olarak kabul edilebilir¹³⁴. Bu durumda, tanınması reddedilen yabancı mahkeme kararının içeriği, bir maddî vakıa olarak ele alınır ve HMK m. 192 uyarınca diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gereken bir takdirî delil teşkil eder¹³⁵.

7. Tanıma Talebi Hakkında Verilebilecek Kararların Kesin Hüküm Niteliği

Hemen yukarıda açıklandığı üzere; Türk hukukunda tanıma talebi, bağımsız bir dava yolu ile yahut görülmekte olan esasa ilişkin davada ileri sürülebilir. Tanıma talebi hakkında verilecek kararlar, tanıma kararı veya tanımanın reddi kararıdır.

Tanıma talebinin, bağımsız bir tanıma davasında yahut doktrinde savunulan bir görüş uyarınca görülmekte olan esasa ilişkin davada incelenmesi; verilecek tanıma

¹³³ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 629; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 715; Doğan V., **a.g.e.**, s. 116.

¹³⁴ Nazikoğlu, **a.g.e.**, s. 475, Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 153; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 58; Yabancı mahkeme kararının kesin hüküm vasfını reddedip, resmi senet gibi ispat kuvvetinin kabulünün yerinde olmadığı yönünde bkz. Seviğ, **a.g.e.**, s.92. Yazara göre kesin hüküm vasfı reddedilen bir hüküm, bütün vasıf ve karakterini kaybetmiştir (**A.e.**)

¹³⁵ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 211; Özbakan, **a.g.e.**, s. 207; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 65; Nomer, **DHH**, s. 510; Doğan V., **a.g.e.**, s. 141; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 788; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 630. Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. “Tanınmamış bir karar ancak ve sadece kendisinde tesbit edilen hususları için bir delil olarak diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gerekir. Sadece ona dayanılarak hüküm kurulamaz. Yine tanınmayan bir mahkeme kararı içeriğinde yer alan hususların doğruluğu bakımından da bir ispat değeri taşımamakla beraber Usûl Kanununun 296. maddesi uyarınca muhtevasının belirli bir zamanda yabancı bir mahkemenin kararına konu teşkil ettiğini ispat eden resmi bir vesikadır” Yarg. HGK, T. 05.07.2000, E. 2000/19-1074 K. 2000/1126 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

yahut tanımanın reddi kararının kesin hüküm niteliği üzerinde etkilidir. Dolayısıyla bu aşamada, tanıma talebi hakkında verilebilecek kararların kesin hüküm niteliğinin; tanıma talebinin bağımsız tanıma davasında yahut görülmekte olan dava esnasında incelenmesi ayırımına uygun olarak incelenmesi isabetli olacaktır.

Bu çerçevede, öncelikle Türk mahkemelerinden bağımsız tanıma talebi hakkında verilebilecek kararların kesin hüküm etkisi inceleme konusu yapılacaktır. Bu inceleme, Türk mahkemelerinden verilen tanıma kararının kesin hüküm etkisinin, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinden ayırt edilmesi gayesi nedeniyledir. Ardından tanıma talebinin, görülmekte olan dava sırasında incelenmesi görüşünün benimsenmesi hâlinde verilecek tanıma kararının niteliği ve kesin hüküm etkisini haiz olup olmadığı ele alınacaktır.

a. Bağımsız Tanıma Davasında Verilen Kararların Kesin Hüküm Niteliği

Türk mahkemesinde görülen bağımsız tanıma davasında, yabancı mahkeme kararının tanıma şartlarını taşıdığı sonucuna ulaşırsa tanıma kararı verilir. Tanıma kararı kesinleştikten sonra, kesin hüküm etkisini haiz olur¹³⁶. Aksinin kabulü, tanıma kararının sonradan haksız görüldüğü gerekçesiyle ortadan kaldırılmasına yol açabilir¹³⁷. Tanıma kararının ortadan kaldırılması durumunda ise, tanınmış yabancı mahkeme kararının Türk hukukunda doğurduğu sonuçların âkıbeti ne olacaktır? Bu durumda fikrimize göre, tanıma kararının kesin hüküm niteliği, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin teminatıdır. Nasıl ki Türk mahkemelerinden verilen bir karar ile sağlanan hukukî korumanın teminatı kesin hükümdür; Türk mahkemelerinde yabancı mahkeme kararının tanınmasıyla sağlanan hukukî korumanın teminatı da tanıma kararının kesin hüküm teşkil etmesidir.

¹³⁶ Sakmar, *Yabancı İlamlar*, s. 183; Şensöz-Malkoç, *Tanıma*, s. 580.

¹³⁷ Sargın, Erten, *a.g.e.*, s. 69.

Önemle işaret etmek gerekir ki; tanıma kararı, yabancı ilâmın tanıma şartlarını sağladığına yönelik kesin hüküm teşkil eder¹³⁸. Dolayısıyla tanıma kararının kesin hüküm niteliği, aynı yabancı ilâmın tanınmasının defaten talep edilmesine engel olur¹³⁹. Bunun yanında, doktrinde savunulan, ilgilinin hukuki menfaati bulunması koşuluyla “tanımama davası” açılmasını mümkün kabul eden görüş doğrultusunda; tanıma kararının kesin hüküm etkisi, aynı yabancı ilâma ilişkin “tanımama davası” açılmasını önleyecektir¹⁴⁰.

Doktrinde bazı yazarlar, tanıma kararının kesin hüküm etkisi nedeniyle; aynı taraflar, dava sebebi ve dava konusu hakkında, başka bir devlet mahkemesinden verilmiş yabancı ilâmların tanınamayacağını ifade etmektedir¹⁴¹. Oysaki; tanıma kararının, bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanıma şartlarını sağladığına yönelik tespit hükmü olarak; başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın da tanıma şartlarını taşıdığı noktasında kesin hüküm teşkil etmesi mümkün değildir. Esasında, tanınmış yabancı ilâmın aynı uyumsuzluk hakkında başka ülke mahkemesinden verilmiş yabancı ilâmın tanınmasına engel olması; -tanıma kararının kesin hüküm etkisi değil- yabancı mahkeme kararının Türk hukukunda doğurduğu kesin hüküm etkisi nedeniyledir ki; bu husus aşağıda üçüncü bölümde inceleme konusu yapılacaktır¹⁴².

Yabancı mahkeme kararının, tanıma şartlarını taşımadığı sonucuna ulaşıldığı takdirde ise, tanımanın reddi kararı verilir. Tanımanın reddi kararı, tanıma şartlarının gerçekleştirilmediğine yönelik kesin hüküm teşkil eder¹⁴³. Tanımanın reddi kararının, kesin hüküm niteliği nedeniyle, aynı yabancı ilâmın tanınması tekrar talep edilemez¹⁴⁴.

¹³⁸ Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 812.

¹³⁹ Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 812.

¹⁴⁰ Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 813.

¹⁴¹ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 183; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 813.

¹⁴² Bkz. Aşağıda s. 86 vd.

¹⁴³ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 184; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 81.

¹⁴⁴ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s.184; Ertaş, **a.g.e.**, s. 372.

Ancak tanımanın reddi kararı sonrasında, söz konusu yabancı ilâmın konusunu teşkil eden uyumsuzluk hakkında esasa ilişkin dava açılması mümkündür¹⁴⁵.

Ancak doktrinde bazı yazarlarca, tanımanın reddi kararının kesin hüküm niteliği mutlak kabul edilmemektedir. Doktrinde savunulan bir görüşe göre, tanıma şartlarının sağlanmadığı gerekçesiyle verilen ret kararı sonrasında, söz konusu eksik şartın tamamlanması ile tanıma talebinin yinelenebileceği kabul edilmektedir¹⁴⁶. Bu görüşe mensup yazarlarca, yabancı ilâmın kesinleşmediği gerekçesiyle verilen tanımanın reddi kararının, söz konusu yabancı ilâm kesinleştiği takdirde yeniden tanıma talep edilmesine engel olmayacağı belirtilmektedir¹⁴⁷. Oysa, fikrimize göre bu durumu kesin hükmün zaman itibarıyla kapsamı çerçevesinde ele almak gerekir. Kesin hüküm, verildiği âna kadar gerçekleşmiş maddî vakıaları kapsamaktadır. Dolayısıyla tanımanın reddi kararından sonra gerçekleşen maddî vakıalar kesin hükmün kapsamına dâhil değildir, bu vakıalara dayanılarak tekrar tanıma talep edilebilir.

Doktrinde başka bir kısım yazarlarca ise, tanımanın reddi kararının kesin hüküm niteliği, hukukumuzda tanımanın reddine yol açan şartın uygulanmasına ilişkin yaklaşımın değişmesi ihtimaline bağlı olarak kabul edilmemektedir¹⁴⁸. Bu duruma örnek mahiyetinde, yabancı mahkeme kararının Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olmasını hüküm altına alan MÖHUK m. 54/b'deki tanıma şartına ilişkin olarak, Türk hukukunda münhasır kabul edilen yetki kurallarının zamanla değişiklik gösterebileceğine işaret edilmiştir¹⁴⁹. Bu görüşteki yazarlara göre, tanımanın reddine sebep olan münhasır yetki kuralı, daha sonradan münhasır yetki kuralı olarak kabul edilmez ise, yeniden tanıma talep edilebilmelidir¹⁵⁰.

¹⁴⁵ Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s.184; Ruhi, **a.g.e.**, s. 155.

¹⁴⁶ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 358; Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 814-815; Güven, **a.g.e.**, s. 170.

¹⁴⁷ Bu örnek için bkz. Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 814-815; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 358.

¹⁴⁸ Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 68-69.

¹⁴⁹ **A.e.**

¹⁵⁰ **A.e.**

b. Görülmekte Olan Davada İleri Sürülen Tanıma Talebi Hakkında Verilen Kararların Kesin Hüküm Niteliği

Görülmekte olan dava sırasında ileri sürülen tanıma talebine ilişkin açıklamalarda belirtildiği üzere; doktrinde çoğunluğu temsil eden yazarlarca, görülmekte olan dava sırasında ileri sürülen tanıma talebinin bir ön sorun olarak incelenmesi görüşü benimsenmiştir¹⁵¹. Bu görüşe ilişkin olarak, bir hususu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır. Görülmekte olan dava sırasında ileri sürülen tanıma talebinin bir ön sorun olarak incelenmesi hâlinde verilen tanıma kararı, ara karar niteliğini taşır¹⁵². İlk bölümde açıklandığı üzere; ara kararlar kesin hüküm teşkil etmez ve ancak esasa ilişkin nihaî karar ile kanun yolu denetimine konu olabilir¹⁵³.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, görülmekte olan dava sırasında bir ön sorun olarak incelenip verilen tanıma kararı, ara karar mahiyeti nedeniyle, yalnızca eldeki dava ile sınırlı bir etki doğurmaktadır¹⁵⁴. Bunun neticesinde, tanınmasına karar verilen yabancı ilâmın kesin hüküm etkisinden, başka yargılamalarda yararlanılamaz yahut ona dayanılarak idari işlem tesis edilemez; yeniden bağımsız tanıma talep edilmesi gerekir¹⁵⁵. Ancak, yeniden yapılacak tanıma talebinin reddedilmesi ihtimali, çelişkili kararların doğmasına sebebiyet verecektir¹⁵⁶.

¹⁵¹ Bkz. Yukarıda, dp. 117’de anılan yazarlar.

¹⁵² Misâl olarak, Türk mahkemelerinde açılan mirasçılık sıfatının belirlenmesine ilişkin davada, yabancı boşanma kararının kesin delil etkisinden faydalanmak amacıyla tanınması talep edilebilir. Şayet Türk mahkemelerinde görülmekte olan davada tanıma kararı verilirse, verilen tanıma kararı ara karar vasfı taşır. Zira verilen tanıma kararı, hâkimin davadan el çekmesi sonucunu doğurmaz; bilakis mirasçılık sıfatının belirlenmesine ilişkin yargılama sürecinin ilerlemesine hizmet eder.

¹⁵³ Bkz. Birinci Bölüm, I./A/2/a.

¹⁵⁴ Nomer, **DHH**, s. 553; Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 106-107. Aksi yönde bkz. Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 183-184; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 62; Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 813.

¹⁵⁵ Nomer, **DHH**, s. 554; Sargın, Erten, **a.g.e.**, s. 107. Sargın ve Erten, MÖHUK ile görülmekte olan dava sırasında yapılan tanıma talebinin bekletici mesele sayılması yahut görülmekte olan dava sırasında verilen tanıma kararının kesin hüküm vasfı taşıdığı yönünde düzenleme yapılmasını önermektedir (Sargın, Erten, **a.e.**).

¹⁵⁶ Nomer, **DHH**, s. 553; Sargın, Erten, **a.e.**, s.107.

Buna karşın doktrinde Erdoğan, Türk mahkemelerinde bir ön sorun olarak incelenip verilen tanıma kararının, hükmün gerekçesinde yer alacağı gerekçesiyle řu sonuca varmaktadır: Hukukumuzda hükümle zorunlu mantıki bağı olan gerekçe de kesin hüküm etkisinin kapsamında olduğuna göre tanıma kararı; esas davada verilen kararın kesin hüküm etkisinin kapsamındadır¹⁵⁷.

Kanaatimizce, görölmekte olan dava sırasında verilen tanıma kararının kesin hüküm etkisine ilişkin tartışmalar, daha ziyade teorik bir nitelik taşımaktadır. Zira, Yargıtay'ın yukarıda yer verilen kararlarında benimsenen görüş uyarınca, görölmekte olan dava sırasında yapılan tanıma talebi, bekletici mesele kabul edilmektedir. Bu durumda görölmekte olan dava sırasında ileri sürölen tanıma talebi, bağımsız bir tanıma davası açılması yolu ile karara bağlanır. Böylelikle Türk mahkemelerinde görölmekte olan dava sırasında verilen tanıma kararının kesin hüküm etkisi taşımamasından doğabilecek sorunlar bertaraf edilmiş olur.

¹⁵⁷ Erdoğan, **Kesin Hüküm**, s. 222 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÖHUK ÇERÇEVESİNDE YABANCI MAHKEME KARARLARININ TANIMA YOLU İLE HAİZ OLDUĞU KESİN HÜKÜM ETKİSİ

I. Genel Olarak

MÖHUK m. 58 hükmü uyarınca tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararı, Türk hukukunda kesin hüküm etkisini haiz olur¹. Yabancı mahkeme kararı, tanıma yoluyla, Türk mahkemelerinden verilmiş hükümler gibi bağlayıcılık kazanmakta, âdeta Türk hukukuna eklenmektedir.

Doktrinde bir kısım yazarlarca, MÖHUK m. 57/1 hükmündeki “*Tenfizine karar verilen yabancı ilâmlar, Türk mahkemelerinden verilen ilâmlar gibi icra olunur.*” ifadesinden yola çıkılarak, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararı, tıpkı Türk mahkemelerinden verilmiş bir mahkeme kararı gibi addedilmektedir². Bunun sonucunda, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin usûli sonuçları ve kapsamı Türk hukukuna göre belirlenmektedir³. Buna karşın, doktrinde Ertaş tarafından, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede haiz olduğu kesin hüküm etkisinin, Türk hukukuna nazaran farklı kapsamda kabul edilmiş olması hâlinde, bu sonuca varılamayacağı ileri sürülmüştür⁴.

Bu çalışmanın konusu bakımından, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin, emsal milli mahkeme kararları ile eş tutulup tutulamayacağı önem arz etmektedir. Bu hususun açıklığa kavuşturulması için,

¹ Ruhi, **a.g.e.**, s. 156; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 796; Nomer, **DHH**, s. 546; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 747; Akıncı, **a.g.e.**, s. 220.

² Bu yönde bkz. Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 702; Ruhi, **a.g.e.**, s. 34; Doğan V., **a.g.e.**, s. 149; Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 359.

³ Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 359.

⁴ Ertaş, **a.g.e.**, s. 378-379.

tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin usûlî sonuçları, kapsamı ve başlangıç ânı tetkik edilmelidir.

II. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Sonuçları

MÖHUK'un tanımaya ilişkin m.58 ile m. 59 hükümlerinde, “*yabancı mahkeme kararının kesin hüküm ve kesin delil olarak kabul edilmesi*” ifadesi kullanılmaktadır. Buna binaen doktrin ve yargı uygulamasında, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının etkisi, “kesin hüküm” ve “kesin delil” olarak açıklanmaktadır⁵.

Bu çalışmanın ilk bölümünde “kesin delil” kavramının, kesin hüküm etkisinin müspet yönünün açıklanması bakımından yerinde olmadığı görüşü benimsenerek; kesin hüküm etkisi, menfi ve müspet etki ayrımı çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu kısımda da tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, menfi ve müspet yönleri ile inceleme konusu yapılacaktır.

A. Menfi Etki

Kesin hükmün menfi etkisi gereği; tanınmış yabancı ilâmın konusunu teşkil eden uyumsuzluk, Türk mahkemelerinde yeniden talep ve dava konusu edilemez; söz konusu uyumsuzluk hakkında tekrar yargılama yasağı uygulanır⁶.

Kesin hükmün menfi etkisini doğurabilmesi için, tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâm ile Türk mahkemelerinde açılan esas dava bakımından; dava konusu,

⁵ Nomer, **DHH**, s. 546; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 748; Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 5. Ertaş, tanımının etkisini; kesin hüküm, ispat gücü ve inşâi etki olarak tespit etmektedir (Ertaş, **a.e.**, s. 398).

⁶ Özbakan, **a.g.e.**, s.138; Arat, **a.g.e.**, s.438; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 63; Nomer, **DHH**, s. 508; Doğan V., **a.g.e.**, s. 113; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 748; Güven, **a.g.e.**, s. 184-185. İzmir BAM'nin bir kararında, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Türk mahkemesince tanınıp tenfiz edilen yabancı mahkeme kararı Türk hukuku bakımından kesin hüküm oluşturur. Buna bağlı olarak, tanınıp tenfiz edilen yabancı karar aynı konudaki uyumsuzluğun tekrar Türk mahkemelerinde görülmesini engeller. Bu duruma yabancı mahkeme kararlarında kesin hüküm etkisi denilmektedir.*” İzmir BAM, 17. HD, T. 12.4.2018, E. 2018/255 K. 2018/551 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

dava sebebi ve taraf unsurlarının tümünde ayniyet sağlanmış olması gerekir. Nitekim Ankara Bölge Adliye Mahkemesi'nin kararına konu bir olayda, Türk mahkemelerinde, yabancı mahkemeden verilmiş alacak talebinin reddine ilişkin karar tanınmıştır. Bunun üzerine, Türk mahkemelerinde alacak talebi yinelenmiştir. Ankara BAM tarafından, tanınmasına karar verilmiş (alacak talebinin reddi hakkındaki) yabancı ilâmın, eldeki dava bakımından kesin hüküm etkisini haiz olup olmadığı; dava konusu, dava sebebi ve taraf unsurlarının tümünde ayniyet araştırılmak suretiyle tespit edilmiştir⁷.

Kesin hükmün menfî etkisi bakımından, kesin hükmün unsurlarının doğru tarif edilmesi önem arz eder. Nitekim Yargıtay'ın 2019 tarihli bir kararına konu olayda⁸, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı mahkeme kararına konu uyuşmazlık hakkında, yeniden dava açılmıştır. Türk mahkemelerinde görülen esasa ilişkin davada, yeni deliller ileri sürülmüştür. Yargıtay tarafından, Türk mahkemesinde görülen esas dava bakımından, tanınmış yabancı ilâmın kesin hüküm etkisini haiz olup olmadığına yönelik incelemede; yeni deliller ileri sürülmüş olmasının maddî vakialarda farklılık yaratmayacağı vurgulanmıştır. Bahse konu Yargıtay kararından, kesin hükmün unsurlarından dava sebebinde ayniyetin; -deliller yönünden değil- maddî vakıalar yönünden değerlendirme yapılması suretiyle belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Toparlamak gerekirse, kesin hükmün menfî etkisi gereği, tanınmış yabancı ilâm, Türk mahkemelerinde açılan sonraki tarihli davalarda; dava konusu, dava sebebi ve taraf unsurlarının tümünde ayniyetin sağlanması koşulu ile kesin hüküm teşkil eder. Türk mahkemelerinde açılan sonraki tarihli dava; esasa ilişkin olabileceği gibi, başka devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınmasına ilişkin olabilir. Dolayısıyla bu aşamada tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâmın, kesin hüküm etkisinin menfî yönüyle doğurduğu sonuçlar; Türk mahkemelerinde açılan sonraki tarihli esasa ilişkin

⁷ Karar metni için bkz. Ankara BAM, 21. HD, T. 17.06.2021, E. 2021/433, K. 2021/819 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁸ Bkz. Yarg. 11. HD, T. 9.5.2019, E. 2017/4627, K. 2019/3589 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Kesin hükmün unsurları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II. /D.

davalar ile başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınması davaları bakımından iki ayrı başlık altında incelenecektir.

1. Tanınmış Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin, Türk Mahkemelerinde Görülen Esasa İlişkin Sonraki Tarihli Davalara Etkisi

Türk mahkemesinde tanınmasına kararı verilmiş yabancı ilâm; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyuşmazlık hakkında açılan sonraki tarihli esasa davada kesin hüküm etkisi doğurur⁹. Misâl olarak, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı boşanma kararı, aynı taraflar arasında açılan sonraki tarihli esasa ilişkin boşanma davasının kesin hüküm nedeniyle reddedilmesine yol açar¹⁰.

Buna karşın, Türk mahkemelerinde, tanınmış yabancı ilâm ile aynı dava konusu ve dava sebebine dayanmayan esasa ilişkin davanın görülmesi mümkündür. Nitekim bu doğrultuda verilmiş bir Yargıtay kararında, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı ilâm ile aynı taraflar arasında olup; farklı dava konusu ve dava sebebine dayanan mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak davası görülmüştür¹¹.

Bu başlık altında son olarak belirtmek gerekir ki; Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı ilâm ile aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebinde dayanan

⁹ Özbakan, **a.g.e.**, s.201; Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 61; Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 820.

¹⁰ Akıncı, Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 43. Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 61; Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 820. Burada bir hususu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır. Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararı tanındıktan sonra açılan esasa ilişkin boşanma davası, kesin hüküm nedeniyle reddedilir. Ancak, Türk mahkemelerinde boşanma davası görülmekte iken, yabancı boşanma kararının tanınmasına karar verilmiş ise esasa ilişkin boşanma davasının konusuz kaldığından söz edilir. Yarg. 2.HD, T. 25.12.2007, E.2006/21926, K.2007/17735: “Yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınmış olması, boşanma talebini konusuz kılar.” (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

¹¹ Yarg. 8. HD, T. 05.12.2013, E. 2013/5951 K. 2013/18380 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

uyuşmazlık hakkındaki sonraki tarihli esas davanın görülüp karara bağlanması, yargılamanın iadesine neden olur¹².

2. Tanınmış Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin, Türk Mahkemelerinde İleri Sürülen Başka Devlet Mahkemelerinden Verilen Yabancı Mahkeme Kararının Tanınması Talebine Etkisi

Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâmın kesin hüküm etkisi; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyuşmazlık hakkında, başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınmasına engel olur¹³. Bu kabul; aynı uyuşmazlık hakkında farklı devletlerde dava açılıp, farklı kararlar elde edilmesine yönelik girişimin önlenmesi düşüncesine dayanır¹⁴.

Türk mahkemelerinde hakkında önceki tarihte tanıma kararı verilmiş olan yabancı ilâm; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyuşmazlık hakkında, başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınması davasında kesin hüküm itirazı olarak ileri sürülür. Zira her iki dava bakımından da dava konusu, dava sebebi ve taraflar aynıdır. Bu nedenle, ikinci dava kesin hüküm nedeniyle reddedilmelidir.

Doktrinde savunulan bir görüş, Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâmın, başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın

¹² Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 760; Nomer, **DHH**, s. 539. Aksi yönde bkz. Işıl Özkan, “Yargıtay İçtihatlarına Göre Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde “Uygulanan Hukuk” Denetimi”, **Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan**, Ankara, 2008, s. 249-276.

¹³ Özbakan, **a.g.e.**, s.197; Ertaş, **a.g.e.**, s. 372; Demir- Gökyayla, **a.g.e.**, s. 267; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 358. Alman tanıma ve tenfiz hukukunda, bu yönde kanuni düzenleme getirilmiştir. İlgili düzenleme için bkz. Tütüncübaşı, **Türk Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Tanıma ve Tenfiz**, s. 1536. Buna göre tanınması talep edilen karar, aynı konuya ilişkin daha önceden tanınmış bir yabancı mahkeme kararı ile çelişmemelidir (**A.e.**). Dolayısıyla tanınmış yabancı mahkeme ilâmı, aynı konuya ilişkin tanınması talep edilen başka ülkeden verilmiş yabancı mahkeme ilâmının tanınmasına engel olur.

¹⁴ Özbakan, **a.e.**, s. 201.

tanınmasına engel teşkil etmesi hâlini, tanıma kararının kesin hüküm etkisi ile ilişkilendirmektedir¹⁵. Bahsedilen durumda, her iki tanıma davası bakımından, kesin hükmün unsurlarının aynı olduğu yanılıgısına düşülebilir. Zira her iki dava da yabancı ilâmın tanınmasına ilişkindir. Ne var ki, bu durumda tanımanın kendine has özelliğini göz önünde bulundurmak gerekir. Tanıma davasında, yabancı ilâmın tanıma şartlarını taşıyıp taşımadığına yönelik bir inceleme yapılır. Bu inceleme sonucunda verilen tanıma kararı, yabancı ilâmın tanıma şartlarını sağladığına yönelik kesin hüküm teşkil eder. Bu itibarla, yabancı bir devlet mahkemesinden verilen ilâmın tanıma şartlarını taşıdığına yönelik tanıma kararının, başka bir yabancı devlet mahkemesinden verilen ilâmın tanınması davasında kesin hüküm teşkil etmesi mümkün değildir.

Neticede, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı ilâmın, Türk hukukunda kesin hüküm etkisini haiz olmasının sonucu olarak; aynı uyumsuzluk hakkında başka bir yabancı devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınması mümkün değildir.

B. Müspet Etki

Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı ilâmın haiz olduğu kesin hüküm etkisi, müspet yönüyle; yabancı ilâm ile hükme bağlanmış meselelerin, bağlayıcı kabul edilmesini gerektirir¹⁶. Müspet etki gereği, tanınmış yabancı ilâm ile ortaya konan hukukî sonuç, Türk mahkemelerinde görülen sonraki tarihli esasa ilişkin davada ispat konusu yapılamaz ve hükme temel alınır.

Tanınmış yabancı ilâmın içeriği, Türk mahkemelerinde görülen sonraki tarihli davalar üzerinde doğrudan etkili olabilir¹⁷. Söz gelimi, tanınmış yabancı ilâm ile ortaya konan sözleşmenin geçersizliği olgusu, Türk mahkemelerinde görülen bahse konu

¹⁵ Sakmar, **Yabancı İlâmlar**, s.183; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 813.

¹⁶ Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 59; Doğan V., **a.g.e.**, s. 113; Nomer, **DHH**, s. 508.

¹⁷ Konuyla ilgili bir ilk derece mahkemesi kararında, Romanya mahkemelerinden verilen tazminat hükmü, sözleşmesel yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğine ilişkin tespitler içermesi nedeniyle, Türk mahkemelerinde açılan teminat mektuplarının hükümsüzlüğüne ilişkin dava üzerinde doğrudan etkili kabul edilmiş ve kesin delil olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Bakırköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesi., T. 14.6.2019, E. 2019/229 K. 2019/682 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

sözleşmeden kaynaklı alacak davasının sonucu üzerinde doğrudan etkilidir. Bu sebeple, Türk mahkemelerinde açılan sözleşmeden kaynaklanan alacak davasında, tanınmış yabancı ilâmın içeriğinde yer alan sözleşmenin geçersizliği olgusu hükme temel alınarak, söz konusu alacak davasının reddi gerekir.

Bunun yanı sıra, tanınmış yabancı ilâm ile karara bağlanmış meseleler, Türk mahkemelerinde görülen sonraki tarihli davalarda, incelenmesi gereken bir ön mesele teşkil edebilir. Misâl olarak Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayalı olarak açılan maddî ve manevî tazminat davalarında, hangi tarafın kusurlu olduğu bir ön meseledir. Bu ön mesele, tanınmış boşanma kararında yer alan kusur belirlmesine ilişkin tespitler uyarınca çözümlenir¹⁸. Dolayısıyla, Türk mahkemelerinde görülen yabancı boşanma kararına dayanan tazminat davalarında, yabancı boşanma kararında yer alan, tarafların kusur belirlmesine ilişkin tespitler esas alınarak hüküm kurulması gerekir¹⁹. Bundan başka, Türk mahkemelerinde açılan bir miras davasında, mirasçılık sıfatının belirlenmesi noktasında miras bırakan ile sağ kalan eşi arasındaki evlilik birliğinin sona erip ermediği bir ön mesele teşkil edebilir. Bu ön mesele hakkında, tanınmış yabancı boşanma kararı bağlayıcı kabul edilip; sağ kalan eski eşin mirastan pay alamaması gerekir²⁰.

Tanınmış yabancı ilâmın haiz olduğu kesin hükmün müspet etkisi; Türk mahkemelerinde görülen farklı bir dava konusunu içeren ancak taraf ve dava sebebi unsurlarında ayniyetin korunduğu davalar bakımından geçerlidir. Söz gelimi, Türk mahkemelerinde, taraflar arasındaki soybağını kuran yabancı ilâm tanınmış olsun. Söz konusu tanınmış yabancı ilâm, Türk mahkemelerinde aynı taraflar arasında görülen mirasçılık sıfatının belirlenmesi davasında müspet etki doğurur. Zira iki dava

¹⁸ Ayrıntısı için bkz. Aşağıda s. 91.

¹⁹ Yarg. HGK, T. 18.2.2021, E. 2017/2-2669 K. 2021/109 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Ayrıca Yargıtay, yabancı boşanma kararında kusur belirlenmesi yapılmamış ise maddî ve manevî tazminat davalarının reddedilmesi gerektiğine hükmetmektedir (Yarg. 2. HD, T. 6.2.2017, E. 2016/25708, K. 2017/1010; Yarg. 2.HD, T.11.4.2018, E. 2018/2026, K. 2018/4868 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁰ Aybay, Dardağan, **a.g.e.**, s. 265.

bakımından netice-i talepler farklı olmasına rağmen taraf ve dava sebebi unsurları ortaktır.

III. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Kapsamına Uygulanacak Hukuk

Kesin hüküm, yargılama hukukuna ait bir müessesedir. Bu sebepten ötürü bir mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına, kararın verildiği ülke hukuku uygulanır²¹. Ancak mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, tanıma kurumunun işletilmesiyle yabancı bir ülkeye taşındığında mesele çetrefilli bir hâl almaktadır. Bu hâlde, yabancı mahkeme kararı hem verildiği ülke hem de tanıma ülkesinin hukuku ile etkileşim halindedir.

Mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin kapsamı, kararın verildiği ülke ile tanıma ülkesinde farklı olabilir²². Bu durumda, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuk sorunu ile karşılaşılır.

Doktrinde hâkim görüş uyarınca, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına, kararın verildiği ülkenin hukuku uygulanır²³. Bu görüşe göre, yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede haiz olduğu kesin hüküm etkisi, Türk hukukuna nazaran daha dar kapsamlı ise sorun yoktur²⁴. Ancak kararın verildiği ülkede kesin hüküm etkisi Türk hukukundan daha geniş bir kapsamda kabul ediliyor

²¹ Nomer, **DHH**, s. 509.

²² Özkaya-Ferendeci kesin hükmün kapsamının, devletlerin usûl hukuku politikalarına göre dar veya geniş tutulduğunu şu şekilde açıklamaktadır: (1.) Tarafların iradesini ön plana alan liberal hukuk politikalarında, kesin hüküm etkisinin yalnızca tarafların netice-i taleplerini karara bağlayan hüküm fıkrasını kapsadığı kabul edilmektedir. (2.) Sosyal amaçları üstün tutan bir hukuk politikasında ise hukuk güvenliği ve toplumsal barışın sağlanması daha elzem görülerek kesin hüküm etkisinin, hüküm fıkrasının yanında hükmün gerekçesinde yer alan yahut hükümde zımnen kabul edildiği sonucuna varılan tespitleri de kapsadığı kabul edilmektedir (Özkaya- Ferendeci, **Objektif Sınırlar**, s. 57).

²³ Özbakan, **a.g.e.**, s. 138; Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 61; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 64, Ertaş, **a.g.e.**, s. 369; Nomer, **DHH**, s. 509.

²⁴ Ertaş, **a.e.**, s. 379.

ise, yabancı mahkeme kararına emsal millî mahkeme kararlarından daha geniş bir etki tanınamayacağı prensibi devreye girer²⁵. Bu prensipten hareketle, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, Türk hukukunda emsal millî mahkeme kararlarına tanınan kapsam ile sınırlandırılmaktadır²⁶. Buna karşın doktrinde Erdoğan ise, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamının Türk hukuku ile sınırlandırılmasını yalnızca kamu düzeni gerekçesiyle mümkün görmektedir²⁷. Erdoğan’a göre yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisini, her hâlükârda Türk hukuku ile sınırlamak, milletlerarası karar ahengini bozar²⁸.

Doktrinde savunulan diğer bir görüş uyarınca, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına, Türk hukuku uygulanır²⁹. Bu görüşe göre, yabancı mahkeme kararının Türk hukukunda doğurduğu kesin hüküm etkisi, tanınmanın sonucu olduğuna göre; kesin hüküm etkisinin kapsamına tanıma ülkesi olarak Türk hukuku uygulanır³⁰. Bu sebeple, Türk hukukunda mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin hüküm fıkrasını kapsadığı gerekçesiyle, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin de hüküm fıkrasını kapsadığı ileri sürülmektedir³¹.

Yargıtay kararlarına bakıldığında, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuka dair bir belirleme yapılmaksızın, Türk medeni usûl hukukunda kesin hüküm etkisinin kapsamına ilişkin hâkim anlayış çerçevesinde değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Yargıtay uygulamasında,

²⁵ Doğan V., **a.g.e.**, s. 112; Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 358. Doktrinde Ertaş’a göre, yabancı boşanma kararının doğurduğu on yıl evlenme yasağı, Türk hukukunda boşanmaya böyle bir sonuç bağlanmadığı gerekçesiyle uygulanmamalıdır (Ertaş, **a.e.**, s. 370). Kanaatimizce verilen örnekteki durum, yabancı boşanma ilâmının unsur etkisidir, kesin hüküm etkisinin kapsamı ile ilgili değildir.

²⁶ Ertaş, **a.g.e.**, s. 370; Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 182; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 64; Demir-Gökyayla, **a.g.e.**, s. 61; Ruhi, **a.g.e.**, s. 156; Nomer, **DHH**, s. 509. Doğan V., **a.g.e.**, s. 112; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 824.

²⁷ Erdoğan, **Kesin Hüküm**, s. 234.

²⁸ **A.e.**

²⁹ Doğan V., **a.g.e.**, s. 113.

³⁰ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 359.

³¹ Güven, **a.g.e.**, s. 184; Doğan V., **a.g.e.**, s. 113; Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 878.

yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin kapsamı meselesi ile bilhassa yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen maddî ve manevî tazminat davalarında karşılaşılmaktadır. Bu davalarda, yabancı boşanma kararının kesin hüküm etkisinin kapsamı bakımından; hukukumuzda kesin hüküm etkisinin kapsamına, gerekçenin dâhil edilmesindeki kıstaslar uygulanmaktadır³². Bunun sonucunda, yabancı boşanma hükmündeki kusur belirlemesi, hüküm fıkrasıyla sıkı sıkıya bağlılık içerisindeki gerekçede yer aldığı takdirde, kesin hükmün kapsamında kabul edilmektedir. Bu husus, Yargıtay'ın konuyla ilgili bir kararındaki, şu ifadeler ile açıkça ortaya konulmuştur :

“Kesin hüküm, kural olarak hüküm fıkrasına münhasır ve gerekçeye sirayet etmez ise de; hakimi hükmeye varmaya hukuken zorlayan ve hüküm fıkrası ile ayrılmaz bir bağlılık içinde bulunan gerekçe de kesin hüküm niteliğini alır. Tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının gerekçesinde; “....Müşterek haneyi terk etmenin evlilik birliğini ortadan kaldırır nitelikte fiil oluşturduğundan davacı erkek tarafın davasında haklı olduğu ve salt davalı eş (kadın)kusuruna dayalı boşanma kararının verilmesi gerektiği kanaati ile boşanma davasını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeden boşanmaya kadının tam kusurlu davranışları esas alınarak hükmedilmiş olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu ilam tanındığına göre kesin hüküm etkisi hasıl olmuş ve tarafları bakımından bağlayıcılık vasfını kazanmıştır...”³³.

Netice itibariyle; Yargıtay tarafından her ne kadar yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına Türk hukukunun uygulanacağı açıkça kabul edilmiş olmasa da hemen yukarıda metnine yer verilen kararın içeriğinden dolayı olarak bu sonuca varmak mümkündür. Bu uygulama, sağladığı pratik kolaylık nedeniyle kanaatimizce isabetlidir.

³² Bu uygulamanın eleştirisi için bkz. Nomer, **DHH**, s. 508, dp. 237.

³³ Yarg. 2. HD, T. 05.04.2016, E. 2015/18262 K. 2016/6866 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası). Aynı yönde bkz. Yarg. 2.HD, T. 31.5.2012, E. 2011/17140 K. 2012/14630 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

IV. Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm Etkisinin Başlangıç Ânı

A. MÖHUK m. 59'un Anlamı

5718 sayılı MÖHUK döneminden önce, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin hangi ândan itibaren hüküm ifade edeceğine ilişkin kanunî düzenleme mevcut değildi. Yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânına yönelik belirsizlik, bilhassa yargı nezdinde tereddütlere yol açmaktaydı³⁴. Bu nedenle, 5718 sayılı MÖHUK ile konuya ilişkin m. 59 hükmü ihdâs edilmiştir³⁵.

MÖHUK m. 59 hükmü; tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin, zamansal olarak başlangıcını tayin etmektedir. İlgili hüküm şu şekildedir: *“Yabancı ilâmın kesin hüküm veya kesin delil etkisi yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade eder”*. Buna göre Türk hukukunda tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, kendi hukukuna göre kesinleştiği ândan itibaren kabul edilmektedir³⁶.

³⁴ Bu dönemde doktrinde hâkim görüş uyarınca; tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin, verildiği ülkede kesinleştiği ândan başlaması gerektiği savunulmaktaydı. Bkz. Ertaş, **a.g.e.**, s. 372; Sakmar, **Yabancı İlamlar**, s. 182-183; Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 64; Tuğrul Ansay, “Türkiye’de Tanınan Yabancı Mahkeme Kararı Hangi Andan İtibaren Geçerli Olur?”, Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, S.22, İstanbul, 2002, s. 36.

³⁵ Bu husus MÖHUK m. 59 hükmünün gerekçesinde ifade edilmiştir. Gerekçe metni için bkz. Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 868. Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te yer alan “Boşanma Tarihi” başlıklı m. 58 hükmü de aynı yöndedir: *“Boşanma tarihi, boşanma kararının kesinleştiği tarihtir. Yabancı mahkemelerce verilen boşanma kararlarının Türk mahkemelerince tenfiz veya tanıma kararı verilip kesinleşmesi hâlinde, yabancı mahkemece verilmiş olan kararın kesinleşme tarihi, boşanma tarihi olarak kabul edilir”*. Bkz. R.G. Sayısı: 26355, R.G. Tarihi: 23.11.2006.

³⁶ Nomer, **DHH**, s. 546; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 796; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 748-749; Ekşi, **Tanım ve Tenfiz**, s. 365; Akıncı, **a.g.e.**, s. 220; Akıncı, Demir- Gökyayla, **a.g.e.**, s. 64.

B. Yargıtay Kararları Çerçevesinde MÖHUK m. 59 Hükümünün Uygulama Alanı

1. Genel Olarak

Yargıtay’a göre MÖHUK m. 59 hükmü, Türk hukukunda tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının maddî hukuk bakımından etkisinin, hüküm ifade edeceği döneme açıklık getirmektedir:“(…) *Bu kanun maddesi gereğince; yabancı mahkemelerce verilen hukuk davalarına dair ilâmların maddî hukuka dair etkisinin tanıma tenfiz kararının kesinleşmesinden sonra değil de, yabancı mahkeme ilâmlarının kesinleşmesinden itibaren hüküm ifade edeceği belirlenmiştir(…)'*³⁷.

Hemen burada belirtmek gerekir ki; Yargıtay kararlarında MÖHUK m. 59 hükmü, çoğunlukla tanınmış yabancı boşanma kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânının belirlenmesine ilişkin olarak uygulama alanı bulmaktadır. Misâl olarak, yabancı boşanma kararının tanınması hâlinde, boşanmanın hüküm ve sonuçları, tanıma kararının verildiği tarihten geriye dönük olarak, söz konusu yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği ândan itibaren doğar³⁸. Bunun sonucunda, tarafların evlilik birliği, boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği ândan itibaren sona ermiş kabul edilir³⁹. Nüfus kütüğüne, boşanma tarihi olarak,

³⁷ Bkz. Yarg. 8. HD, T. 16.04.2015, E. 2015/3525, K. 2015/8509 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Aynı yönde görüş için bkz. Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 371.

³⁸ Bkz. Yarg. 8.HD, T. 9.2.2021, E. 2020/4874 K. 2021/1086: “5718 Sayılı Kanun’un 59. Maddesiyle getirilen bu düzenleme sayesinde, eşler yabancı mahkeme ilâmının kesinleştiği tarihten itibaren boşanmış sayılacaklarından tanıma tenfiz kararının verildiği tarihe kadar geçen ara dönemde birbirlerine mirasçı olmayacaklar, duruma göre doğan çocuk evlilik dışı doğmuş sayılacaktır. Bu düzenlemeyle, yabancı mahkeme ilâmının kesinleştiği tarihle tanıma tenfiz kararının kesinleştiği tarih arasındaki ara dönemdeki belirsizlik ortadan kaldırılmıştır. Aksi takdirde, bu dönemde, henüz tanıma tenfiz kararı verilmediğinden evliliğin devam ettiğinin kabulü gerekir ve beraberinde çözümü zor yeni uyumsuzluklara neden olur” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁹ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi kararına konu bir olayda; Türkiye’de yabancı boşanma kararının tanınmasından önce, (yabancı ülkede) boşanan eşlerden biri tarafından nişan akdi yapılmıştır. Yargıtay’a göre, yabancı ülkede boşanan eş bakımından nişan akdinin geçerli sayılması için, nişan tarihinden önce, yabancı boşanma kararının tanınmış olması gerekir. Karar metni için bkz. İzmir BAM, T. 12.06.2018, E. 2018/2012, K.2018/ 1454, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 869-872.

yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarih yazılır⁴⁰. Eşler bu tarih itibariyle birbirlerinin mirasçı olamazlar ve birbirlerine olan sadakat yükümlülükleri sona ermiştir⁴¹.

Bununla birlikte, yabancı mahkemeden verilen boşanmaya ilişkin kararın kesin hüküm etkisinin başlangıç ânı, Türk mahkemelerinde aynı taraflar arasında görülen esasa ilişkin boşanma davalarında önem arz etmektedir. Türk mahkemelerinde boşanma davası görülmekte iken; boşanmayı daha önceki bir tarihte hüküm altına alan yabancı mahkeme kararının tanınması durumunda, eldeki boşanma davası konusuz kalmaktadır⁴². Bunun yanında, Türk mahkemelerinde konusuz kalan boşanma davasında, Türk Medeni Kanunu m. 169⁴³ hükmü gereğince, tedbir nafakasına hükmedilmiş olabilir. İşte bu hâlde, söz konusu tedbir nafakasının âkıbeti, MÖHUK m. 59 hükmünden yola çıkılarak belirlenir. Yargıtay, tarafların, yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten itibaren boşanmış sayılacaklarından bahisle; Türk mahkemelerinde bu tarih itibariyle hükmedilen tedbir nafakasının

⁴⁰ Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. Yarg. 8. HD, T. 28.03.2018, E. 2015/22186, K. 2018/10163, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 872-874.

⁴¹ Bu yönde Yargıtay Kararı için bkz. Yarg. 2.HD, 24.12. 2009, E.2009/20084, K. 2009/22448, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 902-903.

⁴² Doğan V., **a.g.e.**, s. 147. Nitekim bu doğrultuda verilmiş bir Yargıtay kararında, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararının tanınmasına dair kararın kesinleşmesi nedeniyle, bu esnada aynı taraflar arasında görülen esasa ilişkin boşanma davasının konusuz kaldığına hükmedilmiştir: “Davacı kadın tarafından yabancı mahkemede açılan boşanma davasının kabulüne karar verilmiş ve bu davaya yönelik yabancı mahkeme kararının tanınmasına dair karar kesinleşmiştir. Yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınmasıyla yabancı ilâmın kesin hüküm etkisi, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği 25.02.2014 tarihinden itibaren hasıl olmuş, taraflar bu tarihten itibaren boşanmışlardır (5718 s. MÖHUK m. 59). Bu hukûki durum karşısında boşanma davası konusuz hale gelmiştir. Açıklanan sebeplerle davacı kadının boşanma davası konusuz kaldığından “karar verilmesine yer olmadığına” şeklinde karar verilmek üzere, hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir” (Yarg. 2. HD, T.07.03.2016, E. 2015/12506; K. 2016/4349, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 878-879).

⁴³ TMK m. 169 hükmü şu şekildedir: “Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re’sen alır.”

geçersiz olduğuna⁴⁴; bu tarihten önceki dönemi kapsayan tedbir nafakasının ise geçerli sayılması gerektiğine karar vermektedir⁴⁵.

Diğer yandan Türk mahkemelerinde TMK m. 166/4 hükmüne binaen açılan boşanma davalarında, -tanınmış olması koşulu ile- yabancı mahkemeden verilen boşanmanın reddine ilişkin karara dayanılabilir⁴⁶. TMK m. 166/4 hükmü kapsamında boşanma davasının açılabilmesi için, boşanmanın reddi kararının kesinleşmesi ve bu tarihten itibaren üç yıllık fiilî ayrılık süresinin geçmesi gerekir⁴⁷. İşte, söz konusu üç yıllık sürenin hesabında MÖHUK m. 59 hükmü yol göstericidir. Dolayısıyla, TMK m. 166/4 hükmüne binaen açılan boşanma davalarında, yabancı mahkemeden verilen boşanma talebinin reddine ilişkin kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç yıllık süre geçmiş olmalıdır⁴⁸.

Buna karşılık Yargıtay kararlarında, MÖHUK m. 59 hükmünün, Türk mahkemelerinde yabancı mahkeme kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıç ânını tayin edip etmediği, uzun dönem tartışmalara sebep olmuştur. Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatlarına bakıldığında, kimi dönemlerde çeşitli hukuk daireleri arasında farklı uygulama benimsendiği, kimi dönemlerde ise aynı hukuk dairesi tarafından farklı yönde kararlar verildiği görülmektedir⁴⁹. Ancak Yargıtay içtihatları, son dönemde istikrarlıdır. Buna göre Türk

⁴⁴ Bkz. Yarg. 2. HD, T.31.5.2012, E. 2011/17140, 2012/14630 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁴⁵ Yargıtay'ın bu yöndeki bir kararında, şu ifadelere yer verilmiştir: “*Tarafların 03.10.2005 tarihinde boşandıkları dikkate alınarak davacı yararına dava tarihinden bu tarihe kadar geçerli olacak şekilde tedbir nafakasına hükmedilmesi gerekirken, bu yön gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi doğru bulunmamıştır.*” (Yarg. 2. HD, T. 12.9.2012, E. 2012/14566, K. 2012/21053 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁶ Yargıtay'ın bir kararında bu husus açıkça vurgulanmıştır: “*Rededilen davaya ait karar Türk Mahkemelerinden alınmış bir karar olabileceği gibi 2675 sayılı Kanunun şartları yerine getirilmek kaydıyla bir yabancı mahkeme kararı da olabilir.*” Yarg. 2. HD, T. 29.06.1992, E. 1992/7126 K. 1992/7477 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁴⁷ TMK m. 166/4 hükmü şu şekildedir: “*Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir.*”

⁴⁸ Bu yönde bkz. Tezgel, **a.g.e.**, s. 145.

⁴⁹ Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatları için bkz. Aşağıda s. 106 vd.

mahkemelerinde yabancı ilâma istinaden ileri sürülen alacak davalarında zamanaşımı süresinin başlangıcı bakımından, söz konusu alacak hakkının tanıma-tenfiz kararı⁵⁰ ile talep edilebilir hâle geldiğinden bahisle, MÖHUK m. 59 hükmü uygulanmamaktadır. Yargıtay HGK da bu yönde karar vermiştir⁵¹.

Bu noktada dikkat çekmek gerekir ki; Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatları bilhassa Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen tazminat, nafaka ve mal rejiminin sona ermesinden kaynaklanan alacak talepleri bağlamında ortaya çıkmıştır. Bunun dışında kalan, yabancı ilâma dayanan alacak talepleri hakkında ise tek tük kararlara rastlanılmaktadır⁵². Bu nedenle, bir sonraki kısımda, MÖHUK m. 59 hükmünün yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcına uygulanabilirliği sorunu ile sınırlı bir inceleme yapılacaktır.

⁵⁰ Yabancı mahkemeden verilen boşanma kararı, inşai nitelikte bir hüküm olması sebebiyle, tanımaya konu edilir. Yabancı boşanma kararı, velayet gibi icrai nitelikte bir hüküm içeriyor olsa dahi tenfize konu edilemez. Bu durumda, yabancı boşanma kararının tanınması ve velayet kararının tenfizi gerekir. Ancak Yargıtay'ın bu çalışmada inceleme konusu yapılacak olan bazı içtihatlarında, hatalı biçimde “*yabancı boşanma kararının tanınması ve tenfizi*” yahut “*yabancı boşanma kararının tenfizi*” ibaresi kullanılmaktadır. Bu sebepten ötürü, Yargıtay'ın içtihatlarına yer verdiğimiz ve gerekçelerini tahlil ettiğimiz ölçüde, anılan hatalı ifadelerin kullanılması kaçınılmaz olmuştur.

⁵¹ Yargıtay HGK kararında; yabancı boşanma kararına dayanan maddi ve manevi tazminat talebinin, tanıma kararının kesinleştiği tarihten 1 yıl içinde ileri sürülmüş olması aranmıştır. Bkz. Yarg. HGK, T. 18.2.2021, E. 2017/2-2669, K. 2021/109 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵² Yarg. HGK, T. 12.03.2014, E. 2017/11-108, K. 2018/1459, Naklen: Faruk Kerem Giray, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukukunda Zamanaşımı**, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020, s. 181. Bahse konu kararda, Türk mahkemelerinde yabancı mahkeme kararına istinaden ileri sürülen sigorta alacakları bakımından zamanaşımı süresinin, tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihte başlatılması hakkında hüküm kurulmuştur.

2. MÖHUK m. 59 Hükümünün Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden İleri Sürülen Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcına Uygulanabilirliği Sorunu

Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarına, Türk hukukunun uygulanması durumunda, zamanaşımına ilişkin şu sorun ile karşılaşılacaktır: Zamanaşımı süresinin başlangıcı, MÖHUK m. 59 hükmüne göre yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarih mi yoksa yabancı boşanma kararı hakkındaki tanıma kararının kesinleştiği tarih midir?

Bu çalışmada önemli bir yer tutan bahse konu sorun, Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin içtihatları çerçevesinde ele alınacaktır. Ancak Yargıtay içtihatlarının daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle bu sorunun açıklığa kavuşturulmasında fayda vardır.

Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu ile Türk hukukuna tâbi olan davalarda karşılaşılacaktır. Bu sebeple, bu başlık altında evvela, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden açılan alacak davalarında zamanaşımına uygulanacak hukuk izah edilecektir. Ardından Türk hukukundaki zamanaşımı müessesesi ve düzenlenme biçimine ilişkin genel bir bakış sunularak, boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davaları bakımından kabul edilen zamanaşımı süreleri ile bu sürelerin başlangıç ânı ortaya konulacaktır.

Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu ortaya konulduktan sonra, Yargıtay'ın konuya ilişkin içtihatlarına yer verilecek ve bu içtihatlarda dayanan gerekçeler analiz edilecektir. Akabinde bu soruna ilişkin doktrinde ileri sürülen çeşitli

görüşler açıklanacak, nihayetinde zamanaşımı hükümlerinin amacı ve işlevi nazarında bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılacaktır.

a. Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden İleri Sürülen Alacak Davalarında Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Sorununun Tespit Edilmesi

(1) Türk Mahkemelerinde Yabancı Boşanma Kararına İstinaden Açılan Alacak Davaları Bakımından Zamanaşımına Uygulanacak Hukuk

Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davasının yabancılık unsuru taşıması hâlinde, zamanaşımına uygulanacak hukukun tespit edilmesi gerekir⁵³. MÖHUK m.8 hükmü gereğince zamanaşımı, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuka tâbidir. Zamanaşımına uygulanacak hukuk; zamanaşımı süresini, bu sürenin başlangıç ânını ve ileri sürülme koşullarını tayin etmektedir⁵⁴.

Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davasının yabancı hukuka tâbi olması durumunda zamanaşımı sorunu, MÖHUK m. 8 gereğince esasa uygulanan yabancı hukuka göre çözümlenir. Ancak bu hâl, bu çalışmanın kapsamında değildir.

⁵³ Giray, **a.g.e.**, s. 93. Türk mahkemelerinde açılan, mal rejiminin tasfiyesi ve katılma alacağı davalarının yabancılık unsuru taşıması durumunda, MÖHUK uyarınca uygulanacak hukukun tespit edilmesi gerekir. Evlilik mal rejimi hakkında uygulanacak hukuk, MÖHUK m. 15 hükmünde gösterilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gizem Ersen-Perçin, **Milletlerarası Özel Hukuk Bakımından Mal Rejimleri**, İstanbul, 2014. Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan maddi ve manevi tazminat taleplerine uygulanacak hukuk ise MÖHUK m. 14/1 hükmüne göre belirlenir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Giray, **a.g.e.**, s. 102. Yargıtay kararına konu bir olayda, Türk mahkemelerinde yabancı ülkede boşanan eşler tarafından açılan mal rejimi davası, yabancı boşanma kararının tenfiz edilmediği gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Yargıtay, taraflara tenfiz davası açılması için süre verilmesi ve tenfiz davasının sonucunun beklenmesi; bundan sonra ise tarafların yabancı ülke vatandaşı olmaları nedeniyle, mal rejimine uygulanacak hukukun tespit edilmesi gereğine işaret etmiştir. Bkz. Yarg. 8. HD, T. 28.11. 2011, E. 2011/1321 K. 2011/6353, (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁵⁴ Nomer, **DHH**, s. 215; Doğan V., **a.g.e.**, s. 315.

Buna karşın, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarına, Türk hukukunun uygulanması durumunda, zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıç ânı Türk hukukuna göre belirlenmektedir. Dolayısıyla bu aşamada Türk hukukunda boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresi ve zamanaşımı süresinin başlangıç ânının açıklanması gerekir.

(2) Türk Hukukunda Zamanaşımı ve Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresi ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Ânının Tespiti

i. Türk Hukukunda Zamanaşımı

i1. Genel Olarak

Zamanaşımı⁵⁵, hakkın kazanılmasında veya kaybedilmesinde kanunun kabul etmiş olduğu sürenin tükenmesi manasındadır⁵⁶. Zamanaşımı iki yönde etki doğurur. Kazandırıcı zamanaşımı, belirli bir sürenin geçmesi ve kanunda sayılan şartların gerçekleşmesi ile mülkiyet hakkı ve diğer aynî hakların kazanılmasına imkân sağlar⁵⁷. Düşürücü zamanaşımı ise, belirli bir sürenin geçmesi ile alacak hakkının dava

⁵⁵ Zamanaşımı kurumunun kökenleri, Roma hukukuna dayanır. Roma hukukunda, “uzun zaman geçmiş olduğu def’i” (*longi temporis praescriptio*) kabul edilmiştir (Şahin Akıncı, **Roma Borçlar Hukuku**, 10.Bası, Sayram Yayınları, 2019, s. 84). Roma hukukunun erken dönemlerinde, yalnızca istihkak davalarında ileri sürülmesi mümkün olan uzun zaman geçmiş olduğu def’i; ilerleyen dönemlerde borç ilişkilerinden tüm doğan davalarda kabul edilmiştir (Tahiroğlu, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 138) Buna göre alacak, genel zamanaşımı süresi olarak öngörülen 30 yıl içerisinde talep edilmez ise, borçlu tarafından uzun zaman geçtiği def’i ileri sürülebilirdi (Özlem Söğütü, **Roma Özel Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 414). Zamanaşımı kurumunun kökenlerini, Hammurabi kanunlarına dayandıran görüş için ayrıca bkz. Henri Decugis, “Zamanaşımı”, Çev.: Ferzan Arif Aras, **AÜHFD**, C.III, S.2, 1946, s. 669.

⁵⁶ Mehmet Akif Tutumlu, **Zamanaşımı Def’i**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2019, s. 22; Yarg. HGK, T. 22.4.2015, E. 2013/13-1913 K. 2015/1260 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁷ Hüseyin Hatemi, K. Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 346; Mehmet Ayan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 12.Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020, s. 520; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 421. Kazandırıcı zamanaşımı, eşya hukukunu ilgilendirmektedir (M. Kemal Oğuzman, M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.I, 1.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020, s. 625).

edilebilme imkânının ortadan kalkmasına yol açar⁵⁸. Bu çalışma kapsamında ele alınacak zamanaşımı kavramı, düşürücü zamanaşımıdır.

Zamanaşımı, alacak hakkının, yasal sürede talep edilmemesi sonucunda dava ve cebri icra yolu ile takip edilebilme olanağından yoksun kalmasıdır⁵⁹. Diğer bir anlatımla zamanaşımı, alacak hakkının devlet gücüyle elde edilmesini engeller⁶⁰. Bunun neticesinde alacaklı ve borçlu arasındaki borç ilişkisi tasfiye edilir ve hukukî güvenlik temin edilir⁶¹.

Zamanaşımı, esasında borçlunun korunması düşüncesine dayanmaktadır⁶². Zira alacak hakkının doğumu üzerinden geçen zaman, borçlu nezdinde ispat zorlukları doğurur⁶³. Öyle ki; borçlu tarafın, hayatın olağan akışında, borç ilişkisine dair tüm delilleri saklaması beklenemez⁶⁴. Bunun yanında, borçlu tarafın, belli bir süre sınırı olmaksızın borç tehdidi altında yaşamasının, yıpratıcı etkisi söz konusudur.

Diğer yandan alacaklı, alacağını belirli bir süre içinde elde etme noktasındaki eylemsizliğinin sonuçlarına kendisi katlanmalıdır. Bu açıdan bakıldığında zamanaşımı, alacaklıyı alacağına kavuşma noktasında teşvik eden bir rol

⁵⁸ Mehmet Erdem, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010, s. 5.

⁵⁹ Erdem, **a.g.e.**, s. 7; Oğuz Ersöz, “Hukuk Yargılaması Yönünden Zamanaşımı”, **Legal Hukuk Dergisi**, C.XIV, S.164, 2016, s. 4226; Yarg. HGK, 05.05.2010, E.2010/8-231, K.2555 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁶⁰ Zamanaşımı kurumunun; dava ve takip hakkını aşındırdığı yönünde bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2020, s. 1098. Zamanaşımının, alacaklı ve borçlu arasındaki hukukî ilişkide, hakkın talep edilebilirliğini zayıflatan bir etkiyi haiz olduğu yönünde bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 1420.

⁶¹ Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 345; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1099; Eren, **a.g.e.**, s. 1419; Mahmut Bilgen, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, 2.Bası, Ankara, 2010, s. 10-11.

⁶² Erdem, **a.g.e.**, s. 11. Zamanaşımı kurumunun kamu yararı ve hukuk güvenliği düşüncesine dayandığı görüşü için bkz. Zahir Çandarlı, “Zamanaşımının Kesilmesi Sebepleri”, **ABD**, S. 67, 1949, s.23.

⁶³ Eren, **a.g.e.**, s. 1419; Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 627; Tutumlu, **Zamanaşımı**, s. 26-27.

⁶⁴ Zira borç ilişkisi geçerli olmayabilir veya sona ermiş olabilir. Bu durumda zamanaşımı, borçluyu iyiniyetli olmayan taleplerden koruyucu bir rol üstlenmektedir (Erdem, **a.g.e.**, s. 9).

üstlenmektedir⁶⁵. Zamanaşımının kabul edilmesinde, mahkemelerin, eski tarihli uyuşmazlıklarla meşgul edilmemesi de sık aktarılan bir gerekçedir⁶⁶.

Türk hukukunda zamanaşımına ilişkin temel düzenleme, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun "Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı" başlığını taşıyan Üçüncü Bölümün ikinci ayrımında m. 146 ilâ m. 161 hükümlerinde yer almaktadır. Bu kapsamda zamanaşımının süresi, koşulları, başlangıcı ile durma ve kesilme hâllerine ilişkin genel nitelikte hükümlere yer verilmiştir⁶⁷. Doktrinde, bu hükümlerden hareketle, bir alacak hakkının zamanaşımına uğradığı sonucuna varabilmek için, gerçekleşmesi gereken dört koşul şu şekilde belirlenmiştir: Alacak hakkının zamanaşımına tâbi olması, alacağın muaccel hâle gelmesi, zamanaşımı süresinin geçmesi ve zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi⁶⁸.

Birincisi, zamanaşımı söz edebilmek için, alacak hakkının, zamanaşımına tâbi olması gerekir. Kural olarak bütün alacaklar zamanaşımına tâbidir⁶⁹.

İkincisi, zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için, alacak hakkı, muaccel hâle gelmiş olmalıdır. Alacağın muacceliyet tarihi, alacaklının alacağını talep edebileceği ânı ifade eder⁷⁰. Bu husus TBK m. 149 hükmünde teyit edilmiştir.

⁶⁵ Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1099.

⁶⁶ Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. Yarg. HGK, T. 22.4.2015, E. 2013/13-1913 K. 2015/1260: "Öyle ki, çok eski tarihlerde gerçekleşmiş hakların belgelenmesi ve ispat edilmesi son derece güç, bazı durumlarda ise imkansızdır. Böyle hallerde zamanaşımı, mahkemeleri aradan uzun zaman geçmesi sebebiyle incelenmesinde güçlük çekilecek eski olayları inceleme ve değerlendirmekten dolayısıyla gereksiz yere vakit kaybetmekten kurtarmaktadır" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Ayrıca bkz. Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 627; Eren, **a.g.e.**, s. 1419.

⁶⁷ Borçlar Kanunu'nun özel hükümleri ve diğer kanunlarda da zamanaşımı ile ilgili hükümler mevcuttur.

⁶⁸ Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1112-1143.

⁶⁹ Eren, **a.g.e.**, s. 1421; Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 630. Bu kuralın istisnaları için ayrıca bkz. Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1104 vd.

⁷⁰ Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 633. Bu noktada alacaklının alacağın muaccel hâle geldiğini bilmesi gerekmez (**A.e.**, s. 635).

Üçüncüsü, alacak hakkına ilişkin, kanunda öngörülen zamanaşımı süresinin geçirilmiş olmasıdır⁷¹. Zamanaşımı süreleri kanunda belirlenmiştir⁷². TBK m.146 hükmünde genel zamanaşımı süresi 10 yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca, çeşitli alacaklar hakkındaki özel düzenlemelerde, farklı zamanaşımı süreleri öngörülmüştür⁷³. Bu sebeple, öncelikle talep konusu alacak bakımından öngörülen zamanaşımı süresinin saptanması gerekir. Bu saptamanın dışında, zamanaşımının durması ve kesilmesi nedenlerinden birinin mevcut olup olmadığı belirlenmelidir. Zira zamanaşımı süresinin durması ve kesilmesi, zamanaşımı süresinin hesabını doğrudan etkiler. Zamanaşımının durması, zamanaşımı süresinin, kanunda sayılan hâllerde işlememesi, söz konusu nedenin ortadan kalkması ile kaldığı yerden işlemeye devam etmesi manasındadır⁷⁴. Zamanaşımının kesilmesi, işlemeye başlayan zamanaşımı süresinin, kanunda sayılan sebeplerle son bulması, sebebin ortadan kalkması ile yeniden işlemeye başlamasıdır⁷⁵. Zamanaşımının kesilmesi hâlinde, kesilme anına kadar geçen süre hiç işlememiş gibidir⁷⁶.

Son olarak, borçlu tarafından süresi içinde zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi gerekir⁷⁷. Zamanaşımı, mahkeme tarafından re'sen dikkate alınamaz⁷⁸. Mahkemece

⁷¹ Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1108.

⁷² TBK m. 148 hükmünde, kanunun bu kısmında düzenlenen zamanaşımı sürelerinin taraflarca değiştirilemeyeceği belirtilmektedir. Doktrinde, bu kısım dışında kalan zamanaşımı sürelerinin taraflarca değiştirilebileceği kabul edilmekle beraber, bu sürenin 10 yılı aşacak kadar uzun ve alacaklının alacağını takip etmesini engelleyecek kadar kısa olmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 349; Eren, **a.g.e.**, s. 1425; Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 628-629. Ayrıca doktrinde diğer kanunlarda yer alan hükümler bakımından, hükmün niteliğinin zamanaşımı süresinin değiştirilmesine elveremeyebileceğine dikkat çekilmiştir (Oğuzman, Öz, **a.e.**).

⁷³ Bkz. TTK m.396/3, TTK m.560, TMK m.559.

⁷⁴ Safa Reisoğlu, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23.Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2012, s. 430; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1116; Oğuzman, Öz, **a.e.**, s. 635-636; Tutumlu, **Zamanaşımı**, s. 203. Doktrinde zamanaşımının durması, “*zamanaşımının tatili*” yahut “*zamanaşımının uyuması*” ifadeleri ile de anılmaktadır. “*Zamanaşımının tatili*” benzetmesi için bkz. Tutumlu, **Zamanaşımı**, s. 220; “*Zamanaşımının uyuması*” benzetmesi için bkz. Bilgen, **a.g.e.**, s. 186.

⁷⁵ Çandarlı, **a.g.e.**, s. 25; Ahmet M. Kılıçoğlu, “Zamanaşımının Kesilmesi”, **Prof. Dr. Hikmet Sami Türk’e Armağan**, Ankara, 2017, s. 441.

⁷⁶ Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 351.

⁷⁷ Hatemi, Gökyayla, **a.e.**, s. 352; Eren, **a.g.e.**, s. 1438. Zamanaşımı def'inin kabul edilmesi ile borç eksik borç niteliğini kazanır (Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1136).

⁷⁸ Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 646.

zamanaşımı def'i, esasa ilişkin def'i olması nedeniyle öncelikle incelenir. Şayet zamanaşımı def'i kabul edilirse, dava esastan reddedilir; zamanaşımı def'i yerinde görülmez ise davanın görülmesine devam edilir⁷⁹.

i2. Zamanaşımının Hüküm ve Sonuçları

Zamanaşımı, borcu sona erdiren bir sebep olmayıp, borcun dava edilebilirlik ve icra edilebilirlik vasfını ortadan kaldırır⁸⁰. Başka bir anlatımla, zamanaşımına uğramış borç sona ermez; bilakis eksik borç olarak varlığını devam ettirir⁸¹. Dolayısıyla borçlunun zamanaşımına uğramış bir borcu ifa etmesi, tıpkı geçerli bir ifa gibidir⁸². Buna karşılık borçlu, zamanaşımına uğramış bir borcu, dava ve icra yoluyla ifaya zorlanamaz.

Zamanaşımı, usûl hukuku boyutuyla ise def'i teşkil etmektedir⁸³. Def'i, borçluya, özel bir nedene dayanarak ifadan kaçınma imkânı veren bir savunma vasıtasıdır. Zamanaşımı def'i borçluya, meşru biçimde ifadan kaçınma yetkisi verir⁸⁴.

ii. Türk Hukukunda Boşanma Kararına Dayanan Alacak Taleplerinde Zamanaşımı Süresi ve Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı

Türk hukukunda boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak talepleri, boşanmanın fer'i niteliğindeki nafaka ve maddî-manevi tazminat talepleri ile boşanma

⁷⁹ Erdem, **a.g.e.**, s. 357.

⁸⁰ Eren, **a.g.e.**, s. 1420; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1098.

⁸¹ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 423; Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 345; Eren, **a.g.e.**, s. 1418; Ayan, **a.g.e.**, s. 521; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 1138; Tutumlu, **Zamanaşımı**, s. 30-31.

⁸² Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 629. Bunun diğer bir neticesi de borçlunun, borcun zamanaşımına uğradığını bilmediği gerekçesiyle, iade talep edememesidir (Eren, **a.e.**, s. 1439).

⁸³ Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 346; Eren, **a.e.**, s. 1438; Oğuzman, Öz, **a.e.**, s. 629. Türk usûl hukukunda zamanaşımı def'inin ileri sürülebilme zamanı için bkz. Ersöz, **a.g.e.**, s. 4234 vd.

⁸⁴ Ayan, **a.g.e.**, s. 530; Bilgen, **a.g.e.**, s. 7.

kararı nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı mal rejimi ve tasfiye alacaklarıdır. Zira boşanma, mal rejiminin sona ermesine yol açar⁸⁵.

Türk hukukunda boşanma kararına dayanan alacak taleplerinde zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıç ânı; boşanmanın fer'i niteliğindeki alacaklar ve mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacaklar bakımından ayrı ayrı tespit edilmelidir.

Boşanmanın fer'i niteliğindeki nafaka ve tazminat davalarına ilişkin zamanaşımı süresi ile bu sürenin başlangıç ânı, TMK m.178 hükmünde düzenlenmektedir⁸⁶. Buna göre evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan nafaka ve tazminat taleplerine ilişkin dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

Boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak taleplerinin tâbi olduğu zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıç ânı ise TMK ile düzenlenmemiştir. Bu durum, doktrinde çeşitli görüşlerin savunulmasına yol açmıştır⁸⁷. Doktrinde hâkim görüş uyarınca ve Yargıtay'ın güncel içtihatlarında,

⁸⁵ Mustafa Alper Gümüş, **Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s. 303-304; Zafer Zeytin, **Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2020, s. 374. Mal rejiminin sona ermesi hâlleri TMK m. 225 ile gösterilmiştir. Boşanma, mal rejiminin sona erme sebeplerinden birisidir. Mal rejiminin sona ermesi, başka bir mal rejiminin seçilmesi veya mahkeme kararı ile mal ayrılığına geçilmesi yolu ile evlilik birliği içinde de gerçekleşebilir. Ayrıntısı için bkz. Zeytin, **a.g.e.**, s. 376.

⁸⁶ TMK m. 178 hükmü kanun sistematığında “Boşanmada Tazminat ve Nafaka” üst başlığı altında yer almaktadır. Nitekim madde gerekçesinde, hükmün kapsamı tazminat ve nafaka alacakları ile sınırlandırılmıştır. Bu yönde bkz. Murat Doğan, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Katılma Alacağının Tabi Olduğu Zamanaşımı”, **1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku**, C.I, Ankara, 2017, s. 170.

⁸⁷ Doktrinde ileri sürülen görüşlerin ayrıntılı bir incelemesi için bkz. B. Fatma Günarşlan, “Değer Artış Payı Alacağı ve Katılma Alacağında Zamanaşımının Tabi Olduğu Süreler”, **TAAD**, Y.6, S. 22, s. 506 vd. Zamanaşımı süresine, evliliğin boşanma sebebi ile sona ermesinden kaynaklı bir alacak olduğu gerekçesiyle TMK m. 178’deki 1 yıllık sürenin uygulanması gerektiği görüşü için bkz. Ömer Uğur Gençcan, **Mal Rejimleri Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2022, s. 1075. Zamanaşımı süresinin alacaklının sona erme sebebini öğrenmesinden itibaren 1 yıl ve her halde mal rejiminin sona erme tarihinden itibaren 5 yıl olması yönünde düzenleme yapılması gerektiği görüşü için bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, “Katılma Alacağında Zamanaşımı”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2010, s. 1298. Bunun yanı sıra doktrinde mal rejiminin tasfiyesi için ayrı, katılma alacağı bakımından ayrı zamanaşımı sürelerinin olduğu ifade edilmektedir. Şükran Şıpka, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tasfiyeyi ve Katılma Alacağını Talep Hakkına İlişkin Zamanaşımı Süreleri”, **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008, s. 845.

boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı tasfiye ve alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin, 10 yıllık genel süreye tâbi olması kabul edilmektedir⁸⁸.

Boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak taleplerinin tâbi olduğu zamanaşımı süresinin başlangıç ânı bakımından ise, temelde iki görüş savunulmaktadır.

Doktrinde savunulan bir görüşte, boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak taleplerinin tâbi olduğu zamanaşımı süresinin başlangıç ânı olarak, boşanma davasının açıldığı tarih esas alınmaktadır⁸⁹. Zira mal rejiminden kaynaklı alacaklar, mal rejiminin sona erme tarihinde muaccel hâle gelir. Boşanma nedeniyle mal rejiminin sona erme tarihi ise, TMK m.225/2 hükmünde boşanma davasının açıldığı tarih olarak belirlenmiştir.

Doktrinde dâhil olduğumuz ikinci görüş uyarınca ise, TBK m.153/3 hükmüne dayanılarak, mal rejiminden kaynaklı alacaklara ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıç ânı, boşanma kararının kesinleştiği tarih olarak kabul edilmektedir⁹⁰. Zira TBK m.153/3 hükmünde evlilik birliği devamı süresince eşlerin birbirinden alacakları hakkındaki zamanaşımı süresinin işlemeyeceği düzenlenmektedir⁹¹. Bu sebepten ötürü, boşanma nedeniyle mal rejiminden kaynaklı alacak talepleri hakkında zamanaşımı süresi, evlilik birliğinin sona erme tarihine kadar işlemeye başlamaz.

⁸⁸ Gümüş, **a.g.e.**, s. 392; Doğan M., **a.g.e.**, s. 170; Günarslan, **a.g.e.**, s. 520. Bu doğrultuda verilmiş Yargıtay kararı için bkz. Yarg. HGK, T. 17.4.2013, E. 2013/8-375 K. 2013/520 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bununla birlikte, doktrinde ayrılan eşlerin uzun süre geçtikten sonra karşı karşıya gelmemesi amacıyla, 5 yıllık zamanaşımı süresinin benimsenmesi gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Bu yönde bkz. Günarslan, **a.e.**, s. 522; Doğan M., **a.g.e.**, s. 172; Şıpka, **a.g.e.**, s. 846-847.

⁸⁹ Zeytin, **a.g.e.**, s. 381. Ayrıca bkz. Zafer Zeytin, “Artık Değere Katılma ve Değer Artış Payı Alacağında Zamanaşımı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C., S.21, Mayıs, 2008, s. 22.

⁹⁰ Doğan M., **a.g.e.**, 176; Yarg. 8. HD, T. 9.9.2015, E. 2015/13637, K. 2015/15881(Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi); Yarg., 8. HD, T. 11.2.2020, E. 2016/11087 K. 2020/1161 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹¹ Bu sebebin öngörülmesinin nedeni eşlerin birbirine dava açmasının evliliğin huzurunu bozacağı endişesidir (Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 637).

Dolayısıyla zamanaşımı süresinin başlangıç ânı, boşanma kararının kesinleştiği tarihtir.

Yapılan açıklamalar çerçevesinde, Türk hukukunda boşanma kararına dayanan nafaka ve maddî-manevi tazminat talepleri bakımından zamanaşımı süresi, boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıldır. Boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı mal rejiminin tasfiyesi ve alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresi, boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren 10 yıldır.

b. Yargıtay'ın Konuya İlişkin Kararları

(1) Yabancı Boşanma Kararının Fer'i Niteliğindeki Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Hakkında Kararlar

Yargıtay 2. Hukuk Dairesince, öteden beri, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden açılan maddî, manevi tazminat taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin, tanıma kararının kesinleştiği tarihten başlatılması kabul edilmektedir⁹². Yargıtay 2. Hukuk Dairesi konuyla ilgili bir kararında, yabancı boşanma kararının fer'i niteliğindeki alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin, yabancı boşanma kararının tanınması veya tenfizi tarihinde başlatılması görüşünü MÖHUK m. 50 hükmüne dayandırmıştır: “*Yabancı mahkemece verilen kesinleşmiş kararların iç hukukta hukukî sonuç doğurması için hükmün tanınması veya tenfizi gerekir. Henüz tanınmayan ve iç hukukta sonuç doğurmayan karar sebebiyle zaman aşımı süresinin başlangıcı yabancı ilâmın kesinleşme tarihine yürütülemez.*

⁹² Yargıtay 2. HD'nin MÖHUK m. 59 hükmünün sevk edilmesinden sonra dahi görüş değişikliğine gitmediği yönünde bkz. Yusuf Uluç, “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun'un 59. Mahkemesi Karşısında Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm ile Kesin Delil Etkisi ile Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu”, **İzmir Barosu Dergisi**, S.2, 2015, s. 298. Bu yönde Yargıtay kararları için bkz. Yarg. 2. HD T. 10.06.2010, E.2009/ 9283, K. 2010/11533, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 901-902; Yarg. 2. HD, T. 20.04.2006, E. 2005/21087, K. 2006/5882, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 905-906; Yarg. 2.HD, T. 14.01.2010, E. 2009/20515 K. 2010/594. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Zamanaşımı süresi tanıma veya tenfiz hakkındaki kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren başlar.”⁹³

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi de yabancı boşanma kararına dayanan nafaka taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin olarak, aynı yönde karar vermektedir. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi konuya ilişkin görüşünü, boşanmaya bağlı dava haklarının tanıma kararının kesinleştiği tarih itibariyle kullanılabilir hâle geldiği gerekçesine dayandırmaktadır: “*Yabancı mahkemece verilen boşanma kararı Türkiye’de tanınmadıkça kesin hüküm etkisi doğmayacağına göre, evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava haklarının kullanılabilmesi, yabancı ilâmın tanınmış olması hâlinde mümkündür. O hâlde Türk Medeni Kanunu’nun 178. maddesindeki bir yıllık zamanaşımı süresi, boşanmaya bağlı dava haklarının kullanılabilir hâle geldiği tanıma kararının kesinleşme tarihinden başlar*”⁹⁴.

(2) Yabancı Boşanma Kararı Nedeniyle Mal Rejiminin Sona Ermesinden Kaynaklı Alacak Davalarındaki Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı Hakkında Kararlar

Türk mahkemelerinde, yabancı mahkemeden verilen boşanma kararına istinaden açılacak mal rejiminin tasfiyesi ve alacak davaları bakımından zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu, Yargıtay 8. Hukuk Dairesi’nin içtihatları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu nedenle bu kısımda, yalnızca Yargıtay 8. Hukuk Dairesi’nin içtihatlarına yer verilecektir.

⁹³ Yarg. 2. HD, T. 19.03.2015, E. 2014/22437 K. 2015/5084 (Kazancı İctihat Bilgi Bankası).

⁹⁴ Yarg. 3. HD, T. 28.02.2013, E. 2013/1846, K. 2013/3342, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 847.

i. Yabancı Boşanma Kararının Verildiği Ülkede Kesinleştiği Tarihi Esas Alan Kararlar

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 2.2.2009 tarihinden bu yana mal rejimi davalarını incelemekle görevlidir⁹⁵. Daire ilk dönemdeki içtihatlarında, yabancı boşanma kararına istinaden açılan mal rejimi ve tasfiye alacağı davalarında, zamanaşımı süresinin başlangıç ânı olarak; yabancı boşanma kararının, verildiği ülkedeki kesinleşme tarihini kabul etmekteydi⁹⁶. Yargıtay 8. HD'nin söz konusu içtihatları, yalnızca MÖHUK m. 59 hükmünün lafzına değinmek suretiyle gerekçelendirilmekteydi. Ayrıca Yargıtay'ın aynı yöndeki bir karar metninde, Şıpka'nın aşağıda yer verilen görüşüne atıfta bulunulmuştur⁹⁷.

“Yabancı mahkemenin boşanma kararının Türkiye’de tanınması ön koşulu ile, bu boşanma kararı yabancı mahkemede kesinleştiği andan itibaren hüküm doğurmuş sayılacağından, mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda da Yargıtay’ın kabul ettiği zamanaşımı süresi olan bir yıllık süre, yabancı mahkemede kesinleşen boşanma davasının kesinleşme tarihinden itibaren başlaması gerekir. Zira boşanma kararlarının tenfizi için belirli bir zamanaşımı süresi bulunmadığından, yabancı mahkemece verilen kesinleşmiş boşanma kararı uzun yıllar sonra Türkiye’de açılan tenfiz kararının kesinleştiği tarihten başlatmak, 5718 sayılı MÖHUK’ın 59. maddesinin hükmüne, amacına ve gerekçesine aykırı olduğu gibi, bu uygulama sonucunda, 20-25 yıl önce yabancı ülkelerde boşanmış olan eşleri, bugün dahi mal rejimi tasfiyesi ya da katkı payı davaları ile karşı karşıya getirebileceği endişemizi belirtmek isteriz”.

ii. Yabancı Boşanma Kararı Hakkında Verilen Tanıma ve Tenfiz Kararının Kesinleşme Tarihini Esas Alan Kararlar

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 16.05.2014 tarihli kararı⁹⁸ ile Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen mal rejimi ve tasfiye alacağı davalarında zamanaşımı süresinin başlangıç ânı bakımından, görüş

⁹⁵ Uluç, **Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu**, s. 306.

⁹⁶ Yarg. 8. HD, T.21.09.2010, E. 2010/1844, K.2010/4223, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 901; Yarg. 8. HD, T. 09.12.2010, E. 2010/4882, K. 2010/5973, Naklen: Uluç, **Mal Rejimleri**, s. 674.

⁹⁷ Yarg. 8. HD, T.03.04.2012, E. 2012/981 K. 2012/2448 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

⁹⁸ Yarg. 8. HD, T. 16.04.2015, E. 2015/3525 K. 2015/8509 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

değişikliğine giderek, tanıma ve tenfiz kararının kesinleşme tarihini esas almaktadır. Bu içtihat, mevcut uygulamaya hâkimdir⁹⁹.

Hemen belirtilmelidir ki; Yargıtay'ın görüş değişikliği, konuyla ilgili önceki tarihli kararlarının karşı oy yazılarında yer verilen, zamanaşımı süresinin tanıma ve tenfiz kararının kesinleştiği tarihte başlatılması yönündeki argümanlara dayanmaktadır. Bu sebeple, öncelikle söz konusu karşı oy yazılarına değinmekte fayda vardır.

Yargıtay 8. HD' nin 2010 tarihli bir kararındaki karşı oy yazısındaki¹⁰⁰ görüşte, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan dava haklarının, söz konusu boşanma kararının tanınması/tenfizi ile talep edilebilir hâle geleceği gerekçesinden yola çıkılmaktadır. Buna bağlı olarak, yabancı mahkemede boşanma kararı verilmesinden, Türk mahkemelerinde söz konusu yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararı verilmesi tarihine kadar geçen ara dönemde; boşanmaya bağlı dava hakları, “davanın görülebilirlik koşulu” gerçekleşmediğinden ötürü kullanılamayacaktır. Diğer yandan söz konusu taleplerin, dava hakkının kullanılabilir hâle geldiği, tanıma ve tenfiz kararı verilmesinden sonra dava edilmesi hâlinde zamanaşımı süresinin geçmiş olması ihtimali söz konusudur. Bu sebeple, bahsedilen karşı görüşe göre, zamanaşımı süresi, dava hakkının kullanılabilir hâle geldiği, tanıma ve tenfiz kararının kesinleşmesi tarihinden başlatılmalıdır.

Yargıtay 8. HD' nin 2014 tarihli bir kararındaki karşı oy yazısındaki¹⁰¹ görüşte ise tanınmasına karar verilen yabancı boşanma kararına bağlı “alacak hakları” ile “alacak hakkı dışındaki haklar” arasında ayrıma gidilmektedir. Buna göre, yabancı boşanma kararının miras, soybağı ve evlenme yasağı gibi maddî hukuka ilişkin

⁹⁹ Yarg. 8.HD, T. 9.2.2021, E. 2020/4874 K. 2021/1086 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yarg. 8. HD, T. 7.3.2019, E. 2017/10223 K. 2019/2384 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yarg. 8. HD, T. 10.2.2016, E. 2014/21309 K. 2016/2135 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁰⁰ Karar metni için bkz. Yarg. 8. HD, T. 13.07.2010, E. 2010/1855 K. 2010/3896 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁰¹ Karar metni için bkz. Yarg. 8. HD, T. 21.03.2014, E. 2014/4434 K. 2014/4886 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

sonuçları, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak, boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade eder. Buna karşın, yabancı boşanma kararına bağlı alacak hakları, söz konusu kararının tanınması ve tenfiz edilmesi suretiyle talep edilebilir hâle gelir ve zamanaşımı süresi bu ândan itibaren başlar. Bahsedilen karşı görüşte son olarak, zamanaşımının durmasına ilişkin TBK m.153/6 hükmüne dayanılmaktadır.

Tüm bu açıklamalardan sonra Yargıtay 8.HD.'nin görüş değişikliğine gittiği, 16. 04. 2015 tarihli kararını ele almak gerekir. Yargıtay'ın bahse konu kararı, MÖHUK m. 59 hükmünün, yabancı boşanma kararına bağlı dava haklarının kullanılmasında karşılaşılan zamanaşımı süresinin başlangıcını tayin edip etmediği üzerine ayrıntılı değerlendirmeler içermektedir. Ayrıca bu içtihat, mevcut uygulama bakımından öncü niteliktedir. Bu nedenle, söz konusu kararın metnine yer vermek uygun görülmüştür:

“Yabancı mahkemelerce verilmiş ve kesinleşmiş boşanma ilâmı hakkında, Türk mahkemelerince tanıma tenfiz kararı verilmedikçe eşler Türk kanunlarına göre boşanmış sayılmayacaklarından, ara dönemde boşanmaya bağlı olarak Türkiye’de açılacak tazminat, nafaka ve mal rejiminin tasfiyesi gibi bazı dava haklarının kullanılması imkânı olmayacaktır. Başka bir anlatımla, bu ara dönemde açılan davaların, davanın görülebilirlik ön koşulu (evlilik devam ettiğinden) gerçekleşmediğinden reddedilmesi gerekecektir. Dairemiz, daha önceki tarihlerde verdiği kararlarda, mal rejiminin tasfiyesine dair alacak davalarında, zamanaşımının yabancı mahkeme ilâmının kesinleştiği tarihte başlatılması gerektiğini kabul etmekte idi. Bu görüşün benimsenmesi durumunda; tanıma-tenfiz kararından önceki ara dönemde, taraflar boşanmaya bağlı diğer dava haklarını kullanamayacak, ancak zamanaşımı işlemeye devam edecektir. Zamanaşımı, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği tarihte başlayacağından, tanıma tenfiz kararından sonra açılacak davaların zamanaşımı süresinin geçmiş olması sonucuyla karşılaşılmaması kaçınılmaz olacaktır. Bu görüş, hak sahibinin haktan yararlanmasına izin vermeden, zamanaşımını başlatmak demektir ki; bu durum, hakkın özüne, hakkaniyete, toplum vicdanına ve adalete aykırıdır. Bu bakımdan Dairece görüş değişikliğine gidilerek, boşanmaya bağlı mal rejiminin tasfiyesinden kaynaklanan alacak davalarında zamanaşımının başlangıç tarihinin, yabancı mahkeme ilâmıyla ilgili tanıma/ tenfiz kararının kesinleştiği tarih olarak kabul edilmiştir.

Zamanaşımının işlemeye başlamayacağı, başlamışsa duracağı hâlleri düzenleyen 6098 Sayılı Borçlar Kanunu’nun [153](#). maddesinin 6. fıkrasına göre (818 Sayılı B.K.nin [132/6](#)); alacak, Türk mahkemelerinde ileri sürülemeyecek durumda ise zamanaşımı işlemez. Söz konusu kanuni düzenleme olmasa bile, modern hukuk öğretisi ve evrensel hukuk genel ilkelerine göre; ileri sürülmesi zamanaşımına bağlanan hakların kullanılmasında, zamanaşımı, söz konusu hakkın kullanılabilir duruma geldiği tarihte başlar. Bir hak kullanılabilir duruma gelmeden zamanaşımı işletilemez.

Bu bakımdan; bir alacak davası olarak mal rejiminin tasfiyesine dair alacak davalarında zamanaşımı süresinin; boşanmaya bağlı dava haklarının kullanılabilir hâle geldiği, tanıma/tenfiz kararının kesinleşmesi tarihinden başlatılması gerekir”¹⁰².

Bu aşamada Yargıtay’ın kararında dayanan gerekçelerin etraflıca incelenmesine geçilmelidir.

c. Yargıtay’ın MÖHUK m. 59 Hükmünün Zamanaşımı Süresinin Başlangıcına Uygulanmaması Yönündeki Gerekçelerinin Değerlendirilmesi

Hemen yukarıda metnine yer verilen Yargıtay 8. HD’nin 16. 04. 2015 tarihli kararında, özetle, yabancı boşanma kararına dayanan mal rejimi taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılmasının, dava hakkının kullanılmasını imkânsızlaştıracağı ortaya konulduktan sonra, dava hakkının kullanılabilir hâle geldiği tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihe kadar olan dönemde, TBK m. 153/6 hükmü uyarınca zamanaşımının durması gerektiği kanaatine varılmaktadır. Buna ek olarak, TBK m.153/6 hükmünde yer alan düzenleme olmasa dahi, evrensel hukuk ilkelerine göre aynı sonuca varılması gerektiğine işaret edilmektedir.

(1) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresinin Başlangıcının MÖHUK m. 59 Hükmüne Göre Belirlenmesi Hâlinde Dava Hakkının Kullanılmasının İmkânsızlaşacağı Gerekçesi

Yargıtay’a göre, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarının görülebilirlik ön koşulu, söz konusu yabancı boşanma kararı hakkında tanıma-tenfiz kararı verilmesidir¹⁰³. Bu sebepten ötürü, yabancı boşanma kararının verildiği tarih ilâ yabancı boşanma kararının tanınmasına ilişkin

¹⁰² Yarg. 8. HD, T. 16.04.2015, E. 2015/3525, K. 2015/8509 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁰³ Aynı yönde bkz. Ersen-Perçin, **a.g.e.**, s. 158-159; Gençcan, **Mal Rejimleri**, s. 671.

karar tarihi arasındaki dönemde, yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının reddedileceği belirtilmiştir.

Diğer taraftan Yargıtay'ın yaklaşımı doğrultusunda, yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının, yabancı boşanma kararının tanınması-tenfizi kararının verildiği tarihinden sonra açılması hâlinde, zamanaşımı süresinin geçmiş olması ihtimali kaçınılmazdır. Bu iki durumun nihayetinde, yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından dava hakkının kullanılmasını imkânsızlaştıracağı ortaya konulmuştur.

Şu hâlde, Yargıtay'ın gerekçesi iki yönden ele alınmalıdır. Bunlardan ilki, yabancı boşanma kararına dayanan alacak davasının, tanıma-tenfiz tarihine kadar, görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşmemesi nedeniyle açılmaması gerekçesidir. İkincisi ise, alacak davasının, tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihten sonra, zamanaşımı süresinin geçmiş olması ihtimali nedeniyle açılmamasıdır.

i. Alacak Davasının Görülebilirlik Koşulunun Yabancı Boşanma Kararına İlişkin Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihe Kadar Gerçekleşmediği Gerekçesi

Yargıtay'ın gerekçesinde değerlendirilmesi gereken ilk husus, yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının görülebilirlik ön koşulu ve bu koşulun gerçekleşmemesinin dava hakkının kullanılmasına engel olup olmadığıdır.

Yukarıdaki açıklamalarda ifade edildiği üzere; Türk hukukunda boşanma nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacaklar, boşanma davasının açıldığı tarihte muaccel olur¹⁰⁴. Dolayısıyla boşanma kararına dayanan mal rejiminden kaynaklı alacak taleplerine ilişkin dava hakkı, boşanma davasının açıldığı tarihte kullanılabilir. Nitekim Yargıtay'ın konuya ilişkin bazı kararlarından, mal rejiminden kaynaklı tasfiye ve alacak taleplerinin, boşanma davasının açıldığı tarih itibarıyla ileri

¹⁰⁴ Bkz. Yukarıda s. 105.

sürülebileceği anlaşılmaktadır. Zira Yargıtay'ın bahse konu kararlarında, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesi amacıyla, boşanma kararı kesinleşene kadar bekletici mesele kurumuna başvurulması gerektiğine karar verilmiştir¹⁰⁵.

Yabancı boşanma kararı nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacaklar ise yabancı boşanma davasının açıldığı tarihte muaccel olur¹⁰⁶. Dolayısıyla yabancı boşanma kararına dayanan mal rejiminden kaynaklı alacak talepleri bakımından, yabancı boşanma davasının açıldığı tarih itibariyle, dava hakkı kullanılabilir.

Nitekim bazı yargı kararlarında, yabancı boşanma davasının açıldığı tarih itibariyle ileri sürülen mal rejiminden kaynaklı alacak davaları kabul edilmekte; davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi için ise bekletici mesele kurumuna başvurulmaktadır. Misâl olarak; Yargıtay tarafından, mal rejiminden kaynaklı alacak davasına ilişkin yargılamada, bu esnada açılmış olan yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma davasının sonucunun beklenilmesi gerektiğine karar verilmiştir¹⁰⁷. Bu kararda yer alan şu ifadeler, dikkat

¹⁰⁵ Yargıtay HGK kararında, boşanma davası esnasında açılan mal rejiminden kaynaklı alacak davası kabul edilerek; söz konusu dava bakımından boşanma kararının kesinleşmesi bekletici mesele sayılmıştır. Yarg. HGK, T. 27.6.2012, E. 2012/268 K. 2012/420 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).: *“Taraflar arasındaki boşanmaya ilişkin dava dosyası Bakırköy 1. Aile Mahkemesinin 2009/429 Esasında derdest bulunmaktadır. Katkı payı alacağının istenebilmesi için eşler arasında geçerli bulunan edinilmiş mallara katılma rejiminin (TMK. 218-241.md) sona ermesi gerekmektedir. (TMK.nun 225.maddesi). Tarafların evliliği hukuken devam ettiğine göre, mal rejimi sona ermemiş ve davanın görülebilirlik koşulu gerçekleşmemiştir. Ancak, TC Anayasasının 141. maddesinin son fıkrası ve HUMK.nun 77.maddesi hükümlerine göre; davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir. Bu bakımdan mahkemece yapılacak iş; taraflar arasındaki derdest boşanma davasına ilişkin dava sonucunun beklenmesi, dava dosyasının bekletici mesele yapılması, boşanma davasının olumsuz sonuçlanması durumunda davanın görülebilirlik koşulu gerçekleşmediğinden şimdiki gibi davanın reddine karar verilmesi, boşanma davasının olumlu sonuçlanması hâlinde ise, hükmün kesinleşmesinin beklenilmesi ve tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde delilleri toplandıktan sonra elde edilecek sonuca göre bir karar verilmelidir”* (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁰⁶ Ersen-Perçin, **a.g.e.**, s. 157; Uluç, **Mal Rejimleri**, s.653; Yarg. 8. HD, T. 20.10.2009, E. 2009/3620, K. 2009/5010 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹⁰⁷ Yarg. 8. HD, T. 06.05.2013, E. 2012/13500, K. 2013/6516 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay kararına konu olayda; ilk derece mahkemesinde, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen

çekicidir: “*Hukukî dinlenilme hakkı uluslararası metinlerde çoğunlukla "İddia ve savunma hakkı" olarak bilinmektedir. Görülebilirlik koşulu noksanlığının tespiti hâlinde, noksanlığın giderilmesi mümkün ise, usûl ekonomisi ilkesine uygunluk sağlanabilmesi için, hâkimin usûlden ret kararı vermeden önce, eksikliğin tamamlanması yönünde ilgisine süre verilmesi, açılmış bir dava var ise sonucunun beklenilmesi gerekir*”.

Bunun yanı sıra Yargıtay tarafından, yabancı boşanma kararının tenfizi davası açılmaksızın ileri sürülen mal rejiminden kaynaklı alacak davasında, taraflara tenfiz davası açılması için süre verilmesi gerektiğine karar verilmiştir¹⁰⁸. Benzer şekilde, Ankara BAM tarafından, yabancı ülkede boşanma davası görülmekte iken açılan mal rejiminden kaynaklı alacak davasında, yabancı boşanma kararının kesinleşmesi, bundan sonra ise tanıma ve tenfiz kararının sonucunun beklenilmesine karar verilmiştir¹⁰⁹.

Netice itibariyle; Yargıtay ve BAM’nin anılan kararlarında, yabancı boşanma kararına dayanan mal rejiminden kaynaklı alacak davaları, söz konusu yabancı boşanma kararı tanınmadan önce açılması hâlinde, davanın görülebilirlik ön koşulu gerçekleşmediğinden ötürü reddedilmemiştir. Bilakis, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği hususu bekletici mesele yapılmıştır¹¹⁰. Bu

alacak talebine ilişkin yargılama esnasında, söz konusu yabancı boşanma kararının tanınmasına ilişkin derdest bir dava mevcut olmadığı saptanmıştır. Yargıtay tarafından, bozmadan sonraki yargılama esnasında açılan tanıma davasının sonucunun beklenilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Aynı yönde bkz. Yarg. HGK, T. 17/12/2014, E. 2014/8-45, K. 2014/1062, Naklen: Gençcan, **Mal Rejimleri**, s. 673-674.

¹⁰⁸ Yarg. 8. HD, T.18.2.2010, E. 2009/4595 K. 2010/805 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi). Bu karar metninde yer alan “yabancı boşanma kararının tenfizi” ibaresi, hatalı bir kullanım olmasına rağmen, Yargıtay’ın ifadesine sadık kalınmıştır. Aynı yönde bkz. Yarg. 8. HD, 15.10.2009, 4145-4848, Naklen: Gençcan, **Mal Rejimleri**, s. 672.

¹⁰⁹ Ankara BAM, 12. HD, T. 16.01.2018, E. 2018/50, K. 2018/69, Naklen: Toker, Ruhi, **a.g.e.**, s. 821-826.

¹¹⁰ Yargıtay’ın aksi yönde kararları da mevcuttur. Yargıtay kararına konu bir olayda Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak talebi; yabancı boşanma kararının tanınması veya tenfizine ilişkin derdest bir dava olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Ayrıca bu kararda, taraflardan birinin Türk vatandaşı olmasına da önem atfedilmiştir. Bahse konu Yargıtay kararında şu ifadelere yer verilmiştir: “*Ne var ki, gelen aile nüfus kaydına göre ortada*

uygulama karşısında, Yargıtay'ın, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararı verilmeden önce, alacak davasının görülebilirlik koşulunun gerçekleşmemesi sebebiyle dava hakkının kullanılamayacağı yönündeki gerekçesini isabetli bulmamaktayız.

ii. Alacak Davasının, Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihten Sonra Zamanaşımı Süresinin Geçmiş Olması İhtimali Nedeniyle Açılamaması Gerekçesi

Yargıtay'ın gerekçesinde değerlendirilmesi gereken diğer bir husus, yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılması hâlinde, bu sürenin, yabancı boşanma kararının tanınması-tenfizi kararının kesinleştiği tarihe kadar geçebilecek olması ihtimalidir¹¹¹. Zira, ancak bu ihtimalin gerçekleşmesi ile yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkının kullanılması imkânsız hâle gelecektir.

Hemen yukarıda Yargıtay'ın, yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının, ancak yabancı boşanma kararının tanınması-tenfizi kararı verilmesinden sonra görülebileceği gerekçesinin isabetli olmadığı belirtilmiştir. Ancak Yargıtay'ın bahse konu gerekçesinin isabetli olma ihtimali esas alındığında, yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten, yabancı boşanma kararına ilişkin

tenfiz edilmiş bir karar bulunmadığı gibi taraflarca bu amaçla açılmış derdest dosya bulunduğu da iddia edilmemiştir. Türk Hukuku bakımından taraflar hâlen evlidir. Bu husus, eldeki davanın görülebilmesinin ön koşulunu oluşturmaktadır. Çünkü, taraflar Türk vatandaşlarıdır. Bu sebeple mahkemece, davanın görülebilirlik ön koşulu olan tanıma veya tenfiz davası olmadığı, tarafların Türk Hukuku bakımından hâlen evli oldukları dikkate alınarak davanın esasına girilmeksizin bu yönden reddine karar verilmesi gerekirken...” Yarg. 8. HD, T. 27.12.2012, E. 2012/3455 K. 2012/13259 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi). Aynı yönde bkz. Yarg. 8. HD, T. 24.10.2011, E. 2010/7122 K. 2011/5363 (Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi).

¹¹¹ Zamanaşımı süresinin geçmiş olması yalnızca bir ihtimaldir. Bu ihtimal gerçekleşmeyebilir. Zaten bu ihtimalin gerçekleşmediği durumda, zamanaşımı süresinin başlangıç anı problemi doğmayacaktır.

tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar geçen sürede gerçekten de zamanaşımı süresinin dolması ihtimali vardır.

Buna ilişkin ilk ihtimal, zamanaşımı süresinin, alacaklı tarafından, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma talebinde bulunulana kadar geçen sürede, dolmuş olmasıdır. Alacaklı, bu sürede tanıma/tenfiz talebinde bulunmayı ertelemiş, ihmâl etmiş yahut bundan kaçınmış olabilir. Bu durumda alacaklı tarafın, alacak talebine ilişkin dava hakkını kullanmaya, daha en baştan kendi iradesi/davranışları ile engel olması söz konusudur.

İkinci ihtimal ise, zamanaşımı süresinin tanıma/tenfiz yargılaması esnasında dolmuş olmasıdır. Zira, alacaklı tarafından makul görülebilecek bir sürede tanıma/tenfiz talebinde bulunulmuş olmasına karşın; yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle zamanaşımı süresi geçmiş olabilir. Bu durumda, alacak talebinde ilişkin dava hakkının kullanılamayacak olması, alacaklı tarafın davranışlarından kaynaklanmaz.

Bir alt başlıkta, TBK m.153/6 uyarınca zamanaşımının durmasına ilişkin değerlendirmede, zamanaşımı süresinin tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar geçmiş olabileceği muhtemel durumların farklılık yaratıp yaratmayacağı, inceleme konusu yapılacaktır.

(2) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Talepleri Bakımından Zamanaşımı Süresinin TBK M. 153/6 Uyarınca Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihe Kadar Durması Gerekçesi

Zamanaşımına ilişkin yukarıdaki açıklamalarda yer verildiği üzere, zamanaşımının durması; zamanaşımı süresinin, kanunda sayılan hâllerde işlememesi, söz konusu nedenin ortadan kalkması ile kaldığı yerden işlemeye devam etmesi

manasındadır¹¹². Zamanaşımının durması hâlleri, TBK m. 153 hükmünde sınırlı olarak sayılmaktadır¹¹³.

TBK m.153/6 hükmünde “*Alacağı Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmaması*”, zamanaşımının durması nedenlerinden birisi olarak düzenlenmiştir. İlgili hükümde, alacağı Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânsızlığının hangi çerçevede kabul edildiği noktasında ise açıklık yoktur. Doktrinde hâkim görüş uyarınca, alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi hâlinin, objektif bir nedene dayanması gerektiği savunulmaktadır¹¹⁴. Buna göre objektif neden; filli yahut hukukî nitelikte olabilir. Deprem ve isyan fiilî durumlara örnektir. Türkiye’de yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetkiyi haiz bir mahkemenin bulunmaması ise hukukî nitelikte bir neden olarak görülmektedir¹¹⁵.

Tüm bu açıklamalar ışığında, şu sorunun cevaplandırılması gerekir: Yargıtay’ın yaklaşımı doğrultusunda, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerinin ileri sürülemeyeceği kabul edilen; yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten, tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihe kadar geçen ara dönemin tamamı bakımından objektif bir imkânsızlıktan söz edilebilir mi? Bu sorunun cevaplandırılabilmesi için, “yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten tanıma talebinde bulunulana kadar geçen süre” ile “tanıma talebinde bulunulmasından, tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar geçen süre” bakımından ikili bir ayrıma gidilerek, somut olayın özellikleri çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır.

Bu ayrım çerçevesindeki, “yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten, Türk mahkemelerinde tanıma talebinde bulunulmasına kadar

¹¹² Bkz. Yukarıda s. 102.

¹¹³ Bunun yanı sıra diğer kanunlarda zamanaşımının durmasına ilişkin özel nitelikte hükümler sevk edilmiştir. TMK m. 625 hükmü buna örnektir.

¹¹⁴ Erdem, **a.g.e.**, s. 256; Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 431; Eren, **a.g.e.**, s. 1430; Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 638. Doktrinde azınlıkta kalan bir görüş ise, alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi hâlini, mücbir sebepler kapsamında ele almaktadır. Bu yönde bkz. Tutumlu, **Zamanaşımı**, s. 215.

¹¹⁵ Oğuzman, Öz, **a.g.e.**, s. 638; Giray, **a.g.e.**, s. 94.

geçen süre” esasen tarafların inisiyatifindedir. Zira Türk hukukunda, yabancı mahkeme kararına ilişkin tanıma talebinin, süreye bağlı olmaksızın ileri sürülebileceği kabul edilmektedir¹¹⁶. Buna bağlı olarak, tanıma talebi, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten çok kısa bir süre sonra ileri sürülebileceği gibi, bu tarihin üzerinden makul görülemeyecek uzun bir süre geçtikten sonra da ileri sürülebilir. Alacaklı, tanıma talebinde bulunmayı ertelemiş, ihmal etmiş yahut bundan kaçınmış olup bu sürede zamanaşımı süresi dolmuş idiyse; alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi, alacaklının davranışlarının bir sonucudur. Bu sebeple, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten, tanıma talebinde bulunmasına kadar geçen süre boyunca zamanaşımının durmasına, TBK m.153/6 hükmünün uygulanabilirliği yoktur.

Bu ayrım çerçevesindeki, “yabancı mahkeme kararının tanınması talebinde bulunulmasından, tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar geçen süre” ise, - yargılamayı sürüncemede bırakmak maksadıyla hareket etmedikleri sürece- tarafların inisiyatifinde değildir. Buna bağlı olarak, tanıma talebine ilişkin yargılama sürecinde geçen süre boyunca alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi, hukukî nitelikte objektif bir neden sayılabilir. Bu sebeple, yabancı mahkeme kararının tanınması talebinde bulunulmasından, tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar geçen sürede, dava hakkının kullanılamaması TBK m.153/6 hükmünün kapsamına girebilir.

Bu başlık altında son olarak Yargıtay’ın TBK m. 153/6 hükmünde öngörülen düzenleme olmasa dahi; evrensel hukuk ilkeleri nedeniyle zamanaşımının durması gerekçesi değerlendirilmelidir. Türk hukukunda zamanaşımının durması, kanunlarda

¹¹⁶ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 166; Şensöz- Malkoç, **Tanıma**, s. 544; İpek Sarıöz-Büyükalp, “Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri”, **Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı II**, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuka Genç Yaklaşımlar Konferans Serisi No:8, XII Levha Yayıncılık, 2018, s. 151. Nitekim bu doğrultuda verilmiş bir Yargıtay kararında, şahıs ve aile hukukuna ilişkin ilâmların zamanaşımına uğramayacağı kuralına işaret edilmiştir. Bkz. Yarg. 2. HD, T. 13.03.2007, E. 2006/9233 K. 2007/3940 (Legalbank Elektronik Hukuk Bankası).

sınırlı olarak sayılan sebeplerin varlığı hâlinde mümkündür¹¹⁷. Zira zamanaşımı süresi durma sürecinde geçen zaman kadar uzamakta¹¹⁸; bu durum ise zamanaşımı süresinin belirlenmesini doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple, doktrinde tarafların anlaşması yahut yorum yolu ile zamanaşımının durması sebebi ihdâs edilmesi, kanunda öngörülen zamanaşımı sürelerinin emredici niteliği nedeniyle mümkün görülmemektedir¹¹⁹.

d. Doktrinde İleri Sürülen Görüşler

Türk doktrininde, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıç ânı meselesine ilişkin olarak, temelde üç görüş savunulmaktadır. Doktrinde bu sorunun çözümüne yönelik çeşitli öneriler de getirilmiştir.

Doktrinde savunulan ilk görüşe göre, MÖHUK m. 59 hükmü, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarında zamanaşımı süresinin başlangıcına uygulanmamalıdır¹²⁰. Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin başlangıcı, yabancı boşanma kararının tanınması ve tenfizine ilişkin kararın kesinleşme tarihidir¹²¹. Bu görüşte genel itibariyle, Yargıtay tarafından zikredilen argümanlara dayanılmıştır¹²². Bunun dışında, zamanaşımı süresinin başlangıcına

¹¹⁷ Erdem, **a.g.e.**, s. 236.

¹¹⁸ Eren, **a.g.e.**, s. 1430.

¹¹⁹ Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 727, Eraslan Özkaya, **a.g.e.**, s. 201.

¹²⁰ Ekşi, **Tanıma ve Tenfiz**, s. 370; Nomer, **DHH.**, s. 546; Çelikel, Erdem, **a.g.e.**, s. 799; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 567; Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 835; Giray, **a.g.e.**, s. 96, 187. Ahmet M. Kılıçoğlu, **Katkı ve Katılma Alacağı (Bilirkişi Raporları, Yargıtay İçtihatları ve Tablolar)**, 6.Bası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2016, s. 183.

¹²¹ Bkz. Yukarıda dp. 120’de adı geçen yazarlar. Bu görüşün somut olaya bağlı bir çözüm olduğu yönünde bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.g.e.**, s. 750; Doğan İ., **a.g.e.**, s. 446. Doktrinde Gençcan, yabancı boşanma kararı nedeniyle mal rejiminin, yabancı boşanma kararının tanınması ya da tenfiz kararının kesinleştiği tarihte tasfiye edilebilir hâle geldiğini ifade etmektedir (Gençcan, **Mal Rejimleri**, s. 675).

¹²² Yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin, boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılmasının dava hakkının kullanılmasını imkânsızlaştıracağı yönünde bkz. Çelikel, Erdem, **a.e.**; Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**; Giray, **a.g.e.**, s. 95. Yabancı ülkede

MÖHUK m. 59 hükmünün uygulanmasının, MÖHUK m. 50 hükmüne aykırılık teşkil edeceği gerekçesine yer verilmiştir¹²³. Buna göre, Türk mahkemelerinde görülen alacak davasındaki zamanaşımı süresinin MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak yabancı mahkeme kararının kesinleştiği tarihte başlatılması, hukukumuzda henüz tanınıp tenfiz edilmemiş yabancı mahkeme kararının etki doğurması anlamına gelecektir¹²⁴.

Doktrinde savunulan ikinci bir görüşe göre, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarında zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten başlatılması gerekir¹²⁵. Bu görüş kapsamında, yabancı boşanma kararı nedeniyle, mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak davalarında zamanaşımı süresinin başlangıcı bakımından; yabancı boşanma davasının açıldığı tarih¹²⁶ ilâ yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarih¹²⁷ olmak üzere iki tür yaklaşım söz konusudur¹²⁸.

Doktrindeki ikinci görüş yanlılarının çıkış noktası, yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkının kullanılabilmesi için, yabancı boşanma kararının tanınması ve tenfizini şart koşmayıp; bekletici mesele sayan yargı

boşanan eşlerden, boşanmayı istememiş ve kabullenememiş davalı tarafın; Türk hukukunda tanınıp tenfiz edilmemiş yabancı boşanma kararına dayanan alacakları dava etmesinin beklenemeyeceği yönünde bkz. Şensöz-Malkoç, **Tanıma**, s. 834.

¹²³ Şanlı, Esen, Ataman-Figânmeşe, **a.e.**

¹²⁴ **A.e.**

¹²⁵ Ansay, **Taninan Yabancı Mahkeme Kararı Hangi Andan İtibaren Geçerli Olur?**, s. 37; Ruhi, **a.g.e.**, s. 158; Uluç, **Mal Rejimleri**, s. 653; Uluç, **Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu**, s. 329; Şükran Şıpka, Ayça Özdoğan, **Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Mal Varlığı Davaları**, 2.Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 400.

¹²⁶ Ersen-Perçin, **a.g.e.**, s. 240; Burak Huysal, “Yabancı Boşanma Kararına Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Mali Sonuçların Talebinde Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.14, S.181-182, 2019, s. 1642.

¹²⁷ Şıpka, Özdoğan, **a.g.e.**, s. 400; Uluç, **Mal Rejimleri**, s. 653. Uluç, MÖHUK m. 59 hükmünün, Yargıtay içtihatlarında dayanan TBK m. 153/6 hükmü karşısında özel nitelik taşıdığını ifade etmektedir (Uluç, **Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu**, s. 326).

¹²⁸ Türk hukukundaki boşanma nedeniyle ileri sürülen mal rejimi alacakları bakımından zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin tartışmalar için bkz. Yukarıda s. 105.

uygulamasıdır¹²⁹. Ayrıca bu görüşte, Yargıtay'ın zamanaşımı süresini tanıma-tenfiz tarihinden başlatan uygulamasının, MÖHUK m. 59 hükmünün amacına ve ruhuna aykırılığından dem vurulmakta; ardından söz konusu aykırılığın yol açabileceği sorunlara değinilmektedir. Bu minvâlde, zamanaşımı süresinin yabancı boşanma kararının tanınması ve tenfizi tarihinde başlatılmasının; aile hukuku sahasındaki uyumsuzlukların bir an evvel sonlandırılmasına ilişkin kuralı ihlal edeceği belirtilmektedir¹³⁰.

Bu noktada eklemek gerekir ki; doktrinde bazı yazarlar tarafından, Yargıtay'ın güncel kararları; yabancı boşanma kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânı olarak tanıma-tenfiz tarihinin kabul edilmesinin yol açabileceği sorunlar üzerinden eleştirilmektedir¹³¹. Bu eleştiriye katılmak mümkün değildir. Zira daha önce belirtildiği üzere; Yargıtay MÖHUK m. 59 hükmünü yabancı boşanma kararının maddî hukuka ilişkin sonuçları bakımından uygulamakta olup; m. 59 hükmünün gereğinden yalnızca yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcı meselesinde sapmaktadır¹³².

Doktrinde savunulan üçüncü bir görüş ise, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarında zamanaşımı süresinin, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılması gerektiği ancak Türk mahkemelerinde tanıma-tenfiz talebinde bulunulmasının zamanaşımını kesen bir etkisi olduğu yönündedir¹³³. Ancak bu görüşe katılma imkânı bulunmamaktadır. Zira TBK m. 154/2 hükmüne göre “*Alacaklı, dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa...*”

¹²⁹ Huysal, **Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı**, s. 1638; Uluç, **Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu**, s. 324; Ersen-Perçin, **a.g.e.**, s. 157-158.

¹³⁰ Uluç, **Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu**, s. 325.

¹³¹ Şıpka, Özdoğan, **a.g.e.**, s. 473; Uluç, **Mal Rejimleri**, s. 670. Misâl olarak; yabancı ülkede boşanmalarına karar verilen eşlerin, kararın verildiği ülkede, kararın kesinleştiği tarihte boşanmış sayılacaklarını ancak Türk hukuku bakımındansa tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihte boşanmış sayılacakları gibi.

¹³² Bkz. Yukarıda s. 93-96.

¹³³ Mesut Aygün, Ali Önal, “Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Özel Hukukta Zamanaşımı”, **LHD**, 2016, C.XIV, S.165, s. 4929.

zamanaşımını kesilir. Oysa tanıma davası, söz konusu alacak hakkının elde edilmesine yönelik bir dava değildir¹³⁴.

Doktrinde yukarıda yer verilen görüşler haricinde, meseleye çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir.

Doktrinde İ. Doğan tarafından, yabancı boşanma kararının tanınması ve tenfizi talebinin; yabancı boşanma kararına dayanan alacak davaları bakımından zamanaşımını kesen bir hâl olarak kabul edilmesi önerilmektedir¹³⁵. Ancak bunun için, yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıl içinde tanıma-tenfiz talep edilmiş olmalıdır¹³⁶.

Doktrinde Sargın tarafından, yabancı mahkeme kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcı sorununa ilişkin; zamanaşımının koruduğu menfaatler arasındaki denge gözetilmek suretiyle, somut olay bazında bir değerlendirme yapılması gerektiği ileri sürülmüştür¹³⁷. Bu görüş kapsamında, alacaklının tanıma-tenfiz talebinden, haklı görülemeyecek bir nedenle kaçınmış olması hâlinde, zamanaşımı süresinin yabancı mahkeme kararının kesinleşme tarihinde başlatılmasının uygun olacağı ifade edilmektedir¹³⁸. Buna karşın; alacaklının tanıma-tenfiz talebini ertelenmiş olmasının haklı görülebilir bir nedene dayanması hâlinde, zamanaşımı süresinin, tanıma-tenfize başvuru imkânının doğduğu tarihte başlatılması

¹³⁴ Ersin Erdoğan, Y. Alperen Karşahin, “Yabancı Mahkemede Açılan Davalarda Zamanaşımının Kesilmesi”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, C.XII, S.33, 2016, s. 72.

¹³⁵ Doğan İ., **a.g.e.**, s. 446.

¹³⁶ **A.e.**

¹³⁷ Sargın, **a.g.e.**, s. 361 vd. Yazara göre, Türk mahkemelerinde yabancı mahkeme kararına istinaden ileri sürülen alacak hakları, zamanaşımı sürelerinin dayandığı talep edilebilirlik esası doğrultusunda, tanıma/tenfiz kararı olmadıkça talep edilemez. Dolayısıyla, söz konusu alacak haklarına ilişkin zamanaşımı süresinin, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği tarihten, yani hakkın talep edilemediği dönemden başlatılması, hak arama hürriyetinin ihlaline yol açar (Sargın, **a.e.**, s. 360). Diğer yandan, söz konusu alacak haklarına ilişkin zamanaşımı süresinin, alacaklı tarafından tanıma/tenfiz talebinin haklı görülemeyecek bir nedenle ertelenmiş olması halinde, tanıma/tenfiz kararı tarihinde başlatılması, alacaklıya adil olmayan biçimde ek süre verilmesi sonucunu doğurur (Sargın, **a.e.**, s. 361). Aynı yönde bkz. A. İpek Sarıöz-Büyükalp, **AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usûl Hukuku Üzerindeki Etkileri**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2018, s. 352-353.

¹³⁸ Sargın, **a.g.e.**, s. 361.

gerektiği belirtilmektedir¹³⁹. Ayrıca, bahsedilen ikinci durumda, tenfiz talebiyle başvuru üzerine, zamanaşımı süresinin durmasını sağlayan özel bir hüküm ihtiyacına dikkat çekilmiştir¹⁴⁰.

e. Zamanaşımı Hükümlerinin Koruduğu Menfaatler Yönünden Değerlendirme

Zamanaşımı hükümlerinin temelinde alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesinin korunması düşüncesi yatar¹⁴¹.

Alacaklı ve borçlu arasındaki hukukî ilişkide, alacak hakkının zamanaşımına tâbi olması, borçlunun menfaatinidir. Öyle ki; alacaklı, kanunda öngörülen süre içerisinde alacağını takip etmez ise borçlu ifadan kaçınma hakkına sahip olur. Bu sebeple, alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesinin korunabilmesi için zamanaşımı sürelerinin alacaklının hak arama hürriyetini engelleyecek derecede kısa olmaması gerekir.

Alacaklı ve borçlu arasındaki hukukî ilişkide, alacak hakkına ilişkin zamanaşımının durması ise alacaklının menfaatinidir. Zira, zamanaşımı süresi, durma sürecinde geçen süre kadar uzamaktadır. Zamanaşımının durması hâlleri, yalnızca alacaklının alacağını takip etmemesinin haklı görülebildiği hâller ile sınırlanmak suretiyle, alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesi korunmaktadır¹⁴².

Tüm bu açıklamalar ışığında, yabancı mahkeme kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin; MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak yabancı mahkeme kararının kesinleştiği tarihte başlatılması ile tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar durması görüşleri bakımından, alacaklı ve borçlu arasındaki

¹³⁹ A.e., s. 362.

¹⁴⁰ A.e.

¹⁴¹ Tutumlu, *Zamanaşımı*, s. 27.

¹⁴² Hatemi, Gökyayla, *a.g.e.*, s. 350.

menfaatler dengesinin nasıl etkileneceğine bakılmalıdır. Böylece, alacaklı ve borçlu arasındaki menfaatler dengesi bakımından, hangi görüşün kabul edilmesinin uygun olacağı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

(1) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Davalarına İlişkin Zamanaşımı Süresinin Yabancı Boşanma Kararının Kesinleştiği Tarihte Başlatılması Görüşü Hakkında Değerlendirme

Yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılması hâlinde, yukarıda açıklandığı üzere, zamanaşımı süreleri, şu şekildedir: Yabancı boşanma kararı nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak talepleri bakımından, yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren 10 yıl, yabancı boşanma kararının fer'i niteliğindeki nafaka ve maddî-manevi tazminat talepleri bakımından ise yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıldır.

Görülmektedir ki; yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri bakımından zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak, yabancı boşanma kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihte başlatılması, borçlu tarafın menfaatinedir. Ancak yabancı boşanma kararının fer'i niteliğindeki alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin kısalığı, alacaklı tarafın menfaatlerini zedeleyebilir¹⁴³. Zira, buradaki 1 yıllık süre, alacaklı tarafın yabancı ülkede ikamet etmesi gibi sebeplerden ötürü, dava açma hakkının kullanılmasını güçleştirebilir.

¹⁴³ Sargın, **a.g.e.**, s. 361.

(2) Yabancı Boşanma Kararına Dayanan Alacak Davalarına İlişkin Zamanaşımı Süresinin Yabancı Boşanma Kararına İlişkin Tanıma-Tenfiz Kararının Kesinleştiği Tarihte Başlatılması Görüşü Bakımından Değerlendirme

Yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma kararının kesinleştiği tarihinde başlatılması, alacaklı tarafın menfaatinedir. Hemen yukarıda açıklandığı üzere, Türk hukukunda, yabancı mahkeme kararının tanınması süreye bağlı değildir. Tanıma talebi, yabancı boşanma kararının verildiği tarihten çok kısa bir süre sonra ileri sürülebileceği gibi; bu tarihin üzerinden 10-15 yıl geçtikten sonra da ileri sürülebilir. Buna bağlı olarak, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği tarih ile Türk mahkemelerinde söz konusu yabancı mahkeme kararına ilişkin tanıma talebinde bulunulmasına kadar geçen sürede, alacaklının inisiyatifine bağlı olarak zamanaşımı süresi işlemeyecektir. Bu durumda alacaklı taraf, tanıma talebinde bulunmayı ertelemiş, ihmal etmiş veya bundan kaçınmış idiyse, zamanaşımı süresinin tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar işlememesi, alacaklının haksız yere korunmasına yol açacaktır¹⁴⁴.

Bununla birlikte şüphesiz ki; alacaklı tarafından belirli bir süre sınırı olmaksızın tanıma talebinde bulunabilmesi imkânı karşısında, zamanaşımı süresinin tanıma kararının kesinleştiği tarihe kadar işlememesi, borçlu tarafın menfaatlerini zedeleyebilir¹⁴⁵. Zira bu hâlde borçlu taraf bakımından, zamanaşımı süresi öngörülemez hâle gelir. Başka bir deyişle, borçlu taraf, belirli bir süre sınırı olmaksızın borç tehdidi altında kalır. Söz gelimi, alacaklı tarafından, tanıma talebinin, yabancı mahkeme kararının verildiği ülkede kesinleştiği tarihten, makul görülemeyecek bir

¹⁴⁴ İpek Sarıöz Büyükalp, **Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri**, s. 153-154.

¹⁴⁵ Aynı yönde bkz. Sargın, **a.g.e.**, s. 361.

süre sonra ileri sürülmesi hâlinde, bu süreye tanıma yargılamasında geçen süre de eklenirse; alacak talebinin, hakkın doğumundan çok uzun yıllar sonra incelenmesi gerekir. Bu durumda mahkemeler eski tarihli uyuşmazlıklarla meşgul edilmiş olur. Bunun yanında kamu menfaati de olumsuz etkilenir. Son olarak, yabancı boşanma kararının tanınmasının, kararın verildiği tarihten çok uzun yıllar sonra talep edilmesi, konu özelinde aile hukuku sahasındaki uyuşmazlıkların bir an evvel sonlandırılmasına ilişkin temel ilkenin ihlal edilmesine yol açabilir¹⁴⁶.

f. Nihai Değerlendirme ve Görüşümüz

Şu âna kadar, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıcı sorununa ilişkin mevcut hukukî çerçeve ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, Yargıtay kararlarında dayanan argümanlar analiz edilmiş, doktrinde ileri sürülen çeşitli görüşler ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Öncelikle belirtilmelidir ki; Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkının, söz konusu yabancı boşanma kararının tanıma-tenfiz tarihine kadar, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşmediği gerekçesiyle kullanılamayacağı gerekçesi isabetli değildir. Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkı, alacağın muaccel olduğu tarih itibariyle kullanılabilir. Yabancı boşanma kararı nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak talepleri, yabancı boşanma davasının açıldığı tarih itibariyle muaccel hâle gelir. Yabancı boşanma kararının fer'i niteliğindeki nafaka ve maddî-manevi tazminat alacakları ise yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarih itibariyle muaccel hâle gelir.

Nitekim, Yargıtay'ın yukarıda yer verilen kararlarında, bahse konu tarihler itibariyle açılan alacak davaları, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşmediği

¹⁴⁶ Gençcan, **Boşanma**, s. 1138.

gerekçesiyle reddedilmemekte; bilâkis davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi amacıyla bekletici mesele kurumuna başvurulmaktadır. Yargıtay'ın anılan kararlarındaki yaklaşımı benimsendiği takdirde; Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayanan alacaklar, muacceliyet tarihi itibarıyla dava edilebilecektir. Bu davalarda, yabancı boşanma kararının tanınması davasının açılması yahut tanıma davası açıldıysa sonucunun beklenilmesi, bekletici mesele sayılacaktır. Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayanan alacakların ileri sürülmesine ilişkin uygulama bu şekilde seyrettiği takdirde; zamanaşımı süresinin başlangıç ânına dair tereddüt doğmayacaktır.

Ancak Yargıtay'ın aksi yöndeki uygulamasının meydana getirebileceği muğlaklığın önlenmesi amacıyla, Türk mahkemelerinde ileri sürülen yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarında, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma davası açılmasının bekletici mesele sayılması yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olur.

Öte yandan, Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının görülebilirlik ön koşulunun, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararının kesinleşmesiyle gerçekleşebileceği gerekçesinin isabetli olma ihtimali esas alındığında dahi; dava hakkının kullanılamayacağı tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihe kadar zamanaşımının durması yönündeki kanaati tartışmaya açılabilir.

Yargıtay'ın yaklaşımı doğrultusunda, yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkı, ancak yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararı kesinleştikten sonra kullanılabileceğinden; zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihte başlatılması hâlinde, alacak davasının açıldığı tarihte zamanaşımı süresinin geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Ele alınması gereken ilk ihtimal, alacaklı tarafından, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma talebinde bulunulana kadar geçen sürede, alacak davasına ilişkin zamanaşımı süresinin dolmuş olmasıdır. Bu olasılıkta alacaklı tarafın inisiyatifine bağlı olarak geçirilen sürede zamanaşımı süresinin dolmuş olması nedeniyle dava

hakkı kullanılamayacaktır. Dolayısıyla bu olasılıkta, alacağın objektif bir nedenle Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi hâlinde zamanaşımının durmasını düzenleyen TBK m.153/6 hükmüne dayanılması mümkün değildir.

Ele alınması gereken diğer bir ihtimal, alacaklı tarafından, alacak davasına ilişkin zamanaşımı süresi içerisinde tanıma talebinde bulunulmuş olmasına karşın, tanıma yargılaması esnasında zamanaşımı süresinin dolmuş olmasıdır. Bu ihtimalde, tanıma talebine ilişkin yargılama sürecinde geçen süre boyunca alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülememesi, zamanaşımının durmasına yol açan hukukî nitelikte objektif bir neden sayılabilir.

Bununla birlikte, Yargıtay'ın tanıma tenfiz kararının kesinleştiği kadar zamanaşımının durmasına ilişkin güncel yaklaşımı; zamanaşımı hükümlerinin temelinde yatan alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesinin, borçlu aleyhine orantısız biçimde bozulmasına sebep olabilir. Alacaklı tarafın, makul sürede tanıma tenfiz talebinde bulunmadığı varsayımında, zamanaşımı süresinin tanıma tenfiz kararının kesinleştiği tarihe kadar işlememesi, alacaklının haksız yere korunmasına yol açar. Kanaatimizce, alacaklının bu denli geniş biçimde korunması, ölçülü değildir. Bu durumda borçlu taraf belirsiz bir süre borç tehdidi altında kalır ve borçlu tarafın menfaatleri zedelenir. Diğer yandan, bu süreç boyunca uyuşmazlığın askıda kalması nedeniyle, kamu menfaati olumsuz etkilenir.

Netice olarak; Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden alacak davalarında ilişkin zamanaşımı süresinin, bahse konu yabancı boşanma kararının tanınması/tenfizi kararının kesinleştiği tarihte başlatılması görüşüne katılmamaktayız. Zira; Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin başlangıç ânı bakımından, MÖHUK m. 59 hükmünün uygulamasından sapmak ölçülü bir sonuç doğurmamaktadır. Bu nedenle, doktrinde savunulan, somut olay bazında değerlendirme yapılması görüşüne katılmaktayız.

SONUÇ

MÖHUK çerçevesinde tanınmış yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi konulu çalışmamız kapsamında varılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Kesin hüküm, yetkili yargı organı tarafından verilecek tek ve bağlayıcı bir karar ile uyuşmazlığın çözümlendirilmesini temin eder. Kesin hüküm ile âdeta uyuşmazlığa bir düğüm atılmaktadır. Bu düğüm ile uyuşmazlık nihaî olarak ortadan kaldırılır ve yeniden yargılama konusu yapılamaz. Ancak kesin hüküm ile sağlanan yargısal güvence, ülke sınırları dışında yalnızca bir iddia, en ziyade takdirî delil kuvvetindedir. Zira mahkeme kararlarının etki alanı, kural olarak verildiği ülkenin sınırları içerisinde, Yargı yetkisi bakımından ülkesel hakimiyet prensibini yansıtan bu anlayış, milletlerarası ilişkilerin gelişmesi ile yumuşamış ve milletlerarası özel hukuk çatısı altında çeşitli usulî araçlar ile mahkeme kararlarının etkisini ülke dışına taşıması imkânı kabul edilmiştir.
2. Türk hukukunda yabancı mahkeme kararlarının etki doğurması, tanıma ve tenfiz prosedürüne tâbidir. Türk hukukunda tanıma ve tenfize ilişkin temel düzenleme olan 5718 sayılı MÖHUK çerçevesinde tanıma, yabancı mahkeme kararının kesin hüküm; tenfiz ise icra kabiliyetinin kabul edilmesi anlamındadır. Her tenfiz, tanımayı içerir. Bu sebeple, tenfiz edilen yabancı ilâmlar, kesin hüküm etkisini de bünyesinde barındırır.
3. MÖHUK tanıma rejimi, yabancı mahkeme kararının, kanunda sayılan şartlar ve usûl dâhilinde denetlenmesi yolu ile kesin hüküm etkisi doğurmasını temin etmektedir. Tanımanın şartları, MÖHUK m. 58 hükmünde tenfizin şartlarına yapılan atıf nedeniyle, karşılıklık şartı hariç olmak üzere tenfizin şartlarına tâbidir. Doktrinde, tanımanın şartlarından MÖHUK m. 50’de yer verilen “*yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi*” şartının anlamı; iç hukukumuzda “kesinleşme” kavramının açıklanmasında başvuru “şeklî ve maddi anlamda kesinleşme” ayrımı üzerinden tartışılmaktadır. Kanaatimizce, MÖHUK m.50’de yer verilen “*yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi*” ifadesinden maksat açıktır. Türk hukukunda kesinleşme kavramı, mahkeme kararının -içeriğinden bağımsız olarak-

biçimsel olarak kesinleşmesini ifade etmektedir. Kesinleşmiş bir mahkeme kararı olağan kanun yollarına başvuru ile geri alınamaz yahut değiştirilemez; yargılama sona ermiştir. Nitekim Yargıtay uygulamasında, yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi şartı, yargılama sürecinin tamamlanıp tamamlanmadığı noktasında incelenmektedir. Bu inceleme, tanımada öngörülen şartlara uygunluk denetiminin mahiyetine uygundur. Zira bu denetim, biçimseldir. Yabancı mahkeme kararının içeriğini ilgilendiren kesin hüküm vasfı, tanıma incelemesine konu edilemez.

4. Tanıma, talebe bağlıdır. Tanıma talebi, Türk mahkemelerinde bağımsız bir talep olarak yahut görülmekte olan esasa ilişkin dava sırasında ileri sürülebilir.

MÖHUK çerçevesinde bağımsız tanıma talebinin, mahkemeye yöneltilmiş bir tespit davası şeklinde görülmesi gerekir. Bu husus MÖHUK m.58 hükmünün gerekçesinde yer alan “...yabancı ilâmın tanıma şartlarını haiz olup olmadığı yetkili Türk mahkemesinde açılacak tespit davası yolu ile tespit edilecek...” ifadesi ile teyit edilmiştir. Bununla birlikte, tenfiz şartlarına ilişkin MÖHUK m.54/1(b) ile öngörülen “...davalının itiraz etmesi şartıyla ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı hâlde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması” şartı, MÖHUK m. 58 hükmündeki atıf nedeniyle tanıma bakımından tetkik edilecektir. Bu durumda yabancı mahkemenin aşırı yetkisine ilişkin söz konusu şartın, davalının itirazına bağlı olarak incelenmesi hükmü, tanımada bir davalı olması gereğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında “*Tebliğat*” başlıklı MÖHUK m.55 hükmü ile çekişmeli yargıdan verilen yabancı mahkeme kararına ilişkin tanıma talebini içeren dilekçenin “karşı tarafa” tebliğinin dolaylı yoldan düzenlenmiş olması, tanımanın dava niteliğine işaret etmektedir.

Tanıma talebinin, Türk mahkemelerinde görülmekte olan esas dava sırasında ileri sürülmesi halinde, izlenecek usûle ilişkin ise doktrinde fikir birliği bulunmamaktadır. Yargıtay tarafından, çoğunlukla, görülmekte olan dava sırasında yapılan tanıma talebinin, bekletici mesele teşkil ettiğine yönelik kararlar verilmektedir. Buna bağlı olarak, Türk mahkemelerinde görülmekte olan dava esnasında tanıma talep edildiğinde, taraflara bağımsız tanıma davası açılması için süre verilir. Tanıma davası öngörülen süre içinde açılmaz ise, ilgili tarafın tanıma

talebinden vazgeçmiş sayılması gerekir. Tanıma davasının açılması hâlinde ise esas dava, tanıma davası sonuçlanana dek bekletilerek, tanıma davasının sonucuna göre hükme bağlanır. Bu uygulama usûl ekonomisine ters düşmekle, yani, taraflarca yeniden harç yatırılmak suretiyle bağımsız tanıma davası açılmasının para ve zaman kaybına neden olacağı gerekçesiyle eleştirilebilir. Ancak usûl ekonomisine bir de şu yönden bakmak gerekir: Türk mahkemelerinde görülmekte olan dava sırasında ön sorun olarak incelenip verilen tanıma kararı, ara karar teşkil etmesi nedeniyle kesin hüküm vasfını haiz olmayacaktır. Bu durumda, ön sorun olarak tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinden başka bir yargılamada yararlanılamayacak ve tekrardan bağımsız tanıma talebinde bulunulması gerekecektir. Dolayısıyla görülmekte olan dava sırasında ileri sürülen tanıma talebinin bekletici mesele sayılmasının usûl ekonomisine ters düşebilecek yönleri, bir ön sorun olarak incelenip karara bağlanması hâlinde de vaki olabilir.

Bununla beraber, kanaatimizce, görülmekte olan esas davada ileri sürülen tanıma talebinin ön sorun olarak incelenmesi görüşünün kabulü, görev ve yetki sorunlarına yol açabilecek olması nedeniyle yerinde olmayacaktır. Zira esasa ilişkin davanın görüldüğü Türk mahkemesi, tanıma talebinin incelenmesi bakımından görev ve yetkiyi haiz olmayabilir. Fakat görülmekte olan dava sırasında ileri sürülen tanıma talebinin bir ön sorun olarak karara bağlanması, davanın görüldüğü Türk mahkemesinin görev ve yetkiyi haiz olması durumu ile sınırlı olarak kabul edilebilir. Ancak bu istisnai durumun, bir kural haline getirilmesi uygun düşmeyecektir.

5. Tanıma talebini inceleyen Türk mahkemesince, yabancı mahkeme kararının tanıma şartlarını taşıdığı sonucuna ulaşılsa, tanıma kararı verilir. Tanıma kararı kesinleştikten sonra, kesin hüküm etkisini haiz olur. Aksi bir kabul, tanıma kararının sonradan haksız görüldüğü gerekçesiyle ortadan kaldırılmasına yol açar. Bu sebeple fikrimize göre, Türk mahkemelerinden verilen bir karar ile sağlanan hukukî korumanın teminatı kesin hüküm olduğu gibi; Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi ile

sağlanan hukukî korumanın teminatı da tanıma kararının kesin hüküm teşkil etmesidir.

6. Tanıma talebini inceleyen Türk mahkemesince, yabancı mahkeme kararının, tanıma şartlarını taşımadığı sonucuna ulaşıldığı takdirde ise, tanımanın reddi kararı verilir. Türk mahkemelerinde tanınması reddedilen yabancı mahkeme kararının içeriği, HMK m.192 uyarınca diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gereken bir takdirî delil olarak kabul edilebilir.

Tanımanın reddi kararı, tanıma şartlarının gerçekleştirilmediğine yönelik kesin hüküm teşkil eder. Tanımanın reddi kararının, kesin hüküm niteliği nedeniyle, aynı yabancı ilâmın tanınması tekrar talep edilemez. Ancak tanımanın reddi kararı sonrasında, söz konusu yabancı ilâmın konusunu teşkil eden uyuşmazlık hakkında esasa ilişkin dava açılması mümkündür.

Bununla beraber doktrinde tanımanın reddi kararının kesin hüküm niteliğine tereddütte yaklaşılması isabetli değildir. Bu yönde görüş bildiren yazarlarca, yabancı ilâmın kesinleşmediği gerekçesiyle verilen tanımanın reddi kararının, söz konusu yabancı ilâm kesinleştiği takdirde yeniden tanıma talep edilmesine engel olmayacağı belirtilmektedir. Oysa, fikrimize göre, bu durumu kesin hükmün zaman itibariyle kapsamı çerçevesinde ele almak gerekir. Kesin hüküm, verildiği âna kadar gerçekleşmiş maddî vakıaları kapsamaktadır. Dolayısıyla tanımanın reddi kararından sonra gerçekleşen maddî vakıalar kesin hükmün kapsamına dâhil değildir, bu vakılara dayanılarak tekrar tanıma talep edilebilir.

7. Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararı kesin hüküm etkisini haiz olur. Bu noktada belirtmek gerekir ki; MÖHUK'un tanımaya ilişkin m.58 ile m. 59 hükümlerinde, “*yabancı mahkeme kararının kesin hüküm ve kesin delil olarak kabul edilmesi*” ifadesi kullanılmaktadır. Buna binaen doktrin ve yargı uygulamasında, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının etkisi, “kesin hüküm” ve “kesin delil” olarak açıklanmaktadır. Fakat bu çalışmanın ilk bölümünde “kesin delil” kavramının, mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin müspet yönünü açıklamada yerinde

olmadığı görüşü benimsenerek; kesin hüküm etkisi, menfi ve müspet etki ayrımı çerçevesinde ele alınmıştır.

8. Kesin hükmün menfi etkisi gereği, tanınmış yabancı ilâm, Türk mahkemelerinde açılan sonraki tarihli davalarda; dava konusu, dava sebebi ve taraf unsurlarının tümünde ayniyetin sağlanması koşulu ile kesin hüküm teşkil eder. Türk mahkemelerinde açılan sonraki tarihli dava; esasa ilişkin olabileceği gibi, başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınmasına ilişkin olabilir.

İlk ihtimalde, Türk mahkemelerinde tanınmasına kararı verilmiş yabancı ilâm; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyuşmazlık hakkında açılan sonraki tarihli esas davanın, kesin hüküm nedeniyle reddedilmesine yol açar. Başka bir ifadeyle, tanınmış yabancı ilâmın konusu teşkil eden uyuşmazlık, Türk mahkemelerinde yeniden talep ve dava konusu edilemez; söz konusu uyuşmazlık hakkında tekrar yargılama yasağı uygulanır.

İkinci ihtimalde, Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâm; aynı taraflar, dava konusu ve dava sebebine dayanan uyuşmazlık hakkında, başka bir devlet mahkemesinden verilen yabancı ilâmın tanınmasına engel olur. Bu kabul; aynı uyuşmazlık hakkında farklı devletlerde dava açılıp, farklı kararlar elde edilmesine yönelik girişimin önlenmesi düşüncesine dayanmaktadır.

Buna mukabil, doktrinde savunulan bir görüş, Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilmiş yabancı ilâmın, başka bir devlet mahkemesinden verilen bir yabancı ilâmın tanınmasına engel olması hâlini, tanıma kararının kesin hüküm etkisi ile ilişkilendirmektedir. Bahsedilen durumda, her iki tanıma davası bakımından, kesin hükmün unsurlarının aynı olduğu yanılıgına düşülebilir. Zira, her iki dava da yabancı ilâmın tanınmasına ilişkindir. Ancak kanaatimize göre, bu durumda tanıma müessesesinin, kendine has özelliğini göz önünde bulundurmak gerekir. Tanıma davasında, yabancı ilâmın tanıma şartlarını taşıyıp taşımadığına yönelik bir inceleme yapılır. Bu inceleme sonucunda verilen tanıma kararı, yabancı ilâmın tanıma şartlarını sağladığına yönelik kesin hüküm teşkil eder. Dolayısıyla yabancı bir devlet mahkemesinden verilen ilâmın tanıma şartlarını taşıdığına yönelik

tanıma kararının, başka bir yabancı devlet mahkemesinden verilen ilâmın tanınması davasında kesin hüküm teşkil etmesi mümkün değildir.

9. Kesin hükmün müspet etkisi gereği, tanınmış yabancı ilâm ile ortaya konan hukukî sonuç, Türk mahkemelerinde görülen sonraki tarihli esasa ilişkin davada ispat konusu yapılamaz ve hükme temel alınır. Diğer bir anlatımla, tanınmış yabancı mahkeme kararında yer alan tespitler, hakikati temsil güçlerinden ötürü bağlayıcı kabul edilir. Tanınmış yabancı ilâmın içeriği, Türk mahkemelerinde görülen sonraki tarihli davalar üzerinde doğrudan etkili olabilir yahut incelenmesi gereken bir ön mesele teşkil edebilir. Söz gelimi, Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayalı olarak açılan maddî ve manevî tazminat davalarında, hangi tarafın kusurlu olduğu bir ön meseledir. Bu ön mesele, tanınmış boşanma kararında yer alan kusur belirlemesine ilişkin tespitler uyarınca çözümlenir. Şu husus atlanmamalıdır ki; tanınmış yabancı ilâmın haiz olduğu kesin hükmün müspet etkisi; Türk mahkemelerinde görülen farklı bir dava konusunu içeren ancak taraf ve dava sebebi unsurlarında ayniyetin korunduğu davalar bakımından geçerlidir.
10. Kesin hüküm, yargılama hukukuna ait bir müessesedir. Bu sebeple, bir mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamı, kural olarak verildiği ülkenin hukukuna göre belirlenir. Ancak bir mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, tanıma yolu ile bir başka ülkeye taşındığında, kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuk sorunu ile karşılaşılabilir. Zira mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisi, kararın verildiği ülke ile tanıma ülkesinde farklı kapsamda kabul ediliyor olabilir. Doktrinde yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisine uygulanacak hukuk konusunda uzlaşma bulunmamaktadır. Yargıtay kararlarına bakıldığında, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin kapsamına uygulanacak hukuka dair bir belirleme yapılmaksızın, Türk medenî usûl hukukunda kesin hüküm etkisinin kapsamına ilişkin hâkim anlayış çerçevesinde değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Nitekim Yargıtay tarafından, Türk mahkemelerinde tanınmış yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen maddî ve manevî tazminat taleplerine ilişkin davalarda, yabancı boşanma kararındaki kusur belirlemesi, hüküm fıkrasıyla sıkı sıkıya bağlılık içerisindeki gerekçede yer

aldığı takdirde, kesin hükmün kapsamında kabul edilmektedir. Bu uygulama, sağladığı pratik kolaylık nedeniyle kanaatimizce isabetlidir.

- 11.** Türk mahkemelerinde tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânı, MÖHUK m. 59 hükmünde gösterilmektedir. Buna göre, tanınmış yabancı mahkeme kararının kesin hüküm etkisi, verildiği ülkede kesinleştiği ândan itibaren sonuç doğurur. Yargıtay kararlarında, MÖHUK m. 59 hükmü, çoğunlukla tanınmış yabancı boşanma kararının kesin hüküm etkisinin başlangıç ânının belirlenmesine ilişkin olarak uygulama alanı bulmaktadır. Yargıtay, MÖHUK m. 59 hükmünü yabancı boşanma kararının maddî hukuka ilişkin sonuçları bakımından uygulamakta ise dahi; yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcı meselesinde hükmün gereğinden sapmaktadır.
- 12.** Yargıtay içtihatları çerçevesinde, MÖHUK m. 59 hükmünün, Türk mahkemelerinde Türk hukukuna tâbi alacak davalarında, yabancı boşanma kararına dayanılması hâlinde, zamanaşımı süresinin başlangıcını tayin edip etmediği uzun dönem tartışma konusu olmuştur. Yargıtay'ın güncel içtihatlarında, Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin; söz konusu yabancı boşanma kararının tanınması-tenfizi kararının kesinleştiği tarihte başlatılması kabul edilmektedir. Bu kabulde, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak davalarındaki zamanaşımı süresinin, MÖHUK m. 59 hükmüne uygun olarak, yabancı boşanma kararının kesinleşme tarihinde başlatılması hâlinde karşılaşılabilecek mahzurların belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.
- 13.** Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkının, söz konusu yabancı boşanma kararının tanıma-tenfiz tarihine kadar, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşmediği gerekçesiyle kullanılamayacağı yönündeki ilk gerekçesi kanaatimizce isabetli değildir. Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına dayanan alacak taleplerine ilişkin dava hakkı; alacağın muaccel olduğu tarih itibarıyla kullanılabilir. Yabancı boşanma kararı nedeniyle mal rejiminin sona ermesinden kaynaklı alacak talepleri, yabancı

boşanma davasının açıldığı tarih itibariyle muaccel hale gelir. Yabancı boşanma kararının fer'i niteliğindeki nafaka ve maddî-manevi tazminat alacakları ise yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarih itibariyle muaccel hâle gelir.

Nitekim, Yargıtay'ın bazı kararlarında, Türk mahkemelerinde, muacceliyet tarihi itibariyle ileri sürülen yabancı boşanma kararına dayanan alacak talepleri, davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşmediği gerekçesiyle reddedilmemekte; bilâkis davanın görülebilirlik ön koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi amacıyla bekletici mesele kurumuna başvurulmaktadır. Yargıtay'ın anılan yaklaşımı benimsendiği takdirde, Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayanan alacaklar, muacceliyet tarihi itibariyle dava edilebilecektir. Bu davalarda, yabancı boşanma kararının tanınması davasının açılması yahut hâlihazırda tanıma davası görülmekteyse sonucunun beklenilmesi, bekletici mesele yapılacaktır. Türk mahkemelerinde, yabancı boşanma kararına dayanan alacakların ileri sürülmesine ilişkin uygulama bu şekilde seyrettiği takdirde, yabancı boşanma kararına istinaden ileri sürülen alacak taleplerine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu bertaraf edilmiş olacaktır. Ancak uygulamadaki tereddütleri ortadan kaldırmak adına; Türk mahkemelerinde yabancı boşanma kararına istinaden açılan alacak davalarında, ilgili yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma/tenfiz kararı verilmesinin, bekletici mesele sayılması yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olur.

14. Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının görülebilirlik koşulunun, söz konusu yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararının kesinleşmesiyle gerçekleşebileceği gerekçesinin isabetli olma ihtimali esas alındığında ise; alacak davasının açıldığı tarihte zamanaşımı süresinin geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Ele alınması gereken ilk ihtimal, alacaklı tarafından, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma talebinde bulunulana kadar geçen sürede, alacak davasına ilişkin zamanaşımı süresinin dolmuş olmasıdır. Bu olasılıkta alacaklı tarafın inisiyatifine bağlı olarak, zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle dava hakkı kullanılamayacaktır. Dolayısıyla bu olasılıkta, objektif nedenlere bağlı olarak

zamanaşımının durması öngörülen TBK m.153/6 hükmünün uygulanması mümkün değildir.

Bununla birlikte, bu olasılıkta, zamanaşımı süresinin tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihe kadar durması, zamanaşımı hükümlerinin temelinde yatan alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesinin, borçlu aleyhine orantısız biçimde bozulmasına sebep olabilir. Zira, Türk hukukunda tanıma talebinde bulunulmasının süreye bağlı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, zamanaşımı süresinin tanıma-tenfiz kararının kesinleştiği tarihte başlatılması, borçlu tarafın belirsiz bir süre borç tehdidi altında kalmasına yol açabilir. Diğer yandan, bu süreç boyunca uyuşmazlığın askıda kalacak olması nedeniyle, kamu menfaati olumsuz etkilenir.

Ele alınması gereken diğer bir ihtimal, alacaklı tarafından alacak davasına ilişkin zamanaşımı süresi içerisinde tanıma talebinde bulunulmuş olmasına karşın, tanıma yargılaması esnasında zamanaşımı süresinin dolmuş olmasıdır. Bu ihtimalde, tanıma yargılaması esnasında zamanaşımının işlemeye devam etmesi nedeniyle, alacak talebine ilişkin dava hakkı kullanılamayacaktır. Bu durumda, TBK m.153/6 uyarınca zamanaşımının durması hümin amacına uygundur.

Şu hâlde, zikredilen muhtemel durumlar göstermektedir ki; Yargıtay'ın yabancı boşanma kararına dayanan alacak davalarının görülebilirlik koşulunun, yabancı boşanma kararına ilişkin tanıma-tenfiz kararının kesinleşmesiyle gerçekleşebileceği yaklaşımı isabetli kabul edildiği takdirde, zamanaşımının alacaklı ve borçlu tarafı koruyan menfaatleri arasında adil bir denge kurulabilmesi, somut olay özelinde bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, doktrinde savunulan somut olay bazında değerlendirme yapılması görüşüne katılmaktayız.

KAYNAKÇA

- AKCAN, Recep: “Yargıtay Kararlarındaki “Güçlü Delil” Kavramının Hukukî Niteliği”, **SÜHFD**, C.XII, S.1-2, 2004, s. 7-24.
- AKINCI, Şahin: **Roma Borçlar Hukuku**, 10.Bası, Sayram Yayınları, 2019.
- AKINCI, Ziya, DEMİR-GÖKYAYLA, Cemile: **Milletlerarası Aile Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010.
- AKINCI, Ziya: **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020.
- AKİL, Cenk: “Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulama İlkesi”, **AÜHFD**, C.LVII, S.3, 2008, s. 1-32.
- AKKAN, Mine: “Medeni Usûl Hukukunda Etkin Hukukî Koruma”, **Legal MİHDER**, C.I, S. 6, 2007, s. 29-68. (*Etkin Hukukî Korunma*)
- AKKAN, Mine: “Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Kesin Delil Niteliği”, **DEÜHFD**, C.XI, Özel Sayı, İzmir, 2009. (*Kesin Delil*)
- ALANGOYA, H. Yavuz, YILDIRIM, M. Kâmil, DEREN-YILDIRIM, Nevhis: **Medeni Usûl Hukuku Esasları**, 7.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2009.
- ALTUĞ, Yılmaz: **Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi**, 2.Bası, İstanbul, 1979.
- ANYAS, Sabri Şükrü: **Hukuk Yargılama Usûlleri**, 7. Bası, Ankara, Ankara Yeni Cezaevi Matbaası, 1960.

- ANSAY, Tuğrul: “Yabancı Boşanma İlamlarının Türkiye’de Tanınmasına İlişkin İlk Görüşler”, **MHB**, Y.2, S.2, İstanbul, 1982, s. 1-6.
- ANSAY, Tuğrul: “Türkiye’de Tanınan Yabancı Mahkeme Kararı Hangi Andan İtibaren Geçerli Olur?”, Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, S.22, İstanbul, 2002, s. 29-39. (*Tanınan Yabancı Mahkeme Kararı Hangi Andan İtibaren Geçerli Olur?*)
- ARAT, Tuğrul: “Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi”, **AÜHFD**, C.XXI, S.1-4, Ankara, 1964, s. 421- 527.
- ARISOY, A. Selman: “Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Türk Hukukunu Re’sen Uygulamasının Temeli: Vakıalar, Vakıaların Önemi, Vakıaların Çeşitli Yönlerden Sınıflandırılması ve Vakıaların Tespiti”, **İÜHFM**, C.LXXVII, S.1, 2019, s. 1-47.
- ARSLAN, İlyas: “Medeni ve Ticari Konulara İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair 2019 Lahey Konvansiyonu” **UTTDER**, C.X, S.2, s. 329-402.
- ARSLAN, Ramazan,
YILMAZ, Ejder,
TAŞPINAR-AYVAZ,
Sema, HANAĞASI,
Emel:
- Medeni Usûl Hukuku**, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2021.

- ARSLAN, Ramazan: “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1988, S. 5-6, s. 722-737. (*Kesin Hüküm İhtiyacı*)
- ARSLAN, Ramazan: **Medeni Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**, Ankara, Turhan Kitapevi, 1977.
- ARWED, Bloomeyer: “Die Rechtskraftwirkung Und Ihre Grenzen (Kesin Hükümün Tesiri ve Sınırları)”, Çev.: İrfan Yazman, **AÜHFD**, C.XXV, S.3-4, Ankara, 1968, s. 225-238.
- ATALAY, Oğuz: “Delil Kavramı Üzerine”, **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C.I, Ankara, 2009, s. 129-137.
- ATALAY, Oğuz: **Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 14**, C.II, eds. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 1585-1765. (*Pekcanıtez Usûl § 14*)
- ATALI, Murat, ERMENEK İbrahim, ERDOĞAN Ersin: **Medenî Usul Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.
- ATALI, Murat: **Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 16**, C.III, eds. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 1967-2087. (*Pekcanıtez Usûl § 16*)
- AYAN, Mehmet: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 12.Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- AYBAY, Rona, DARDAĞAN, Esra: **Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması**, İstanbul, 2005.

- AYGÜL, Musa: “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri”, **MHB**, C.XXXI, S.2, 2011, s. 83-121.
- AYGÜN, Mesut, ÖNAL, Ali: “Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Özel Hukukta Zamanaşımı”, **LHD**, 2016, C.XIV, S.165, s. 4907-4947.
- BELGESAY, Mustafa Reşit: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.II, İstanbul, M. Sıralar Matbaası, 1939.
- BERGER, Adolf: **Encyclopedic Dictionary of Roman Law**, Transactions of the American Philosophical Society, Vol.43, No.2, 1953, s. 678. (çevrimiçi) www.jstor.org/stable/1005773 - 23.03.2021.
- BERKİ, Ali Himmet: “Nihaî Karar Ne Demektir?”, **AD**, Y. 36, S. 5, 1945, s. 447-452.
- BERKİ, Osman Fazıl: **Devletler Hususi Hukuku**, C.II, 6. Baskı, Ankara, 1966.
- BİLGİN, Mahmut: **Özel Hukukta Zamanaşımı**, 2.Bası, Ankara, 2010.
- BORAN-GÜNEYSU, Nilüfer: **Medeni Usûl Hukukunda Karar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.
- BÖRÜ, Levent: “Dava Konusu Kavramı ve Teoriler”, **BATİDER**, C.XXVIII, S.2, 2012, s. 257-292.

- BUDAK, Ali Cem: “Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usûl Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi SBE**, İstanbul, 1991. (*Karşılaştırmalı Hukukta Kesin Hüküm*)
- BUDAK, Ali Cem: **Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**, 7. Bası, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2014.
- BUDAK, Ali Cem, KARAASLAN, Varol: **Medenî Usul Hukuku**, 5. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2021.
- BÜYÜK, Elif Irmak: **Medeni Usul Hukukunda İnşai Dava ve İnşai Hüküm**, Marmara Üniversitesi Özel Hukuk Doktora Tezleri Dizisi, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- CAN, Hacı, TUNA, Ekin: **Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usûl Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- ÇALIŞKAN, Yusuf, ÇALIŞKAN, Zeynep: “2 Temmuz 2019 Tarihli Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey Anlaşmasının Değerlendirilmesi”, **PPIL**, S.1, 2020, s. 231-245.
- Çandarlı, Zahit: “Zamanaşımının Kesilmesi Sebepleri”, **ABD**, S.67, 1949, s. 23-32.
- ÇELİKEL, Aysel, ERDEM, Bahadır: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 16. Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020.
- ÇELİKEL, Aysel: “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Müktesep Haklar Nazariyesi”, **İÜHFM**, Y. 29, S. 1-2, , 1963, s. 240-260. (*Müktesep Haklar Nazariyesi*)

- ÇELİKEL, Aysel: “Yeni Kanuna Göre Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfiz Şartları”, **MHB**, C.II, S.2, 1982, s. 7-13. (*Yeni Kanuna Göre Tenfiz Şartları*)
- ÇENBERCİ, Mustafa: **Hukuk Davalarında Kesin Hüküm**, Ankara, Ankara Yeni Cezaevi Matbaası, 1965.
- ÇETİN, İbrahim: “Medeni Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi”, **Sayıştay Dergisi**, S.78, 2010, s. 81-109.
- DARDAĞAN, Esra: **Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı**, Siyasal Yayınevi, 2005.
- DECUGİS, Henri: “Zamanaşımı”, Çev.: Ferzan Arif Aras, **AÜHFD**, C.III, S.2, 1946, 668-676.
- DELİKTAŞLI, Nesrin: “Türk-Fransız Hukuk Dilinde Mahkeme Kararı Anlamına Gelen Terimler ve Çevirilerinde Karşılaşılan Eşdeğerlik Sorunları”, **Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, S. 4, 2019, s. 64-84.
- DEMİR-GÖKYAYLA, Cemile: **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001.
- DEMİRELLİ, Korhan: “2675 Sayılı Kanun’un Yürürlüğünden Bugüne Kadar Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Tanıma ve Tenfizin Durumu”, **Manisa Barosu Dergisi**, Y.16, S.62-63, 1997, s. 56-64.
- DEREN-YILDIRIM, Nevhis: **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları**, İstanbul, 1996.

- DOĞAN, İzzet: **Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- DOĞAN, Murat: “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Katılma Alacağının Tabi Olduğu Zamanaşımı”, **1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku**, C.I, Ankara, 2017.
- DOĞAN, Vahit: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 7. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2021.
- DOMANIÇ, Hayri: **Hukukta Kaziyye-i Muhkeme ve Nispi Kuvveti**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964.
- ECEMİŞ, Sercan: “MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları”, **DEÜHFD**, C.XXII, S.1, 2020, s. 357-395.
- EKŞİ, Nuray: “Yabancı Boşanma Kararının Türkiye’de Tanınması Davasının Mirasçılar Tarafından Açılabileceğine İlişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, **MHB**, C.XXXII, S.1, 2012, s. 33-50.
- EKŞİ, Nuray: **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, 2.Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2000.
- EKŞİ, Nuray: **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 2.Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020. (*Tanıma ve Tenfiz*)
- ERCAN-ÖZLER, Meltem: **Medeni Usûl Hukukunda Dava Konusu**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2019.

- ERDEM, Mehmet: **Özel Hukukta Zamanaşımı**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010.
- ERDOĞAN, Ersin, KARAŞAHİN, Y. Alperen: “Yabancı Mahkemede Açılan Davalarda Zamanaşımının Kesilmesi”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, C.XII, S.33, 2016, s. 63-78.
- ERDOĞAN, Ersin: **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020. (*Kesin Hüküm*)
- ERDOĞMUŞ, Belgin: **Bir Usûl Hukuku Kuralı: Bis De Eadem Re Ne Sit Actio**, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1988.
- EREN, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.
- ERSEN-PERÇİN, Gizem: **Milletlerarası Özel Hukuk Bakımından Mal Rejimleri**, İstanbul, 2014.
- ERSÖZ, Oğuz: “Hukuk Yargılaması Yönünden Zamanaşımı”, **Legal Hukuk Dergisi**, C.XIV, S.164, 2016, s. 4223-4262.
- ERTAŞ, Şeref: “Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi, Kudret Ayiter Armağanı”, **DEÜHFD**, C.III, S.1-4, Ankara, 1987, s. 365-438.
- ERTEN, Rıfat: “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararları Hakkında Tenfiz Kararı Almak Her Zaman Zorunlu Mudur?”, **MHB**, C. XXV, S. 1-2, 2005, s. 195-212.
- ESEN, Emre: “Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tanınması Tenfizi”, **MHB**, C.XXVII, S.1-2, 2007, s. 21-79.

- FELLMETH, Aaron X., HORWITZ, Maurice: **Guide to Latin in International Law**, Oxford, Oxford University Press, 2009, s. 252 (çevrimiçi) <https://ebookcentral.proquest.com/lib/istanbul-ebooks/detail.action?docID=3053797>., 23.03.2021.
- GARCİMARTÍN, Francisco, SAUMIER, Geneviève: **Explanatory Report on the Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (HCCH 2019 Judgments Convention)**, The Hague, The Hague Conference on Private International Law – HCCH Permanent Bureau, 2020, s.48, (çevrimiçi) <https://assets.hcch.net/docs/a1b0b0fc-95b1-4544-935b-b842534a120f.pdf> ,12.03.2021.
- GARNER, Bryan A. (Ed): **Black’s Law Dictionary**, 7. Baskı, St. Paul, Minnesota, West Publishing Company, 1999, s. 1470, (çevrimiçi) <https://www.scribd.com/document/796115952/Black-s-Law-7th-Edition>, 24.03.2021.
- GAUL, Hans Friedhelm: “Zur Frage Nach Dem Zweck Des Zivilprozesses.” **Archiv für die Civilistische Praxis**, Vol. 168, No.1, 1968, s.27-62. (*Zur Frage Nach Dem Zweck Des Zivilprozesses*)
- GAUL, Hans Friedhelm: “Yargılamanın Amacı- Güncelliğini Koruyan Bir Konu”, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Çev.: Nevhis Deren-Yıldırım, 3. Baskı, İstanbul, 2002, s. 72-103. (*Yargılamanın Amacı*)
- GENÇCAN, Ömer Uğur: **Boşanma Hukuku**, Genişletilmiş 9.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020. (*Boşanma*)

- GENÇCAN, Ömer Uğur: **Mal Rejimleri Hukuku**, 8. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2022. (*Mal Rejimleri*)
- GİRAY, Faruk Kerem: **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukukunda Zamanaşımı**, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2020.
- GÖKÇENAY, Berivan: “Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi Mümkün Mahkeme Kararları”, **Marmara Üniversitesi SBE**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.
- GÖZLER, Kemal: “Res İudicata’nın Türkçesi Üzerine”, **AÜHFD**, C. LVI, S. 2, 2007, s. 45-61.
- GÜMÜŞ, Mustafa Alper: **Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008.
- GÜNARSLAN, B. Fatma: “Değer Artış Payı Alacağı ve Katılma Alacağında Zamanaşımının Tabi Olduğu Süreler”, **TAAD**, Y.6, S.22, s. 495-526.
- GÜRDOĞAN, Burhan: **Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı**, Ankara, 1960.
- GÜVEN, Pelin: **Tanıma-Tenfiz: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.
- HATEMİ, Hüseyin, GÖKYAYLA, K. Emre: **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.
- HUYSAL, Burak: “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, **MHB**, C. XXXVII, S.2, 2017, s. 473-507.

- HUYSAL, Burak: “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bir Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.X, S.1, Ocak 2011, s. 467-502. (*Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Bağlantısı*)
- HUYSAL, Burak: “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler”, **MHB**, C.XXXII, S.1, 2012, s. 70-101.
- Huysal, Burak: “Yabancı Boşanma Kararına Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Mali Sonuçların Talebinde Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XIV, S.181-182, 2019, s. 1625-1644. (*Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı*)
- İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020. (*Kesin Hüküm*)
- İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.III, S. 2, 2012, s. 83-157.
- İZMİRLİ, Lale Ayhan: “Nüfus Hizmetleri Kanunu M.27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXII, S.4, 2018, s. 68-126.

- KARAMERCAN, Fatih: “Boşanma Davalarında Kesin Hüküm”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XVI, S.1, 2019, s. 76-111.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: “Katılma Alacağında Zamanaşımı”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2010.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: **Katkı ve Katılma Alacağı (Bilirkişi Raporları, Yargıtay İçtihatları ve Tablolar)**, 6. Bası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2016. (*Katkı ve Katılma Alacağı*)
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: “Zamanaşımının Kesilmesi”, **Prof. Dr. Hikmet Sami Türk’e Armağan**, Ankara, 2017, s. 441-467.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2020. (*Borçlar Genel*)
- KONURALP, Haluk: **Medeni Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.
- KORKMAZ, Abdullah Harun: **Tanıma-Tenfiz Hukukunda Yeni Eğilimler: 2 Temmuz 2019 Tarihli Hukûki veya Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Lahey Sözleşmesi**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2021.
- KÖLE, Mehmet: “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Usûl”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XXI, S.34, 2016, s. 39-98.
- KUNTER, Nurullah, YENİSEY, Feridun: **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, Beta Basım Yayın A.Ş., 2016.

- KURU, Baki, BUDAK, Ali Cem: **Tespit Davaları**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010.
- KURU, Baki, AYDIN, Burak: **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C.II, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021. (*El Kitabı*)
- KURU, Baki: **Nizasız Kaza**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1961.
- KURU, Baki: “Hukuk Usûlünde Dava Sebebi”, **AD**, S.4, 1967, s. 239-268.
- KURU, Baki: **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C.I, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2020. (*El Kitabı*)
- MERİÇ, Nedim: “Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları”, **MİHDER**, C.III, S.7, 2007, s. 377-434. (*Objektif Sınırlar*)
- MERİÇ, Nedim: “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı**, C.IV, S. 2, 2016, s. 23-63. (*Taleple Bağlılık İlkesi*)
- MUŞUL, Timuçin: “Medeni Usûl Hukukunda Ara Kararları”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1988, C.IV, S.4, s. 217-262.
- NAZİKOĞLU, Işık: “Yabancı Memleket Mahkemelerinden Verilen Kararların Tanınması ve Tenfizi”, **AÜHFD**, C.VII, S.3-4, 1950, s. s. 468-500.

- NOMER, Ergin: “Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınmasında Kesinleşme Şartı”, **Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaşgünü Armağanı**, İstanbul, 1999, s. 909-922.
- NOMER, Ergin: **Devletler Hususi Hukuku**, 23.Bası, İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2021. (DHH)
- OĞUZMAN, M. Kemal, ÖZ, M. Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.I, 1.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020.
- ÖKÇÜN, A. Gündüz: **Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, 1967.
- ÖNAL, Ali: “Tanıma ve Tenfiz Kararlarının Hukukî Niteliği”, **MHB**, C.XXXVII, S.2, s. 576-610.
- ÖNEN, Ergun: **İnşai Dâva**, Ankara, Olgaç Matbaası, 1981.
- ÖZBAKAN, Işıl: **Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Kazancı Hukuk Yayınları, 1987.
- ÖZBEK-HADİMOĞLU, Nimet: **Milletlerarası Usûl Hukukunda Geçici Hukûki Koruma**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.
- ÖZEKES, Muhammet: “Dava Dilekçesinde Hukukî Sebep Bildirmek Zorunludur”, **Konuralp’e Armağan**, C.I, Ankara, 2009, s. 745-781.
- ÖZEKES, Muhammet: **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku § 19**, C.III, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 2150-2345. (Pekcanitez Usûl § 19)

- ÖZKAN, Işıl, **Uluslararası Usûl Hukuku**, Ankara, 2017.
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur:
- ÖZKAN, Işıl: “Yargıtay İçtihatlarına Göre Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde “Uygulanan Hukuk” Denetimi”, **Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan**, Ankara, 2008, s. 249-276.
- ÖZKAYA-FERENDECİ, Hamide Özden: **Kesin Hükmün Objektif Sınırları**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2009. (*Objektif Sınırlar*)
- ÖZKAYA-FERENDECİ, Hamide Özden: “Kesin Hükmün Zaman İtibariyle Sınırları”, **Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan**, İstanbul, 2007, s. 183-197. (*Zaman İtibariyle Sınırlar*)
- ÖZTEKİN, Günseli: “Brüksel Anlaşması Anlamında Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi”, **İlhan Postacıoğlu’na Armağan**, İstanbul, 1990, s. 197-211.
- PEKCANİTEZ, Hakan, ATALAY, Oğuz, **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 9. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2021.
- ÖZEKES Muhammet:
- PEKCANİTEZ, Hakan: **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku § 9**, C. II, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017, s. 923-1107. (*Pekcanitez Usul § 9*)
- PEKCANİTEZ, Hakan: **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku § 1**, C.I, eds. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, 15. Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017.

- POSTACIOĞLU, İlhan E., ALTAY, Sümer: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Güncelleştirilmiş 7.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015.
- POSTACIOĞLU, İlhan E.: “Davanın ve Kaziyyei Muhakemenin Unsuru Olarak Hukuki Sebep”, **Makaleler ve Karar İncelemeleri**, İstanbul, 2011, s. 67-96. (*Hukuki Sebep*)
- REİSOĞLU, Safa: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23.Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2012.
- RUHİ, Ahmet Cemal: **Türk Hukukunda Yabancı Boşanma İlamlarının Tanınması ve Tenfizi**, 2.Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.
- RÜZGARESEN, Cumhur: **Medeni Muhakeme Hukukunda Usûl Ekonomisi İlkesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.
- SAKMAR, Ata, EKŞİ, Nuray: “Hukukî ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü”, Ergin Nomer’e Armağan, **MHB**, S.2, 2002, s. 721-743.
- SAKMAR, Ata: **Yabancı İlamların Türkiye’deki Sonuçları**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1982. (*Yabancı İlamlar*)
- SANCAK, Yusuf, KIYAK, Emre: “Günümüz Türkçesiyle Mecelle’nin On Altıncı Kitabı Kitâbü’l Kazâ (Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XXII, S.2, 2014, s. 45-105.

- SARGIN, Fügen, ERTEN, “MÖHUK Hükümleri Dairesinde Tanımanın Hukukî Rıfat: Niteliği, Usûlü ve Karşılaşılan Bazı Sorunlar: Yeni Bir Düzenleme Yapma Gereği”, **UTTDER**, C.III, S.2, 2014, s. 37-136.
- SARGIN, Fügen: “Yabancı Mahkeme İlamlarına Dayalı İcra Yoluyla Takip Edilebilirliğe Bir Engel Olarak “Zamanaşımı”, **UTTDER**, C.VI, S.2, s. 285-379.
- SARIOZ-BÜYÜKALP, A. İpek: AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usûl Hukuku Üzerindeki Etkileri, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2018.
- SARIOZ-BÜYÜKALP, İpek: “Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri”, **Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı II**, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuka Genç Yaklaşımlar Konferans Serisi No:8, XII Levha Yayıncılık, 2018, s.123-205. (*Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri*)
- SCHILKEN, Eberhard: “Medeni Yargılamada Hâkimin Rolü”, **İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku**, Çev.: Nevhis Deren Yıldırım, Der.: M. Kâmil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s. 41-59.
- SELÇUK, Sami: “Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı”, **AD**, S.11, 1973, s. 937-956. (*Kesin Hüküm*)

- SELÇUK, Sami: “Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza ve Hukukta Etkileri”, **AD**, S.12, 1973, s. 1063-1081. (*Kesin Hükümün Unsurları*)
- SEVİĞ, Muammer Raşit: **Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilafı Kaidelerinin Sentezi**, İstanbul, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası 1941.
- SÖĞÜTLÜ, Özlem: **Roma Özel Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- SUNGURTEKİN-ÖZKAN, Meral: “İnşai Karar ve Özellikleri”, **75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara, 2004, s. 553-576.
- SUNGURTEKİN-ÖZKAN, Meral, ÖZDEMİR-TÜRKOĞLU, 2008. **Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2008.
- Gökçe:
- SÜRAL, Ceyda: **Avrupa Birliği’nde Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İzmir, Güncel Yayınevi, 2007.
- ŞANLI, Cemal, ESEN Emre, ATAMAN-FİĞÂNMEŞE, İnci: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 9. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2021.
- ŞANLI, Cemal: **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları**, 7. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2019.
- ŞENSÖZ-MALKOÇ, Ebru: **Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması**, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017. (*Tanıma*)

- ŞENSÖZ, Ebru,
ŞERMET, Begüm: “Fransız Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.1, 2011, s. 653-691.
- ŞENSÖZ, Ebru: “Türkiye’nin Taraf Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usûlü”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Y.11, S. 22, 2012, s. 389-444.
- ŞIPKA, Şükran,
ÖZDOĞAN, Ayça: **Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Mal Varlığı Davaları**, 2.Bası, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2017.
- ŞIPKA, Şükran: “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tasfiyeyi ve Katılma Alacağını Talep Hakkına İlişkin Zamanaşımı Süreleri”, **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008, s. 839- 849.
- ŞİT, Banu: “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kesinleşme Şartı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XV, S.1, 2011, s.61-74.
- TAHİROĞLU, Bülent,
ERDOĞMUŞ, Belgin: **Roma Hukuku Dersleri**, 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2020.
- TARMAN, Zeynep
Derya: “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bazı Tespitler”, **MHB**, C. XXXVII, S.2, s. 798-820.
- TAŞPINAR, Sema: “Medeni Yargılamada Amaç Sorunu”, **Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan**, Ankara, 1999, s. 759-787.

- TEZGEL, Mehmet: “Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, **Ankara Üniversitesi SBE**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- TİRYAKİOĞLU, Bilgin: **Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, 1996.
- TOKAT, Ahmet: “Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Kararların Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Tescili”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi SBE**, İstanbul, 2021.
- TOKER, Ali Gümrah
RUHİ, Ahmet Cemal: **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun, Gerekçeli, Açıklamalı, İçtihatlı**, İstanbul, XII Levha Yayınevi, 2019.
- TÖRE, Hayrullah Fütuhi: “Hukuk Davalarında Kesin Hükümün Uygulanışı ve Şartları”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, 1973, s. 240-251.
- TUTUMLU, Mehmet
Akif: **Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe**, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014. (*Hüküm ve Gerekçe*)
- TUTUMLU, Mehmet
Akif: **Zamanaşımı Def’i**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2019. (*Zamanaşımı*)
- Türk Hukuk Kurumu: **Türk Hukuk Lügati**, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Başbakanlık Basımevi, 1944.

- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: “Türk Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Yabancı Kararların Tanınması ve Tenfizi”, Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez’e Armağan, **DEÜHFD**, C.XVI, Özel Sayı, 2014, s. 1551-1574. (*Türk Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Tanıma ve Tenfiz*)
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: **Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması**, Ankara, Adalet Yayınları, 2015. (*Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınması*)
- ULUÇ, Yusuf: **Mal Rejimleri ve Tasfiyesi**, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2014. (*Mal Rejimleri*)
- ULUÇ, Yusuf: “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun’un 59. Mahkemesi Karşısında Yabancı Mahkeme Kararının Kesin Hüküm ile Kesin Delil Etkisi ile Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu”, **İzmir Barosu Dergisi**, S.2, 2015, s. 295-330. (*Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu*)
- UMAR, Bilge: “Yabancı ve Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, **AD**, Y.51, S.8, 1960, s. 472- 493.
- ÜÇER, Mehmet: **Roma Hukukuna Giriş**, 2. Baskı, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2020.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: **Medeni Yargılama Hukuku**, 6. Bası, İstanbul, Alfa Basım Dağıtım, 1997.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: **İcra Hukukunun Esasları**, 8. Bası, İstanbul, 2004.

- YASAN, Candan: “Kesin Hükümün Zaman İtibariyle Etkisi”, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, **DEÜHFD**, C.XI, Özel Sayı, 2009, s. 651-686.
- YILDIRIM, Mehmet Kâmil: **Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1990. (*Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*)
- YILDIRIM, Mehmet Kâmil: “Medeni Usûl Hukukunda Dava Konusu Teorileri”, **MÜHF-HAD**, C.VI, S.1-3, 1991, s. 23-50.
- YILMAZ, Ejder: **Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri**, C.I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2001.
- YILMAZ, Ejder: “Usûl Ekonomisi”, **AÜHFD**, C.LVII, S.1, 2008, s. 243-274.
- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, Genişletilmiş 4.Bası, C.IV, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2021.
- YILMAZ, Zekeriya: **Medeni Usûl Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi: (İade-i Muhakeme)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.
- ZEYTİN, Zafer: **Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2020.
- ZEYTİN, Zafer: “Artık Değere Katılma ve Değer Artış Payı Alacağında Zamanaşımı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.III, S.21, Mayıs, 2008, s. 15-24.

Çevrimiçi Kaynaklar:

EUR-Lex :	https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng , 01.03.2022.
HCHH :	https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=137 , 12.03.2021.
Kazancı İctihat Bilgi Bankası :	https://www.kazanci.com.tr (21.06.2022)
Legalbank Elektronik Hukuk Bankası :	www.legalbank.net (21.06.2022)
Lexpera-Hukuk Bilgi Sistemi :	www.lexpera.com.tr (21.06.2022)
Türk Dil Kurumu :	Güncel Türkçe Sözlük